

ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

นางสาววิภาดา เขียมคง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Impact of LGBT Movements in Thailand

Miss Wipada Ieamkong

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

โดย

นางสาววิภาดา เอี่ยมคง

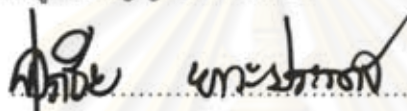
สาขาวิชา

การปกครอง

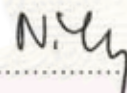
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.นฤมล ทับจุมพล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.วราภรณ์ แชมสนิท)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชาดา เอี่ยมคง : ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ
หลากหลายทางเพศในสังคมไทย. (IMPACT OF LGBT MOVEMENTS IN THAILAND)
อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 211 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการ
เคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนต่อ
กระบวนการทางนโยบายสาธารณะและมติการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทาง
เพศอย่างไรบ้าง โดยทำการศึกษผ่านกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ 4 กลุ่ม
ได้แก่ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย กลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มอัญจารี สมาคมสตรีข้ามเพศ
แห่งประเทศไทย

ผลจากการศึกษาพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มี
ความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนต่อทั้งกระบวนการทางนโยบาย
สาธารณะและมติการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ กล่าวคือ ประการแรก
การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในการ
เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของกลุ่มตน แสดงให้
เห็นถึงการเพิ่มพื้นที่ทางการเมืองของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในระบบการเมือง ประการที่
สอง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ทางด้านมติการยอมรับทางสังคมเกี่ยวกับเพศวิถีและเพศภาวะเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่อนิสิต วิชาดา เอี่ยมคง
สาขาวิชา.....การปกครอง..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก น.ศ. ปิ่นตบแต่ง
ปีการศึกษา.....2553.....

5080734524 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS : MOVEMENTS / IMPACT / LGBT / PUBLIC POLICY / ACCEPTANT

WIPADA IEAMKONG: IMPACT OF LGBT MOVEMENTS IN THAILAND. THISIS
ADVISOR : ASST. PROF. PRAPAS PINTOBTAND, PhD., 211 pp.

This research aimed to explore how LGBT Movements of lesbians, gays, bisexual and transgender/transsexual in the society caused impacts on public policy process and dimensions of social acceptance. The study was operated through 4 groups of LGBT including Rainbow Sky Association of Thailand, Thai Political Gay Group, An – jaree Group and Trans Female Association of Thailand.

The result of this study found that the struggle of LGBT movements in Thailand affected the public policy process and the dimensions of social acceptance. Firstly, the LGBT movements in Thailand to participate in the public policy process related to their own human rights indicated the increasing political space of the LGBT groups in political system. Secondly, the LGBT movements in Thailand also had an effect on the dimensions of social acceptance on gender and sexuality more than the previous years.

Department :	Government	Student's Signature	<i>วิภาดา เจริญคง</i>
Field of Study :	Government	Advisor's Signature	<i>Prapas Pinto</i>
Academic Year :	2010		

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือ พร้อมด้วยความกรุณาจาก ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ดร.นฤมล ทับจุมพล ที่สละเวลามาเป็นประธานกรรมการ รวมทั้ง ขอขอบพระคุณ ดร.วราภรณ์ แซ่มสนิท ที่กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมกับชี้แนะประเด็นที่น่าสนใจและคำแนะนำ และยังให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลเอกสารที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณในน้ำใจและมิตรภาพของพี่ ๆ กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและให้ความร่วมมือต่าง ๆ เป็นอย่างดีโดยไม่แสดงความรู้สึกว่าเหน็ดเหนื่อยหรือรำคาญแต่อย่างใด และขอขอบพระคุณผู้ให้ทุนสนับสนุนในการทำวิจัย โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจในยามท้อแท้ และคอยช่วยเหลือเมื่อยามมีอุปสรรคเป็นอย่างดี

ท้ายที่สุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณทุกคนในครอบครัว ทั้งคุณพ่อ คุณแม่และพี่สาว ผู้ซึ่งหยิบยื่นโอกาสในการศึกษา คอยเป็นกำลังใจและคอยให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ สถานการณ์ ให้ผู้วิจัยสามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ มาโดยตลอด จนกระทั่งผู้วิจัยได้มายืนอยู่ตรงจุดนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามหลักของการวิจัย.....	7
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.6 ระเบียบวิธีวิจัย.....	8
1.7 ขอบเขตในการศึกษา.....	8
1.8 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	9
1.9 คำนียามการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	10
1.10 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย.....	11
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory)....	12
2.2 แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse).....	18
2.3 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere).....	23
2.4 ความสำเร็จ (Success) ความล้มเหลว (Failure) และผลสะท้อน (Impact).....	28
2.5 กรอบการศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ หลากหลายทางเพศ.....	43

บทที่	หน้า
3 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย.....	46
3.1 ระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทย.....	46
3.1.1 ประวัติศาสตร์เพศวิถีในสังคมไทย.....	46
3.1.2 การให้ความหมายต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย.....	59
3.2 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย..	72
3.2.1 ความเป็นมาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ.....	
หลากหลายทางเพศในสังคมไทย.....	73
3.2.2 กลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย.....	78
3.2.2.1 สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย (Rainbow Sky Association of	
Thailand).....	78
3.2.2.2 กลุ่มเกย์การเมืองไทย (Gay Political Group of Thailand –	
G.P.G.T).....	82
3.2.2.3 กลุ่มอัญจारी (Anjaree Group).....	85
3.2.2.4 สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย (Trans Female	
Association of Thailand).....	88
3.2.3 การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ.....	
หลากหลายทางเพศในสังคมไทย.....	90
3.3 สรุปท้ายบท.....	97
4 ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน... สังคมไทย.....	99
4.1 ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ.....	99
4.1.1 การต่อสู้เคลื่อนไหวกรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองประจำการ.... (สด. 43).....	101
4.1.2 การเคลื่อนไหวผลักดันให้รัฐออกกฎหมายและเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อ.....	
กฎหมายในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน.....	114
4.1.2.1 การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย.....	
รัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30.....	115
4.1.2.2 การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา.....	
มาตราที่ 276.....	132

บทที่	หน้า
4.1.2.3 การเคลื่อนไหวผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล.....	
พ.ศ.	146
4.2 ผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคม.....	162
4.2.1 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงสาธารณะต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในพื้นที่สื่อมวลชน.....	163
4.2.2 ทัศนคติของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่อประเด็นเรื่องการยอมรับ... ทางสังคม.....	175
4.3 สรุปท้ายบท.....	181
5 บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	183
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	183
5.1.1 ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ.....	184
5.1.2 ผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลายทางเพศ....	186
5.2 อภิปรายผลการศึกษา.....	188
5.3 ข้อเสนอแนะการศึกษา.....	194
รายการอ้างอิง.....	195
ภาคผนวก ก.....	208
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	211

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดของการสัมภาษณ์.....	209

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ 1	แสดงกรอบการวิเคราะห์..... 45

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมยุคปัจจุบันการกล่าวถึงเรื่อง “มิติทางเพศ (sex/gender)” (เพศสภาพ เพศสถานะ เพศวิถี เพศปฏิบัติ ลักเพศ ฯลฯ) ของกลุ่มเกย์ กะเทย เลสเบียน ทอม ดีหรืออาจเรียกรวม ๆ ว่าเพศที่สามหรือกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจจากบุคคลต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น ทั้งจากบุคคลทั่วไปในสังคมและนักวิชาการในด้านต่าง ๆ ผู้เขียนก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ทำให้ความสนใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศที่ไม่ได้มีแค่เพศหญิงกับเพศชาย เพราะจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ความหลากหลายของวิถีทางเพศเป็นสิ่งที่พบเจออยู่เสมอไม่ว่าในยุคใดสมัยใด

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความแตกต่างหลากหลาย ในสังคมทุกวันนี้ก็เต็มไปด้วยความหลากหลายของกลุ่มคนซึ่งในแต่ละกลุ่มคนนั้นก็จะมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ต่างกันไป ทั้งความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ค่านิยม ความเชื่อ รวมไปถึงการแสดงออกทางเพศ และด้วยความต่างนี้เองที่ทำให้ทุกกลุ่มจำเป็นต้องสร้างกติกาทางสังคมเพื่อเป็นกรอบหรือเครื่องมือให้สมาชิกได้ใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ในทัศนะของสตรีนิยม คำว่า “เพศ” (Sex) แตกต่างจากคำว่า “ความเป็นเพศ” (Gender) กล่าวคือ “เพศ” (Sex) เป็นความแตกต่างทางชีวภาพที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมาจากการมีอวัยวะเพศหญิงและอวัยวะเพศชาย และสรีรวิทยาของมนุษย์ผู้หญิงและมนุษย์ผู้ชายที่ต่างกันไป ทุกคนที่เกิดมาต่างมีเพศที่ตายตัว ไม่เป็นเพศชาย (Masculine) ก็ต้องเป็นเพศหญิง (Feminine) แต่สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ใช่ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด เพราะบางคนไม่ได้เกิดมาเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงเท่านั้นแต่เกิดมาเป็นผู้ชายและผู้หญิง หรือที่ในวงการแพทย์เรียกว่า “Hermaphrodites” กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีทั้งอวัยวะเพศชายและอวัยวะเพศหญิงอยู่ในคนเดียวกัน ซึ่งเป็นความพิการของอวัยวะสืบพันธุ์แต่กำเนิด ทำให้ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย¹ ในขณะที่ความเป็นเพศเป็นองค์ความรู้ที่สร้างความหมายให้กับความแตกต่างทางร่างกาย เป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและจิตวิทยาระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย กล่าวคือ ความเป็นเพศเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคม เป็นการจัดการทางสังคมของความแตกต่างระหว่างเพศในด้านต่าง ๆ เป็นพฤติกรรมที่ถูกเรียนรู้ทางสังคมและเป็นความคาดหวังของสังคมที่สัมพันธ์กับทั้งสองเพศ

¹ เกษร สิทธิพันธ์, “ผ่าตัดแปลงเพศ ผ่าตัดชายให้กลายเป็นหญิง,” *สารคดี* 267 (กุมภาพันธ์ 2551): 61.

ระบบความคิด ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศแบบดั้งเดิมที่อยู่ภายใต้กรอบของการจัดรูปความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เชื่อว่ามนุษย์มีเพียงสองเพศคือเพศชายและเพศหญิงเท่านั้น การอธิบายความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายจึงถูกเชื่อมโยงกับอวัยวะเพศที่ต่างกัน โดยทั่วไป ทุกสังคมมักจะมีกรอบในการประพฤติปฏิบัติทางเพศวิถี มีกระบวนการสั่งสอน กล่อมเกลาและหล่อหลอมสืบทอดกันมาว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ อะไรที่เป็นสิ่งดีงามถูกต้องก็ควรประพฤติตาม อะไรที่ไม่ถูกต้องก็ไม่ควรฝ่าฝืน ความเชื่อเรื่องความเป็นหญิงและความเป็นชายตามความคาดหวังทางสังคมได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ระบบความคิดของคนทั่วไปผ่านระบบสังคม โดยกำหนดบทบาทของผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกัน ผ่านกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมผ่านสถาบันต่าง ๆ ที่ตอกย้ำว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ระบบกฎหมาย ระบบการแพทย์ สถาบันศาสนา บุคคลใกล้ชิด กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชนและอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะของความเป็นหญิงและความเป็นชายจะแปรเปลี่ยนไปตามเวลาและสถานที่ ดังนั้น ความเป็นหญิงและความเป็นชายในยุคสมัยหนึ่งอาจจะไม่เหมือนกับความเป็นหญิงและความเป็นชายในอีกยุคสมัยหนึ่งก็เป็นได้

คุณลักษณะของแต่ละเพศที่ปรากฏขึ้นในแต่ละสังคมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแต่ได้ถูกสร้างขึ้นมาผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ซับซ้อนและซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตนของคนในสังคม ความเป็นชายชายและความเป็นหญิงจึงถูกสั่งสอนและเรียนรู้ไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ ความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องและดีงามก็คือความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเพศในระบบครอบครัว ในขณะที่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามนุษย์แต่ละคนอาจมีความสามารถในการดำเนินชีวิตได้ตรงความคาดหวังทางสังคมหรืออาจจะแตกต่างไปจากความคาดหวังเหล่านั้นก็ได้ และในทำนองเดียวกัน มนุษย์แต่ละคนก็อาจจะมีวิถีทางเพศที่หลากหลายมากกว่าความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศเท่านั้น เพราะในสภาพความเป็นจริงของสังคม ความหลากหลายของวิถีทางเพศเป็นสิ่งที่พบเห็นได้อยู่เสมอไม่ว่าในยุคใดสมัยใด หากพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในยุคโบราณของกรีก โรมันและอียิปต์จะเห็นได้ว่าการแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันนั้นเกิดขึ้นมานานแล้วหลายศตวรรษ ดังที่ปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ภาพวาด งานแกะสลักบนฝาผนัง วรรณกรรม ฯลฯ²

² Michael Ruse, *HOMOSEXUALITY: A Philosophical Inquiry* (Oxford and NY : Basil Blackwell, 1988), p. 7.

มิติในเรื่องเพศวิถีของมนุษย์ในอดีตมักจะมีคำอธิบายที่เป็นเรื่องเดียว (Grand Narrative) ซึ่งเป็นการครอบงำรูปแบบของการสร้างอัตลักษณ์ร่วม เมื่อกรอบความเชื่อและความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ “ถูกต้อง” และ “ชอบธรรม” ได้ถูกท้าทายโดยการประเพณีปฏิบัติที่ “แตกต่าง” หรือ “เบี่ยงเบน” อยู่ตลอดเวลา โดยการต่อสู้ของกลุ่มสตรีนิยม กลุ่มเกย์ เลสเบี้ยนและอื่น ๆ ทำให้ความหลากหลายของอัตลักษณ์และเพศวิถีได้รับการยอมรับและมีพื้นที่ในสังคมมากขึ้น นักสตรีนิยมหลายคนเชื่อว่าไม่มีสภาวะของ “ชายจริงหญิงแท้” ในสังคมมนุษย์ มีเพียงการหล่อหลอมของสังคมและวัฒนธรรมที่บีบบังคับให้บุคคลกลายเป็นผู้หญิง ผู้ชายหรือเป็นอะไรก็ตามที่สังคมสร้างขึ้นเท่านั้น แต่เรื่องเพศวิถีที่หลากหลายก็ยังคงตกอยู่ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคมและมีรูปแบบที่หลากหลายของการเอาตัวเอาเปรียบ โดยความเชื่อที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงเป็นเรื่องธรรมชาติที่เป็นเช่นนั้นอยู่แล้ว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของสังคมและสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมทำให้เป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นอกจากนี้ ความเชื่อที่ว่าความสัมพันธ์ทางเพศเป็นเรื่องที่สกปรกอันจะนำไปสู่อันตรายหรือความเสียหายทำให้ต้องมีการควบคุมและการจัดการให้เหมาะสมหรือพอเหมาะ ความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องชอบธรรมและเป็นธรรมชาติจึงถูกจำกัดอยู่ในกรอบของการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงที่แต่งงานแล้วเพื่อการสืบพันธุ์ โดยมีความรักความผูกพัน ความซื่อสัตย์และไม่มีการแลกเปลี่ยนในเชิงการค้า การแสดงออกเรื่องเพศที่สอดคล้องกับกรอบของความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องชอบธรรมจะถูกมองว่า “ปกติ” ในขณะที่การแสดงออกถึงพฤติกรรมที่อยู่นอกกรอบดังกล่าวจะถูกมองว่าเป็นความเบี่ยงเบน ผิดศีลธรรมหรือผิดธรรมชาติ³

ในปัจจุบัน เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากลุ่มของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ* ในสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับในอดีต การปรากฏตัวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในต่างประเทศปรากฏขึ้นมานานแล้วและถือเป็นเรื่องปกติ มีชุมชนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเกิดขึ้นมากมายในสังคมโลก เช่นเดียวกับในสังคมไทยที่มีการดำรงอยู่ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เพียงแต่ไม่มีการกล่าวถึงในวงสนทนาทั่วไปเพราะ

³ ซลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, “โลกาบุวัตร์กับเซ็กส์ที่ชอบธรรม: พันธนาการที่ไร้พรมแดน,” ใน เซ็กส์ข้ามชาติ เซ็กส์อินเตอร์เน็ต, พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) 2544), หน้า 177 – 190.

* คำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ในภาษาไทยมีผู้นำมาใช้ในหลายความหมาย ขึ้นอยู่กับบริบท สถานการณ์และจุดมุ่งหมายของผู้ใช้ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ หมายถึง บุคคลที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเพศสภาพและเพศวิถีที่แตกต่างหลากหลาย มีการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่ตรงตามเพศกำเนิดของตน หรือผู้ที่สนิยมชื่นชอบเพศเดียวกัน เช่น เกย์ กะเทย เลสเบี้ยน ทอม ดี ไบเซ็กส์ชวล ผู้หญิงข้ามเพศ ฯลฯ

มักจะถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมและน่าอับอาย โดยเฉพาะการที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักจะมีอัตลักษณ์ทางเพศที่ตรงกันข้ามกับเพศสภาพของตนเองทำให้ถูกสังคมภายนอกมองว่าเป็นปัญหาทั้งในแง่มุมมองด้านชีววิทยาและจิตวิทยา ทำให้บุคคลเหล่านี้กลายเป็นเป้าที่ถูกโจมตีจากกลุ่มคนที่มีแนวคิดที่ว่า “ในโลกใบนี้สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่ามนุษย์สามารถจำแนกได้เป็นสองเพศเท่านั้น คือ เพศชายและเพศหญิง” เมื่อบุคคลใดก็ตามได้แสดงลักษณะหรือพฤติกรรมที่ไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็อาจจะถูกกลุ่มคนที่มีแนวคิดเช่นนี้ใช้ความชอบธรรมของกลุ่มตนในการกระทำหรือจัดการกับกลุ่มหรือบุคคลที่ไม่เข้าพวกหรือแตกต่างไปจากตนเองให้ออกไปจากกลุ่มหรือสังคมของตนไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม โดยอาจเป็นการแสดงออกในลักษณะของความขัดแย้งที่แสดงให้ต่างฝ่ายต่างรับรู้ถึงความไม่เข้าพวกของตนเอง หรืออาจเป็นการแสดงออกในลักษณะของการใช้ความรุนแรงโดยวิธีการที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะภายในสังคมหรือวัฒนธรรม กล่าวคือ สังคมใดที่คนในสังคมส่วนใหญ่ถือว่าการมีรักต่างเพศ (Heterosexuality) เป็น “ความปกติ” ก็มักจะมองและจัดประเภทให้บุคคลที่มีความรักและมีพฤติกรรมทางเพศกับเพศเดียวกัน (Homosexuality) หรือมีพฤติกรรมเลียนแบบเพศตรงข้ามว่าเป็น “ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ” (Deviant behavior) และกีดกันคนเหล่านี้ให้ออกไปจากสังคม เมื่อสังคมไม่ยอมรับ สังคมก็มีคำพูดส่อเสียดล้อเลียนให้ร้ายต่าง ๆ นานา ซึ่งความกดดันต่าง ๆ ที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับจากการไม่เป็นที่ยอมรับภายในสังคม การถูกตีตราหรือการถูกกีดกันให้ออกไปเป็นคนชายขอบของสังคม เหตุการณ์เหล่านี้เป็นส่วนผลักดันให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศขึ้นมา

ต้นกำเนิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT Social Movement)** เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960s ซึ่งเป็นช่วงที่มีการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหลายกลุ่ม เช่น ขบวนการต่อต้านการสะสมอาวุธสงคราม ขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม (Anti - Vietnam War movements) การฟื้นตัวของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี (Woman's Liberation Movement) ขบวนการแรงงาน (Labor Movement) ขบวนการคนผิวดำ (Black Power Movement) ขบวนการนักศึกษา ขบวนการสิ่งแวดล้อมและองค์กรฝ่ายซ้ายใหม่ทั่วโลก ฯลฯ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ถูกเรียกรวม ๆ กันว่า “คลื่น

** LGBT Social Movement หมายถึง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ คำว่า LGBT ย่อมาจาก Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (หญิงรักหญิง, ชายรักชาย, ผู้ที่รักสองเพศและคนข้ามเพศ) แปลโดยรวมในภาษาไทย หมายถึง กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (gender diversity) หรือกลุ่มเพศที่สาม LGBT เป็นคำศัพท์และแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมาในประเทศตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 20 โดยอธิบายถึงผู้ที่มีความชอบและการแสดงออกทางเพศอีกกลุ่มหนึ่งนอกเหนือจากกลุ่มคนที่รักต่างเพศ (heterosexual) นอกจากนั้น ยังมีคำศัพท์อื่นที่ใช้เรียกกลุ่ม LGBT เช่น Queer ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่พัฒนาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาและมีผู้นิยมใช้อย่างแพร่หลายเช่นเดียวกับ LGBT

การต่อสู้ 1968” ในช่วงแรกของการต่อสู้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ มักจะเน้นแต่ประเด็นที่เป็นความต้องการของกลุ่มตนแต่ก็มักจะมีการเชื่อมโยงภาพรวมของความไม่เท่าเทียมกันภายในสังคมโดยให้ความสำคัญกับการเมืองฝ่ายซ้าย ซึ่งนักเคลื่อนไหวสังคมนิยมจะมีบทบาทสำคัญในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนี้อีกด้วย โดยเฉพาะในแถบยุโรปตะวันตก แต่เมื่อขบวนการ “คลื่นต่อสู้ 1968” เริ่มถดถอย ถูกปราบปรามและเสื่อมสภาพลง การเมืองของกลุ่มต่าง ๆ เริ่มแยกไปคนละทิศคนละทาง การต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มต่าง ๆ เริ่มเน้นไปที่การเรียกร้องในเชิงอัตลักษณ์ ลดเนื้อหาของการเมืองแบบองค์รวมและการเมืองฝ่ายซ้ายลง ยิ่งเมื่อเข้าสู่ยุคแห่งการล่มสลายของขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกเมื่อประมาณปี 1989 แนวโน้มเช่นนี้ได้เริ่มรุนแรงขึ้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มมีลักษณะของการเคลื่อนไหวโดยเน้นการสร้างพื้นที่แก่วิถีชีวิตของกลุ่มตน⁴

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT Social Movement) โดยทั่วไปจะมีวัตถุประสงค์หลักในการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องในด้านสิทธิเสรีภาพและความต้องการในการสร้างความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ภายในสังคมให้กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างสังคมของกลุ่ม (LGBT Communities) รวมทั้งการแสวงหาพื้นที่ภายในสังคมของกลุ่มตนเพื่อความเป็นอิสระและมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตโดยไม่ถูกกดขี่ข่มเหงทางเพศ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสากลในช่วงแรกไม่ได้ใช้ LGBT เป็นสัญลักษณ์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มแต่จะใช้คำว่า “Gay” เพื่อแสดงถึงตัวตนของกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการเคลื่อนไหว เช่น Gay Rights Movement ซึ่ง “Gay” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกของกลุ่มหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวจะมีแต่เกย์เท่านั้น “Gay” เปรียบเสมือนเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงให้คนอื่น ๆ รู้ว่านี่คือขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ต่อมาก็จะเป็น Gay and Lesbian Rights Movement หรือ Lesbian Rights Movement ส่วนคำว่า “LGBT Social Movement” หรือ “LGBT Rights Movement” ฟังจะถูกนำมาใช้เพื่อไม่นานมานี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนี้เรียกได้ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของการแสดงอัตลักษณ์ร่วมกัน (Collective Identity) ซึ่งอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนี้ก็คือความเป็นผู้ที่มีอัตลักษณ์และการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่อยู่นอกเหนือจากกรอบโครงสร้างของสังคม ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกก็จะมีกลุ่มหรือองค์กร

⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?” เอกสารในการประชุมนักวิจัยเรื่องโครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เสนอที่ห้อง Alumni ศศนิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 30 สิงหาคม 2542.

ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์อื่น ๆ ที่พวกเขาควรจะได้รับในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศนั้น ๆ ในประเทศไทย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นร่างในช่วง พ.ศ. 2530⁵ ซึ่งช่วงนั้นเป็นช่วงที่เกิดการระบาดของโรคเอดส์และผู้ป่วยคนแรกที่ถูกรับรองอย่างเป็นทางการว่าเป็นโรคเอดส์ก็คือเกย์ ดังนั้น คนในสังคมส่วนใหญ่จึงมีความเข้าใจอย่างผิด ๆ และเหมารวมว่ากลุ่มเกย์คือพาหะของโรคเอดส์ ทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจากหลายฝ่ายเพื่อออกมาปกป้องสิทธิของตนเองด้วยการรณรงค์ให้คนในสังคมเข้าใจว่าเกย์เป็นกลุ่มคนที่ปกติและไม่ได้เป็นพาหะแพร่เชื้อโรคแต่อย่างใด

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นในเกือบทุกภูมิภาคทั่วโลก เราปฏิเสธไม่ได้ว่าในทุกสังคมทั่วโลกย่อมต้องมีผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอาศัยอยู่ เมื่อสังคมโดยทั่วไปไม่ยอมรับถึงการมีตัวตนภายในสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ความหมิ่นเหยียดหยามและกีดกันกลุ่มคนเหล่านี้ให้กลายเป็นบุคคลชายขอบของสังคม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจึงได้ถือกำเนิดขึ้น เพื่อให้รัฐและสังคมยอมรับถึงการมีอยู่ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศภายในสังคม และเพื่อเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคเช่นเดียวกับที่บุคคลอื่น ๆ ทั่วไปในสังคมได้รับ ในปัจจุบัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในบางประเทศประสบความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหว บางประเทศยังไม่ประสบความสำเร็จ และถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยจะยังไม่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวแต่ก็อาจกล่าวได้ว่า สังคมไทยในปัจจุบันได้ให้การยอมรับและเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าในเบื้องต้นของผู้เขียนพบว่า ผลงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยที่ผ่านมามีส่วนมากมักจะเป็นการศึกษาในแง่มุมทางด้านมานุษยวิทยาและจิตวิทยาเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหรือศึกษาลักษณะของการทำกิจกรรมขององค์กรใดองค์กรหนึ่งของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่ามีลักษณะการดำเนินงานภายในองค์กรอย่างไร วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ภายในกลุ่มมีลักษณะเป็นอย่างไรหรือไม่ก็จะเป็นการศึกษาในเรื่องวาท

⁵ ใจ อึ้งภากรณ์และคณะ, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549), หน้า 78.

กรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยยังไม่มีผลงานที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศโดยตรง ซึ่งประเด็นที่ ผู้เขียนสนใจทำการศึกษาก็คือ การศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งการศึกษานี้เกิดขึ้นจากการต่อสู้ของขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมจะทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวและ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวว่าเป็นอย่างไร

คำถามหลักของการวิจัย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน สังคมไทยส่งผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะและมติการยอมรับทางสังคมด้าน ความหลากหลายทางเพศอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางสังคมที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ หลากหลายทางเพศในกระบวนการทางนโยบายและมติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลาย ในการสร้างตัวตนของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

สมมติฐานของการวิจัย

1. การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ หลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการ ทางนโยบายสาธารณะ ได้แก่ การแสดงบทบาทเป็นผู้ผลักดันให้เกิดนโยบายใดนโยบายหนึ่งขึ้นมา หรือผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในด้านต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
2. การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความ หลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการยอมรับทางสังคมในมิติทางด้านความหลากหลาย ทั้งในด้านเพศภาวะและเพศวิถีเพิ่มมากขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงบริบททางสังคมอันนำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
2. ทำให้ทราบถึงผลสะท้อนที่เกิดจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
3. ทำให้ทราบถึงลักษณะของการรวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กรของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย โดยมีรูปแบบการศึกษเป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Document Analysis) และการวิเคราะห์กรณีศึกษา (Case Study Analysis) ซึ่งวิธีการเก็บข้อมูลจะเป็นการศึกษาผ่านเอกสารต่าง ๆ ประกอบกับมุมมองและประสบการณ์จากผู้ถูกศึกษาผ่านการสัมภาษณ์พูดคุยเชิงลึก (In – Depth Interview) ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการฯ ได้แก่ แกนนำกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยในการศึกษา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำเทคนิคการแนะนำต่อหรือบอกต่อ (Snowball Technique) มาใช้ในการสรรหาผู้ที่ถูกศึกษา รวมถึงการเข้าสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) อีกด้วย

ขอบเขตการวิจัย

เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้นมีกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ที่ร่วมทำการต่อสู้เคลื่อนไหวมากมาย งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตของการศึกษา ทั้งในแง่ของการเลือกช่วงระยะเวลาในการศึกษา (Time Span of the Study) และในแง่ของการเลือกกลุ่มหรือองค์กรเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตช่วงระยะเวลาในการทำการศึกษาค้นคว้าผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยของงานวิจัยชิ้นนี้ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 – 2553 เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว การต่อสู้เคลื่อนไหวในประเด็นเรื่อง

ความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยมีลักษณะเป็นกระบวนการและมีบทบาทในสังคมค่อนข้างเด่นชัด ซึ่งกลุ่มและองค์กรที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นหน่วยในการวิเคราะห์นี้ได้แก่ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย กลุ่มเกย์การเมืองไทยและกลุ่มอัญจารี ซึ่งเกณฑ์ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยชิ้นนี้คือ อัตลักษณ์ร่วมของแต่ละกลุ่มและองค์กรที่ทำให้เห็นภาพรวมของความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ กลุ่มชายรักชาย กลุ่มหญิงรักหญิงและกลุ่มคนข้ามเพศ นอกจากนี้ กลุ่มและองค์กรดังกล่าวยังเป็นกลุ่มและองค์กรที่มีบทบาทเด่นชัดในการต่อสู้เคลื่อนไหวในประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศอีกด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์สมาชิกหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือองค์กรที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ซึ่งแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร โดยการค้นคว้าเอกสาร หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary Documents) ได้แก่ เอกสารการสัมมนาหรือเอกสารการประชุมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เอกสาร ใบปลิวต่าง ๆ เอกสารทางราชการ เช่น กฎหมายฉบับต่าง ๆ มติ คณะรัฐมนตรี หนังสือราชการ คำสั่ง สด. 43 ฯลฯ

1.2 เอกสารชั้นรอง (Second Documents) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสารรายสัปดาห์ต่าง ๆ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสนทนาที่ผู้วิจัยมุ่งที่จะได้คำตอบจากผู้ให้ข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนข้อมูลและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายแก่บุคคลที่จะตามมา ผู้วิจัยจะทำการเปิดเผยรายชื่อผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ เฉพาะส่วนที่เป็นแกนนำกลุ่มหรือองค์กรและผู้ที่ยินดีเปิดเผยข้อมูลเท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธีผสมผสานกัน ได้แก่

2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างของคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีการเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า

2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) คือ ไม่ได้มีการกำหนดคำถามไว้ก่อนล่วงหน้า เป็นการซักถามประเด็นที่น่าสนใจที่เพิ่งค้นพบขณะการสัมภาษณ์

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บข้อมูลผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยอาศัยการสนทนาผ่านกระดานสนทนาจากเว็บไซต์ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

คำนิยาม

1. เพศ/เพศสรีระ (Sex) หมายถึง เพศที่จำแนกตามระบบชีววิทยา (biological sex) โดยใช้อวัยวะเพศภายนอกเป็นเกณฑ์ในการแยกแยะเพศของมนุษย์ ได้แก่ เพศหญิงและเพศชาย

2. เพศภาวะ (Gender) หมายถึง ภาวะความเป็นชายและความเป็นหญิงที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยระบบชีววิทยาแต่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรมและอื่น ๆ ทำให้สังคมเกิดความคาดหวังต่อความเป็นหญิงและความเป็นชายในแง่มุมเฉพาะต่าง ๆ และมีส่วนกำหนดความเชื่อ ทศนคติ มายาคติ รวมทั้งประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมในเรื่องของความเป็นหญิงและความเป็นชาย เพศภาวะในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

3. เพศวิถี (Sexuality) หมายถึง คำนิยาม บรรทัดฐานและระบบวิถีคิด วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความปรารถนาและการแสดงออกทางเพศ ความคิดเกี่ยวกับคู่รัก คู่ชีวิตในอุดมคติซึ่งไม่ใช่พฤติกรรมตามธรรมชาติแต่เป็นการสร้างความหมายทางสังคม เพศวิถีจึงสัมพันธ์กับมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นตัวกำหนดและสร้างความหมายให้แก่เรื่องเพศในทุกแง่มุม เช่น ความปกติของการเป็นคนรักต่างเพศ ความผิดปกติของคนรักเพศเดียวกัน

4. รสนิยมทางเพศหรือความโน้มเอียงทางเพศ (Sexual Orientation) หมายถึง ความพึงพอใจในเชิงพิศวาส รักใคร่ผูกพันกับผู้อื่นที่มีเพศเดียวกันหรือต่างเพศกัน

5. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นที่คาดหวังของสังคม เป็นมาตรฐานที่สมาชิกของสังคมถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตาม จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

6. บริบททางสังคม (Social Context) หมายถึง องค์ประกอบทางสังคม เช่น วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ความเชื่อทางศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ต่างส่งผลต่อคำนิยามและทัศนคติเรื่องเพศของคนในสังคม

7. พฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviance) หมายถึง พฤติกรรมที่มีความขัดแย้งหรือแตกต่างไปจากบรรทัดฐานในสังคม เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะแตกต่างไปจากพฤติกรรมของบุคคลทั่วไปในสังคม โดยที่คนในสังคมเป็นจำนวนมากเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่ให้การยอมรับ ซึ่งวิธีการที่คนในสังคมใช้ลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมีทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การถูกกีดกันจากคนในสังคม ฯลฯ และการลงโทษแบบเป็นทางการ โดยการได้รับโทษทางกฎหมาย

ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1 บทนำ: ที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามในการวิจัย วัตถุประสงค์ในการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษา คำนิยามและความหมาย ขอบเขตการศึกษา ระเบียบวิธีการวิจัย วิธีการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งข้อมูลในการศึกษา

บทที่ 3 กล่าวถึงภาพโดยรวมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ประวัติความเป็นมา การดำเนินงานและลักษณะกิจกรรมขององค์กรที่เลือกมาเป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้

บทที่ 4 กล่าวถึงผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะของวิทยานิพนธ์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” เป็นการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้างในด้านนโยบายและมติการยอมรับทางสังคม ในบทนี้จึงเป็นการสำรวจแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นการรอบในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement)
2. วาทกรรม (Discourse)
3. พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere)
4. ความสำเร็จ (Success) ความล้มเหลว (Failure) และผลสะท้อน (Impact)
5. กรอบในการวิเคราะห์

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory)

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) เป็นทฤษฎีที่ถูกพัฒนาขึ้นมาภายใต้สังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้าและการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้าเพื่อใช้ในการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก เนื่องจากทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมไม่สอดคล้องกับบริบทและสาระสำคัญของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป การเคลื่อนไหวต่อสู้ที่เกิดขึ้นจึงมักจะเป็นเรื่องราวด้านอัตลักษณ์และวัฒนธรรมมากกว่าจะเป็นเรื่องของการต่อสู้ทางด้านการเมืองหรือเศรษฐกิจอย่างที่ผ่านมา แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่มีความเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าจะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพราะให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและวิถีชีวิตซึ่งมีส่วนสำคัญสำหรับการทำกิจกรรมในปริมาตรสาธารณะ (Public Sphere) เพื่อสังคมโดยรวม และไม่ได้มุ่งที่จะเข้าไปมีส่วนในอำนาจรัฐหรือครอบอำนาจรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ พยายามที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคม ทั้งโดยการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและโดยการพัฒนาวิถีชีวิตใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นทางเลือกแทนที่จะมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงโดยผ่านระบบการเมืองหรือโดยการกระทำทางการเมือง

ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ที่จะประกันว่าปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพ ความเสมอภาคและภราดรภาพอย่างสมบูรณ์ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่จึงเป็นขบวนการที่ปลุกให้ผู้คนในสังคมเกิดการตื่นตัวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นมนุษย์และสังคมที่ปลอดจากการครอบครองของรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นการรวมกลุ่มรูปแบบหนึ่งเพื่อท้าทายการใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจแบบผิด ๆ เพื่อสร้างสังคมใหม่ที่ดีกว่าและในแต่ละสังคมก็จะมีรูปแบบและแนวทางในการเคลื่อนไหวทางกันไป¹

ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่จึงเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่มุ่งสู่สาธารณะชนมากกว่าพรรคการเมืองหรือตัวแทนจากพรรคการเมือง และเป็นการเคลื่อนไหวแบบเปิดกว้างที่มุ่งเน้นการเปิดพื้นที่สาธารณะทั้งในระดับประเทศและในระดับสากล หัวใจสำคัญของการต่อสู้เคลื่อนไหวในลักษณะนี้ก็คือ การสร้าง “วาทกรรมการเมือง” และ “วาทกรรมทางสังคม” ผ่านทางสื่อมวลชนไปสู่สาธารณะชนเพื่อช่วงชิงพื้นที่สาธารณะ² นอกจากนี้ ยังไม่ได้มีผลทำให้ต้องยุติความพยายามในการปฏิรูปสังคมและการเมือง แต่รูปแบบใหม่ ๆ ของการต่อสู้เคลื่อนไหวที่ปรากฏให้เห็นมากขึ้นทำให้เราเห็นการปรากฏตัวของพื้นที่สาธารณะรูปแบบใหม่ ซึ่งหมายถึงกิจกรรมของกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมอยู่นอกกติกาที่เป็นทางการของการเมืองแบบประชาธิปไตย³ เนื่องจากความไม่เชื่อมั่นและศรัทธาในความสามารถของรัฐและรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป้าหมายในการเรียกร้องจึงไม่ใช่เป็นการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในอดีต หากแต่ต้องการสร้างกติกากฎหรือ

¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “ว่าด้วยขบวนการทางสังคมและเมืองไทย,” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, บรรณาธิการ, *วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตรีศวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์), 2545), หน้า 11 – 12.

² พิภพ ธงไชย, *ศตวรรษแห่งความหวัง: ขบวนการประชาชนในศตวรรษใหม่กับทางออกจากโลกาภิวัตน์* (กรุงเทพมหานคร: สอนเงินมีมา, 2546), หน้า, 34 – 35.

³ Ulrich Beck, editor, *Risk Society: Towards a New Modernity* (California: SAGE Publications Inc, 1992), pp.168 – 195.

กฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต⁴ เช่น ขบวนการนักศึกษา ขบวนการแรงงาน ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ขบวนการผู้หญิง ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิ ขบวนการเกย์ ฯลฯ

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960s โดยเฉพาะในแถบยุโรปตะวันตก การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและความยุติธรรมจากการได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมในสังคม การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะเน้นไปที่เรื่องของอัตลักษณ์เป็นสำคัญ⁵ หลังจากการล่มสลายของขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกเมื่อประมาณปี 1989 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มมีลักษณะของการเคลื่อนไหวโดยเน้นการสร้างพื้นที่ของกลุ่ม ผ่านการทำธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตนเอง เช่น การทำบาร์เกย์ การสร้างเว็บไซต์จัดหาคู่และการจัดงาน Festival ที่เน้นความเป็นอัตลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ⁶

อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์หลายได้ตั้งข้อสังเกตว่า นักทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมองข้ามบริบททางประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ของคนรักเพศเดียวกันซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม นักประวัติศาสตร์มองว่าวัฒนธรรมรักเพศเดียวกันเป็นวัฒนธรรมที่หล่อหลอมมาจากคนที่มีสำนึกเดียวกัน (Collective Identity) บุคคลที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจะมีส่วนร่วมสร้างและผลักดันให้เกิดการต่อสู้กับอำนาจ คู่ต่อสู้ของคนรักเพศเดียวกันอาจเป็นอำนาจรัฐและสถาบันทางสังคมของรักต่างเพศ การต่อสู้เคลื่อนไหวของคนรักเพศเดียวกันมีจุดกำเนิดมาจากการรณรงค์ของนักนักวิชาการและนักต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมทางสังคม การรณรงค์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดแนวคิดเรื่องสังคมและชุมชนของคนรักเพศเดียวกันในเวลาต่อมา⁷

⁴ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น* (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2545).

⁵ Elizabeth A. Armstrong, *Forging Gay Identities*, (Chicago: The University of Chicago Press, 2002), p. 5.

⁶ Tim Edwards, *Erotics & Politics: Gay Male Sexuality, Masculinity and Feminism*, (London: Routledge, 1994), p. 4.

⁷ Ibid.

ในขณะที่ Nancy Fraser นักสตรีนิยมชาวอเมริกัน ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการต่อสู้เคลื่อนไหวในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศวิถีไว้ 2 แนวทางคือ การเรียกร้องในเชิงการเมืองเรื่องวัฒนธรรมในการผลักดันให้เกิดการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย (claim for recognition) ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ส่วนอีกแนวทางคือ การเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายทรัพยากร (claims for redistribution) โดย Fraser ได้แบ่งแยกการพิจารณาเพศวิถีในฐานะที่เป็นเรื่องของคุณค่าหรือความถูกต้องดังงามในเชิงศีลธรรมกับเพศวิถีในฐานะที่เป็นเรื่องของความเป็นธรรม โดยปฏิเสธการอภิปรายเรื่องเพศวิถีในเรื่องการให้คุณค่าถูกผิดหรือดีเลว แต่เน้นที่การพิจารณาเรื่องเพศวิถีในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นธรรมในสังคม ซึ่ง Fraser ได้เสนอตัวแบบเพื่อแสดงให้เห็นความแตกต่างและความสัมพันธ์กันของข้อเรียกร้องในเรื่องการกระจายทรัพยากรและข้อเรียกร้องในเรื่องการยอมรับทางสังคม ได้แก่ ขนชั้นทางเศรษฐกิจ สีผิว เพศภาวะและเพศวิถี⁸

อย่างไรก็ตาม Fraser เองก็ไม่เห็นด้วยกับการแบ่งแยกประเด็นเรื่องการกระจายทรัพยากรกับการยอมรับทางสังคมอย่างเด็ดขาดออกจากกัน เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงของสังคม ปัญหาความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคมมักเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันเสมอ เพราะคนที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมก็มักจะประสบปัญหาในด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจของพวกเขา ในขณะที่คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีก็มักจะถูกมองว่ามีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยชั้นตามไปด้วย

ตัวอย่างงานศึกษาของไทยคือ กฤตยาและกนกวรรณ ได้ทำการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยที่ทำการต่อสู้เคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องสิทธิเหนือร่างกายของผู้หญิง โดยทำการศึกษาใน 4 ประเด็น คือ การทำแท้ง, ผู้หญิงกับเอดส์, ทางเลือกในวิถีทางเพศของผู้หญิงรักผู้หญิงและความรุนแรงต่อผู้หญิง ภาพรวมของการศึกษาครั้งนี้พบว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมบนมิติการเมืองเรื่องเพศและร่างกายผู้หญิงส่วนใหญ่นำโดยผู้หญิงชนชั้นกลางในเมืองที่มีการศึกษา ผู้หญิงที่เข้าร่วมในขบวนการส่วนใหญ่ไม่ใช่คนที่ประสบปัญหาหรือได้รับผลกระทบจริง ๆ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ดูเหมือนเป็นการรับเหมาทำแทนหรือเป็นกระบอกเสียงแทนคนอื่น และการต่อสู้ในหลายประเด็นก็มีลักษณะประนีประนอมกับรัฐจนดู

⁸ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดของ Nancy Fraser ได้ใน Nancy Fraser, *Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation* (New York: Verso, 2003), pp. 7 – 109. อ้างถึงใน วราภรณ์ แซ่มสนิท, 2551: 76 – 111.

เหมือนเป็นการร่วมหัวจมท้ายไปกับภาคราชการ ไม่ทำทนายรัฐ นอกจากนี้ การการเคลื่อนไหวในช่วงที่ผ่านมายังขาดพลังในเชิงแนวคิด ส่วนมากเป็นการเคลื่อนไหวตามกระแสสากลหรือเป็นไปตามกระแสขององค์กรทุน⁹

ในขณะที่ผลของการศึกษาขบวนการหญิงรักหญิงในประเทศไทยนั้นพบว่า ความสนใจของสาธารณชนที่มีต่อกลุ่มหญิงรักหญิงนั้นมีอยู่ 2 ส่วน คือ ความสนใจจากคนที่เป็นหญิงรักหญิงเองและความสนใจจากคนที่ไม่ใช่หญิงรักหญิง ในส่วนของความสนใจจากคนที่เป็นหญิงรักหญิงนั้น สรุปได้ว่า คนเหล่านี้ส่วนใหญ่รู้สึกยินดีที่มีกลุ่มหญิงรักหญิงเกิดขึ้น ทำให้คนที่เป็นหญิงรักหญิง รู้สึกไม่โดดเดี่ยวหรืออึดอัดในสิ่งที่ตัวเองเป็น สำหรับความสนใจในส่วนของบุคคลทั่วไปนั้น ยังไม่อาจสรุปได้ชัดเจน แต่หากพิจารณาจากความสนใจที่สื่อมวลชนมีต่อกลุ่มหญิงรักหญิง ทำให้สามารถสรุปได้ในระดับหนึ่งว่า สาธารณชนให้ความสนใจต่อกลุ่มหญิงรักหญิงสูงมากและส่วนใหญ่ก็มีทัศนคติที่ดีต่อคนรักเพศเดียวกันแต่ก็ยังมีส่วนหนึ่งที่ไม่พอใจต่อการเกิดขึ้นและออกมาเรียกร้องต่อสู้ของกลุ่ม ในส่วนของความสำเร็จหากประเมินจากวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการต่อสู้กลุ่มที่ต้องการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องหญิงรักหญิงหรือคนรักเพศเดียวกันแก่สังคมไทยนั้นพบว่า ความเข้มงวดในเรื่องคนรักเพศเดียวกันมีความคลี่คลายลงไปมากเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา เห็นได้จากการจัดงานเกี่ยวกับคนรักเพศเดียวกันมากขึ้น เช่น การจัดเทศกาลรณรงค์ทางเลือก นอกจากนี้ การพูดถึงหรือการสัมภาษณ์คนรักเพศเดียวกันทางสื่อต่าง ๆ ก็มีความหลากหลายมากขึ้น ประเด็นในการสัมภาษณ์ก็ก้าวพ้นไปจากเรื่องเดิม ๆ ที่มักจะสัมภาษณ์ในลักษณะที่มองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว แต่ช่วงหลังก็จะให้ความสนใจไปที่ประเด็นทางสังคมการเมืองและสิทธิมนุษยชนมากขึ้น แต่ปรากฏว่ากลุ่มของหญิงรักหญิงที่ออกมาทำงานด้านสิทธิมนุษยชนกลับไม่เพิ่มขึ้น¹⁰

พวงพนา คุณวัฒน์ ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มและกระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน รวมถึงศึกษาการประเมินผลสื่อและข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้าน ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อที่จะสื่อสารกับ

⁹ กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรมวรรณ, “ขบวนการทางสังคมบนมิตินิติการเมืองเรื่องเพศและร่างกายผู้หญิง,” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, บรรณาธิการ, *วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตรีศวิน (ซิลด์เวอร์มบุคส์), 2545), หน้า 34 – 129.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

รัฐบาลและสาธารณะในหลายแนวทาง เช่น ยื่นหนังสือโดยตรงต่อรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ สร้างกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเปิดประเด็นสื่อสารกับสาธารณะ ตลอดจนสื่อสารผ่านสื่อมวลชน กระแสหลักและสื่อที่จัดทำขึ้นเองเพื่อขยายความรู้ สร้างความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจให้กับ สังคมในวงกว้าง นอกจากนี้ยังพบว่า กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านมี ลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ที่ไม่ได้มุ่งเน้นที่จะโค่นล้มอำนาจรัฐ แต่ต้องการ สื่อสารเพื่อปกป้องสิทธิของชุมชนและยืนยันในสิทธิพลเมืองซึ่งมีสิทธิเลือกที่ดำเนินชีวิตโดยคงอัต ลักษณะของกลุ่มไว้¹¹

กล่าวโดยสรุป การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นที่ทางการเมืองแต่อยู่บนพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่ทาง วัฒนธรรม ซึ่งเป็นการต่อสู้ในมิติด้านอัตลักษณ์ การสร้างการยอมรับและค่านิยมใหม่ ๆ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ก็ไม่สามารถตัดขาดออก จากการมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐได้เพราะถึงแม้ว่าจะเป็นการต่อสู้ในมิติด้านอัตลักษณ์แต่ก็ยังคงมีความ จำเป็นที่จะต้องได้รับการรับรองจากรัฐและกฎหมายเช่นกัน ซึ่งจุดประสงค์ในการต่อสู้เคลื่อนไหว ของขบวนการเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นไปเพราะต้องการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองหรือต้องการทำลาย อำนาจรัฐ แต่เป็นไปเพื่อการพัฒนารูปแบบในการดำเนินชีวิตนั่นเอง จากการทบทวนเรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในฐานะขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ เพื่อศึกษาถึงบริบททางสังคมและการเมืองอันเป็นที่มาของขบวนการ เพื่อที่จะสามารถทำการเปรียบเทียบได้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ พวงพนา คุณวัฒน์, “กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเชื้อปากมุล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

2.2 แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse)

2.2.1 ความหมายของวาทกรรม

นักวิชาการคนสำคัญที่นำเสนอแนวคิดเรื่องวาทกรรมคือ มิเชล ฟูโกต์ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ซึ่ง “วาทกรรม” ในทัศนะของฟูโกต์หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม วาทกรรมในทัศนะของฟูโกต์เป็นมากกว่าเรื่องของภาษา คำพูดหรือการตีความ ภาคปฏิบัติ การจริงของวาทกรรมจะรวมเอาจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่าและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ไว้ด้วย กล่าวคือ วาทกรรมเป็นระบบและกระบวนการในการสร้างหรือผลิตอัตลักษณ์และความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจหรือตัวตนของเราเอง ขณะเดียวกัน วาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกดหรือปิดกั้นไม่ให้อัตลักษณ์และความหมายของบางสิ่งได้เกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้อัตลักษณ์และความหมายของบางสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วภายในสังคมได้เลือนหายไป¹²

ฟูโกต์ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และอำนาจว่าเป็นแหล่งในการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อบังคับใช้กับสรรพสิ่ง โดยมีจารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งอยู่ในรูปของวาทกรรมเป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้น ดังนั้น วาทกรรมจึงเป็นเสมือนระบบของการเสนอภาพตัวตน ที่ไม่ใช่แค่เพียงโครงสร้างทางภาษา แต่เป็นปฏิบัติการในการสร้างสิ่งที่กำลังถูกพูดถึง โดยที่การนำเสนอภาพตัวตนนั้นไม่ได้เป็นกระบวนการที่โปร่งใส หากแต่เป็นกระบวนการในการแอบแฝงการผลิตความหมาย¹³ กล่าวคือ ในขณะที่ภาพดังกล่าวนั้น ไม่ได้มีความหมายในตัวของมันเอง แต่ผู้นำเสนอกลับเป็นฝ่ายที่ใส่ความหมายให้กับมัน

กล่าวได้ว่า การศึกษาวาทกรรมก็คือ การศึกษาวิธีการและรูปแบบของอำนาจในการถ่ายทอดความหมายให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความหมายในเรื่องเพศ ชนชั้น เชื้อชาติ การเมือง สื่อและพื้นที่ต่าง ๆ ทางสังคม ฯลฯ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการและลักษณะของการใช้อำนาจ การครอบงำอุดมการณ์ การผลิตซ้ำภายใต้บริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

¹² ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2545), หน้า 1 – 23.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

2.2.2 วาทกรรมเกี่ยวกับเพศ

ในทัศนะของฟูโกต์ “เพศวิถี” ไม่ใช่สิ่งของ ไม่ใช่ความจริงทางธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องที่สามารถจะถูกกำหนดให้ตายตัวได้ เพศวิถีเป็นวาทกรรมที่ควบคุมและกดทับความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยวาทกรรมตั้งคำถามต่อหลักแห่งความปกติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์เกี่ยวกับกระบวนการก่อความรู้ ชนิดของความปกติและรูปแบบของการเป็นตัวตนที่ถูกกระทำ ในขณะที่ “ความรู้” ในวัฒนธรรมทางสังคมเป็นทั้งกระบวนการก่อรูป การสืบต่อและการรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์กระแสหลักของเพศภาวะและเพศวิถีของสังคมเพราะเพศวิถีเป็นการแสดงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศภาวะที่ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อความเป็นอื่นของสังคมเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบเชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงและผู้ชายด้วย¹⁴

ความหมายของเพศวิถีเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและแตกต่างกันในแต่ละบุคคลในแต่ละสังคม หรือแม้กระทั่งในบุคคลเดียวกันแต่แตกต่างกันในช่วงเวลา เพศวิถีมีความหมายและรูปแบบที่หลากหลาย องค์ประกอบของเพศวิถีประกอบด้วย การให้ความหมายเรื่องเพศของปัจเจกบุคคล ความเชื่อ ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ความรู้สึก ความปรารถนาทางเพศ ความสุขทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศและเพศภาวะ การให้ความหมายกับคู่ความสัมพันธ์ทางเพศในแต่ละคน ตลอดจนพฤติกรรมทางเพศ นอกจากนี้ เจ็อนไซทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและประวัติศาสตร์มีส่วนกำหนดเพศวิถีของผู้คนในแต่ละสังคมและในแต่ละช่วงเวลา¹⁵

กล่าวได้ว่า เรื่องราวเกี่ยวกับ “เพศวิถี” ไม่ใช่เรื่องของความรู้ เทคนิค วิทยาการ ความจริง ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงล้วน ๆ อย่างที่หลายคนเข้าใจ แต่เพศวิถีเป็นเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจในการสร้างและกำหนดกฎเกณฑ์ในรูปของวาทกรรมเรื่องเพศวิถี

เช่นเดียวกับเรื่องเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันที่ถูกให้ความหมายว่า “ปกติ” หรือ “ผิดปกติ” “เหมาะสม” หรือ “ไม่เหมาะสม” อย่างแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม วัฒนธรรม ชนชั้นชาติพันธุ์และยังเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพศวิถีจึงถูกจัดแบ่งออกเป็นเพศวิถีกระแสหลักและ

¹⁴ Norman Fairclough, *Discourse and Social Change* (Cambridge: Polity Press, 1992), pp. 21

- 52.

¹⁵ พิมพ์วัลย์ บุญมงคล, “แนวคิด ทฤษฎีและวิธีวิทยาในการศึกษาเพศวิถี,” ใน *รายงานการประชุมประจำปี เพศวิถีศึกษาในสังคมไทย ครั้งที่ 1* หัวข้อ: วิพากษ์องค์ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องเพศวิถีศึกษาในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญตีการพิมพ์, 2551), หน้า 28.

เพศวิถีกระแสรอง ขึ้นอยู่กับว่าโครงสร้างอำนาจในสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างไร เช่น สังคมไทยในสมัยจารีตที่แม้จะไม่ให้การยอมรับเพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันแต่แต่ก็ไม่ได้มีการลงโทษจนถึงแก่ชีวิตเหมือนในสังคมตะวันตก จนเมื่อมีการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่งผลให้ระบบเพศวิถีกระแสหลักให้ความสำคัญเพียงแค่เพศหญิงและเพศชาย¹⁶ ดังนั้น เพศวิถีนอกกรอบกระแสหลัก เช่น เพศวิถีของคนรักเพศเดียวกันจึงกลายเป็นเป็นความเบี่ยงเบนและผิดปกติตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งฟูโกต์มองว่า การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ของคนรักเพศเดียวกันเป็นผลมาจากวาทกรรมการควบคุมเรื่องเพศในทางการแพทย์ องค์ความรู้ทางด้านจิตวิทยาและการถูกควบคุมโดยกฎหมาย ตลอดจนการได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์¹⁷ ซึ่งสอดคล้องกับ Chirs Barker ที่มองว่า อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นผลผลิตที่สั่งสมมาจากการใช้วาทกรรมที่บอกว่า “เราเป็นใคร” และแตกต่างจาก “คนอื่น” อย่างไรก็ตาม¹⁸

2.2.3 การวิเคราะห์วาทกรรม

ในส่วนของ การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse and Discourse Analysis) โดยสาระสำคัญแล้ว กระบวนการหรือขั้นตอนในการวิเคราะห์วาทกรรมจะเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่าอะไรคือสิ่งสำคัญที่กำลังกล่าวถึง หรือวาทกรรมของสิ่งนั้นคืออะไร แต่การตั้งคำถามของการวิเคราะห์วาทกรรมไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการตรวจสอบหรือสืบค้นว่าเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งนั้นถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไรและมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นความพยายามในการศึกษาชุดของกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนดหรือสร้างความหมายให้กับสิ่งที่กล่าวถึงและสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์และลำดับปลีกย่อยต่าง ๆ ในการสร้างเอกลักษณ์และความหมายต่าง ๆ ให้กับสรรพสิ่งที่เป็นตัวกำหนดกรอบของสังคม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร¹⁹

¹⁶ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, “ฐานคติเรื่องเพศวิถีในนโยบายเรื่องโรคเอดส์ของประเทศไทย,” *รัฐศาสตร์สาร* 3 (2547): 1 – 81.

¹⁷ เอมอร ลิ้มวัฒนา, “การวิเคราะห์ตัวตนบนพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะในไดอารี่ออนไลน์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553), หน้า 21.

¹⁸ ประไพพิศ โอฟารวัฒน์, “กระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพู,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 24.

¹⁹ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์และความเป็นอื่น*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2545), หน้า 1 – 23.

ตัวอย่างงานศึกษาของไทย เช่น

พิศิษฐ์ คุณวโรตม์ ได้ศึกษาการต่อสู้ในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี พบว่า สังคมมีกระบวนการสร้างความหมายของโรคเอชไอวีให้เป็นความผิดปกติซึ่งเกิดจากความล่าช้าทางเพศและพยายามสร้างความซ้ำซากให้เห็นว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีเป็นโรคร้ายแรง เป็นผู้ป่วยที่ไม่ธรรมดาและถูกรังเกียจจากสังคม ด้วยเพราะสาเหตุของการติดเชื้อมาจากพฤติกรรมทางเพศที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้ผู้ติดเชื้อกลายเป็นคนที่ถูกรังเกียจจากสังคม การดำเนินชีวิตของผู้ติดเชื้อเอชไอวีจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพื่อให้ตนเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ผู้ติดเชื้อเอชไอวีจึงต้องสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมาด้วยการทำให้สังคมเห็นว่าผู้ติดเชื้อเอชไอวีไม่ใช่บุคคลที่ไร้ประโยชน์หรือไร้ค่ากับสังคม ด้วยการพยายามเลี้ยงดูครอบครัว การสร้างชมรมผู้ติดเชื้อเอชไอวีเพื่อให้กำลังใจต่อผู้ติดเชื้อด้วยกันและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสาธารณะของสังคม ดังนั้น การเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันของผู้ติดเชื้อจึงทำให้พวกเขาจำเป็นต้องปรับตัวด้วยการต่อสู้และต่อรองเพื่อให้ตนได้สถานภาพทางสังคมกลับคืนมาและสามารถดำเนินชีวิตได้เป็นปกติเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสภาวะความเป็นชายขอบด้วยการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้กับตนเองโดยการทำให้สังคมลดอคติที่มีต่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี²⁰

ทศพร มณีศรีขำ ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์” โดยชี้ให้เห็นว่าบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์กับเกย์จะเป็นผู้สร้าง ผู้กำหนดและผู้ประเมินพฤติกรรมของเกย์ว่าเป็นบุคคลที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศเพราะบุคคลที่เกี่ยวข้องส่วนมากรับเอาระเบียบกฎเกณฑ์ แบบแผนที่ถูกสร้างหรือผลิตซ้ำและถ่ายทอดออกไปในรูปของ “ความรู้” และตอกย้ำให้เห็นว่าเรื่องราวหรือสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นเป็น “ความจริง” อย่างสอดคล้องลงตัว ดังนั้น ความเป็นเกย์จึงถูกสร้างขึ้นมาจากตัวบทที่เป็นบรรทัดฐาน แบบแผน ธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ภายใต้กรอบของกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกา รวมทั้งสิ่งที่ป็นอุดมคติหรืออุดมการณ์ของสังคมและมีภาคปฏิบัติทางวาทกรรมในการผลิตซ้ำ การเผยแพร่และการใช้ตัวบทจากคุณลักษณะในเรื่องเพศ ความเป็นหญิง

²⁰ พิศิษฐ์ คุณวโรตม์. “อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้าบทคัดย่อ.

และความเป็นชายผ่านทางสถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้คือการสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์²¹

รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัตน์ ได้ทำการศึกษา “วาทกรรมของสื่อมวลชน” พบว่า สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจหรือมีความชอบธรรมในการพูดหรือนำเสนอความเป็นจริงของสังคม ซึ่งความเป็นจริงนี้ไม่ได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวแต่มีการเคลื่อนไหวและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สื่อมวลชนจึงเข้ามาทำหน้าที่ในการรายงานถึงสิ่งที่เกิดภายในสังคม ซึ่งตามหลักการแล้วสื่อมวลชนจะต้องคงไว้ซึ่งความเป็นกลางในการนำเสนอข่าวหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แต่ในการนำเสนอข่าวนั้น มุมมองในการนำเสนอข่าวหรือข้อมูลใด ๆ ก็ย่อมต้องขึ้นอยู่กับสื่อมวลชนว่าจะมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยกรอบความคิดของวาทกรรมแบบใด ความเป็นจริงที่ถูกนำเสนอจึงเป็นความเป็นจริงที่อยู่ภายใต้การกำกับของวาทกรรมในรูปแบบหนึ่งเท่านั้น และสิ่งที่ปรากฏออกมาก็ไม่ได้มาจากการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงแบบตรงไปตรงมาแต่ได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่งโดยผ่านวาทกรรมของสื่อมวลชนมาเรียบร้อยแล้ว²²

กล่าวโดยสรุป วาทกรรมเรื่องเพศวิถีมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมในแต่ละสังคม การสรุปรวบยอดความคิดเรื่องเพศวิถีของมนุษย์ที่จำกัดอยู่เพียงแค่ว่า ความหมายของเพศทางชีววิทยาจึงอาจนับว่าไม่เพียงพอและเป็นการสรุปที่เร็วเกินไป ในการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายของขบวนการมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงอัตลักษณ์หรือการสร้างทัศนคติในเชิงสาธารณะนั้น เครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็คือกรอบวาทกรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสร้างขึ้นมา สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ “ความหลากหลายทางเพศ” ถือเป็นวาทกรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้สร้างขึ้นมาเพื่อช่วงชิงการนำในการสร้างความคิด ความเห็น ความเชื่อ ฯลฯ ของคนในสังคม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²¹ ทศพร มณีศรีชา, “การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์ = Designating gay to be the otherness,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545), หน้า 109 – 111.

²² รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัตน์, “วาทกรรมของสื่อมวลชน,” (สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวารสาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540).

2.3 แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะหรือปริมาตรสาธารณะ (Public Sphere)

ในสังคมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นจำต้องมีองค์ประกอบใหญ่ในด้านสิทธิเสรีภาพอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ทุกคนพึงมีสิทธิและโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน ประการที่สอง ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและชุมชนในการดำรงอยู่และจัดการปกครองตนเองร่วมกัน และประการสุดท้าย คือ ประชาชนพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยต้องมีส่วนร่วมในทางการเมืองเพื่อกำหนดนโยบายและชะตากรรมของสังคมร่วมกัน ซึ่งสังคมจะต้องมีระบบการสื่อสารที่เป็น “พื้นที่สาธารณะ” เปิดกว้างสำหรับให้ประชาชนพลเมืองเข้าถึงได้โดยทั่วกัน²³

“พื้นที่สาธารณะ” ประกอบไปด้วยคำ 2 คำ คือ “พื้นที่” และ “สาธารณะ” คำว่า “พื้นที่” มีความหมาย 2 นัยยะ ในความหมายแรกนั้นเป็นความหมายในแง่ของรูปธรรม ซึ่งหมายถึงอาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีการแบ่งเขตแดนไว้ชัดเจน และอีกความหมายหนึ่งในแง่ของนามธรรม หมายถึง เวทีทางสังคมที่มีการช่วงชิงอำนาจ เช่น พื้นที่ทางวัฒนธรรมในสื่อสารมวลชน การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะ ส่วนคำว่า “สาธารณะ” หมายถึง ส่วนรวม ซึ่งมักถูกเปรียบเทียบกับคำว่า ส่วนตัว โดยความหมายของสาธารณะนี้อาจขยายออกไปถึงเรื่องของผลประโยชน์ของส่วนรวมสำหรับคนหมู่มากที่สอดคล้องหรือขัดกับผลประโยชน์ส่วนตัว²⁴

พื้นที่สาธารณะเป็นแนวคิดที่กล่าวถึงสภาพของสังคมที่มีพื้นที่หนึ่งเปิดกว้างให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยน ถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างอิสระเสรี พัฒนาการของพื้นที่สาธารณะมีจุดเริ่มต้นมาจาก Jurgen Habermas ที่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพวกกุ่มพิกับการพัฒนาทางการเมืองสู่ประชาธิปไตยในบริบทของสังคมอังกฤษ ซึ่งพื้นที่สาธารณะจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิสังสรรค์ มีการสนทนากันระหว่างสมาชิกในสังคม ในรูปแบบของการสื่อสารที่เรียกว่า “วาทกรรม” หรือเป็นข้อโต้แย้งที่เป็นระบบที่สมาชิกในสังคมจะต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและสามารถแลกเปลี่ยนทัศนะกันได้อย่างหลากหลาย ภายใต้ความเป็นเหตุเป็นผลโดยปราศจากการแทรกแซงหรือบีบบังคับจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

²³ พิงรอง รามสูต รัตนันท์, สื่อภาคประชาชน (โครงการ “การปฏิรูประบบสื่อ: การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเองและสื่อภาคประชาชน”), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547), หน้า 15.

²⁴ กาญจนาแก้วเทพ, “การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ: ทัศนะของ Habermas,” ใน มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 171 – 173.

เช่น รัฐบาล องค์กรธุรกิจ สถาบันทางศาสนา ฯลฯ²⁵ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าถึงวาทกรรม สามารถแบ่งปันความคิดเห็นกับบุคคลอื่น ๆ จนท้ายที่สุดเกิดเป็นข้อเสนอแนะที่มีพลังในการต่อสู้หรือเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม สภาวะของการสื่อสารในลักษณะนี้ Habermas เรียกว่า Ideal Speech Situation ซึ่งเป็นสภาพการสื่อสารที่มีลักษณะ 3 ประการ²⁶ คือ

1. เป็นสภาวะที่ผู้สื่อสารสามารถพูดคุยก่ออย่างออกมาได้ โดยไม่มีข้อบังคับหรือข้อจำกัดใดมายับยั้ง
2. เป็นสภาวะที่ปัจเจกบุคคลทุกคนมีโอกาสเข้าร่วมสนทนาได้อย่างเท่าเทียมกัน
3. เป็นการสื่อสารที่อยู่ภายในบริบททางสังคมที่มีการกระจายอำนาจให้คนทุกกลุ่ม ทุกชนชั้นได้แสดงออก

แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะสามารถแบ่งพื้นที่สาธารณะออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่สาธารณะในเชิงกายภาพ เช่น สวนสาธารณะและเวทีสำหรับพักผ่อนซึ่งเปิดให้ประชาชนได้ใช้บริการอย่างอิสระ และพื้นที่สาธารณะในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งพื้นที่สาธารณะในเชิงสัญลักษณ์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีประชาสังคมที่เข้มแข็ง และในขณะเดียวกันพื้นที่สาธารณะที่ทำหน้าที่ทางประชาธิปไตยได้สมบูรณ์จะสามารถหล่อหลอมและทำให้ประชาสังคมก่อเป็นรูปร่างขึ้นมาได้เช่นกัน²⁷ นอกจากนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอภิปรายประเด็นทางสังคม การหาอภิปรายทางการเมืองหรือการหาเสียงเลือกตั้ง ฯลฯ เหล่านี้ก็จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในพื้นที่สาธารณะที่สำคัญในสังคมประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม การเข้าใจเรื่องการเกิดขึ้นและบทบาทของพื้นที่สาธารณะจำเป็นต้องเข้าใจถึงความคิดพื้นฐานและบริบททางสังคมควบคู่ไปด้วย แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเรื่องความเป็นสาธารณะที่แยกจากความเป็นส่วนตัว

²⁵ วิรัตน์ แสงดาวฉาย, “ประชาสังคม เวทีสาธารณะกับกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ: ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 23 – 25.

²⁶ บุญญภรณ์ วาณิชชาติ. “บทบาทของ “เว็บไซต์อัญจารีดอทคอม” ในการเป็นมณฑลสาธารณะของกลุ่มหญิงรักหญิง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 8.

²⁷ สุธาริน คุณผล, “บทสำรวจ “พื้นที่สาธารณะ,” *รัฐศาสตร์สาร* 20,3 (2541).

กล่าวคือ กลุ่มสังคมจะต้องมีความคิดเรื่องการจัดการผลประโยชน์ส่วนรวมและสิ่งที่อาจเทียบได้ว่าเป็นสำนึกต่อส่วนรวม เช่น การสร้างข้อตกลงที่เป็นความเห็นพ้องต้องกันหลังจากที่ถกเถียงกันด้วยเหตุผลอย่างอิสระของส่วนบุคคลมาแล้ว ดังนั้น คนทุกชนชั้นในสังคมจึงสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะได้เสมอโดยไม่มีข้อจำกัดหรือถูกปิดกั้นจากรัฐหรือมีเรื่องของชนชั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การใช้สื่อในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ยังกระทำได้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย

สำหรับการเกิดขึ้นของสื่อกับพื้นที่สาธารณะ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ยุค²⁸ คือ

1. ยุคแรก ประเภทของการสื่อสารและสื่อหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่เอื้อต่อการเกิด Communication rationality ตามแนวคิดของ Habermas แต่เมื่อหนังสือพิมพ์เปลี่ยนแปลงไปเป็นเชิงธุรกิจและสนใจที่จะขายผู้อ่านให้แก่โฆษณามากกว่าหนังสือพิมพ์ก็เริ่มห่างหายจากภารกิจดังกล่าว

2. ยุคที่สอง ยุคของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุและโทรทัศน์นั้นได้เข้ามาทำหน้าที่ในการสร้างพื้นที่สาธารณะได้น้อยมาก เนื่องจากรูปแบบการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ใช้อยู่ภายในบ้านแบบส่วนตัว และแม้ว่าจะเป็นสื่อที่มีความเร็วกว่าหนังสือพิมพ์แต่ก็มีลักษณะแตกแยกประเด็นต่าง ๆ เข้ามาสู่ความสนใจแล้วก็ถอยห่างออกไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ การเปิดตัวของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ก็ยังค่อนข้างเน้นหนักไปในลักษณะของสื่อบันเทิงมากกว่าการถกเถียงทางการเมือง

3. ยุคที่สามหรือยุคปัจจุบัน เป็นยุคของการสื่อสารเสมือนจริงโดยมีสื่อคอมพิวเตอร์เข้ามาเป็นสื่อกลาง ในด้านหนึ่ง การสื่อสารแบบเสมือนจริงนี้จะเป็นรูปแบบการรื้อฟื้นการสื่อสารแบบเผชิญหน้าขึ้นมาใหม่เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารจะสนทนาพูดคุยกันได้แบบตัวต่อตัว เช่น การ chat ในห้องสนทนาของคอมพิวเตอร์ ข้อที่แตกต่างไปจากการสื่อสารแบบเผชิญหน้าอย่างเดิมก็คือ การเผชิญหน้านั้นเป็นการเผชิญกันในโลกของคอมพิวเตอร์ไม่ใช่โลกทางกายภาพ

²⁸ กาญจนาแก้วเทพ, “การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ: ทศนะของ Habermas,” ใน มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 183 – 185.

อย่างไรก็ตาม ด้วยพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดพื้นที่เสมือนจริงหรือพื้นที่ไซเบอร์ขึ้นในสังคม พื้นที่ชนิดนี้จึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสร้างความเป็นองค์กร มีการกระทำร่วมกันของคนในสังคม รวมถึงมีการประกอบสร้าง ความหมายทางสังคมโดยมีคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อกลาง และด้วยความความอิสระของพื้นที่ไซเบอร์ทำให้พื้นที่นี้ได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นอย่างมาก เนื่องจากทุกคนมีอิสระในการเลือกและเป็นที่ได้ในสิ่งที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของร่างกายและเพศวิถีที่ผู้คนมีสิทธิเลือกที่จะเป็นมากกว่าถูกบังคับให้เป็น²⁹ ดังนั้น พื้นที่ไซเบอร์จึงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย เพราะทุกสิ่งทุกอย่างสามารถสร้างขึ้นมาเปลี่ยนแปลงและสร้างใหม่ได้เสมอ ตัวอย่างงานศึกษา เช่น

บุญญาภรณ์ วาณิชชาติ ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของเว็บไซต์อัญจรรย์ดอทคอม ในการเป็นมณฑลสาธารณะของกลุ่มเลสเบี้ยนพบว่า มณฑลสาธารณะของการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์จะมีลักษณะที่เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็น เพราะมีธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการโต้เถียงอภิปรายสื่ออินเทอร์เน็ตยังมีคุณสมบัติของการแพร่กระจายไปได้ทั่วโลกในทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น ทำให้ขอบเขตของมณฑลสาธารณะขยายวงกว้างโดยไม่มีข้อจำกัดด้านกายภาพและไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้ชายเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าถึงได้โดยผู้หญิงและกลุ่มชายขอบทางสังคม อย่างชนกลุ่มน้อย กลุ่มรักร่วมเพศ เป็นต้น และยังเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจอย่างกลุ่มหญิงรักร่วมเพศได้ใช้เป็นพื้นที่ ในการแสดงความคิดเห็นและอธิบายตัวตนให้คนในสังคมให้เข้าใจอีกด้วย³⁰

ฐิติกร เตรยาภรณ์ ได้ทำการศึกษาภาพลักษณ์ของกลุ่มชายรักชายที่สะท้อนจากเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวันของไทยช่วงปี พ.ศ. 2508 – 2543 พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันมีลักษณะของการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านลักษณะท่าทางและด้านพฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มชายรักชายและเนื้อหาในประเด็นหลักและสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมรักร่วมเพศเดียวกัน ซึ่งเป็นการสร้างและตอกย้ำแบบฉบับและทัศนคติด้านลบต่อกลุ่มชายรักชายในสังคมไทย ยกเว้นใน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ ภาณุพัฒน์ พุ่มพฤษและคณะ, “ยาออนไลน์: ประดิษฐ์กรรมเรื่องเพศ,” รายงานการประชุมประจำปี เพศวิถีศึกษาในสังคมไทยครั้งที่ 1, 7 – 8 มกราคม 2551.

³⁰ บุญญาภรณ์ วาณิชชาติ, “บทบาทของ “เว็บไซต์อัญจรรย์ดอทคอม” ในการเป็นมณฑลสาธารณะของกลุ่มหญิงรักร่วมเพศ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 121 – 124.

ส่วนของการเสนอเนื้อหาด้านข้อมูลความเห็นของแหล่งข่าว เนื่องจากหนังสือพิมพ์รายวันจะเลือกนำเสนอข่าวในด้านที่เป็นกลาง³¹

ส่วนการศึกษาของนฤพนธ์ ด้วยวิเศษ พบว่า พื้นที่ไซเบอร์ถูกใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นเวทีในการแสดงตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสำหรับคนที่ไม่สามารถเปิดเผยตัวตนบนพื้นที่สาธารณะได้ นอกจากนี้ พื้นที่ทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่ของสื่อมวลชนเป็นพื้นที่สำคัญในการช่วงชิงความหมายระหว่างผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกับสังคม แม้ว่าบางครั้งผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะตกเป็นจำเลยของสังคม แต่พัฒนาการของความพยายามในการสร้างตัวตนบนพื้นที่ทางสังคมส่งผลให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับการยอมรับจากสังคมเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาของอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ในระยะที่ผ่านมาได้มีกระแสความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในสังคมไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะใหม่ ๆ 2 แนวทาง³² คือ

1. ความเคลื่อนไหวสร้างพื้นที่สาธารณะที่เป็นทางเลือกให้กับประชาชน ได้แก่ การสร้างกลุ่มเครือข่าย และสื่อทางเลือกขององค์กรภาคประชาชน กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นที่สื่อสารกันเองในกลุ่มและสื่อสารระหว่างกลุ่ม รวมทั้งการสื่อสารต่อสังคม แนวทางนี้ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพลังในด้านสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนและขยายการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น นิติสารฉลาดซื้อ สื่อเพื่อผู้บริโภคและรายการสภาผู้บริโภคของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค เว็บไซต์ prachachon.net เป็นต้น

2. ความเคลื่อนไหวที่ประสานกับการปฏิรูปสื่อวิทยุและโทรทัศน์ตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 คณะทำงานติดตามมาตรา 40 สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาได้ประสานกับเครือข่าย NGOs ในจังหวัดต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดพื้นที่สาธารณะในวิทยุและ

³¹ ลูติกรณ์ เตรยาภรณ์, “ภาพลักษณ์ของกลุ่มชายรักร่วมเพศที่สะท้อนจากเนื้อหาในหนังสือพิมพ์รายวัน ช่วงปี พ.ศ. 2508 – 2543,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543).

³² อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, “พื้นที่สาธารณะใหม่ของประชาชน,” ใน ข่าวที่ไม่เป็นข่าว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544).

โทรทัศน์ ซึ่งแสดงออกชัดเจนที่สุดในรูปของการจัดรายการวิทยุชุมชนของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาคมในหลายจังหวัด

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะข้างต้น สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาผลสะท้อนที่เกิดจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางเพศผ่านพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความหมายของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไปสู่ผู้คนในสังคม

2.4 ความสำเร็จ (Success) ความล้มเหลว (Failure) ผลสะท้อน (Impact): การกำหนดค่านิยมและบรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 การกำหนดค่านิยม “ความสำเร็จ” “ความล้มเหลว” และ “ผลสะท้อน”

การศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับความสำเร็จ ความล้มเหลวและผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เริ่มมีการศึกษาตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 ผลงานการศึกษาที่สำคัญได้แก่ ผลงานของ William A. Gamson ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยและตัวแปรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งการนิยามความหมายของคำว่า “ความสำเร็จ” “ความล้มเหลว” และ “ผลสะท้อน” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผู้ที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะจะช่วยให้ผู้ศึกษาประเมินและตรวจสอบได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ตนศึกษานั้นก่อให้เกิดผลที่ตามมาอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของขบวนการหรือไม่ ซึ่งการนิยามและการชี้วัดว่าอะไรคือความสำเร็จ ความล้มเหลวและผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังคงไม่มีรูปแบบหรือโครงสร้างที่แน่นอนในการศึกษา เพราะเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับมุมมองและทัศนคติเกี่ยวกับความสำเร็จ ความล้มเหลวและผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ผู้ศึกษาแต่ละคนมีอยู่ เช่น

Paul D. Schumaker ได้ทำการศึกษากลุ่มประท้วง (protest group) ในประเด็นเกี่ยวกับการตอบสนองของทางนโยบายของระบบการเมืองท้องถิ่นที่มีต่อข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วง โดยมีคำถามในการศึกษา 2 ประการคือ ระบบการเมืองท้องถิ่นตอบสนองต่อกิจกรรมและข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วงตามปกติจริงหรือไม่และเงื่อนไขที่ทำให้ระบบการเมืองท้องถิ่นตอบสนองต่อข้อเรียกร้องและกิจกรรมของกลุ่มประท้วงมากที่สุดคืออะไร โดย Schumaker ได้กำหนดขอบเขตในการตอบสนองของรัฐที่มีต่อข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วงเพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดผลที่เกิดจาก

การประท้วงของแต่ละกลุ่ม ซึ่งพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ หรือการตอบสนองทางนโยบายของรัฐ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ³³ ได้แก่

1. การตอบสนองจากภาครัฐ โดยการยอมรับฟังข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วง
2. การตอบสนองจากภาครัฐ โดยการนำข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วงเข้าสู่วาระทางการเมือง
3. การตอบสนองจากภาครัฐ โดยการนำข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วงมาจัดทำเป็นนโยบายใหม่ของรัฐ ซึ่งในขั้นตอนนี้ภาครัฐจะนำวาระทางการเมืองไปออกเป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับหรือกฎหมายต่าง ๆ ต่อไป
4. การตอบสนองจากภาครัฐ โดยการนำนโยบายใหม่ที่เกิดจากข้อเรียกร้องของกลุ่มประท้วงไปปฏิบัติอย่างจริงจัง
5. การตอบสนองจากภาครัฐ ในระดับที่ประสบความสำเร็จในการบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มประท้วง

William A. Gamson ได้ศึกษากลุ่มผู้ท้าทายระบบการเมืองต่าง ๆ (challenging groups) ในสหรัฐอเมริกา จำนวน 53 กลุ่มในช่วงปี ค.ศ. 1800 – 1945 ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ขบวนการเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหว ซึ่ง Gamson ได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (success) ให้อยู่ในรูปของชุดของผลที่ตามมา (set of outcomes) ที่กลุ่มผู้ท้าทายระบบการเมืองได้รับจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของพวกเขาออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก ได้แก่ การยอมรับ (acceptance) จากคู่ต่อสู้หรือคู่ปฏิปักษ์ (antagonist) ว่าพวกเขามีความชอบธรรมที่จะเรียกร้องผลประโยชน์ต่าง ๆ และประเภทที่สอง ได้แก่ ผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³³ Paul D. Schumaker, "Policy Responsiveness to Protest – Group Demands," *The Journal of Politics* 37, 2: 490 – 491. , ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการศึกษาผลสะท้อนในมิติต่าง ๆ ได้ใน เอกพล เสียงดัง "ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี 2531 – 2549," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550).

(new advantages) ที่ได้รับทั้งในระหว่างการต่อสู้เคลื่อนไหวและหลังจากนั้น ซึ่งผลที่เป็นไปได้ของกลุ่มผู้ทำทนายสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท³⁴ ได้แก่

1. การได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ (full response) หมายถึง ได้รับทั้งการยอมรับจากฝ่ายคู่ต่อสู้หรือคู่ปฏิบัติและการได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ
2. การได้รับสิทธิโดยที่อีกฝ่ายไม่เต็มใจ (preemption) หมายถึง การได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายคู่ต่อสู้หรือคู่ปฏิบัติ
3. การถูกรับเข้าเป็นพวกเดียวกัน (co - optation) หมายถึง การได้รับการยอมรับจากฝ่ายคู่ต่อสู้หรือคู่ปฏิบัติโดยไม่ได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง
4. การพังทลายหรือการล่มสลาย (collapse) หมายถึง การไม่ได้รับทั้งการยอมรับจากคู่ต่อสู้หรือคู่ปฏิบัติและไม่ได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง

อย่างไรก็ตาม Gamson ถือว่ากลุ่มผู้ท้าทายระบบการเมืองจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อผลลัพธ์ที่ได้อยู่ในประเภทของการตอบสนองอย่างเต็มที่ (full response) เท่านั้น

Paul Burstein, Rachel I. Einwohene และ Jocelyn A. Hollander ได้ร่วมกันศึกษาความสำเร็จของขบวนการทางการเมืองโดยใช้มุมมองเรื่องการต่อรอง (bargaining perspective) ซึ่งมีแนวความคิดที่ว่า องค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ในฐานะของผู้อยู่นอกระบบการเมืองปกติซึ่งไม่มีอำนาจใด ๆ ถ้าหากพวกเขาต้องการประสบความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหวพวกเขาก็จะต้องเพิ่มอำนาจในการต่อรองผ่านทางประท้วงหรือวิธีการอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรอง ซึ่งวิธีการที่จะช่วยเพิ่มเครื่องมือในการต่อรองได้ก็คือการกระตุ้นให้คนอื่น ๆ เข้ามาร่วมต่อสู้ในเวทีการต่อรอง ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมโดย

³⁴ William A. Gamson, *The Strategy of Social Protest*, (California: Wadsworth, 1990), pp. 28 –

เปิดเผยหรือเข้าร่วมโดยการปิดบังตัวตนเอาไว้ก็ตาม ซึ่งการมีสมาชิกมาเข้าร่วมเป็นจำนวนมากจะยิ่งเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม³⁵

แนวคิดเรื่องการต่อรองนี้เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมาจากทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาผลลัพธ์ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ ซึ่งการประเมินว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้นจะวัดจากการบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของขบวนการที่ทำการศึกษา แต่ด้วยข้อจำกัดที่ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ อาจจะถูกประกอบไปด้วยองค์กรหรือกลุ่มที่มาเข้าร่วมหลายองค์กร ซึ่งแต่ละกลุ่มหรือองค์กรก็อาจจะมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องนิยามความหมายของ “เป้าหมาย” หรือ “วัตถุประสงค์” ของขบวนการให้อยู่ในรูปของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่เป็นทางการของขบวนการ ซึ่งการประเมินผลความสำเร็จของขบวนการจะวัดจากการตอบสนองของทางนโยบายของรัฐ ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ประการ³⁶ คือ

1. การตอบสนองโดยการยอมรับฟังข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
2. การตอบสนองโดยการนำข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเข้ามาสู่วาระทางการเมือง
3. การตอบสนองโดยการนำข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมาเป็นนโยบายใหม่ของรัฐ
4. การตอบสนองโดยการนำนโยบายใหม่ที่เกิดจากข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไปปฏิบัติ

³⁵ Paul Burstein, Rachel L Einwohner and Jocelyn A. Hollander, “The Success of Political Movements: A Bargaining Perspective” in *The Politics of Social Protest*, eds. J craig Jenkins and Bert Klandermans (London: UCL Press, 1995), pp. 275 – 295.

³⁶ Paul Burstein, Rachel L Einwohner and Jocelyn A. Hollander, “The Success of Political Movements: A Bargaining Perspective” in *The Politics of Social Protest*, eds. J craig Jenkins and Bert Klandermans (London: UCL Press, 1995), pp. 275 – 295.

5. การตอบสนองในระดับที่ประสบความสำเร็จ คือมีการบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มประท้วง
6. การตอบสนองในระดับที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางการเมือง

สังเกตได้ว่าการตอบสนองทางนโยบายของรัฐทั้ง 6 ประเภทที่ Burtein, Einwohner และ Hollander กำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดในการประเมินผลความสำเร็จของขบวนการที่ศึกษามีลักษณะคล้ายคลึงกับตัวชี้วัดผลสำเร็จ (success) ของ Gamson ที่อยู่ในรูปของการยอมรับและผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ ๆ ที่กลุ่มผู้ทำทนายได้รับจากรัฐ แต่ Burtein และคณะได้พิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นระหว่างการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและผลหลังจากนั้น ซึ่งทำให้ตัวชี้วัดในการประเมินผลความสำเร็จของขบวนการมีความชัดเจนมากขึ้น

เห็นได้ว่า การกำหนดคำนิยาม “ความสำเร็จ” “ความล้มเหลว” และ “ผลสะท้อน” เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อผู้ที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพราะจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถประเมินผลความสำเร็จที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ได้รับ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ที่ทำการศึกษอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การกำหนดคำนิยาม “ความสำเร็จ” และ “ความล้มเหลว” จากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังมีอุปสรรคอยู่ที่การไม่สามารถหาข้อสรุปได้ว่าสิ่งใดที่สมควรเรียกว่าเป็น “ความสำเร็จ” หรือสิ่งใดเป็น “ความล้มเหลว” เนื่องจากผู้ที่ทำการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมส่วนใหญ่มักจะมองความสำเร็จจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมตามกรอบของกระบวนการทางนโยบายซึ่งเป็นการมองที่มุ่งเน้นแต่เพียงสิ่งที่เป็เป้าหมายของขบวนการโดยละเลยต่อการพิจารณาผลลัพธ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจริงว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ได้มากกว่าเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ขบวนการวางไว้ เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นมาจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ ไม่ได้มีแค่การประสบความสำเร็จหรือว่าล้มเหลวจากการต่อสู้เคลื่อนไหวเพียงเท่านั้น แต่การต่อสู้เคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นอาจจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เช่น การเคลื่อนไหวต่อสู้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมขบวนการหนึ่งอาจจะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพราะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ขบวนการได้วางเอาไว้

ในขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวดังกล่าวก็อาจจะก่อให้เกิดผลสะท้อนหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมได้ไม่น้อยไปกว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของการเคลื่อนไหวก็เป็นได้ ในขณะที่ยุทธวิธีและรูปแบบในการจัดองค์กรในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง อาจจะเป็นแรงผลักดันหรือเป็นแม่แบบให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่น ๆ นำมาเป็นแบบอย่างในการเคลื่อนไหว หรืออาจจะนำยุทธวิธีหรือรูปแบบในการจัดองค์กรมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวต่อสู้ของกลุ่มตนได้เช่นกัน นอกจากนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ อาจจะประสบความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหวโดยสามารถผลักดันข้อเรียกร้องของกลุ่มตนให้กลายเป็นนโยบายสาธารณะได้ แต่ในขณะเดียวกันขบวนการนี้อาจจะได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนหรือมีจำนวนผู้ที่เข้าร่วมขบวนการน้อยกว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ประสบความสำเร็จล้มเหลว ที่ไม่สามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางนโยบายของภาครัฐได้

ดังนั้น การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในเวลาต่อมาจึงมุ่งเน้นไปที่การศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมากกว่าการศึกษาความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการโดยตรงเพื่อลดปัญหาที่เกิดจากการนิยามความหมายดังกล่าว ซึ่งการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในทางการเมืองและสังคมในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ ซึ่งประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจเพื่อทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ โครงสร้างหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นตัวกระทำในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการสร้างค่านิยมใหม่ในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์ของคนกลุ่มหนึ่งในสังคมซึ่งส่งอิทธิพลต่อคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม³⁷

กล่าวโดยสรุป การศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม การเมืองอย่างไรบ้าง เช่น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม การสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ในสังคม หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางนโยบาย เป็นต้น

³⁷ Alain Touraine, "Social Movements and Social Change" in *The Challenger of Social Change*, ed. Orlando Fals Borda (Beverly Hills, CA: Sage, 1985), pp.77 – 92.

2.4.2 การศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม: เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น สิ่งที่มีความสำคัญก็คือ การจัดประเภทหรือกำหนดระดับ ขอบข่ายในการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าผู้ศึกษามุ่งเน้นที่จะศึกษาในประเด็นใดบ้าง เช่น เราอาจจะกำหนดมิติในการศึกษาเป็นมิติทางด้านการเมือง สังคมหรือวัฒนธรรม ฯลฯ หรือกำหนดระดับในการศึกษาวิเคราะห์เป็นระดับต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในการศึกษาเช่น ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ฯลฯ หรือแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลกับสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ความสัมพันธ์ทางด้านการเมือง ความสัมพันธ์ทางด้านสังคมหรือความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม ฯลฯ เช่น

งานศึกษาที่ประมวลมิติต่าง ๆ ของการศึกษาผลสะท้อนไว้ค่อนข้างครอบคลุมคืองานของ Kriesi Hanspeter, Koopmans Ruud, Jan willem Duyvendak และ Marco G. Giugni ได้เสนอกรอบในการนิยามหรือการชี้วัดผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ค่อนข้างจะครอบคลุมว่าควรพิจารณาจากผลที่เกิดขึ้นใน 3 พื้นที่³⁸ คือ

1. ผลที่เกิดขึ้นภายในขบวนการทางสังคม
2. ผลที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมือง
3. ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ

นอกจากนี้ ยังสามารถแบ่งระดับของการศึกษาผลสะท้อนออกเป็น 2 ระดับได้แก่

1. ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Internal Impacts of Social Movement Sector)
2. ผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (External Impacts of Social Movement Sector)

³⁸ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม, (เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552), หน้า 184 – 187.

David S. Mayer และ Nancy Whittier ได้ศึกษาผลสะท้อนของขบวนการสตรีที่มีต่อการทำกิจกรรมของขบวนการเพื่อสันติภาพของอเมริกา ซึ่งผลจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ Mayer และ Whittier เสนอรูปแบบการแบ่งระดับของการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ³⁹ คือ

1. ระดับนโยบายสาธารณะ
2. ระดับวัฒนธรรม
3. ระดับของผู้ที่มีส่วนร่วมในขบวนการ

การจัดประเภทหรือกำหนดระดับการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ได้หมายความว่า ผลสะท้อนในแต่ละประเภทหรือแต่ละระดับนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกันหรือแยกจากกันโดยเด็ดขาด เพราะในความเป็นจริง ผลสะท้อนในแต่ละประเภทต่างก็ส่งผลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ การแบ่งประเภทหรือการกำหนดระดับในการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังต้องคำนึงถึงมิติของผลสะท้อนหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย

ดังนั้น การแบ่งประเภทหรือกำหนดระดับในการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม จึงเป็นการแบ่งเพื่อความสะดวกในการจัดกลุ่มผลสะท้อนว่าผลสะท้อนในแต่ละประเภทนั้นได้ส่งอิทธิพลต่อเป้าหมายใด นอกจากนี้ ผลสะท้อนบางประเภทก็อาจจะส่งอิทธิพลต่อวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหลายประการได้เช่นกัน เช่น ผลสะท้อนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของอัตลักษณ์ร่วมและวัฒนธรรมย่อยที่สามารถส่งอิทธิพลทั้งภายในขอบเขตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและภายนอกขอบเขตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยออกเป็น 2 มิติ คือ ผลสะท้อนต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะและผลสะท้อนต่อมิติการยอมรับทางสังคม ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

³⁹ David S. Meyer and Nancy Whittier, "Social Movement Spillover, Social Problems, 41,2 (May, 1994): 277 – 298.

2.4.2.1 ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ

การศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะเป็นการศึกษาผลสะท้อนที่เกิดจากการทำทนายรัฐโดยตรงของขบวนการที่มุ่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย การศึกษาในประเด็นนี้เป็นการผลสะท้อนที่เกิดขึ้นภายนอกขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและเป็นประเด็นการศึกษาที่มีผู้สนใจทำการศึกษามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติอื่น ๆ เนื่องจากเป็นประเด็นการศึกษาที่สามารถเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนมากที่สุด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการบังคับใช้กฎหมาย ฯลฯ

การศึกษาผลสะท้อนในประเด็นนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งอยู่ในฐานะของผู้ทำทนายอำนาจรัฐ ซึ่งเราอาจแบ่งระดับของการเปลี่ยนแปลงที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะได้รับการตอบสนองจากรัฐออกเป็น 3 ระดับ⁴⁰ คือ

1. ระดับของการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กล่าวคือ รัฐจะนำนโยบายที่สร้างขึ้นไปปฏิบัติและบังคับใช้โดยระบบราชการ
2. ระดับที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับลักษณะโครงสร้างของรัฐ
3. ระดับการปฏิรูปเชิงโครงสร้างของรัฐ

ตัวอย่างงานวิชาการที่ศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ มีดังนี้

Jo Freeman ได้ทำการศึกษาขบวนการสตรีที่เคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องสิทธิสตรีในสหรัฐอเมริกาในช่วง ค.ศ. 1960 – 1975 เพื่อทำการศึกษาว่าขบวนการผู้หญิงได้ส่งผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะและสังคมอย่างไรบ้าง โดยทำการวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อต่อการเกิดขึ้นของขบวนการและอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

⁴⁰ Edwin Amenta and Neal Caren, "The Legislative. Organization and Beneficiary Consequences of State – Oriented Challengers," in *The Blackwell Companion to social Movements*, eds. David A Snow, Sarah A soule and Hanspeter Kriesi, pp. 463 – 464.

ขบวนการสตรีกับขบวนการทางนโยบายสาธารณะ ซึ่งผลจากการศึกษาของ Freeman พบว่า ขบวนการสตรีได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายค่าจ้างแรงงาน (The Equal Pay Act) ที่ทำให้ผู้หญิงได้รับค่าจ้างในการทำงานเท่าเทียมกับผู้ชายเมื่อทำงานในปริมาณที่เท่ากัน, มาตราที่ 7 ของกฎหมายสิทธิมนุษยชน (Title VII of the Rights Act) ที่ห้ามนายจ้างสร้าง ความแตกต่างในทุกกิจกรรมของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เช่น การว่าจ้าง การคัดสรรคน การคัดเลือก และการฝึกหัด นอกจากนี้ ยังเป็นที่มาของการจัดตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลคดีความผิดกฎหมายเกี่ยวกับความเสมอภาคในการว่าจ้าง (The Equal Employment Opportunity Commission – EEOC) ที่ช่วยแก้ไขปัญหาค่าจ้างแบ่งแยกหรือการกีดกันทางเพศที่ผู้หญิงได้รับจากการสมัครงาน⁴¹

Richard Sullivan ได้ทำการศึกษาศิลปะขบวนการต่อต้านร่างกฎหมายแรงงาน CPE ในฝรั่งเศส ช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. 2006 ที่กำหนดให้คนงานที่มีอายุต่ำกว่า 26 ปี จะมีช่วงทดลองงานนาน 2 ปี ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าว นายจ้างสามารถเลิกจ้างได้โดยไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบายหรือคำเตือนใด ๆ ซึ่งหลังจากที่รัฐบาลประกาศร่างกฎหมายนี้ออกมาก็ทำให้นักเรียนมัธยม นักศึกษาและคนงานออกมาประท้วงกฎหมายฉบับนี้อย่างรุนแรง เกิดการรวมตัวยึดที่ทำการของมหาวิทยาลัยและนำไปสู่การรวมตัวประท้วงตามเมืองต่าง ๆ ตามมาอีกหลายเมือง โดยสหพันธ์แรงงานและองค์กรนักศึกษาสามารถช่วยกันระดมมวลชนได้ถึง 1.5 ล้านคน แต่รัฐบาลฝรั่งเศสยังคงยืนยันที่จะออกกฎหมายนี้ ในขณะที่การประท้วงเริ่มรุนแรงมากขึ้น รัฐบาลฝรั่งเศสจึงยอมปรับเปลี่ยนเงื่อนไขระยะเวลาการทดลองงานให้คงเหลือ 1 ปีและการเลิกจ้างต้องมีเหตุผล แต่ฝ่ายผู้ประท้วงก็ยังไม่ยินยอมรับข้อเสนอ โดยที่ฝ่ายนักเรียนและนักศึกษายังคงเดินหน้าต่อสู้อย่างเข้มแข็ง มีการปิดกั้นเส้นทางคมนาคม เช่น ทางรถไฟและมอเตอร์เวย์ โดยที่การประท้วงยังคงดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ จนมีการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ และมีผู้เข้าร่วมถึง 3 ล้านคน ทำให้การจราจรทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศไม่สามารถใช้งานได้ ซึ่งแรงกดดันนี้เองที่นำไปสู่การตัดสินใจถอนร่างกฎหมายของรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งผลจากการศึกษาของ Sullivan พบว่า การรวมตัวอย่างเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยวของขบวนการนักเรียนนักศึกษา และพลังของการสนับสนุนจากกลุ่มคนงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวครั้งนี้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ เหตุการณ์รุนแรงที่

⁴¹ Jo Freeman, *The Politics of Woman's Liberation: A Case of An Emerging Social Movement and Its Relation to The Policy Process* (New York: David McKay, 1975), pp. 174 – 223.

เกิดขึ้นยังนำไปสู่การแตกแยกของพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคสังคมนิยมและพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสที่เข้าร่วมเรียกร้องให้รัฐบาลถอนร่างกฎหมายฉบับนี้ด้วย⁴²

กล่าวโดยสรุป การศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการนโยบายสาธารณะคือการศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การบังคับใช้กฎหมาย ฯลฯ ซึ่งนโยบายที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเข้าไปเกี่ยวข้องนั้นไม่จำกัดว่าต้องเป็นนโยบายประเภทใดโดยเฉพาะ แต่ส่วนมากมักจะเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต หรือสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าละเลยต่อการศึกษาผลสะท้อนที่คาดไม่ถึงที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจได้รับเช่นเดียวกัน เช่น ข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ อาจจะทำให้ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณะ แม้ว่าข้อเรียกร้องนั้นจะไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐ แต่ข้อเรียกร้องนั้นอาจทำให้ได้รับการสนับสนุนจากสังคม ฯลฯ ในขณะเดียวกัน ข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจจะส่งผลต่อทัศนคติสาธารณะให้มีความเห็นคล้อยตามกับเป้าหมายของขบวนการ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่ได้หมายความว่ารัฐจะเปลี่ยนแปลงนโยบายให้สอดคล้องกับทัศนคติสาธารณะที่เปลี่ยนแปลงไป⁴³ ดังนั้น พื้นที่สาธารณะจึงถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลการตัดสินใจของรัฐ⁴⁴ ในส่วนของการศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกระบวนการนโยบายอย่างไรบ้าง เช่น มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบายตามที่ขบวนการเรียกร้องหรือไม่ อย่างไร และวาทกรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสร้างขึ้นส่งผลต่อทัศนคติของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือไม่ อย่างไร

⁴² Richard Sullivan, "Density Matters: The Union Density Bias and its Implications for Labor Movement Revitalization," *Mobilization: An International Quarterly* 14, 2 (June 2009): pp. 239 – 260.

⁴³ Benjamin I. Page and Robert Y. Shapiro, "Effects of Public Opinion on Policy," *The American Political Science Review*, 77, 1 (March, 1983): 175 – 190.

⁴⁴ Paul Burstein and April Linton, "The Impact of Political Parties, Interest Groups, and Social Movement Organizations on Public Policy: Some Recent Evidence and Theoretical Concerns," *Social Forces*, 81, 2 (December, 2002): 381 – 408.

2.4.2.2 ผลสะท้อนต่อมิตติการยอมรับทางสังคม

การศึกษาผลสะท้อนต่อมิตติการยอมรับทางสังคมจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการศึกษาผลสะท้อนทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านผลผลิตทางวัฒนธรรมและปฏิบัติการทางวัฒนธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมักจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติของผู้คนในสังคม ซึ่งงานศึกษาส่วนใหญ่ที่ผ่านมาจะเป็นการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการศาสนา ขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการเกย์ ฯลฯ ซึ่งขบวนการดังกล่าวเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีเป้าหมายอยู่ที่การสร้างความเปลี่ยนแปลงในมิติเชิงวัฒนธรรมหรือมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงอัตลักษณ์ ค่านิยม ความเชื่อและความคิดเห็นของผู้คนในสังคม เช่น การต่อสู้เพื่อให้ได้รับการรับรองถึงความแตกต่างหลากหลาย เพื่อให้ได้รับการรับรองสิทธิทางการเมือง สิทธิในการปกป้องรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่ม สิทธิในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล สิทธิในการดำรงอยู่ของชุมชน ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญในการนิยามตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงหรือผลสะท้อนที่เกิดขึ้น⁴⁵

อย่างไรก็ตาม การศึกษาผลสะท้อนในประเด็นนี้ยังมีผู้ทำการศึกษาไม่มากนัก เนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับการนิยามตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงหรือผลสะท้อนที่เกิดขึ้น ซึ่งเครื่องมือที่มักจะถูกนำมาใช้ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงก็คือกรอบวาทกรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการนำเสนอปัญหาที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องเผชิญให้สังคมได้รับรู้ ยิ่งวาทกรรมที่สร้างขึ้นมามีความน่าเชื่อถือและสามารถอธิบายปัญหาที่ขบวนการต้องเผชิญได้อย่างชัดเจนและครอบคลุม รวมไปถึงสามารถในการนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมได้มากเท่าไร ความเป็นไปได้ที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ค่านิยมและความเชื่อของผู้คนในสังคมก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจแสดงออกมาในรูปของวรรณกรรมต่าง ๆ การเผยแพร่ข่าวสารผ่านทางสื่อสารมวลชน ภาษาและวาทกรรม เป็นต้น

⁴⁵ Jennifer Earl, "The Cultural Consequences of Social Movements," in *The Blackwell Companion to Social Movement*, eds. David A. Snow, Soule and Hanspeter Kriesi, (Malden, MA: Blackwell Publishing, 2004), pp. 508 – 509.

ตัวอย่างงานวิชาการที่ศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อ
มิตินโยบายรับทางสังคม มีดังนี้

William A. Gamson และ Andre Modigliani ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างวาทกรรมของสื่อ (media discourse) กับความเห็นสาธารณะ (public opinion) โดยการ
วิเคราะห์วาทกรรมของพลังงานนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้นจากสื่อ 4 ประเภท⁴⁶ ได้แก่ ข่าวที่เผยแพร่ทาง
โทรทัศน์ นิตยสารข่าว การ์ตูนข่าวและคอลัมน์ที่รวบรวมความคิดเห็นในข่าว โดยวาทกรรมที่
เกิดขึ้นในสื่อเหล่านี้มีหลายรูปแบบและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น วาทกรรมที่
แสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นของสาธารณชนที่สนับสนุนพลังงานนิวเคลียร์เพื่อความก้าวหน้าทาง
เทคโนโลยี วาทกรรมเกี่ยวกับการต่อต้านพลังงานนิวเคลียร์ที่ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องเกี่ยวกับความ
ปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความสามารถของฝ่ายต่อต้านในการชี้แจงต่อสาธารณะถึง
ประเด็นปัญหาที่เกิดจากการผลิตนิวเคลียร์ทำให้รัฐถูกมองว่ารัฐให้การสนับสนุนการใช้พลังงาน
นิวเคลียร์ก็เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของ
สาธารณชน ซึ่งวาทกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ของสื่อมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเห็นของ
สาธารณชนที่เกิดขึ้น

ผลจากการศึกษาของ Gamson และ Modigliani ได้แสดงให้เห็นว่าสื่อเป็นตัว
แปรที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะนำมาซึ่งการ
เปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยมและความคิดเห็นของผู้คนในสังคม ซึ่งวาทกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็น
ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านการใช้พลังงานนิวเคลียร์จะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่เกิดขึ้น เช่น
ถ้าอยู่ในช่วงที่มีอุบัติเหตุเกิดขึ้นจากโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ก็เห็นวาทกรรมที่ต่อต้าน
พลังงานนิวเคลียร์ปรากฏขึ้นตามสื่อต่าง ๆ แต่ถ้าไม่ได้อยู่ในช่วงเวลาดังกล่าววาทกรรมที่สนับสนุน
พลังงานนิวเคลียร์เพื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก็จะปรากฏขึ้นตามสื่อต่าง ๆ เช่นกัน

Polletta Francesca และ James M. Jasper ได้ทำการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์
ร่วม (collective identity) ภายในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งอัตลักษณ์ร่วมในที่นี้หมายถึง
ความรู้สึกร่วมกันของปัจเจกบุคคลที่เชื่อมโยงกันในลักษณะที่เป็นประชาคม กลุ่ม สถาบัน โดย
กลุ่มคนเหล่านี้ยอมรับการเป็นสมาชิกร่วมกันและร่วมกันสร้าง/ผลิตวัฒนธรรม การเรียกชื่อ

⁴⁶ William A. Gamson and Andre Modigliani, "Media Discourse and Public Opinion on
Nuclear Power: A constructionist Approach," *The American Journal of Sociology* 95 (July 1989): 1 – 37.

สัญลักษณ์ ตลอดจนมีความสนใจและมีเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งผลจากการมีอยู่ของอัตลักษณ์ร่วมภายในกลุ่มก็อาจนำไปสู่การสร้างองค์กรที่เป็นทางการเพื่อทำการต่อสู้จากการถูกเอารัดเอาเปรียบ การไม่ได้รับการยอมรับและสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่การยอมรับของสังคม นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความเข้าใจให้กับปัจเจกบุคคลภายนอกกลุ่มอีกด้วย⁴⁷

Jason Park ได้ทำการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของเกย์กลุ่มหนึ่งในอเมริกา โดยทำการวิเคราะห์การสร้างอัตลักษณ์ร่วมและการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของกลุ่มเกย์ พบว่า บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม เมืองขนาดใหญ่หรือพื้นที่ที่มีชุมชนเกย์หรือมีเกย์อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจะทำให้กลุ่มเกย์มีความเชื่อมั่นและปรากฏอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มเกย์อย่างชัดเจน พวกเขาเลือกที่จะตอบโต้และจัดตั้งองค์กรเกย์เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการประท้วงและสร้างประเด็นสาธารณะด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมืองและหลีกเลี่ยงภาพของชนกลุ่มน้อยในสังคม โดยวาทกรรมที่พวกเขาสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกับสาธารณชนคือ “วาทกรรมของผู้ถูกระทำ” ที่สื่อออกไปเพื่อให้คนในสังคมเชื่อตามว่า กลุ่มของตนเองเป็นเพียงแค่คนกลุ่มน้อยที่ถูกรังแก เหตุผลที่พวกเขาต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ก็เพราะพวกเขาไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคม พวกเขาจึงต้องเรียกร้องสิทธิให้ตนเอง ขบวนการนี้สื่อสารกับสาธารณชนด้วยการสร้างภาพลักษณ์ที่น่าสงสารเพื่อตอบโต้กลุ่มคนที่คัดค้านเรื่องสิทธิของเกย์ นอกจากนี้ พวกเขายังใช้พื้นที่ของสื่อในการนำเสนออัตลักษณ์ของเกย์ รวมทั้งส่งเสริมให้ห้องสมุดท้องถิ่นมีหนังสือที่นำเสนอปัญหาทุกด้านของการเป็นคนรักเพศเดียวกัน⁴⁸

Daniel Lyons ทำการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของเกย์ในซีดี โดยตั้งคำถามในการศึกษาว่า คนในสังคมมีปฏิกิริยาตอบสนองต่ออัตลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏขึ้นในสังคมอย่างไร โดยใช้วาทกรรมที่ปรากฏในสื่อเป็นตัวชี้วัดว่าการนำเสนอภาพลักษณ์ของเกย์ในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านสื่อสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในสังคมได้หรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาของ Daniel พบว่า คนในสังคมจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อภาพลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏผ่านสื่อเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่สื่อนำเสนอออกมา โดยคนในสังคมจะรู้สึกต่อต้านเกย์เมื่อสื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของ

⁴⁷ Polletta Francesca and James M. Jasper, “Collective Identity and Social Movement,” *Annual Review of Sociology*, 27 (2001): 283 – 305.

⁴⁸ Jason Park, “Gay Identity and Gay Rights Movement,” in *The Gay – Rights Movement*, (Boston: Boston Globe, 2003), pp. 81 – 97.

เกย์ออกมาในด้านลบ ในทางตรงกันข้าม เมื่อสื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของเกย์ออกมาในด้านบวก คนในสังคมก็จะไม่รู้สึกรู้สีกต่อต้านและมีแนวโน้มในการตอบสนองต่อภาพลักษณ์ของเกย์ไปในทิศทางเดียวกับที่สื่อนำเสนอ⁴⁹

เห็นได้ว่า ผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อมติการยอมรับทางสังคมเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับประชาชนทั่วไป รวมถึงสื่อมวลชน⁵⁰ นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความหมายและการผลิตซ้ำทางวาทกรรม เนื่องจากสื่อจะเป็นผู้เลือกเรื่องราวที่จะนำเสนอออกสู่สาธารณะและยังทำหน้าที่ในการแสดงความคิดเห็นเป็นด้านแรกก่อนที่สาธารณะชนจะได้รับรู้วาทกรรมเหล่านั้นผ่านทางสื่อมวลชน รวมทั้งทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการสะท้อนความคิดเห็นระหว่างสาธารณชนและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย

ดังนั้น วาทกรรมจึงเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสร้างขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการสะท้อนปัญหาที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต้องเผชิญ หรือทำหน้าที่ในการเรียกร้องสิทธิ ความเท่าเทียม ซึ่งวาทกรรมดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ ข้อความ กระบวนการ ความเชื่อ ฯลฯ ที่มีการสื่อสารให้เกิดความหมาย คุณค่า เจื่อนไข กฎเกณฑ์ นำเสนอสู่พื้นที่สาธารณะให้คนในสังคมได้รับรู้ ยิ่งวาทกรรมที่ขบวนการสร้างขึ้นมามีความน่าเชื่อถือและสามารถอธิบายถึงปัญหาที่ขบวนการต้องเผชิญได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนมากเท่าไร ความเป็นไปได้ที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจะสามารถเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติของคนในสังคมก็ยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสามารถของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการสร้างวาทกรรมเพื่อทำให้ข้อเรียกร้องหรือเป้าหมายของขบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะหรือกลายเป็นประเด็นถกเถียงในพื้นที่สาธารณะยังเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการ นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มหรือขบวนการอีกด้วย ในส่วนของการศึกษาผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคมในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยได้ก่อให้เกิด

⁴⁹ Daniel Lyons, "The Construction of Gay Identity in Chile," *Culture Society & Praxis* 7, 2 (2008): 47 – 58.

⁵⁰ Michale Lipsky, "Protest as a political Resource," *The American Political Science Review*, 62, 4 (December, 1986): 1144 – 1158.

การเปลี่ยนแปลงมติดการยอมรับทางสังคมอย่างไรบ้าง โดยการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผ่านทางสื่อมวลชน โดยจะพิจารณาจากรูปแบบในการนำเสนอภาพลักษณ์และวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตหรือไม่ อย่างไร ประกอบกับการศึกษาทัศนคติจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมขบวนการ โดยตรงว่าพวกเขารู้สึกว่ามติดการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากอดีตหรือไม่ อย่างไร

กล่าวโดยสรุป การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่ง ๆ สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือกฎหมาย การสร้างประเด็นสาธารณะ หรืออาจจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อองค์การของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งโครงสร้างขององค์กร ทรัพยากรและยุทธวิธีในการต่อสู้เคลื่อนไหว นอกจากนี้ การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังอาจจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ และความคิดเห็นของผู้ร่วมขบวนการ รวมไปถึงผู้คนในสังคมหรือทัศนคติของสาธารณะอีกด้วย

2.5 กรอบการศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory) แนวคิดวาทกรรม (Discourse) แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) และจากการค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สามารถสรุปเป็นกรอบการวิเคราะห์ ดังนี้

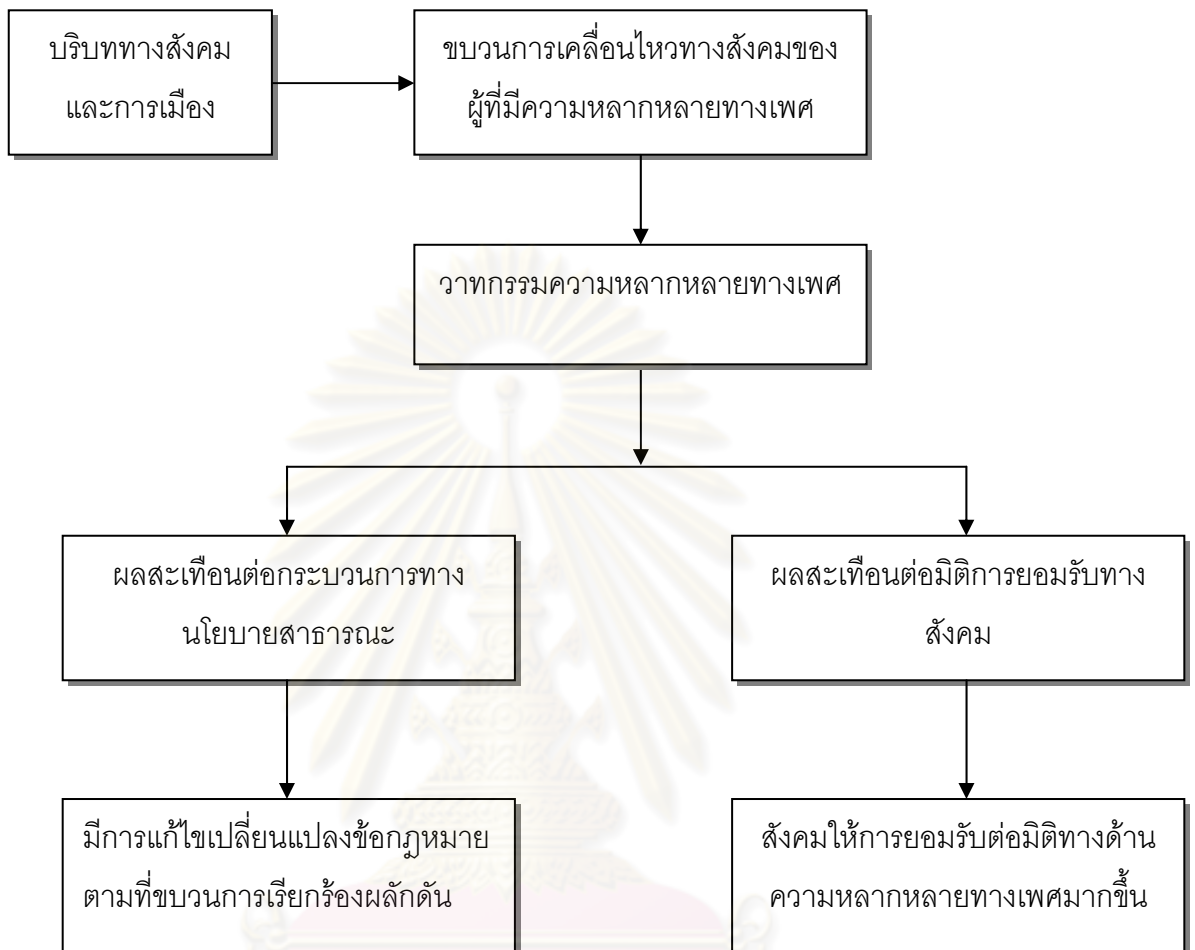
2.5.1 ศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ โดยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกระบวนการทางนโยบายอย่างไรบ้าง เช่น มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือแก้ไขกฎหมายในส่วนที่ขบวนการเรียกร้องหรือไม่ กล่าวคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายของรัฐเพื่อผลักดันกฎหมายหรือนโยบายบางอย่างเพื่อเรียกร้องในด้านสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคทั้งในด้านบริการสาธารณะและสิทธิทางกฎหมายให้กับกลุ่มของตนโดย การเรียกร้องผลักดันให้มีการแก้ไขเอกสารการตรวจเลือกทหาร (เอกสาร สด. 43), การเรียกร้องผลักดันให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายในระหว่างที่มีการร่างรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน ได้แก่ การเรียกร้องให้มี

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30, การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 และการเคลื่อนไหวผลักดัน ร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหรือไม่อย่างไร

2.5.2 ศึกษาผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคม โดยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมติการยอมรับทางสังคมอย่างไรบ้าง กล่าวคือ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนอกจากจะทำการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อทำการเรียกร้องในด้านสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคแล้ว เป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งของขบวนการก็คือการเรียกร้องการยอมรับในทางสังคม ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจและให้สังคมยอมรับถึงความแตกต่างหลากหลายทางด้านอัตลักษณ์และเพศวิถี การทำความเข้าใจต่อสังคมโดยทั่วไปว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นพาหะของโรคเอดส์และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือไม่ปกติ ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ส่งผลให้สังคมยอมรับและเปิดพื้นที่ภายในสังคมให้กับกลุ่มเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบการวิเคราะห์

บทที่ 3

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

การศึกษาในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพรวมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยเพื่อเป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจก่อนที่จะทำการอธิบายและวิเคราะห์ผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในบทต่อไป ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งประเด็นการศึกษาในบทนี้ออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ศึกษาเกี่ยวกับระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีลักษณะเป็นอย่างไรและละและมีการให้ความหมายต่อความหลากหลายทางเพศอย่างไรบ้างเพื่อจะได้ทราบถึงบริบททางสังคมอันเป็นที่มาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ส่วนที่ 2 ศึกษาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและตัวอย่างกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศซึ่งเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ของงานวิจัยชิ้นนี้

3.1 ระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยก่อนการต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

3.1.1 ประวัติศาสตร์เพศวิถีในสังคมไทย

ในประเทศไทย ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุไว้ชัดเจนว่าระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีของคนไทยในอดีตมีลักษณะเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย รูปแบบการอยู่ร่วมกันของชายหญิง หรือระบบความสัมพันธ์ทางเพศแบบใดที่เรียกว่าเป็นรูปแบบที่ถูกต้องและเหมาะสม นักวิชาการหลายท่านได้ทำการสำรวจบันทึกและข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่า เรื่องราวเกี่ยวกับเพศวิถีที่ค้นพบมีลักษณะแตกต่างไปจากความเชื่อของสังคมไทยในปัจจุบันอยู่ไม่น้อย ทำให้เกิดคำถามตามมาว่าคนไทยหรือคนสยามในอดีตเคยประพฤติหรือมีค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง การแต่งงานและรูปแบบของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวระหว่างชายหญิงเป็นอย่างไร

ในส่วนของ การแสดงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันนั้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันมีปรากฏอยู่ในสังคมไทยมา

นานแล้ว เช่น ในทางพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งบรรพกาลได้มีการกล่าวถึง “บัณฑิตเขากะกั” * ซึ่งถูกให้ความหมายว่าเป็นชายผู้มีราคาเกลา ชอบประพุดนอกรีตในการเสพงาม และเป็นบุคคลที่ถูกห้ามหรือถูกปฏิเสธไม่ให้ทำการอุปสมบท¹ ในพระไตรปิฎก นอกจากนี้จะมีการบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์การออกบวชของบุรุษและสตรีผู้ประพุดอยู่ในจารีตแล้ว ยังได้บอกเล่าถึงการออกบวชของบัณฑิตเขากะกัได้ด้วย ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า

“...มีบัณฑิตเขากะกัคนหนึ่งภายหลังจากบวชแล้ว ได้ชักชวนให้พระภิกษุและสามเณรประทุษร้ายตน ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงมีพุทธบัญญัติห้ามมิให้สงฆ์บวชให้ถึงแม้ว่าบวชแล้วและทราบภายหลังก็ต้องให้สึกเสีย...”²

อย่างไรก็ตาม หากมีการฝ่าฝืนอุปัชฌาให้บัณฑิตเขากะกัอุปสมบทให้ถือว่าพระที่เป็นอุปัชฌารูปนั้นได้ทำอาบัติ** ทุกข้อ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีพระราชโองการให้กำหนดกฎหมายว่าด้วยการให้ราษฎรรักษาศีล คือ ศีลห้าในฐานะเป็นนิจศีลและศีลแปดในฐานะเป็นอุโบสถศีล ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ถือว่า การเสพเมถุนธรรมโดยทางมุกขมรรคและ

* ในทางพุทธศาสนาจำแนกประเภทบัณฑิตเขากะกัออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1. อาสิตตะกะบัณฑิตเขากะกั หมายถึง บุคคลที่บังเกิดความพอใจเมื่อได้สัมผัสหรือได้ร่วมเพศทางวรรจมรรค 2. อุตสฺยปณทก หมายถึง บุคคลที่แอบมองดูบุรุษและสตรีกำลังร่วมเพศแล้วบังเกิดความริษยาขึ้น ในขณะเดียวกัน อารมณ์ทางเพศของตนก็ระงับลงเหมือนกับว่าตนเองได้เสพสมทางเพศด้วย 3. โอปกมิกปณทก หมายถึง บุคคลที่ต้องสูญเสียอวัยวะเพศไป เช่น ขันที 4. ปกขปณทก หมายถึง บุคคลในกาฬปักข์ (ข้างแรม) จะเกิดความกำหนัด กระวนกระวายด้วยอำนาจแห่งอกุศลกรรม ครั้นเมื่อชุลนปักข์ (ข้างขึ้น) ความกระวนกระวายก็จะหายไป 5. นปฺงสกปณทก หมายถึง บุคคลที่เป็นกะเทยโดยกำเนิดและอุกโตพยัญชนก (หมายถึงคนที่มี 2 เพศ) อ่านเพิ่มเติมได้ใน ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์, “สิทธิและเสรีภาพของรักร่วมเพศชายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ: วิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

¹ บุญมี เมธางกูร, “การแบ่งประเภทของกะเทยตามหลักกรรม,” ใกล้หมอ, 8 (สิงหาคม 2529), หน้า 36.

² พิฑูร มะลิวัลย์, อธิบายวินัยสำหรับนักรวมชั้นเอก, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2541), หน้า 115 – 116, อ้างถึงใน พระมหาอดุลย์ โสโร (บุตรตะเคียน), 2549: 3.

** คำว่า “อาบัติ” มาจากภาษาบาลีว่า “อาปตติ” หมายถึง การทำผิดทางวินัยของพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัยแก่พระภิกษุสงฆ์ไว้เป็นสิกขาบท 150 ข้อ ให้พระภิกษุปฏิบัติเพื่อควบคุมความประพฤติของภิกษุทั้งทางกาย วาจาและใจ เพื่อการปฏิบัติธรรม ขจัดอสังขกิเลสตามที่พระพุทธเจ้าเทศนาไว้ หากภิกษุละเมิดวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ก็เรียกว่าอาบัติหรือต้องอาบัติ เมื่อวินัยมีจำนวนมาก ในบางครั้งพระภิกษุจึงอาจเผลอเผลอกระทำผิดไปโดยเจตนาบ้าง ไม่เจตนาบ้าง จึงได้ทรงบัญญัติวิธีแก้ความผิดนั้น คนทำผิดต้องรับโทษตามความผิดเพื่อจะได้รู้สำนึกและไม่กระทำผิดอีกต่อไป เมื่อความผิดมีความหนักเบาต่างกัน โทษก็ต้องหนักเบาต่างกันไปด้วย อ่านเพิ่มเติมได้ใน สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์, 2522).

เวจมรรค* ในกิริยาตนเองเป็นการละเมิดศีลห้าข้อที่สาม ว่าด้วยการประพฤตินิคมในกาม ส่วนการเสพเมถุนธรรมทางเวจมรรคกับผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่ต้องห้ามตามศีลข้อสามก็เป็นการละเมิดศีลข้อพรหมจรรย์** อันเป็นอุโบสถศีล อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ก็ไม่มีการกำหนดโทษสำหรับการละเมิดศีลตามพระราชกำหนดฉบับนี้ไว้เป็นการเฉพาะ มีแต่เพียงระบุไว้เป็นการทั่วไปว่า

“...ถ้าแลผู้ใดมิได้กระทำตามพระราชกำหนดนี้ จะเอาผู้นั้นเป็นโทษตามโทษานุโทษ...”³

เห็นได้ว่า สังคมไทยในสมัยจารีตนั้น แม้พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม แต่ก็ไม่ได้มีการลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจนถึงแก่ชีวิตเหมือนในสังคมตะวันตก ในส่วนของตัวบทกฎหมายก็ไม่ได้มีการบัญญัติถึงบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกัน แต่เป็นเพียงข้อกำหนดที่สร้างขึ้นมาจากชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น

ในประวัติศาสตร์ไทยยังไม่พบว่ามียุทธศาสตร์ที่ได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันไว้อย่างชัดเจน จะมีก็แต่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมของเจ้านายบางองค์ที่ประพฤตินั้นไม่เหมาะสม โดยในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้มีการบันทึกคำพิพากษาคดีของกรมหลวงรักษัรณเรศหรือหม่อมไกรสรว่า กรมหลวงรักษัรณเรศทรงประพฤติกเลวไหลต่าง ๆ ทำตนเทียมเจ้าในงานลอยกระทง เกลี่ยกล่อมเจ้านาย ขุนนาง และช่อกงมกาทหารรามัญไว้เป็นพวกพ้อง รวมทั้งพฤติกรรมส่วนพระองค์ที่ไปหลงใหลรักใคร่นางละครนอก*** และมีพฤติกรรมเชิงชู้สาวด้วยกันจนถึงกับรับเข้ามาอยู่ในวัง และนับตั้งแต่นั้นเข้าไปคลุกคลีอยู่กับพวกละครนอกกรมหลวงรักษัรณเรศก็ไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับหม่อมของตนอีกเลย⁴ ดังปรากฏข้อความในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 ความว่า

* มุกขมรรค หมายถึง ปาก ส่วนเวจมรรค หมายถึง ทวารหนัก

** อพรหมจรรย์ หมายถึง การถือพรหมจรรย์ ซึ่งไม่ได้หมายถึงห้ามมีความสัมพันธ์ทางเพศเท่านั้น แต่หมายรวมถึง ห้ามการกระทำใด ๆ ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจทางเพศได้ เช่น การสำเร็จความใคร่ทั้งกับตัวเองและผู้อื่น

³ อ่านเพิ่มเติมได้ใน กิตติศักดิ์ ปรกติ, “ตำนานรักร่วมเพศของไทย,” *วารสารนิติศาสตร์* 13 (2526): 85 – 95.

*** ละครนอกเป็นละครรำประเภทหนึ่งซึ่งปรับปรุงมาจากละครชาตรี แต่เดิมเป็นละครที่ใช้ผู้ชายแสดงทั้งหมด เพิ่งเริ่มให้ผู้หญิงร่วมแสดงในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 ส่วนมากเป็นละครของราษฎร มีการร่ายรำ บทเจรจา การแสดงสามารถพลิกแพลงนอกเรื่องได้โดยไม่ต้องรักษาระเบียบแบบแผนมากนัก

⁴ ติรนนท์ อนุวัชร และอนุสรณ์ บุญชิต, *เอสส์ สูดทางรักเกย์* (กรุงเทพมหานคร: ชมรมศักยภาพพัฒนา, 2529), หน้า 41.

“...ทรงขัดเคืองกรมหลวงรักษัรณเรศว่าทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงให้เป็น
 ผู้ใหญ่ เป็นที่ว่างพระราชหฤทัยต่างพระเนตรพระกรรณก็ไม่ตั้งอยู่ในยุติธรรม กตซี
 หักหาญถ้อยความผิด ๆ อย่างนี้คงมีหลายเรื่องมาแล้ว เพราะด้วยอ้ายพวกละคร
 ชักพาให้เสียคน จึงให้ตระลาการค้นหาความอื่นต่อไปให้ได้ความว่ากรมหลวงรักษั
 รณเรศชำระความราษฎรมิได้เป็นยุติธรรม ด้วยพวกละครรับสินบนทั้งฝ่ายโจทก์
 และฝ่ายจำเลยแล้วก็คงหักเอาชนะจึงได้... ตั้งแต่เล่นละครแล้วก็ไม่ได้บรรทมข้าง
 ในด้วยหม่อมห้ามเลย บรรทมอยู่แต่แก่งข้างท้องพระโรงด้วยพวกละคร จึงรับสั่งให้
 เอาพวกละครมาแยกย้ายกันไต่ถาม ได้ความสมกันว่าเป็นสวาทจึงไม่ถึงข้าเรา แต่
 เอามือเจ้าละครและมือท่านกำคุดฐานด้วยกันทั้งสองฝ่ายให้สำเร็จภาวะธาตุ
 เคลื่อนพร้อมกันเป็นแต่เท่านั้น... และประพฤติการคด ๆ โกง ๆ เอาสินบนในการ
 ชำระถ้อยความและตั้งขุนนางก็ทรงเคยเตือนสติเป็นหลายครั้งหลายคราวว่าอย่า
 ทำให้ราษฎรเข้าตีดินนินทาหมิ่นประมาทได้ อย่าให้ชื่อชัวอยู่ในแผ่นดินเหมือนตัว
 ประพฤติการที่ไม่อยู่กับเมียดังนี้... พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทรงพระเดช
 พระคุณเป็นล้นพ้นของพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง ทั้งชายหน้าข้าราชการผู้ใหญ่
 ผู้น้อย สมณชีพรามณเฑาะพำข้าแผ่นดิน ด้วยความชั่วของตัวมันฟุ้งเฟื่องเลื่องฤา
 ไปทั่วนานาประเทศทั้งปวงหาควรไม่เลย ต่างคนต่างมีใจโกรธแค้นยิ่งนัก แล้วยังมา
 คิดมักใหญ่ใฝ่สูงจะเป็นวังหน้าบ้าง เป็นเจ้าแผ่นดินบ้าง อย่าว่าแต่มนุษย์เขาจะ
 ยอมให้เป็นเลย สัตว์เดียรัจฉานมันก็ไม่ยอมให้ตัวเป็นเจ้าแผ่นดิน จึงโปรดให้ถอด
 เสียจากกรมหลวง ให้เรียกว่าหม่อมไกรสร ลงพระราชอาชญาแล้วให้ไปสำเร็จโทษ
 ด้วยท่อนจันทน์ที่วัดปทุมคงคา เมื่อ ณ วันพุธ เดือน 1 แรม 3 ค่ำ...”⁵

นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวกันว่า การที่กรมหลวงรักษัรณเรศได้ไปคบหากับพวกละคร
 นอกนั้นเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ถูกชักพาให้เสียคนจนวินิจฉัยคดีไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่
 ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่ไว้วางพระราชหฤทัย ต่อมาเมื่อสืบทราบว่าการ
 กรมหลวงรักษัรณเรศคิดการกบฏจึงได้ลงพระราชอาชญาสำเร็จโทษ⁶ ซึ่งในช่วงเวลานั้นไม่มีกฎหมาย
 ระบุเอาไว้ชัดเจนว่าการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถือเป็นความผิด โดยในประเด็นนี้ผู้วิจัย
 เห็นว่าการที่กรมหลวงรักษัรณเรศถูกสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์น่าจะมีสาเหตุหลักมาจากความผิด

⁵ ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร:
 องค์การค้าของคุรุสภา, 2504), หน้า 135 – 140.

⁶ กิตติศักดิ์ ปกรติ, “ตำนานรักร่วมเพศของไทย,” วารสารนิติศาสตร์ 13 (2526): 85 – 95.

ฐานอื่น ๆ ส่วนประเด็นของการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นเพียงเรื่องที่ถูกดึงเข้าไปอยู่ร่วมในฐานแห่งความผิดด้วยเท่านั้น

การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในอดีตมักเป็นที่รับรู้ในสังคมไทยเฉพาะชนชั้นสูง โดยภาษาหรือถ้อยคำที่ใช้กล่าวถึงพฤติกรรมเหล่านี้จะออกมาในรูปของคำกริยามากกว่าคำนาม เช่น “เล่นเพื่อน” ในกรณีรักร่วมเพศหญิงและ “เล่นสวาท” ในกรณีรักร่วมเพศชาย ซึ่งแตกต่างจากคำว่า “กะเทย” ซึ่งเป็นคำที่บ่งบอกถึงบุคคลที่มีลักษณะ การแสดงกิริยาท่าทางที่แตกต่างไปจากผู้หญิงและผู้ชายทั่วไป

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การเล่นเพื่อนในหมู่สนม นางกำนัลนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นความประพฤติที่จัดว่าแพร่หลายมาก ทำให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ในราชสำนักเกิดความวิตกกังวลต่อพฤติกรรมเช่นนี้ โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่มีหลักฐานบันทึกไว้ว่า รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงพระราชธิดาในพระองค์ มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

“...อย่าเล่นเพื่อนกับใครเลย มีผิวมีเกิดแต่อย่าให้ปกอลอกเอาทรัพย์เจ้าไป
ได้นัก...”⁷

อีกทั้ง พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงยาวเพื่อใช้อบรมสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องการเล่นเพื่อนว่า

“การสิ่งใดที่ไม่ดีเรามิชอบ	อ่อนวอนปลอบจงจำอย่าทำหนา
ก็ไม่ฟังขึ้นขัดอธยา	ยิ่งกับว่าต่อไม่ไม่ไหวตัว
ที่ข้อใหญ่ชี้ให้เห็นเรื่องเล่นเพื่อน	ทำให้เพื่อนราชกิจผิดทุกสิ่ง
ถ้าจะเปรียบเนื้อความไปตามจริง	เสมอหญิงเล่นชู้จากสามี...” ⁸

เห็นได้ว่า แม้ว่าพฤติกรรมการเล่นเพื่อนในสมัยนั้นจะถือเป็นพฤติกรรมต้องห้ามสำหรับผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักแต่ก็ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่ามีสนม

⁷ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ในงานฉลองครบ 84 ปี มหามกุฎราชวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2521), หน้า 61.

⁸ โสมทัต เทเวศร์, เจ้าฟ้าจุฬามณี (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, 2513), หน้า 223 – 226.

นางกำนัลคนใดถูกลงโทษด้วยมีพฤติกรรมนี้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าสังคมไทยสมัยก่อนไม่ได้มองว่า พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันของผู้หญิงเป็นเรื่องร้ายแรงจนถึงกับต้องลงโทษ อย่างจริงจังก็เป็นได้ ดังเช่นที่เทาเซนต์ แฮร์ริส ทูตอเมริกันที่เข้ามาในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2399 ได้บันทึกเอาไว้ว่า

“...การเล่นเพื่อนเป็นเรื่องธรรมดาสามัญมาก เหมือนดังเป็นการกระทำ ของสัตว์ ไม่มีโทษหนักหนาอะไร ไม่เคยมีการลงโทษกัน เว้นไว้แต่กรณีของ พระสงฆ์...”⁹

นอกจากนี้ เรื่องของพฤติกรรมการเล่นเพื่อนยังได้ถูกนำไปเล่าสู่กันฟังไปต่าง ๆ นานาว่า การเล่นเพื่อนนั้นเป็นเรื่องแปลกหรือวิถิตถาวร แต่ก็อาจจะไม่ได้เป็นเรื่องราวที่มีความผิดขั้น ร้ายแรงอะไรมากนัก ดังที่เห็นได้จากกลอนตอนหนึ่งของสุนทรภู่ที่บรรยายถึงความประพฤติของ นางสนมกำนัลเมืองมัจฉาในหนังสือพระอภัยมณีว่า

“ฝ่ายห้ามแหนแสนสนมเมืองมัจฉา	แต่ล้วนนักเลงเพื่อนเหมือนกันหมด
ด้วยเมื่ออยู่บุรีภิรมย์รส	เพราะทำวทวงศาไม่ว่าไร
จนเคยเล่นเป็นธรรมเนียมนางมัจฉา	ทั้งร่วมรักร่วมชีวิตพิสมัย
กลางคืนเที่ยวเกี่ยวเพื่อนออกเกลื่อนไป	เป็นหัวไม้ผู้หญิงลอบทิ้งกัน
เห็นสาวสาวชาวเมืองการเวก	ที่เยี่ยมเอกต้องใจจนไผ่ฝัน
แกลิ่งพูดพลอดทอสนิทเข้าติดพัน	ทำเชิงชั้นชักชวนให้ยวนใจฯ
พวกพวการเวกไม่รู้เล่น	คิดว่าเช่นชื่อตรงไม่สงไสย
ต่อถูกจับต้องทำนองใน	จึงติดใจไม่หมายให้ชายเซย
หนุ่มหนุ่มเกี่ยวเบี้ยวบิดไม่คิดคบ	เหตุเพราะสบเชิงเพื่อนจึงเชื่อนเฉย
แต่เมืองเราชาวบุรีนี้ไม่เคย	อย่าหลงเลยเล่นเพื่อนไม่เหมือนจริง
อันมัจฉาครวกับการเวก	อภิเษกเสนาหาประสาหญิง

⁹ อเนก นาวิกมูล, หญิงชาวสยาม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547), หน้า 41.

ออกอ้ออึ้งหึ่งสรวงเพราะช่วงชิง ถึงลอบทิ้งทูปตีเพราะที่รัก...”¹⁰

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายชิ้น ทั้งเอกสารทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางวรรณคดีหรือจิตรกรรมฝาผนังตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น การค้นพบเรื่องราวที่แสดงถึงพฤติกรรมรักเพศเดียวกันบนภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีทั้งภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงด้วยกันและภาพที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายด้วยกันเอง¹¹ ทำให้เราพอจะพิจารณาได้ว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันนั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมไทยมานานแล้ว และถึงแม้ว่าพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจะไม่ใช่ที่ยอมรับในสังคมไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตแต่ก็ไม่ได้เป็นพฤติกรรมที่ถูกตีตราว่าน่ารังเกียจและถูกเก็บกดจนไม่มีพื้นที่ในการแสดงตัว

โดย จิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงเรื่องราวของพฤติกรรมการเล่นเพื่อนไว้ตอนหนึ่งในหนังสือโฉมหน้าศักดินาไทยว่า

“ระบบฮาเร็มหรือสาวสวรรค์ก้านลินในราชสำนักและในบ้านผู้ดีเป็นระบบที่แพร่หลายกันทั่วไป การที่ต้องถูกกักขังจนผิดธรรมชาติทำให้การเล่นเพื่อน (Homosexuality) ในหมู่สตรีราชสำนักและฮาเร็มของสำนักขุนนางระบอบทั่วไป ชีวิตทางกามารมณ์ของเจ้าขุนมูลนายเพิ่มความวิตถารขึ้นเป็นลำดับ เป็นต้นว่าการสำเร็จความใคร่ทางเว็จมรรค”¹²

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ระบบเพศวิถีในสังคมไทยก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 น่าจะมีความยืดหยุ่นต่อคุณลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิงและยังมีพื้นที่ให้กับ “ความเป็นอื่น” อยู่ในระดับหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้หมายความว่า การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในสังคมไทยจะได้รับการยอมรับเสียทีเดียว

ในยุคต่อมา เมื่อสังคมไทยเปิดรับเอาค่านิยมและวัฒนธรรมจากต่างชาติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามาในประเทศ ได้ทำให้ค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลของฐานคติในเรื่องเพศวิถีแบบชนชั้นกลางมีผลต่อความเข้าใจในระบบเพศวิถีของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทศนคติ ความเชื่อและค่านิยมกระแสหลักของ

¹⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ, วารสารนิติศาสตร์, หน้า 88.

¹¹ ประพนอม สโรชมาน, “รักร่วมเพศ,” วารสารธรรมศาสตร์ 10 (กันยายน 2524): 164.

¹² จิตร ภูมิศักดิ์, โฉมหน้าศักดินาไทย, (พระนคร: ชมรมหนังสือแสงตะวัน, 2517), หน้า 60.

ชาติตะวันตกถูกนำมาผสมผสานเข้ากับระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมของไทยและถูกเผยแพร่ไปยังส่วนต่าง ๆ ของสังคม เช่น เรื่องวิถีปฏิบัติและค่านิยมหลายประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศที่เห็นว่าเป็นความถูกต้อง ดึงาม หรือรูปแบบการอยู่ร่วมกันของชายหญิงที่เชื่อกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ โดยเฉพาะแนวคิดและค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องการรักษาวงศ์วงศ์วาน ความเป็นกุลสตรีที่ถูกเชื่อมโยงกับการให้คุณค่าในเรื่องพรหมจรรย์ แนวคิดนี้ถูกใช้เพื่อสนับสนุนหรือโน้มน้าวให้ผู้หญิงในสังคมไทยอดกลั้น ไม่มีเพศสัมพันธ์จนกว่าจะแต่งงาน โดยอ้างว่าการรักษาวงศ์วงศ์วานเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยอันดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในขณะที่การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานถูกกล่าวว่าเป็นอิทธิพลของการรับเอาวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย¹³ ซึ่งนักประวัติศาสตร์หลายท่านได้ตั้งข้อสังเกตว่า รากฐานความเชื่อและค่านิยมทางสังคมที่รองรับการให้คุณค่ากับพรหมจรรย์ของผู้หญิงไม่น่าจะมีอยู่แต่เดิมในสังคมไทย แต่น่าจะปรากฏขึ้นมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งในประเด็นนี้ สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวไว้ว่า

“เพศสัมพันธ์ที่คนไทยคิดว่ามีหน้าที่เพียงอย่างเดียวก็คือการให้กำเนิดมนุษย์นี่ จริง ๆ แล้วไม่ได้เป็นความคิดของคนไทยสมัยโบราณแต่เป็นความคิดของฝรั่ง ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยวิคตอเรีย* ของอังกฤษ ความคิดนี้ได้รับอิทธิพลทั้งทางศาสนาคริสต์และวิทยาศาสตร์ในสมัยนั้น แล้วเราก็เริ่มรับเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ลงมาจนถึงปัจจุบันนี้ ทำให้เรามองเรื่องของเพศสัมพันธ์ว่ามีหน้าที่เพียงอย่างเดียวคือ หน้าที่เกี่ยวกับการให้กำเนิดมนุษย์ เมื่อไหร่ที่เพศสัมพันธ์ไม่เกี่ยวกับการให้กำเนิดมนุษย์เมื่อนั้นเราจะรู้สึกว่ามันเป็นอนาจารไปหมด”¹⁴

¹³ ดูเพิ่มเติมได้ใน มลฤดี พาพิมล, “รักษาวงศ์วงศ์วาน,” ใน ภาษาเพศในสังคมไทย: อำนาจ สิทธิและสุขภาพทางเพศ, พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และสุไลพร ชลวิไล, คณะบรรณารักษะ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจริญดีมั่นคงการพิมพ์, 2551), หน้า 3 – 14.

* ความเชื่อในเรื่องเพศแบบวิคตอเรีย หมายถึง ความเชื่อที่ว่าเพศสัมพันธ์ที่ถูกต้องคือเพศสัมพันธ์แบบที่มีการแต่งงานและเพื่อก่อให้เกิดการผลิดทายาท กิจกรรมทางเพศนอกเหนือจากนี้เป็นสิ่งชั่วช้า ผู้หญิงไม่ควรเรียนรู้เรื่องเพศและไม่ควรมีความต้องการทางเพศ หน้าที่ของผู้หญิงคือการดูแลบ้าน การเป็นภรรยาและแม่ แต่งกายด้วยเสื้อผ้าปิดเรือนร่างมิดชิด ผู้หญิงควรทำตามบทบาทที่สังคมกำหนด เป็นเพียงผู้ตามที่ดีและเป็นผู้รองรับความต้องการของผู้ชาย ดูใน ยศสันตสมบัติ, แม่หญิงสี่ชายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535), หน้า 73 – 77.

¹⁴ สุจิตต์ วงษ์เทศ, “เพศสัมพันธ์เพื่อเหตุหรือเพราะเพศในสังคมวัฒนธรรม “Valent (line)” ไทย,” ข่าวสด, (11 กุมภาพันธ์ 2549): 30.

ในสังคมตะวันตก ช่วงยุคประวัติศาสตร์จนถึงช่วงทศวรรษ 1800s พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกจัดอยู่ในฐานะของพฤติกรรมที่เป็น “บาป” ตามทฤษฎีของศาสนาคริสต์ หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ได้ปลูกฝังและเน้นย้ำให้คนในสังคมเห็นว่า การร่วมเพศมีเป้าหมายสำคัญเพียงประการเดียวก็คือ เป็นการกระทำเพื่อการผลิตซ้ำของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ดังนั้น เพศสัมพันธ์จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่กระทำเพื่อการแสวงหาความสุขสมของมนุษย์ คริสตศาสนิกชนจึงยอมรับและยึดมั่นว่าความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายและหญิงเพื่อการมีบุตรเท่านั้นจึงจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรมชาติ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่ผิดไปจากธรรมชาติถือเป็นความผิดและจะต้องถูกพระเจ้าลงโทษ¹⁵

นอกจากนี้ กฎหมายของชาติตะวันตกยังได้ระบุว่า ผู้ที่แสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถือว่าเป็นผู้กระทำผิดตามกฎหมายซึ่งมีบทลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต โดยมีการพิพากษาความผิดว่าเป็น “พฤติกรรมที่ผิดธรรมชาติ”¹⁶ ซึ่งสังคมไทยก็ได้รับเอาอิทธิพลของความเชื่อเช่นนี้ผ่านการปฏิรูปประเทศในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมไทยในหลาย ๆ ด้านรวมถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันด้วย

โดยในหนังสือเรื่อง “โครงกระดูกในตู้” ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมเล่นเพื่อนไว้ว่า

“เมื่อเจ้าจอมมารดาแพ ในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นคนในสกุลขุนนางและเป็นหลานปู่ของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้หัดละครผู้หญิงขึ้นในพระมหาราชวัง ป้าชุ่มก็เข้าไปสอนละครให้ท่านอยู่ในวัง เมื่อป้าชุ่มเป็นพระเอกละครก็มีผู้หญิงติดกันมาก ตามภาษาปัจจุบันนี้เรียกว่ามีแฟนมากมาย เพื่อให้สมกับที่เป็นพระเอก ป้าชุ่มก็แต่งตัวและไว้ผมเฝ้าเหมือนผู้ชายคือนุ่งผ้าพื้นม่วงชักชายพกให้ใหญ่ ใส่เสื้อผ้าสกรีน ผ้าปาน สือบหูหรือสะพานโพ เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น ในพระราชมณเฑียรนั้นเมืองที่มีแต่ผู้หญิงล้วน ๆ ป้าชุ่มก็ประพฤติการณแบบที่ชาววังเรียกว่า “เล่นเพื่อน” กับบรรดาแฟนละครซึ่งมีสตรีบรรดาศักดิ์รวมอยู่ด้วย ต่อมาความทราบฝ่า

¹⁵ โดมร สุขปรีชา, เรื่องรักของบางแถว (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กษ, 2545), หน้า 128.

¹⁶ เปรม สอนสมุทร, “ถ้าเกย์ไม่อยู่กับเกย์แล้วเกย์จะอยู่กับใคร การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศและตัวละครแวดล้อมในนวนิยายของชายชาวดอกไม้นิยายปัจจุบัน,” เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 4 เรื่อง วัฒนธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) 24 มีนาคม 2548.

ละของธุลีพระบาทจึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ชำระความเป็นสัตย์ และโปรดฯ ให้ลงพระอาญาแก่ตระเวนรอบวังแล้วก็ให้สักหน้าไล่ออกจากพระบรมมหาราชวังไป...”¹⁷

พ.ศ. 2411 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระบรมราชโองการให้ประกาศใช้พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ. 118 กำหนดโทษผู้ข่มขืนกระทำชำเราหญิงอันมิใช่ภริยาตนและผู้กระทำชำเราผิดธรรมดาโลกีย์ ซึ่งพระราชกำหนดฉบับนี้ได้ นำเอาหลักความรับผิดชอบ Sodomy* ของชาติตะวันตกมาบัญญัติเป็นกฎหมายว่าด้วยการกระทำชำเราผิดธรรมดาเป็นครั้งแรกในสังคมไทย ในสมัยนั้นผู้กระทำชำเราผิดธรรมดาโลกีย์ต้องถูกลงโทษจำคุกตั้งแต่ 10 ปีลงมา ซึ่งนอกจากจะมีการกำหนดบทลงโทษแล้ว ในพระราชกำหนดฉบับนี้ ยังได้ระบุโทษในทำนองสาปแช่งว่า

“พวกที่เกิดมาเสพกาเมศุมิจฉากรทางมุขมัคหรือเสจมัด* ครั้งดับสังขารอนาคตไปตกอยู่ในโลหุณกินราหกหมื่นปีแล้วขึ้นมาทนทุกขเวทนาอยู่ในอุสุทรนรกฉิมพลี ไม้จันทน์ยาวสิบองคุลี นายนิรยาบาลรุมกันทิ่มแทง แร้งการรุมกันจิก ครั้นสิ้นกรรมขึ้นมาเป็นหญิง 500 ชาติ เป็นกะเทย 500 ชาติ เป็นสัตว์เขาตอนเสีย 500 ชาติ”¹⁸

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 ความผิดฐานนี้ได้รับการลดหย่อนให้มีโทษต่ำลงคือ เหลือโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนถึง 3 ปีเท่านั้น ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 นี้ ความผิดฐานการกระทำชำเราผิดธรรมดาโลกีย์ถูกเรียกใหม่ว่า ความผิดฐานทำชำเราผิดธรรมดามนุษย์ โดยสังเกตจากข้อความในมาตรา 242 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาซึ่งบัญญัติว่า

¹⁷ คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. โครงการคุกในตู้ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2543).

* คำว่า “sodomy” มีที่มาจากชื่อเมือง Sodom ซึ่งเป็นเมืองที่ถูกพระเจ้าทำลายล้างเนื่องจากชาวเมือง Sodom เป็นคนชั่วร้าย sodomy เป็นคำที่อ้างมาจากการทำบาปของชาวเมือง sodom ในที่นี้หมายถึง การมีกิจกรรมทางเพศที่ทำลายกฎเกณฑ์และศีลธรรมทางคริสต์ศาสนา กิจกรรมทางเพศเหล่านี้ ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ทางทวาร การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน การมีเพศสัมพันธ์กับสัตว์ นอกจากนี้ ในบางครั้งยังหมายถึงการมีเพศสัมพันธ์ทางปากและการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง สังคมตะวันตกในอดีตถือว่าผู้ที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเป็นบาปและขัดกับศีลธรรมทางคริสต์ศาสนา จึงได้มีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อลงโทษบุคคลเหล่านี้โดยเฉพาะ เรียกว่ากฎ “sodomy”.

** มุขมัค หมายถึง ปาก, เสจมัด หมายถึง ทวารหนัก

¹⁸ เอกรงค์ ภาณุพงศ์, เข็สในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร: สยามอินเตอร์บุ๊คส์, 2546) หน้า 64, อ้างถึงใน พลสิทธิ์ แววดักดี, 2550: 4.

“มาตรา 242 ผู้ใดทำซ้ำเราผิดธรรมตามนุษย์ ด้วยชายก็ดี หญิงก็ดี หรือทำซ้ำเราด้วยสัตว์เดรัจฉานก็ดี ล้วนมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไปจนถึง 3 ปี และให้ปรับตั้งแต่ 50 บาทขึ้นไปจนถึง 500 บาทด้วยอีกโสดหนึ่ง”¹⁹

ความผิดฐานทำซ้ำเรานี้ถือว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทยในสมัยนั้น นักกฎหมายในสมัยนั้นบางคนจึงพยายามอธิบายถึงมูลเหตุแห่งความผิดฐานนี้ว่า เหตุที่ผู้กระทำต้องรับผิดก็เพราะว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการถ่วงความเจริญของบ้านเมือง หรือทำให้เสียพืชพันธุ์ไปโดยไร้ประโยชน์ ซึ่งในภายหลัง เมื่อมีการตรวจชำระประมวลกฎหมายลักษณะอาญา และจัดทำประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ซึ่งได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2499 คณะกรรมการร่างประมวลกฎหมายจึงมีมติให้ยกเลิกความผิดฐานนี้เสีย เพราะเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่ค่อยได้เกิดขึ้นและเห็นเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศของประเทศชาติอีกประการหนึ่ง

นักกฎหมายในยุคต่อมาได้อธิบายว่า เหตุผลหลักของการตรากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ฉบับนี้ขึ้นมาเพื่อให้ชาติตะวันตกยอมรับกฎหมายของไทย เพื่อที่ประเทศไทยจะได้มีอำนาจทางการศาลต่อบุคคลในบังคับบัญชาของต่างชาติและเป็นการทำให้ประเทศไทยมีความทัดเทียมกับอารยประเทศที่มีระบบกฎหมายเป็นที่ยอมรับในระดับสากล และเป็นความพยายามที่จะทำให้ระบบกฎหมายของไทยมีมาตรฐานทัดเทียมกับระบบกฎหมายของชาติตะวันตก และถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จะไม่ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างจริงจังต่อผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในสังคมไทย แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในยุคต่อมาที่สังคมไทยค่อย ๆ ซึมซับเอาระบบความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีในสังคมตะวันตกมาใช้กับสังคมไทยมากขึ้นเป็นลำดับ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 การรับเอาระบบวิถีคิดและการให้ความหมายทางเพศแบบตะวันตกมีความเข้มข้นขึ้นกว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างคนในราชสำนัก ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านระบบความหมายทางเพศในสังคมไทย รัชกาลที่ 6 ทรงใช้ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องเพศมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องครอบครัวและศีลธรรมทางเพศ ทรงใช้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสถานภาพของผู้หญิงในการแสดงถึงความมีอารยะของประเทศด้วยการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัญชาติและกฎหมายครอบครัว โดยทำให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกฎหมายของชาติตะวันตกในเรื่องเกี่ยวกับพลเมืองและครอบครัว รัชกาลที่ 6 ทรงออก

¹⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, วารสารนิติศาสตร์, หน้า 85 – 95.

พระราชบัญญัตินามสกุลโดยให้บุตรถือสัญชาติตามบิดา และผู้หญิงที่แต่งงานแล้วต้องใช้นามสกุลของสามี²⁰ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชการที่ 6 นี้เป็นการทำให้สังคมไทยเริ่มมีการแบ่งแยก “ความเป็นหญิง” “ความเป็นชาย” และความเป็นอื่น เช่น “กะเทย” ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้ “ความเป็นหญิง” และ “ความเป็นชาย” ในสังคมไทยมีลักษณะแบ่งแยกกันชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม ผู้ชายและผู้หญิงในสังคมไทยมีหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดโดยการสร้างวัฒนธรรมแบบไทยนิยม ซึ่งกำหนดให้คนในชาติมี “ความเป็นไทย” เหมือน ๆ กัน โดยเฉพาะการประกาศนโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับ ช่วงปี พ.ศ. 2482 – 2485²¹ เช่น การเปลี่ยนแปลงลักษณะของเครื่องแต่งกาย โดยมีรูปแบบของเครื่องแต่งกายที่แบ่งแยกสำหรับเพศหญิงและชายชัดเจนมากขึ้น โดยให้เล็กนุ่งโจงกระเบน เลิกกินหมาก สวมหมวกเมื่อออกจากบ้าน เป็นต้น โดยการสร้าง “ความเป็นไทย” ในสมัยนั้นได้ส่งผลกระทบต่อความเชื่อเกี่ยวกับแบบแผนพฤติกรรมทางเพศ โดยเฉพาะค่านิยมเรื่องการรักษาอวัยวะของตัวของผู้หญิง มีการเปรียบเทียบว่าผู้ชายมีหน้าที่เป็น “รั้วของชาติ” ในขณะที่ผู้หญิงจะต้องยึดมั่นในอัตลักษณ์ของการเป็น “เมีย” และ “แม่” ที่ดี²² ซึ่งในยุคนี้ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามมีทัศนคติต่อการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นอย่างไร จนมาถึงสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกมองว่าเป็นปัญหาทางด้านสังคมและศีลธรรมของสังคมไทย เนื่องจากมีการนำเสนอข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันของนักโทษชายในเรือนจำ ประกอบกับพัฒนาการทางการแพทย์ของไทยที่ได้รับอิทธิพลความรู้ทางการแพทย์

²⁰ “เทอดศักดิ์ รมจําปา, “วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 – 2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 31 – 32.

²¹ นโยบายรัฐนิยม 12 ฉบับที่ประกาศใช้ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ 1. เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติ 2. เรื่องการป้องกันภัยที่จะเกิดแก่ชาติ 3. เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย 4. เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี 5. เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่สร้างขึ้นในประเทศ 6. เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ 7. เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ 8. เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี 9. เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี 10. เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย 11. เรื่องกิจประจำวันของคนไทย 12. เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชราหรือคนทุพพลภาพ อ่านเพิ่มเติมได้ใน กฤตยา อาชวนิจกุลและพริศรา แซ่ก้วย, “อุปนิสัยการของสังคมไทยในกระแสจารีตเรื่องเพศจะอ่อนกำลังลง?”, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่องเพศวิถีศึกษาในสังคมไทย ครั้งที่ 1 เสนอที่ ห้องราชา โรงแรมรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร 7 – 8 มกราคม 2551.

²² ดูเพิ่มเติมได้ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ, “บันทึกการอภิปราย: นโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม,” ใน จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์, 2544), หน้า 228 – 350.

มาจากชาติตะวันตกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกระบุให้เป็นโรคที่ต้องได้รับการบำบัดรักษา²³

กล่าวโดยสรุป ในอดีตสังคมไทยได้ไม่ได้เข้มงวดต่อการจำกัดสิทธิในการแสดงออกทางด้านเพศวิถีของคนในสังคมมากนัก พื้นที่ในสังคมยังมีความยืดหยุ่นให้กับความเป็นอื่นหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่ตรงตามวัฒนธรรมกระแสหลักอยู่บ้างแต่ก็ห้ามเอ่ยถึงหรือแสดงออกอย่างโจ่งแจ้ง จนเมื่อมีการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นนำของไทยเลือกที่จะนำเขาค่านิยมและวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามาใช้กับสังคมไทยผ่านกระบวนการปลูกฝังค่านิยมและวรรณคดีให้คนในสังคมเปลี่ยนวิถีชีวิตและความเชื่ออย่างเป็นระบบ มีการเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ ทั้งการเปลี่ยนระบบบริหารราชการแผ่นดิน กฎหมายไปจนถึงระบบเพศวิถี ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบเพศวิถีของสังคมไทยในเวลาต่อมา

การรับเอาอิทธิพลทางแนวคิดและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่จำกัดเรื่องมาตรฐานความถูกต้องเหมาะสมว่าด้วยเรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศแบบสมัยใหม่ไว้ในรูปแบบของการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียวทำให้เรื่องเพศนอกสมรสทุกรูปแบบไม่ว่าจะก่อนหรือหลังแต่งงาน เช่น การซื้อขายบริการทางเพศ การมีความสัมพันธ์ชู้ช้อน (มีซู้) การมีความสัมพันธ์ในระบบผัวเดียวหลายเมีย เซ็กส์นอกสมรสและการมีพฤติกรรมแบบรักร่วมเพศ ฯลฯ กลายเป็นเรื่องไม่ถูกต้องหรือเป็นปัญหาที่ต้องจัดการหรือควบคุม และการรับเอาวัฒนธรรมและแบบแผนของตะวันตกเข้ามาในสังคมไทยยังทำให้เกิดการซึมซับ ผสมผสานและเปลี่ยนแปลงระบบความรู้ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถี ในการแบ่งแยกระหว่าง “ความเป็นหญิง” และ “ความเป็นชาย” เข้ามาในสังคมไทยทีละน้อย เรื่อยมาจนกลายเป็นการฝังรากทางความคิดเกี่ยวกับระบบเพศวิถีกระแสหลักที่ให้ความสำคัญเพียงแค่เพศหญิงและเพศชายในขณะเดียวกันก็จำกัดพื้นที่ให้เพศอื่น ๆ เป็นความเบี่ยงเบนและผิดปกติ ดังนั้น เรื่องเพศที่อยู่นอกกรอบมาตรฐานจึงกลายเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องและมักจะถูกประณามจากรัฐและสังคมอยู่เสมอ เช่น เรื่องความสัมพันธ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นชายรักชาย หญิงรักหญิงหรือคนข้ามเพศ ซึ่งระบบความคิดเช่นนี้ยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยมาโดยตลอด

²³ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา, “วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ.2508 – 2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

3.1.2 การให้ความหมายต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

“ความหลากหลายทางเพศ” เป็นคำทดลองที่มีการเสนอให้ใช้กันตั้งแต่งานประชุมวิชาการ “เพศภาวะและสิทธิในเอเชีย: การประชุมครั้งแรกว่าด้วยเคียวรีศึกษา” (Sexualities, Genders and Rights in Asia: 1st International Conference of Asian Queer Studies)²⁴ เนื่องจากมีความหมายครอบคลุมและไม่ตีตราเหมือนเช่นคำว่า “รักร่วมเพศ” ที่มีนัยยะต่อการให้ความสำคัญกับการมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น เช่นเดียวกับคำว่า “ชายที่มีเพศสัมพันธ์กับชาย” (Men who have sex with men: MSM) และ “หญิงที่มีเพศสัมพันธ์กับหญิง” (Women who have sex with women: WSW) ที่นิยมใช้กันในแวดวงสาธารณสุข

โดยทั่วไป พื้นฐานความคิดของคนในเกือบทุกสังคมมักจะมีวิธีคิดในการจำแนกสิ่งต่าง ๆ ให้อยู่ในลักษณะที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน (Binary Opposition) ในสังคมไทยเองก็มีความเชื่อเช่นเดียวกันกับสังคมอื่น ๆ ว่ามนุษย์ตามธรรมชาติแบ่งออกเป็น 2 เพศ คือ เพศชายและเพศหญิง บุคคลที่มีลักษณะแตกต่างออกไป เช่น ผู้ที่มีอวัยวะ 2 เพศในร่างเดียวกันหรือผู้ที่มีอวัยวะเพศที่ไม่แสดงออกอย่างชัดเจนจะถูกมองว่าผิดปกติและไม่มีคำเรียกอวัยวะเพศของพวกเขา แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกสังคมภายในโลกจะกำหนดโครงสร้างทางเพศไว้เพียงแค่ชายหรือหญิงเท่านั้น เช่น ในสังคมอินเดีย กลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่า “Hiraj” ไม่ได้ระบุเพศของตนเองว่าพวกเขาเป็นชายหรือหญิง เนื่องจากคนกลุ่มนี้ต้องผ่านกระบวนการของการทำลายเครื่องเพศที่แสดงฐานะทางเพศชายแต่ก็ไม่ได้สร้างเครื่องเพศของเพศหญิงแทนขึ้นมาใหม่ กระบวนการทำลายเครื่องเพศที่เป็นตัวแสดงฐานะทางเพศในทางกายวิภาคของพวกเขาเกิดขึ้นผ่านอุดมการณ์ทางความเชื่อที่ว่า พวกเขาจะได้รับอำนาจจากเทพเจ้าและจะสามารถปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้พวกเขาได้รับสถานภาพพิเศษในสังคมอินเดีย หรือในกรณีของสังคมชาวแซมเบียที่เกาะปาปัวนิวกินี ซึ่งเป็นสังคมที่จำแนกระบบเพศออกเป็นสามเพศ โดยที่เพศในกลุ่มที่สามนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาจากการทำลายเครื่องเพศของตนเองอย่างกลุ่ม “Hiraj” ของอินเดีย แต่เพศกลุ่มที่สามนี้ถูกเรียกว่า “kwolu – aatmwol” ซึ่งเป็นคนที่กลายเพศจากเพศหญิงเป็นชายได้ พวกเขาได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นเพศที่สามของสังคม²⁵

²⁴ งานประชุมวิชาการ “เพศภาวะและสิทธิในเอเชีย: การประชุมครั้งแรกว่าด้วยเคียวรีศึกษา” (Sexualities, Genders and Rights in Asia: 1st International Conference of Asian Queer Studies) จัดโดย โครงการจัดตั้งสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลและเครือข่ายเคียวรีแห่งประเทศไทย ระหว่างวันที่ 7 – 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ กรุงเทพมหานคร

²⁵ พิเชษฐ สายพันธ์, “เกย์: ในฉากชีวิตแห่งสี่มสถาน,” ใน ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย, ปรีดา เฉลิมเฝ้า กอนันตกุล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2544), หน้า 40 – 41.

สำหรับเรื่องเพศวิถีหรือระบบความคิด ความเชื่อ ทัศนนิยม ความปรารถนาทางเพศ (Sexual Desire) และความโน้มเอียงทางเพศ (Sexual Orientation) นั้น คนในสังคมไทยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ยอมรับรูปแบบเพศวิถีเพียงแบบเดียวเท่านั้นคือ การให้คุณค่ากับความโน้มเอียงทางเพศแบบชอบเพศตรงข้ามหรือการมีความปรารถนาทางเพศต่อบุคคลที่มีเพศตรงข้ามกับตนเอง เพศวิถีระหว่างหญิงชายที่มีเป้าหมายเพื่อการสืบพันธุ์เป็นรูปแบบเพศสัมพันธ์แบบเดียวที่ถือว่าเป็นปกติ และธรรมชาติ เพศวิถีแบบอื่น ๆ นอกเหนือไปจากนี้ถือเป็นเพศวิธินอกกรอบหรือไม่ปกติ²⁶ สังคมโดยทั่วไปมักจะคาดหวังว่าคนในสังคมควรจะต้องมีการทางเพศและมีพฤติกรรมทางเพศกับเพศตรงข้ามคือ ระหว่างเพศหญิงกับเพศชายเท่านั้นหรือที่เรียกว่ารักต่างเพศ (Heterosexual)

สังคมไทยแบ่งเพศภาวะหรือคุณลักษณะของความเป็นเพศที่ถูกสร้างและหล่อหลอมโดยสังคมออกเป็น 2 คุณลักษณะ คือ คุณลักษณะของความเป็นชายและความเป็นหญิง โดยผู้ที่เกิดมาเป็นชายจะต้องมีอัตลักษณ์ทางเพศชายหรือมีคุณลักษณะของความเป็นชาย เช่น ผู้ชายต้องมีความเข้มแข็ง มีกำลังแข็งแรง มีสัญชาตญาณของความเป็นผู้นำ ฯลฯ ในขณะที่ผู้ที่เกิดมาเป็นหญิงจะต้องมีอัตลักษณ์ทางเพศหญิงหรือมีคุณลักษณะของความเป็นหญิง เช่น มีกิริยามารยาทงดงาม รู้จักการวางตัว รักนวลสงวนตัว ผู้หญิงที่ดีจะต้องพึงระวังตนในการคบหาสมาคมกับเพศตรงข้าม รู้จักการปฏิบัติตนในฐานะของภรรยา ผู้หญิงที่มีสามีแล้วต้องมีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสามีและระวังรักษาตนเองไม่ให้ชายอื่นมาล้วงล้ำก้าเกินได้ ดังนั้น การที่บุคคลหนึ่งมีแนวโน้มที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ตรงตามเพศกำเนิดของตน หรือมีความสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน (Homosexual) จึงถูกจัดเข้าเป็นประเภทหนึ่งของผู้ที่มีความเบี่ยงเบนหรือมีความผิดปกติ เนื่องจากเขาได้แสดงออกถึงพฤติกรรมที่อยู่นอกกรอบโครงสร้างหรือบรรทัดฐานที่สังคมได้กำหนดไว้

ในสังคมไทย เรื่องเพศถือเป็นเรื่องทีละเอียดย่อน หากมีการกล่าวถึงเรื่องเพศขึ้นมาในสังคมก็จะมีปฏิกิริยาที่หลากหลายเกิดขึ้น เนื่องจากสังคมไทยในอดีตมีฐานความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศว่า การกล่าวถึงเรื่องเพศเป็นสิ่งต้องห้าม เป็นสิ่งที่ไม่ดีและเป็นการไม่สมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเรื่องเพศมาเปิดเผยในที่สาธารณะ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมของการปกปิดและปิดกั้นเรื่องเพศไว้ให้เป็นเรื่องส่วนตัว

²⁶ พิมพัลย์ บุญมงคล และ สุไลพร ชลวิไล, "บทส่งท้าย," ใน ภาษาเพศในสังคมไทย, พิมพัลย์ บุญมงคล และ สุไลพร ชลวิไล, คณะบรรณารักษาร. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจริญดีมีนคังการพิมพ์, 2551), หน้า 244 – 246.

สังคมไทยนับแต่อดีต การรับรู้เรื่องเพศมักได้รับการสั่งสอนหรือบอกกล่าวให้รับรู้มาจากพ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงหรือบุคคลใกล้ชิดเท่านั้นเพราะสังคมไทยมีค่านิยมว่าเรื่องเพศเป็นสิ่งต้องห้ามในสังคมที่จะนำมาพูดคุยหรือสั่งสอนกันอย่างเปิดเผยไม่ได้ การให้ความรู้เรื่องเพศในสังคมไทยจึงเป็นการให้ความรู้ที่สอดแทรกผ่านทางศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนวิถีในการดำเนินชีวิตของสังคมไทยเพื่อปลูกฝังความคิด ความเชื่อที่บอกกล่าวต่อ ๆ กันมาว่าอะไรดีหรือไม่ดี เหมาะสมหรือไม่ควรทำ จนถึงอะไรบ้างที่ห้ามกระทำอย่างเด็ดขาด ซึ่งต่างจากในบริบทของต่างประเทศที่นักมานุษยวิทยาทางสังคมชี้ว่า การยอมรับเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจะแปรผันไปอย่างหลากหลายในสังคมที่แตกต่างกัน เช่น Ford และ Beach ศึกษาสังคม 76 แห่ง พบว่า ร้อยละ 64 กล่าวว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องปกติที่ยอมรับได้ในสังคม ส่วนอีกร้อยละ 36 แม้จะไม่ยอมรับแต่ก็รู้ว่ามีความนิยมกระทำกันอย่างลับ ๆ ส่วน Hoch และ Zubin ศึกษาวัฒนธรรมของคนชาติต่าง ๆ 195 แห่ง พบว่ามีเพียงร้อยละ 14 ที่ไม่ยอมรับพฤติกรรมแบบชายรักชาย และอีกร้อยละ 11 ไม่ยอมรับพฤติกรรมแบบหญิงรักหญิง ส่วน George Devereux และ Ruth Benedict พบว่า มีการแสดงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในพิธีทางศาสนาของชนเผ่าอินเดียนแดงในทวีปอเมริกาเหนือหลายชนเผ่า²⁷

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยได้ถูกถ่ายทอดผ่านระบบสังคมในสถาบันต่าง ๆ นับตั้งแต่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาระบบกฎหมาย ระบบการแพทย์ เป็นต้น ซึ่งระบบความคิดของสถาบันเหล่านี้มักจะเน้นไปที่เรื่องการปิดกั้นและไม่กล่าวถึงเรื่องเพศ การปลูกฝังค่านิยมเรื่องการรักษาวงศ์วานตัว การมองเรื่องเพศในเชิงกายวิภาคหรือสรีระที่แตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศจึงถูกมองว่าเป็นคนที่ผิดปกติไปจากคนทั่วไป แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจในการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเพศที่สามหรือผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (Sexual Variation) มากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้แสดงบทบาททางสังคมเพิ่มมากขึ้น แต่คนในสังคมส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดติดอยู่กับแนวความคิดแบบเดิม ๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยมองเพียงว่า การแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีความเสี่ยงในด้านสุขภาพทางเพศ อนามัยทางเพศ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความแตกต่างต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีอำนาจในการต่อรองน้อย ไม่สามารถ

27

พญ. สุวิทนา อารีพรรค, รักร่วมเพศ, [ออนไลน์], 2553,แหล่งที่มา: <http://clinicrak.com/article/disarticle.php?no=1464> [2553, กรกฎาคม 9]

เข้าถึงทรัพยากรและพื้นที่ทางสังคม ทำให้สิทธิ เสรีภาพและการเป็นที่ยอมรับทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังถูกจำกัดอยู่มาก

การปฏิเสธหรือการให้ความยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย เช่น ในสมัยอียิปต์และกรีกโบราณไม่ถือว่าการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องน่าอับอายที่ต้องปกปิดหรือเป็นเรื่องผิดปกติ แต่มองว่าการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศเดียวกันเป็นความสัมพันธ์ที่บริสุทธิ์²⁸ เช่นเดียวกับในประเทศญี่ปุ่นในอดีตที่มองว่าการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องปกติและเป็นพฤติกรรมที่มักปฏิบัติกันในหมู่ของชาโมไร²⁹

สังคมไทยไม่ใช่ที่เดียวที่ใช้สถานการณ์เป็นตัวกำหนดระบบเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศของคนในสังคม เห็นได้จาก สังคมไทยในอดีตไม่มีคำสรรพนามที่ใช้เรียกผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ จะมีก็แต่เฉพาะคำกริยาที่ใช้บ่งบอกถึงพฤติกรรม เช่น “เล่นเพื่อน” ในกรณีรักร่วมเพศหญิงและ “เล่นสวาท” ในกรณีรักร่วมเพศชาย ส่วนคำานามซึ่งเป็นที่รู้จักและถูกใช้มานานในสังคมไทยคือคำว่า “กะเทย” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “กะเทย” หมายถึง คนที่มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิง คนที่มีจิตใจและกิริยาอาการตรงข้ามกับเพศของตนและผลไม้ที่มีเมล็ดลีบ³⁰ ในสมัยก่อน “กะเทย” เพียงคำเดียวถูกใช้แทนความหมายที่ครอบคลุมทั้งบุคคลที่มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิงหรือบุคคลที่มีอวัยวะเพศไม่ชัดเจน บุคคลที่มีพฤติกรรมการแสดงออกตรงข้ามกับเพศกำเนิดของตน (Hermaphrodite) บุคคลที่มีรสนิยมชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าของเพศตรงข้าม (Transvestite or Cross dresser) และบุคคลที่ไม่ได้มีพฤติกรรมแสดงออกตรงข้ามกับเพศกำเนิดของตนแต่มีรสนิยมในการชื่นชอบเพศเดียวกัน (Homosexual) แต่หลังจากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก สังคมไทยก็มีคำมากมายที่ถูกนำมาใช้ในการกล่าวเรียกหรือใช้สื่อความหมายถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

ตั้งแต่ช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เริ่มมีนักวิชาการให้ความสนใจการทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยมากขึ้น “เลสเบี้ยน” (Lesbian) เป็นคำที่สังคมไทยรับเข้ามาภายใต้องค์ความรู้ทางด้านจิตวิทยาที่ระบุว่าพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันจัดอยู่ในความผิดปกติทางเพศ

²⁸ จุมพต สายสุนทร, “ฐานะทางกฎหมายของผู้รักร่วมเพศ,” *วารสารนิติศาสตร์* 13,3 (2526): 60.

²⁹ ทิศ โชติวัฒนตระกูล, “การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติทางเพศของพวกรักร่วมเพศชายรักกับพวกรักต่างเพศชาย,” หน้า 1, อ้างถึงใน *เจริญวิทย์ วุฒิวารักษ์*, 2544: 2.

³⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546). หน้า 93.

หรือเป็นความเบี่ยงเบนทางเพศอย่างหนึ่ง โดยผู้ที่ใช้คำนี้ส่วนใหญ่จะไม่ใช้กลุ่มหญิงรักหญิงเองแต่จะเป็นจิตแพทย์ นักจิตวิทยา สื่อมวลชนและนักวิชาการด้านเพศศึกษาทั้งหลาย แต่ในขณะเดียวกันหญิงรักหญิงกลุ่มหนึ่งกลับพอใจที่จะนิยามตนเองด้วยคำว่า “ทอม” ซึ่งย่อมาจากคำว่า “Tomboy” ในภาษาอังกฤษ แต่ในความเข้าใจของคนในสังคมไทยส่วนใหญ่ “ทอม” หมายถึงผู้หญิงที่มีบุคลิก การแต่งตัวและการแสดงพฤติกรรมเลียนแบบผู้ชายและมีบทบาททางเพศเป็นฝ่ายรุก เช่นเดียวกับคำว่า “ดี้” ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของหญิงรักหญิง ที่ย่อมาจากคำว่า “Lady” มีความหมายเฉพาะเจาะจงถึงผู้หญิงที่เป็นคู่ของทอม สังเกตได้ว่า คำส่วนใหญ่ที่ใช้ในการนิยามผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักจะเป็นคำเรียกที่ได้รับอิทธิพลมาจากชาติตะวันตกทั้งสิ้น

พ.ศ. 2508 สังคมไทยได้รู้จักคำว่า “เกย์” (Gay) ครั้งแรกผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์ ในช่วงเวลานั้น “เกย์” ถือเป็นคำใหม่ที่มาพร้อมกับการปรากฏตัวของเพศวิถีอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้ชายมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชาย โดยที่ไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแต่งตัวเป็นผู้หญิงหรือเป็นกะเทย คำว่า “เกย์” ถูกนำมาใช้ในการกล่าวถึงผู้ชายที่ขายบริการให้กับชาวต่างชาติ ทำให้เกย์และกะเทยถูกมองว่าเป็นอันตรายกับสังคม³¹

ในขณะที่เลสเบี้ยนหมายถึงผู้หญิงที่รักผู้หญิง รวมถึงการมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกัน แต่ในสังคมไทย “เลสเบี้ยน” เป็นคำต้องห้ามในหมู่หญิงรักหญิงด้วยกัน เพราะการให้ความหมายของสังคมต่อคำว่า “เลสเบี้ยน” มักเป็นไปในทางลบ เช่น เป็นพวกจิตวิถิตาร ทำให้หญิงรักหญิงไม่ยอมรับที่จะใช้คำนี้เรียกตนเอง ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ทอม” และ “ดี้” จึงเป็นคำที่ถูกนำมาใช้แทนคำว่าเลสเบี้ยนในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม ทอมและดี้ก็คือเลสเบี้ยน เพราะทอมและดี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุคคลที่เป็นเพศหญิงเหมือนกัน³²

ในความเข้าใจของคนทั่วไป ความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องที่เข้าใจยากและมีความซับซ้อนหลากหลายแง่มุม เพราะการจะระบุประเภทของความหลากหลายนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก รวมทั้งคำจำกัดความที่ใช้เรียกผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก็มีอยู่มากมายแล้วแต่ความพอใจของผู้เอ่ยเรียกว่าต้องการให้คำนิยามระบุถึงบุคคลที่ตนกำลังกล่าวถึงหรือพูดคุยอยู่ด้วยนั้นว่าอย่างไร ซึ่งบางครั้งการใช้สรรพนามเรียกแทนตัวผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็นำมาซึ่งความพอใจและไม่พอใจของผู้ถูกเรียกได้ เช่น คำว่า ตุ๊ด แต่ัว แอบจิต ฯลฯ คำเหล่านี้

³¹ สุไลพร ชลวิไล, “กะเทย,” ใน ภาษาเพศในสังคมไทย, พิมพ์ด้วย บุญมงคล และ สุไลพร ชลวิไล, คณะบรรณานุกรม. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจริญดีมีนังการพิมพ์, 2551), หน้า 153 – 178.

³² มัทนา เขตมี, “วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักหญิง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).

เมื่อถูกนำไปเรียกขานกระเทยหรือสาวประเภทสองก็ย่อมจะนำมาซึ่งความรู้สึกไม่พอใจ รู้สึกไม่ดี หรือมีความรู้สึกในทางลบ เพราะพวกเขา รู้สึกว่าคำเหล่านี้เป็นคำที่ถูกสังคมตีตราไปในทางที่ไม่ดี หรือกรณีผู้ที่มีพฤติกรรมแบบชายรักชายอาจจะไม่รู้สึกอะไรที่ถูกเรียกว่าเกย์ แต่อาจจะรู้สึกไม่พอใจเมื่อมีใครมาเรียกพวกเขาว่าตุ๊ดหรือแด้ว หรือในกรณีคำว่า “ผู้หญิงข้ามเพศ” ที่เพิ่งปรากฏขึ้นมาในสังคมไทยได้ไม่นาน แต่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกหลากหลายขึ้นในหมู่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยตัวเอง เพราะบางคนก็พอใจที่จะระบุว่าตัวเองเป็นกะเทยหรือสาวประเภทสองมากกว่าใช้คำว่าผู้หญิงข้ามเพศ ซึ่งต่างจากคนที่พอใจกับคำว่าผู้หญิงข้ามเพศ เนื่องจาก พวกเขาเหล่านั้นรู้สึกว่า การถูกเรียกว่ากระเทยหรือสาวประเภทสองไม่สามารถเติมเต็มความรู้สึกของตนเองได้ พวกเขาจะรู้สึกดีเมื่อมีคนเรียกตัวเองว่าผู้หญิงข้ามเพศมากกว่า

“...กะเทยหรือสาวประเภทสองเป็นคำที่เราถูกคนอื่นเรียกนะ จริง ๆ แล้ว เราไม่ได้รู้สึกว่าเราเป็นกะเทย เรารู้สึกว่าเราเป็นผู้หญิง สาวประเภทสองก็ทำให้เรารู้สึกดีกว่ามาเรียกเรากะเทย แต่มันก็ยังไม่ใช่อยูดี เราไม่อยากจะป๊อประเภทที่ 2 ผู้หญิงข้ามเพศนี้แหละที่เรารู้สึกว่ามันตรงกับตัวเรามากที่สุดแล้ว เราเป็นผู้หญิง โชคร้ายที่เกิดมาในร่างของผู้ชาย...”³³

Peter Jackson ได้ทำการศึกษาประวัติความเป็นมาของประเภทและชื่อต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแทนผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยพบว่า “เกย์คิง” เป็นคำที่ใช้เรียกแทนเกย์ที่แสดงบทบาทแบบผู้ชาย ส่วน “เกย์ควีน” เป็นคำที่ใช้เรียกเกย์ที่แสดงบทบาทเป็นผู้หญิง หรือคำว่า “ตุ๊ด”^{*} ซึ่งมีที่มาจากภาพยนตร์เรื่อง Tootsie ที่ใช้เรียกคนที่แต่งตัวเลียนแบบเพศตรงข้ามของตน ซึ่งเป็นเหมือนการประชดประชันสองต่อเพราะในภาพยนตร์เรื่องนี้ผู้ชายแต่งตัวเลียนแบบผู้หญิง และขนม Tootsie Roll ก็เป็นคำแสลงที่หมายถึงองคชาติ³⁴

เห็นได้ว่า คำที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและคำที่ใช้เรียกเพื่อสื่อถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็จะมีลักษณะแตกต่างกันไป มีทั้งคำที่มีความหมายในเชิงบวกและคำที่มีความหมายในเชิงลบ ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนคิดคำ ๆ

³³ สัมภาษณ์, ยลดา เกริก่องสวนยศ, 17 มิถุนายน พ.ศ. 2553.

^{*} งานวิจัยของ Peter Jackson ชื่อว่า “ตุ๊ด” เป็นคำที่ใช้เรียกคนที่แต่งตัวผิดไปจากลักษณะทางเพศของตนไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย แต่ในสังคมไทยในปัจจุบัน คำว่า “ตุ๊ด” ในความเข้าใจของคนทั่วไป เป็นคำเรียกสั้น ๆ ที่ใช้เรียกผู้ชายที่แสดงท่าทางหรือแต่งกายเหมือนผู้หญิง

³⁴ เพ็ญนี่ แวน เอสเตอร์ริค, “การสร้างตัวแบบเพศภาวะในสังคมไทย,” แปลโดย เหมือนมาตมุกข์ ประดิษฐ์และเนื่องน้อย บุญยเนตร, เพศภาวะ: การท้าทายร่าง การค้นหาตัวตน, หน้า 234.

นั้นขึ้นมา และต้องการสื่อความหมายว่าอย่างไร เช่นคำว่า “ผู้หญิงข้ามเพศ” ซึ่งเป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นใหม่จากกลุ่มคนที่รู้สึกไม่พอใจต่อสรรพนามเดิมที่ตนเคยถูกเรียกขานว่าเป็นตุ๊ด กะเทย หรือสาวประเภทสอง จึงสร้างคำนี้ขึ้นมา เพื่อสร้างความภูมิใจให้กับตนเอง เพราะรู้สึกว่าตัวเองเป็นผู้หญิง คำสรรพนามที่ใช้เรียกแทนกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจึงมีลักษณะที่สิ้นไหลไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ในสังคมไทยการให้ความหมายต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมองว่าบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ “ไม่ปกติ” เนื่องจากวัฒนธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยมองว่า “ความปกติ” ก็คือการมีเพศวิถีแบบรักต่างเพศ ดังนั้น ไม่ว่าจะใครก็ตามที่มีเพศวิถีที่แตกต่างออกไปก็就会被จัดให้เข้าไปอยู่รวมในกลุ่มของความไม่ปกติหรือความเบี่ยงเบน ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศแก่เยาวชนในสถานศึกษาในเชิงลบถือเป็นจุดสำคัญในการปลูกฝังทัศนคติด้านลบต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคม ซึ่งนำไปสู่ปัญหาของการเลือกปฏิบัติ การกีดกัน ตลอดจนการตั้งข้อรังเกียจผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งปัญหานี้เกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจหรือมีความเข้าใจผิดจากการได้รับแต่ข้อมูลเชิงลบทั้งสิ้น

ในระบบการศึกษาของไทย การกล่าวถึงเรื่องเพศถูกบรรจุเอาไว้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาสุขศึกษาในระดับชั้นมัธยม ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของวัยรุ่นทั้งชายและหญิง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอารมณ์และความสนใจทางเพศ ซึ่งในหนังสือแบบเรียนวิชาสุขศึกษาได้มุ่งเน้นไปที่เรื่องเพศชายและหญิงที่มีรสนิยมทางเพศในรูปแบบของรักต่างเพศเป็นหลัก เช่น แบบเรียนสุขศึกษา พ 605 – พ 606 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้กล่าวถึงการวางตัวต่อเพศตรงข้ามแต่ไม่ได้มีการกล่าวถึงผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันแต่อย่างใด จะกล่าวถึงบ้างเล็กน้อยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพร่เชื้อที่ติดต่อทางเพศสัมพันธ์และในส่วนของความผิดปกติทางเพศ³⁵

Peter A. Jackson แสดงความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในสังคมไทยว่า หญิงชายชาวอุซาคเนย์ที่เบี่ยงเบนทางเพศนั้น ถูกจับตาโดยชาวตะวันตกตั้งแต่สมัยพ่อค้าวานิชชาวยุโรปมาเยือน สมัยนั้นการล่าอาณานิคมมีส่วนทำให้ฝรั่งเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และได้มาพบ มาเห็น มาสังเกต แม้ว่าในสมัยนั้นจะไม่มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้

³⁵ จารุณี ภูริศมบรรณ และคณะ, “หนังสือแบบเรียนพลานามัย วิชา พ 605 – พ 606 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6,” (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2536), อ้างถึงใน ปิยรัตน์ มาร์แตง, 2545: 2 – 3.

จริงจัง เพราะมันยังเป็นปรากฏการณ์ที่คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและไม่พยายามจะทำความเข้าใจนัก ส่วนมากจะเห็นเป็นเรื่องตลกขบขันกันมากกว่าที่จะเป็นเรื่องสลักสำคัญอะไร เมื่อก่อนในสังคม อุซาคเนย์ การรักเพศเดียวกันไม่ได้ถูกแทรกแซงหรือต่อต้านอย่างในสังคมตะวันตก ขณะที่คนส่วนใหญ่ที่มีรสนิยมรักเพศเดียวกันมักจะไม่อยากพูดถึงเรื่องราวของตนในที่สาธารณะ ขณะที่เดียวกับที่สังคมตะวันตกเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องถูกกฎหมาย แต่เมื่อใครทำเข้าจริง ๆ กลับถูกวิพากษ์วิจารณ์ และได้รับแรงกดดันจากภายนอกมากกว่า เริ่มต้นปี พ.ศ. 2503 นี้เอง ที่เพศของคนไทยจะถูกระบุ โดยคำ 3 คำเท่านั้น นั่นคือ ชาย (Chai) หญิง (Ying) และกะเทย (Kathoey) ซึ่งหมายถึงหญิงหรือชายที่พึงพอใจในเพศเดียวกันเอง แต่ต่อมาในช่วง 20 ปี คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 ถึงปี พ.ศ. 2523 ก็เริ่มมีการนำคำจากภาษาอังกฤษมาช่วยจำแนกประเภทของคนรักเพศเดียวกันอีกนั่นคือ Tomboy (ทอมบอย) หรือหญิงรักหญิงที่ทำตัวเลียนแบบชาย Lady (เลดี้) หรือหญิงรักหญิงที่แสดงออกเป็นหญิงทั้งท่าทางและการแต่งตัวและ Gay (เกย์) ที่หมายถึงชายที่รักเพศเดียวกัน³⁶

นอกจากนี้ Jackson ยังได้ตั้งข้อสังเกตอีกว่า สังคมไทยได้รับอิทธิพลความรู้ทาง วิทยาศาสตร์และความรู้ทางด้านการแพทย์จากชาติตะวันตกตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 การ ตื่นตัวต่อการขยายวงกว้างของกะเทยในสังคมไทยตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เป็นผลมา จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มคนชั้นกลางที่วิตกกังวลกับผลของการ พัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ประกอบกับช่วงเวลา ดังกล่าวประเด็นข่าวเรื่องอาชญากรรมทางเพศตามหน้าหนังสือพิมพ์ทำให้ผู้คนในสังคมวิตกกังวล และตื่นกลัว ซึ่งนำไปสู่การถกเถียงในเรื่องเพศที่ขัดกับบรรทัดฐานในสังคมไทย³⁷

ในขณะที่ Rosalind Morris ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า สังคมไทยมองเรื่องการแบ่ง เพศบน “การมองเห็นและการมองไม่เห็น” หมายความว่า การเป็นกะเทยจะเป็นสิ่งที่เราทุกคน สามารถสังเกตเห็นได้ด้วยตาเปล่า ในขณะที่การเป็นเกย์นั้นเป็นเพศที่มองด้วยตาเปล่าได้ยากกว่า สาเหตุอาจเนื่องมาจากการเปิดเผยตัวเองของเกย์ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อสถานภาพทางสังคมที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁶ Peter Jackson, “Tolerant but Unaccepting: The Myth of a Thai Gay Paradise,” in *Gender & Sexualities in Modern Thailand*, eds. Peter Jackson and Nerida M. Cook, (Chiang Mai: Silkworm Books, 1999), pp. 226 – 242.

³⁷ Peter Jackson, “Thai Research on Male Homosexuality and Transgenderism and the Cultural Limits of Foucaultian Analysis,” *Journal of the History of Sexuality*, 8 (1997): 65 – 66.

มีมากกว่าเพศอื่น เนื่องจาก สังคมไทยยังติดอยู่กับกรอบของความเป็นผู้ชายอยู่มาก ดังนั้น การที่ผู้ชายจะมีความสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกันจึงเป็นสิ่งที่สังคมไม่อาจรับได้³⁸

สุด แสงวิเชียรและอรุณ ภาคสุวรรณ เป็นแพทย์คนแรก ๆ ที่พยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในทางวิชาการ ในการบรรยายเรื่องการศึกษาร่างกายและฮอร์โมนของลักเพศ เมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2504 ในที่ประชุมใหญ่แพทยสมาคม สุดกล่าวว่า เขาและอรุณ ภาคสุวรรณได้เข้าไปตรวจกลุ่มคนที่เป็น “ลักเพศ”^{*} ในเรือนจำบางขวาง ซึ่งสุดและอรุณได้สรุปผลจากการตรวจว่าคนกลุ่มนี้ไม่มีความผิดปกติทางกายภาพแต่อย่างใด แต่ความผิดปกติที่แสดงออกมานั้นเป็นผลมาจากความผิดปกติทางจิตมากกว่าทางร่างกาย โดย อรุณกล่าวว่า “ลักเพศ” หรือ “Transvestite” เป็นลักษณะหนึ่งของ “Homosexuality” หรือ “รักร่วมเพศ” ซึ่งเป็นความผิดปกติทางจิต ในการกล่าวถึงสาเหตุต่าง ๆ ของการเป็น “ลักเพศ” อรุณได้อาศัยการค้นคว้าจากผลการวิจัยของแพทย์และนักจิตวิทยาตะวันตก และเสนอแนวทางในการรักษาว่ามีอยู่ 2 แนวทางคือ รักษาให้หายเป็นคนปกติและรักษาพอให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยไม่เป็นผลร้ายต่อตัวเองหรือสังคมมากนัก จากรายงานของสุดและอรุณในการเข้าไปตรวจนักโทษในเรือนจำบางขวาง พบว่า บุคคลดังกล่าวมีลักษณะชอบแต่งกายเป็นผู้หญิง แสดงกิริยาท่าทางเหมือนผู้หญิงและชอบคนเพศเดียวกัน สุดและอรุณจึงได้เปรียบเทียบคำว่า “Transvestite” กับคำว่า “ลักเพศ” ซึ่งจากรายงานทางการแพทย์ของทั้งสุดและอรุณได้สรุปว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็น “ความผิดปกติทางจิต”³⁹ แต่ความเข้าใจของคนทั่วไปในสังคมไทยขณะนั้น ยังเข้าใจว่าคนกลุ่มนี้ก็คือกะเทย เพราะมีพื้นฐานความเข้าใจมาจากระบบความหมายทางเพศที่แบ่งเพศของคนออกเป็นแค่ผู้ชาย ผู้หญิงและกะเทย ซึ่งความรู้ทางการแพทย์ที่ผลิตขึ้นโดยสุด แสงวิเชียรและอรุณ ภาคสุวรรณ ถือเป็นการตอกย้ำให้สังคมเข้าใจว่าการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นความผิดปกติทางจิต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ เอกศาสตร์ สรรพช่าง, “คาราโอเกะคลับ: พื้นที่และตัวตนของเกย์อ้วน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), หน้า 7.

* สุดและอรุณเรียกผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในเรือนจำว่า “ลักเพศ” เนื่องจากกะเทยในความหมายทางการแพทย์หมายถึงผู้มีอวัยวะเพศทั้งชายและหญิงในคน ๆ เดียวกันหรือคนที่ไม่สามารถระบุเพศได้ชัดเจนว่าเป็นเพศชายหรือหญิง

³⁹ อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน เทอดศักดิ์ รัมจำปา, “วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 – 2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 41 – 48.

ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ถือเป็นความรู้ทางวิชาการที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อการอธิบายและกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศของมนุษย์ ครั้งหนึ่งที่รายงานทางการแพทย์ของชาติตะวันตกระบุว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันหรือ Homosexual เป็นโรคประเภทหนึ่ง เปรียบเสมือนการตีตราที่ยากแก่การลบความเข้าใจเช่นนี้ให้หายไปจากสังคม แม้ว่าปัจจุบันสมาคมจิตวิทยาแห่งอเมริกา สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งอเมริกาและองค์การวิชาชีพด้านสุขภาพจิตในสหรัฐอเมริกาต่างลงมติและประกาศว่าการมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันไม่ถือเป็นอาการเจ็บป่วยทางจิต หรือเป็นความผิดปกติทางจิตใจแต่อย่างใด แต่ยังคงจัดให้ Transsexual* เป็นความผิดปกติทางเพศ โดยเรียงลำดับการถอดถอนประเด็นการรักเพศเดียวกันจากบัญชีจำแนกรายชื่อความผิดปกติทางจิตในระดับสากลและระดับนานาชาติไว้⁴⁰ ดังนี้

ปี ค.ศ. 1973 (พ.ศ. 2516) สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย

ปี ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) สมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย

ปี ค.ศ. 1993 (พ.ศ. 2536) องค์การอนามัยโลก (WHO)

ปี ค.ศ. 1995 (พ.ศ. 2538) สมาคมนักสุขภาพจิตวิทยาญี่ปุ่น

ปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) สมาคมนักสุขภาพจิตวิทยาจีน

ในส่วนของประเทศไทย กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ได้ทำหนังสือรับรองทางวิชาการว่า การรักเพศเดียวกันไม่ถือเป็นความผิดปกติ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2545

กล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้คนในสังคมโดยทั่วไปเกิดความเข้าใจว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิต ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้ส่งผลให้การมีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกสังคมตีตราว่าเป็นความผิดปกติและเป็นความเบี่ยงเบนทางเพศ บุคคลเหล่านี้ถูกอธิบายและถูกตอกย้ำ

* Transsexual หมายถึงผู้ที่รู้สึกไม่พึงพอใจต่อเพศสรีระที่ได้มาแต่กำเนิด ในความหมายทางการแพทย์หมายถึงผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเพศของตนที่มีแต่กำเนิดให้เป็นเพศตรงข้าม Transsexual บางคนจะทำการผ่าตัดเปลี่ยนแปลงร่างกายให้ตรงกับเพศที่ตนรู้สึกว่าเป็นจริง รวมทั้งการบำบัดฮอร์โมนด้วย ในความเข้าใจของสังคมไทยคือ กะเทยสาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศนั่นเอง

⁴⁰ สะพาน: กลุ่มสร้างสื่อทางเลือกเพื่อความเข้าใจของคนรักเพศเดียวกัน, การรักเพศเดียวกันกับบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศ, [ออนไลน์], 2545, แหล่งที่มา: <http://www.sapaan.org/article/39.html> [2552, สิงหาคม 9]

ว่าเป็นคนวิปริต ผิดเพศ ชอบใช้ความรุนแรง เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้กับเยาวชน เป็นอันตรายต่อสังคม ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศถูกตั้งข้อรังเกียจและถูกปฏิเสธฐานะทางสังคม ทำให้พวกเขาต้องกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ในสังคมอย่างปิดบังซ่อนเร้น ไม่กล้าที่จะเปิดเผยหรือแสดงความเป็นตัวตนที่แท้จริงของตนเองทั้งกับครอบครัวและคนรอบข้าง เนื่องจากกลัวว่าจะไม่ได้รับการยอมรับ

เทอดศักดิ์ ร่มจำปา ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลสำคัญของตำราจิตเวชศาสตร์ที่เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกันในสังคม โดยพิจารณาจากจำนวนตำราจิตเวชศาสตร์ที่เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2520 ซึ่งตำราเหล่านี้บรรจุความรู้ทางการแพทย์ที่มองว่าพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเป็น “โรคจิต” ชนิดหนึ่งที่ถูกถ่ายทอดไปยังคนจำนวนมากเพราะตำราเหล่านี้ถูกใช้โดยนักศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทำให้ความเชื่อเช่นนี้เข้ามาครอบงำความคิดของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก แม้ว่าความเชื่อเช่นนี้จะถูกสมาคมจิตแพทย์อเมริกันยกเลิกไปแล้วแต่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่ยังใช้ความรู้ชุดเดิมในการอธิบายถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในสังคมไทยเช่นเดิม⁴¹

Megan Sinnott วิเคราะห์ว่า การพัฒนาอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงรักหญิงในสังคมไทยสัมพันธ์กับปัจจัย 2 ประการ คือ ปัจจัยแรกคือ กระบวนการกลายเป็นสังคมเมือง (Urbanization) และกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้ผู้หญิงไทยมีโอกาสที่จะเลือกดำเนินชีวิตในแบบที่ตนเองต้องการได้มากขึ้นจากการได้รับโอกาสในการศึกษาและทำงานนอกบ้าน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ยังเปิดโอกาสให้พวกเขาได้พัฒนาเอกลักษณ์ทางเพศสภาพและความสัมพันธ์กับผู้หญิงคนอื่น ๆ ในพื้นที่สาธารณะมากขึ้นจากการได้มาพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงคนอื่น ๆ ที่ไม่จำกัดวงอยู่เพียงสมาชิกภายในครอบครัวเท่านั้น ปัจจัยต่อมาคือ การรับเอาทฤษฎีทางด้านเพศศึกษาและจิตวิทยา รวมทั้งวาทกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของเกย์และเลสเบี้ยนของตะวันตกเข้ามาในวงวิชาการไทย ซึ่งไม่ได้เป็นการรับเอาความรู้เหล่านั้นเข้ามาโดยตรงทั้งหมด หากเป็นการเลือกรับเข้ามาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไทย ทั้งในด้านของการผลิตซ้ำความรู้เชิงอคติต่อคนรักเพศเดียวกันของจิตแพทย์และนักจิตวิทยาในยุคต้น ๆ และในด้านการนำเสนอข้อมูลคัดค้านโดยกลุ่มนักเคลื่อนไหวที่ทำงานเพื่อเรียกร้องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันที่ต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่การเป็นผู้นำในสังคมไทยตลอดเวลา ซึ่งในระยะหลัง แม้คนทั่วไปในสังคมไทยอาจรู้สึกว่าคุณคัลลรักเพศเดียวกันได้รับการยอมรับมากขึ้น หากในอีกด้านหนึ่งรัฐบาลไทย

⁴¹ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา, “วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 – 2542,” หน้า 126 – 128.

กลับมีนโยบายต่อต้านคนรักเพศเพศเดียวกันมากขึ้นเช่นกัน จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงการปะทะขัดแย้งกันระหว่างวาทกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกสองด้าน คือ ด้านหนึ่งมีการเผยแพร่และยอมรับมโนทัศน์เรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เกิดวาทกรรมเกี่ยวกับชาตินิยมที่นำเสนอว่าการรักเพศเดียวกันไม่ใช่วัฒนธรรมของไทย⁴²

ในคอลัมน์ “คุยเฟื่องเรื่องเซ็กส์” ของลุงหววดในนิตยสารคู่ทุกข์คู่ยาก ฉบับเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2526 กล่าวว่า ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลงใหม่ ๆ ทหารสหประชาชาติเข้ามาในเมืองไทยมากขึ้น กะเทยไทยเริ่มออกมารอค้าประเวณีกับทหารสหประชาชาติเหล่านั้น ในขณะที่นั้นสังคมไทยคิดว่าพวกกะเทยเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่เป็นพวกรักร่วมเพศ ทั้งที่พวกรักร่วมเพศไม่จำเป็นต้องแสดงออกอย่างพวกกะเทย พวกรักร่วมเพศในสังคมที่เคยปกปิดตนเองก็ออกมาหาคู่ได้ง่ายขึ้น การหาคู่นอนของพวกรักร่วมเพศจึงกลายเป็นการซื้อขายและเป็นธุรกิจอย่างประเทศตะวันตก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2507 ธุรกิจการขายบริการทางเพศจึงเกิดขึ้นในประเทศไทยเพื่อสนองความต้องการของชาวต่างชาติเป็นหลักในบริเวณย่านถนนสีลมและพัฒน์พงษ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

43

เดือนตุลาคม พ.ศ. 2508 หนังสือพิมพ์สยามนิกรนำเสนอข่าวเรื่องตำราวจนครบบาลเหนือ นำกำลังเข้าจับกุมกลุ่มกะเทยที่เข้าไปมั่วสุมและขายบริการทางเพศกันในย่านประตูน้ำ ถนนเพชรบุรีและบริเวณโดยรอบอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ รวมทั้งคดีก่ออาชญากรรมโดยการลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์และฆาตกรรมชาวต่างชาติที่มาซื้อบริการทางเพศ ซึ่งข่าวที่ปรากฏออกมาให้สังคมได้รับรู้เหล่านี้ทำให้กลุ่มเกย์และกะเทยถูกสังคมประณามว่าเป็นภัยร้ายของสังคม โดยเฉพาะคดีการฆาตกรรมนาย Darrell Berrigan เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกเวิลด์ ซึ่งถูกฆาตกรรมโดยถูกจ่อยิงที่หู กระสุนทะลุหน้าผาก เสียชีวิตคารยอนตรวินสภาพเปลือยกาย ซึ่งหลายฝ่ายเชื่อว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการกระทำของชายที่มีความสัมพันธ์กับนาย Berrigan เพราะจากประวัติของนาย Berrigan ระบุว่า นาย Berrigan เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน และมีพฤติกรรมชอบมั่วสุมกับกลุ่มกะเทยและเด็กวัยรุ่นผู้ชาย ข่าวดังกล่าวเป็นที่โจษจันของสังคมในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างมาก ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ทำให้คนในสังคมรู้สึกสับสนต่อพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเป็นอย่างมาก โดยเสียดแห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้เขียนวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับ

⁴² Megan J. Sinnott, “Masculinity and Tom Identity in Thailand,” in *Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys: Male and Female Homosexuality in Contemporary Thailand*, eds. Peter A. Jackson and Gerard Sullivan (New York: Haworth Press, Inc, 1999), pp 97 – 120.

⁴³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, “ตำนานรักร่วมเพศ,” *วารสารนิทัศน์* 13, 2 (ธันวาคม 2526): 85 – 95.

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ไว้ในคอลัมน์ “สารพันปัญหา” ว่าพฤติกรรมเช่นนี้ถือเป็นความวิปริตหรือเป็นโรคจิตประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เป็นเพราะสังคมไทยรับเอาวัฒนธรรมดังกล่าวมาจากประเทศตะวันตกที่ยอมรับและชื่นชอบต่อพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเข้ามาในสังคมไทย โดยชาวต่างชาติและคนไทยที่ไปศึกษาในต่างประเทศเป็นผู้นำมาประพฤติปฏิบัติในสังคมไทย ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ถือว่าเป็นความเสื่อมทรามและไม่เหมาะสมในสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง⁴⁴

ในอดีต ทศนคติของคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยต่อการรับรู้สถานภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ คือ ความเชื่อที่ว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นความเจ็บป่วยและสามารถรักษาให้หายขาดได้ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศถูกสังคมทำให้รู้สึกที่ตัวเองแตกต่างจากบุคคลอื่น ทำให้เกิดความขัดแย้งในใจตลอดเวลา ภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชนส่วนมากมักปรากฏออกมาในรูปของข่าวอาชญากรรมที่มีผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือในกรณีที่อาจจะไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงก็มักจะถูกนำไปเชื่อมโยงด้วยข้อสมมติฐานที่แฝงไปด้วยอคติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น กรณีที่ผู้เคราะห์ร้ายเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ สื่อจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมักจะเชื่อมโยงประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ในเชิงชู้สาว ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นบุคคลที่มีอารมณ์แปรปรวน โมโหร้าย อารมณ์รุนแรง หึงหวงและมักใช้ความรุนแรงเมื่อความรักไม่สมหวัง ความสัมพันธ์ในรูปแบบของการรักเพศเดียวกันจึงมักถูกมองว่าแฝงไว้ซึ่งความรุนแรงอยู่ตลอดเวลา หรือการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเกี่ยวกับการแสดงออกที่แตกต่างออกไปจากบรรทัดฐานของสังคม เช่น การแต่งงานระหว่างผู้หญิง การแต่งงานระหว่างผู้หญิงข้ามเพศกับผู้ชาย การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ภาพลักษณ์ที่ถูกนำเสนอออกมาเช่นนี้ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักถูกมองว่าเป็นปัญหาสังคมอยู่เสมอ

ในปัจจุบัน แม้ว่าทศนคติในเรื่องของการเป็นคนป่วยอาจจะเลื่อนหายไปจากสังคมไทยบ้างแล้ว แต่สิ่งเหล่านั้นไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าคนในสังคมส่วนใหญ่มีความเข้าใจหรือยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นในฐานะเพศอีกเพศหนึ่งที่มีความเท่าเทียมกับผู้หญิงหรือผู้ชายแต่อย่างใด หลายคนอาจเข้าใจสถานภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศว่าบุคคลเหล่านี้ว่าไม่สามารถเลือกเกิดได้ การเป็นเกย์หรือกะเทยไม่ใช่โรค ไม่จำเป็นต้องรักษา แต่ความเข้าใจว่าพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็น “ความผิดปกติ” ยังคงไม่เลื่อนหายไปจาก

⁴⁴ สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์, “อำนาจและการขัดขืน: ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็นใหญ่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 53 – 54.

สังคมไทย ซึ่งส่งผลให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างแท้จริง เห็นได้จากการเกิดเหตุการณ์กรณีการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมหลายต่อหลายครั้ง เช่น กรณีสถาบันราชภัฏมียุติการไม่รับบุคคลที่มี “ความเบี่ยงเบนทางเพศ” เข้าศึกษาในสถาบันราชภัฏโดยอ้างความไม่เหมาะสมในการไปประกอบวิชาชีพครู กรมประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ให้กั้นกรงการนำเสนอภาพของ “เพศที่สาม” ในรายการต่าง ๆ หรือกรณีปลัดกระทรวงวัฒนธรรมเสนอความคิดเห็นว่าไม่ควรรับผู้ที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศเข้ารับราชการ กรณีสถานบันเทิงแห่งหนึ่งกีดกันไม่ให้สาวประเภทสองเข้าไปใช้บริการ การที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการเข้าทำงาน กรณีกระทรวงกลาโหมระบุในใบ สด.43 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่ากะเทยหรือสาวประเภทสองเป็น “โรคจิต” ฯลฯ

3.2 ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT Social Movement) เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์หลักในการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องในด้านสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันภายในสังคม รวมถึงการแสวงหาพื้นที่ภายในสังคมให้กับกลุ่มของตน การแสดงออกถึงตัวตนและการทำความเข้าใจกับสังคมเพื่อให้สังคมยอมรับถึงความแตกต่างหลากหลายในด้านเพศวิถี ซึ่งในหลาย ๆ ประเทศทั่วโลกก็จะมีกลุ่มหรือองค์กรที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์อื่น ๆ ที่พวกเขาควรจะได้รับในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศนั้น ๆ

Mary Bernstein นักสังคมวิทยาที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของเกย์และเลสเบี้ยนในสังคมตะวันตก กล่าวว่า เป้าหมายในการเคลื่อนไหวทางด้านวัฒนธรรมของเกย์และเลสเบี้ยนเป็นสิ่งที่ท้าทายโครงสร้างทางอำนาจที่มีอิทธิพลเหนือความเป็นชายและความเป็นหญิงของผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันและมีสถานภาพทางเพศที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของสังคม ส่วนเป้าหมายทางด้านการเมืองของพวกเขาเหล่านั้นคือ ความต้องการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและนโยบายของรัฐ โดยให้มีการเพิ่มรายละเอียดทางด้านสิทธิ ผลประโยชน์และการได้รับการคุ้มครองจากอันตรายต่าง ๆ ที่พวกเขาพึงได้รับในฐานะประชาชน⁴⁵

⁴⁵ Mary Bernstein, *Homosexuality: The Gay and Lesbian Rights*, [Online]. 2007, Available from: <http://www.infoplease.com/ce6/society/A0858659.html> [2009, November 17].

ปัจจุบัน ในประเทศไทยเองก็มีกลุ่มและองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาโดยผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหลายกลุ่ม เช่น โครงการศูนย์ข้อมูลความหลากหลายทางเพศแห่งประเทศไทย (Thai Queer Resources Centre: TQRC), องค์กรบางกอกเรนโบว์ (Bangkok Rainbow Organization: BRO), สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย (Rainbow Sky Association of Thailand), สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย (Trans Female Association of Thailand), กลุ่มเกย์การเมืองไทย, กลุ่มอัญจारी, กลุ่มสะพาน, กลุ่มบางกอกเกย์, กลุ่มเพื่อนรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ, เครือข่ายเพื่อนกะเทยไทย, กลุ่มบ้านสีม่วง, กลุ่มแสงจากใจ ฯลฯ

3.2.1 ความเป็นมาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปเป็นร่างในช่วงที่สังคมไทยตกอยู่ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ เมื่อคนไทยคนแรกที่ถูกตรวจพบว่าติดเชื้อเอดส์เป็นเกย์ที่ไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐ เมื่อพบว่าตัวเองติดเชื้อจึงกลับมารักษาตัวที่ประเทศไทย เมื่อมีรายงานทางการแพทย์ระบุออกไปว่าพบผู้ติดเชื้อเอดส์ในประเทศไทยและบุคคลนั้นเป็นชายที่มีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน ทำให้คนในสังคมเกิดความเข้าใจอย่างผิด ๆ ว่ากลุ่มเกย์เป็นตัวการของการแพร่เชื้อเอดส์ เพราะมีพฤติกรรมเปลี่ยนคู่นอนไม่ซ้ำหน้าและเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมชู้และขายบริการทางเพศเป็นประจำทำให้สังคมเพิ่มความรังเกียจต่อผู้ที่เป็นเกย์มากขึ้น จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มเกย์เพื่อออกมาปกป้องสิทธิของตนเองด้วยการรณรงค์และสร้างความเข้าใจให้คนในสังคมเข้าใจว่าเกย์เป็นกลุ่มคนที่ปกติและไม่ได้เป็นพาหะแพร่เชื้อโรคแต่อย่างใด ซึ่งเป้าหมายในการรณรงค์ของกลุ่มเกย์ในยุคนั้นมีอยู่ด้วยกันสองประการคือ

เป้าหมายแรก เพื่อให้สังคมเข้าใจว่าเกย์ก็เป็นบุคคลปกติและไม่ได้เป็นพาหะในการแพร่เชื้อโรคเอดส์แต่อย่างใด

เป้าหมายที่สอง คือ การรณรงค์ภายในในกลุ่มเกย์ให้ตระหนักถึงการป้องกันและดูแลสุขภาพของตนเองให้มากขึ้น โดยการนำเสนอแนวทางว่า เกย์ต้องประพฤติตนให้สังคมยอมรับและมีการพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของเกย์ มีการเผยแพร่ความรู้ให้กับเกย์กลุ่มต่าง ๆ ในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่ดีให้กับตนเอง

รูปแบบในการเคลื่อนไหวของกลุ่มเกย์ในขณะนั้น คือ การนำปัญหาสุขภาพมาเป็นเป้าหมายหลักในการเคลื่อนไหว ในระยะแรก ๆ ของการเคลื่อนไหว ผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับ

เกย์ เช่น เจ้าของบาร์เกย์ ชาวน่าเกย์ ร้านอาหาร ฯลฯ ได้มารวมตัวกันเพื่อประเมินสถานการณ์ เอ็ดส์ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจเกี่ยวกับของตน และได้ร่วมมือกับกองควบคุมกามโรคเพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์กับเด็กบาร์

พ.ศ. 2529 ได้มีนักกิจกรรมที่เป็นหญิงรักหญิงกลุ่มแรกที่ได้รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในนามกลุ่มอัญจารี กิจกรรมกลุ่มในระยะแรกเน้นที่การทำกิจกรรมกลุ่มเพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มหญิงรักหญิงในสังคมไทย เพราะที่ผ่านมากลุ่มหญิงรักหญิงไม่ค่อยเป็นที่กล่าวถึงในสังคม ซึ่งกลุ่มอัญจารีได้วางบทบาทของกลุ่มไว้ชัดเจนว่าเป็นกลุ่มที่มุ่งทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก โดยมีกลุ่มหญิงรักหญิงเป็นเป้าหมายหลักในการเคลื่อนไหวและต่อสู้เพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของคนในสังคมต่อหญิงรักหญิง แต่เนื่องจากว่าช่วงนั้นคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะให้ความสนใจกับกลุ่มเกย์หรือกะเทยมากกว่า ประกอบกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มอัญจารียังเป็นการทำกิจกรรมที่จัดกันเป็นการภายใน โดยจะเน้นที่การแลกเปลี่ยนพูดคุยและรับฟังปัญหาซึ่งกันและกันภายในกลุ่มมากกว่า ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มอัญจารีในยุคนั้นเป็นไปอย่างเงียบ ๆ และไม่ค่อยได้รับการพูดถึงในสังคมแต่อย่างใด⁴⁶

กลุ่มเคลื่อนไหวของเกย์ที่เป็นที่รู้จักในสังคมไทยยุคแรก ๆ คือ “กลุ่มเส้นสีขา” ซึ่งเป็นกลุ่มนักเต้นที่เน้นให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์ผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งการเต้นและการแสดงละครถ่ายทอดความรู้และความร้ายแรงของโรคเอดส์ ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้ได้นำไปสู่การทำงานร่วมกับกลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชนกลุ่มอื่น ๆ เช่น มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมและยังขยายขอบเขตไปสู่โรงเรียนและสถานประกอบการบาร์เกย์ กลุ่มเส้นสีขาไม่ได้เป็นกลุ่มเดียวที่ทำงานในเรื่องโรคเอดส์ ในช่วงนั้นบรรณารักษานิเทศสารเกย์ 5 ฉบับได้รวมตัวกันเพื่อพูดคุยเกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับเกย์ มีการเผยแพร่ความรู้ให้กับเกย์กลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับเกย์ จนถึงปี พ.ศ. 2531 กลุ่มธุรกิจเกย์และกลุ่มเกย์ที่ติดต่อกับภาครัฐได้รวมตัวกันตั้งกลุ่ม “เกย์สร้างสรรค์แห่งประเทศไทย” ซึ่งมีเป้าหมายในการรณรงค์เพื่อต่อต้านโรคเอดส์ แต่กลุ่มนี้ก็ไม่ได้ทำงานอย่างเป็นทางการ แต่จะมีการรวมตัวกันเฉพาะวันสำคัญ ๆ จนกลุ่มค่อย ๆ จางหายไป⁴⁷

⁴⁶ กฤตยา อาชวนิจกุลและกนกวรรณ ธนาวรรณ, “ขบวนการทางสังคมบนมิติการเมืองเรื่องเพศและร่างกายหญิง,” ใน *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*, ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, บรรณารักษาร (เชียงใหม่: ซิลด์เวอร์บุ๊ก, 2545), หน้า 34 – 129.

⁴⁷ นุ่มนวล ยัพรราชและใจ อึ้งภากรณ์, “ขบวนการรักเพศเดียวกัน,” ใน *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย*, ใจ อึ้งภากรณ์และคณะ, บรรณารักษาร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549), หน้า 79.

พ.ศ. 2532 กลุ่มภราดรยั้งยั้งโรคเอดส์แห่งประเทศไทย (Fraternity for AIDS Cessation in Thailand – F.A.C.T) ได้เปิดตัวต่อสังคมเป็นครั้งแรก โดยมี นที ธีระโรจนพงษ์ เป็นแกนนำในการจัดตั้ง โดยได้รับความร่วมมือจากองค์กรระหว่างประเทศ องค์กรต่าง ๆ ของรัฐบาล และเอกชนตลอดจนผู้ประกอบการบาร์เกย์ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการระบาดของโรคเอดส์ กลุ่มนี้จะให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ในบาร์เกย์ ชวนนำเกย์และจัดกิจกรรมพบปะ พูดคุย มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารและให้คำปรึกษาปัญหาเกย์ มีการเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ในชุมชนเกย์ ซึ่งถือว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ชัดเจนที่สุดนับตั้งแต่มีการรวมตัวของเกย์เกิดขึ้น โดยกลุ่มนี้ได้กระตุ้นให้เกิดความสนใจเรื่องการมีเพศสัมพันธ์อย่างถูกต้องและได้ออกนิตยสารเกี่ยวกับเกย์ในชื่อ “กุลเกย์” เพื่อนำเสนอภาพอีกด้านหนึ่งของเกย์ว่าเกย์นั้นก็สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้และประพฤติปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสมเช่นเดียวกับคนทั่วไป เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับกลุ่มเกย์ซึ่งมีมากขึ้นในสังคม

“...พี่พูดมาตลอดเรื่องพฤติกรรมของเกย์ ขนาดเราทำตัวดีคนก็ยังว่าเราไม่ดี เราก็ยังต้องทำตัวให้ดีกว่าคนทั่วไปจะได้ไม่มีใครมาว่าเราได้ เราเป็นเกย์เราก็ต้องยอมรับตัวเราเองว่าเราเป็น จะไปแะบลอกชาวบ้านว่าฉันเป็นผู้ชายนี้พี่รับไม่ได้ ยิ่งพวกที่แต่งงานมีลูกมีเมียแล้วยิ่งใหญ่ พวกนี้ทำให้เกิดปัญหาสังคมมานักต่อนัก เสรีแล้วคนก็จะมาด่าว่าเกย์เป็นตัวปัญหา ไปหลอกผู้หญิงแต่งงาน พอมีลูก ลูกก็กลายเป็นเด็กมีปัญหา แบบนี้พี่แอนตีมาก พี่อยากจะทำอะไรเป็นเกย์ก็อยู่ร่วมกับคนในสังคมได้แต่เราต้องอย่าไปสร้างความเดือดร้อนให้ใคร...”⁴⁸

อย่างไรก็ตาม กลุ่มภราดรภาพของนทีก็ทำงานอยู่ในระยะเวลานั้น ๆ เพราะขาดแคลนงบประมาณและไม่ได้รับการสนับสนุนจากภาคธุรกิจของเกย์มากนัก ในขณะที่ภาคธุรกิจก็หันไปรวมตัวกันเองเพื่อที่จะทำงานที่เน้นการต่อต้านโรคเอดส์เพียงอย่างเดียว สังคมของเกย์ในช่วงเกือบ 20 ปีที่แล้วจึงเป็นช่วงแห่งการเริ่มต้นการแสวงหาตัวตนของความเป็นเกย์ให้ปรากฏต่อพื้นที่ในสังคมรวมถึงการแสดงออกทางเพศ

“...เรื่องเงินทุนเป็นปัญหาในการทำงานของพวกเขาตลอด เพราะพวกเขาก็มีงานประจำต้องทำ ที่ออกมาเคลื่อนไหวก็เพราะอยากช่วยสังคม สมัยที่ทำเรื่องโรคเอดส์ ตอนแรก ๆ พวกเจ้าของบาร์เกย์ก็ให้มาบ้าง แต่ตอนหลัง ๆ มาเค้าก็

⁴⁸ สัมภาษณ์ นที ธีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

ไม่ได้ให้ ได้เงินจากส่วนราชการมาช่วยบ้างแต่ก็ถือว่าน้อยมาก คนที่ทำงานก็เลย
ถอดใจ สุดท้ายก็สลายตัวกันไป พอเกิดกระแสใหม่ก็มารวมกันอีก...⁴⁹

สิ่งที่เห็นได้ชัดจากการพยายามที่จะเปิดเผยตัวเองของเกย์คือการเปิดตัวนิตยสาร
เกี่ยวกับเกย์ออกมาวางจำหน่ายมากมาย เช่น นิตยสารมิถุนา มิถุนาจูเนียร์และนีออนและตามมา
ด้วยนิตยสารฉบับอื่น ๆ อีก เช่น มิตรเวทย์ มรกต เมลและอื่น ๆ อีกมาก รวมไปถึงนิตยสารที่บอกเล่า
ประสบการณ์ของเกย์อย่างเช่น ไวโอเล็ต ห้องห้าเหลี่ยม ลับเฉพาะชาวสีม่วง เป็นต้น⁵⁰ ซึ่งการ
เกิดขึ้นของนิตยสารเกย์นั้นได้เติบโตไปพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของสถานบริการที่ให้บริการสำหรับ
กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศโดยเฉพาะ กล่าวกันว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา เกย์
สถานเหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานบริการเหล่านี้
เป็นพื้นที่จริงของสังคมให้กลุ่มเกย์ได้ออกมาสัมผัสกับชีวิตจริง ๆ ของเพื่อนเกย์ด้วยกันเอง

“...ถ้าเราอยากเจอเกย์เราก็ต้องไปบาร์เกย์ สมัยก่อนเกย์ไม่ได้หาเจอง่าย ๆ
ตามข้างทางเหมือนสมัยนี้นะ สมัยนี้เหวอ เรด้าเกย์หมุนไปเลย 360 องศา เดินมา
10 เจอไป 8 หาเกย์เดี๋ยวนี้ง่ายกว่าหาผู้ชายแมน ๆ อีก สมัยก่อนถ้าอยากไปเที่ยว
บาร์เกย์ก็ต้องนี้เลย สีลม ซอย 4 ใครไม่เคยไปนี่ถือว่าเซมมาก ต่อให้ฝนจะตก ฟ้า
จะร้องก็ยังต่อสังขารกันไป ไปเจอเพื่อน ๆ คุยกัน ดิ้นกระจาย ปล่อยให้ลึกลับเต็มที่
ไม่ต้องไปอายใคร มีแต่พวกเดียวกันทั้งนั้น ไปส่องเกย์หล่อ ๆ บางครั้งถึงขั้นตบแย่ง
กันก็มี ประมาณว่าคนนี่ของชั้นนะยะ ออกแนวว่า จิกกันด้วยสายตาแล้วตัดสินใจ
ไม่ได้ว่าใครจะได้ไปเลยต้องลงไม้ลงมือ มันก็เป็นรสชาติชีวิตของพวกเขา เรา ได้
ปลดปล่อยตัวเองเต็มที่ ไม่ต้องถูกใครจิกด้วยปาก ถากด้วยตาเหมือนเวลาไปเดิน
ห้าง ยิ่งเดี๋ยวนี้บาร์เกย์ผุดขึ้นมาเหมือนดอกเห็ด เลือกเอาเลยว่าจะไปที่ไหน สีลม
ซอย 2 ซอย 4 สีแยกคอกวัว ลำสาลี สรวัดที่ มีเงินมากหน่อยก็ไปที่หรู ๆ ถ้าเงิน
น้อยหน่อยก็ไป อ.ต.ก. หนุกหนานได้เหมือนกัน...”⁵¹

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย
ในช่วงแรกเกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมที่มีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ วัตถุประสงค์หลักในการ
เคลื่อนไหวในตอนนั้นก็เพื่อสร้างเสริมความเข้าใจกับคนให้สังคมให้ปราศจากอคติต่อกลุ่มผู้ที่มี

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁰ ชัย มนตรี, "ประวัติศาสตร์เกย์สถาน," นีออน, 27 (พฤศจิกายน 2530): 81.

⁵¹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 2 กุมภาพันธ์ 2553.

ความหลากหลายทางเพศว่าพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้เป็นพาหะของโรคเอดส์และไม่ได้ “ผิดปกติ” หรือ “เบี่ยงเบน” อย่างที่สังคมเข้าใจ แต่เมื่อบริบททางสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป หลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่การเมืองไทยอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง เพราะรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากการต่อสู้ของภาคประชาชนในการล้มล้างระบอบเผด็จการของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้กล่าวถึงเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะคนเหล่านั้นจะเป็นเพศอะไร หลังจากนั้นจึงมีกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก่อตั้งขึ้นมาอีกหลายกลุ่ม ซึ่งการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในช่วงนั้นยังเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะกิจการงานเชิงสังคมสงเคราะห์ที่เน้นการทำงานในเชิงกิจกรรมรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์⁵² แต่ในช่วง 4 – 5 ปี ที่ผ่านมา สังเกตได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มมีลักษณะของการเคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการและมีบทบาทภายในสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยนอกเหนือจากการที่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะออกมาตอบโต้ในกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิเฉพาะหน้าแล้ว กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังได้มีการเคลื่อนไหวในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิอันพึงได้รับและพยายามผลักดันให้สังคมหันมายอมรับความหลากหลายทางด้านเพศวิถีเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะการต่อสู้กับภาครัฐในการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมทางเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงทรัพยากร สถานะภาพทางสังคมและการได้รับการยอมรับจึงเป็นไปในลักษณะของการโต้เถียงจนเกิดเป็นกรณีพิพาทปรากฏขึ้นมาในสังคมหลายกรณี เช่น ในกรณีที่สถาบันราชภัฏประกาศไม่รับบุคคลที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเข้าเรียนวิชาชีพครู ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2540⁵³ ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 กรมประชาสัมพันธ์ได้ได้ออกคำสั่งไปยังสถานีโทรทัศน์ทุกแห่งให้มีการกลั่นกรองการนำเสนอภาพตัวละครที่มีลักษณะ “เบี่ยงเบนทางเพศ”⁵⁴ หรือกรณีที่กระทรวงวัฒนธรรมออกหนังสือขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางราชการต่าง ๆ ไม่ให้รับบุคคลที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเข้าทำงานในหน่วยงานและขอความร่วมมือจากสื่อให้นำเสนอเรื่องราว

⁵² นุ่มนวล ยัพรราชและใจ อึ้งภากรณ์, “ขบวนการรักเพศเดียวกัน,” ใน *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย*, ใจ อึ้งภากรณ์และคณะ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549), หน้า 81.

⁵³ กฤตยา อาชวนิจกุลและกนกวรรณ ธนาวรรณ, “ขบวนการทางสังคมบนมติดการเมืองเรื่องเพศและร่างกายหญิง,” ใน *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*, ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ, บรรณาธิการ (เชียงใหม่: ซิลด์เวอร์บีค, 2545), หน้า 96 – 97.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 97

ของคนกลุ่มนี้น้อยลง ในปี พ.ศ. 2547⁵⁵ โดยองค์กรเหล่านี้ต่างอ้างเหตุผลที่ว่าไม่ต้องการให้พฤติกรรมเหล่านี้แพร่ระบาดไปในสังคมและไม่ต้องการให้เยาวชนมีพฤติกรรมเช่นนี้มากนัก เห็นได้ว่า เหตุผลดังกล่าวมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐนับเป็นเหตุผลที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบเพศวิถีของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

3.2.2 กลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ปัจจุบัน กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศปรากฏขึ้นมากมายเกือบทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย เช่น สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย กลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มอัญจารี องค์กรบางกอกเรนโบว์ กลุ่มสะพาน กลุ่มบ้านสีม่วง เครือข่ายเพื่อนกะเทยไทย กลุ่มเลสซ่า โครงการเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ ฯลฯ ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอตัวอย่างกลุ่มและองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ดังนี้

3.2.2.1 สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย

(Rainbow Sky Association of Thailand)

สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยก่อตั้งขึ้นมาจากความคิดที่ต้องการจะให้ความช่วยเหลือคนไทยที่รักเพศเดียวกันให้มีพื้นที่ทางสังคมและได้รับความสนใจจากภาครัฐในเรื่องของบริการทางการแพทย์และอื่น ๆ มากขึ้น โดยมีกมลเศรษฐ์ เก่งการเรือ เป็นแกนนำในการก่อตั้ง ซึ่งในขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นนักสังคมศาสตร์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และเป็นที่ปรึกษาของคลินิกนิรนาม* สภากาชาดไทย กมลเศรษฐ์เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง “ชมรมเพื่อนวันพุธ” ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่เชื้อเอชไอวี⁵⁶ ชมรมเพื่อนวันพุธเป็นชมรมผู้ติดเชื้อที่ตั้งอยู่ภายใต้ศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทยที่เกิดจากการรวมกลุ่มของผู้ติดเชื้อเอชไอวีซึ่งเป็นคนไข้ของ

⁵⁵ไทยโพสต์ (4 มิถุนายน 2547): 10.

* คลินิกนิรนาม (Anonymous Clinic) เป็นคลินิกแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้รับการยกเว้น ไม่ต้องรายงานผู้ติดเชื้อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทราบ โดยศูนย์วิจัยโรคเอดส์สภากาชาดไทยได้ทำการขอจัดตั้งคลินิกนิรนามขึ้นมาเพื่อให้คำปรึกษา ให้ความรู้และขอรับบริการตรวจเชื้อโรคเอดส์ได้โดยไม่ต้องบอกชื่อและที่อยู่ โดยทางคลินิกจะให้เลขรหัสแทนชื่อของผู้ใช้บริการ เนื่องจากทางศูนย์วิจัยฯ เห็นว่า บุคคลต่าง ๆ ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงแต่ไม่กล้าไปตรวจเลือดเพราะกลัวคนรู้จัก หรือกลัวว่าถ้าตรวจพบเชื้อโรคเอดส์จะมีการรายงานชื่อตนไปให้เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอาจส่งคนมาติดตามจนทำให้เสียชื่อเสียงทั้งแก่ตนเอง เมื่อไม่ทราบผลเลือดบุคคลเหล่านั้นก็ยังคงดำเนินพฤติกรรมเสี่ยงหรือแพร่เชื้อต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งคลินิกนิรนามได้เปิดให้บริการครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2534.

⁵⁶

ชมรมเพื่อนวันพุธ, ศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย [ออนไลน์], 2549
แหล่งที่มา:

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ในวันที่มีคลินิกภูมิคุ้มกัน คือ วันอังคารเข้าคนไข้ที่มาตามแพทย์นัดก็มาพบกัน โดยจะมีนักสังคมสงเคราะห์และพยาบาลเป็นผู้ประสานงาน ขณะรอแพทย์ตรวจหรือหลังจากการตรวจกับแพทย์เสร็จแล้วก็จะมาทำความรู้จักซึ่งกันและกัน ถามความทุกข์สุขเล่าสู่กันฟัง มีการแลกเปลี่ยนความรู้หรือความก้าวหน้าใหม่ ๆ เกี่ยวกับการรักษาโรคเอดส์ตามที่แต่ละคนรู้ คนไข้ใหม่ก็จะได้พบกับคนไข้เก่า ได้เรียนรู้ถึงวิธีปรับตัวปรับใจหลังจากการตรวจพบว่าตนเองเอดส์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่าคนที่ปลอดภัยหรือให้คำปรึกษาที่ดีที่สุดก็คือผู้ติดเชื้อเอดส์ด้วยกันนั่นเอง โดยทางชมรมได้จัดกิจกรรมในการให้คำปรึกษาในลักษณะที่เป็นกิจกรรมกลุ่มซึ่งเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้พูดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้กำลังใจซึ่งกันและกันซึ่งนับว่าได้ผลดีกว่าการที่แพทย์หรือนักจิตวิทยาเป็นผู้ให้คำปรึกษา ผู้ติดเชื้อที่ทำหน้าที่ช่วยในการทำกิจกรรมกลุ่มได้ผ่านการอบรมจากวิทยากรของสภาวิชาชีพไทยให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีเกี่ยวกับโรคเอดส์และรู้จักเทคนิคการให้คำปรึกษาทั้งแบบตัวต่อตัวและแบบกลุ่ม หลังจากการพบปะกันในวันที่มีคลินิกภูมิคุ้มกัน ผู้ติดเชื้อก็จะมีการรวมกลุ่มกันเดือนละในทุกวันพุธที่ 3 ของเดือนจึงเป็นที่มาของ “ชมรมเพื่อนวันพุธ”

กิจกรรมของชมรมเพื่อนวันพุธไม่ได้มีแค่การให้คำปรึกษาหรือการทำกิจกรรมกลุ่มในวันที่แพทย์นัดเท่านั้น แต่ทางชมรมยังมีบริการให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ การไปเยี่ยมผู้ติดเชื้อที่ป่วยอยู่ที่บ้านหรืออยู่ที่โรงพยาบาล มีบริการตัดผมให้ฟรี โดยจะจัดขึ้นทุกวันพุธที่ทุกคนไปมาพบปะสังสรรค์กัน ให้คำแนะนำปรึกษาและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อที่มาใช้บริการตรวจรักษา นอกจากนี้ยังมีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์โดยแพทย์และวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง มีการจัดเวทีสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งการจัดวิทยากรไปบรรยายตามหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และยังเพิ่มการฝึกสอนด้านอาชีพให้กับสมาชิกเพื่อให้สมาชิกมีรายได้เสริมและมีกิจกรรมเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องเอดส์และการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคม

ในช่วงต่อมา เรื่องราวของกลุ่มเกย์ที่ถูกนำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์มักจะถูกนำเสนอออกมาในด้านลบเป็นอย่างมาก กมลเศรษฐ์และผู้มีบทบาททางสังคมของคนรักเพศเดียวกันในขณะนั้น เช่น ระวี รัตติกาล, อ.วิโรจน์ ตั้งวาณิชและเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องจึงได้จัดงานเสวนาเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของกลุ่มเกย์ขึ้น โดยมีเกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมประมาณ 200 คน ซึ่งงานนี้ได้รับความร่วมมือจากตัวแทนภาครัฐอย่างกระทรวงสาธารณสุขเพื่อพูดคุยถึงปัญหาของคนรักเพศเดียวกันในประเทศไทยจนได้ข้อสรุปว่า ควรมีการรวมกลุ่มขึ้นอย่างชัดเจนในนาม “ชมรมเส้นทางสีรุ้ง” หลังจากนั้นเป็นต้นมา ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในนามชมรมเส้นทางสีรุ้งไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่คาดหวังไว้เนื่องมาจากปัญหาของเกย์ที่ถูกสื่อนำเสนอออกมาในสังคมมากขึ้นทั้งทางหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ทำให้เกย์ถูกมองไปในทางลบมากขึ้น

จนทำให้สมาชิกในกลุ่มขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ขาดแหล่งให้ข้อมูลและศึกษาค้นคว้า และไม่ได้
รับการจัดบริการจากภาครัฐที่เหมาะสม กลุ่มเกย์ที่เคยมีกิจกรรมในช่วงนั้นก็เลยลดกิจกรรมลง

“...ตอนทำเส้นทางสีรุ้งตอนนั้นลำบากมาก คนทำงานหมดกำลังใจ เพราะ
จะทำอะไรก็ไม่ค่อยมีใครให้ความร่วมมือ เวลาผู้ชายไม่ตีลงหนังสือพิมพ์คนก็มอง
เราเหมือนเป็นตัวประหลาด สมาชิกก็ค่อย ๆ หายหน้ากันไป...”⁵⁷

ต่อมา กมลเศรษฐ์ เก่งการเรือ ได้เข้าร่วมประชุม HIV and Sexuality
Transgender and HIV/AIDS Workshop 2000 ในฐานะตัวแทนประเทศไทย โดยการประชุมครั้ง
นี้จัดขึ้นที่ประเทศปากีสถาน ทำให้ได้รู้จักกลุ่มคนรักเพศเดียวกันที่เป็นตัวแทนมาจากองค์กรที่
เข้มแข็งหลายองค์กรในต่างประเทศ หลังจากนั้น กมลเศรษฐ์จึงได้กลับมาวางแผนเพื่อที่จะฟื้นฟู
กลุ่มเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเกย์ในประเทศไทย โดยทำการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการในการทำงาน
ใหม่ โดยเชิญแกนนำในแต่ละชุมชนมาประชุมและร่วมกันหาแนวทางในการทำงาน โดยเน้นไปที่
เรื่องคุณภาพชีวิตของคนรักเพศเดียวกันในด้านการยอมรับทางสังคม พฤติกรรม อารมณ์ จิตใจ
ทางชมรมจึงได้เปลี่ยนกลยุทธ์ในการหาความร่วมมือจากคนไทยที่รักเพศเดียวกันกลุ่มต่าง ๆ ซึ่ง
กระจัดกระจายอยู่ในหลาย ๆ สังคมด้วยวิธีการเข้าถึงตัว เพื่อรวบรวมความคิดเห็นตลอดจน
แนวคิดและวิธีการดำเนินงานใหม่ ภายใต้ชื่อใหม่ว่า “กลุ่มฟ้าสีรุ้ง” ก่อนจะจดทะเบียนเป็น
“สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย” ในเวลาต่อมา

การทำงานของสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยจะเน้นการทำงานในเรื่อง
เกี่ยวกับสุขภาพและคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศร่วมกับการรณรงค์
ป้องกันโรคเอดส์

“...งานของพวกเราส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องสุขภาพเป็นหลัก สุขภาพดี
คุณภาพชีวิตก็จะได้ดีตาม จริง ๆ เราก็ไม่ได้ทำงานกันเองนะ ก็มีไปรวมกับกลุ่มอื่น
ๆ แล้วแต่สะดวก เรื่องโรคเอดส์เราก็รณรงค์กันตลอด ไปทำกิจกรรมกับพวกเด็ก ๆ
แล้วก็พวกผู้ขายบริการในสวนบ้าง (สวนสาธารณะ – ผู้วิจัย) บางทีก็ไปตามสนาม
กีฬาบ้าง แล้วแต่ตกลงกันได้ว่าจะไปที่ไหน...”⁵⁸

⁵⁷ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 12 พฤศจิกายน 2552.

⁵⁸ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 28 ตุลาคม 2552.

“...ตอนหลังองค์กรหมอไร้พรมแดนกับมูลนิธิรักชีพไทยเข้ามาช่วยเรื่อง ค่าใช้จ่ายแล้วก็พวกอุปกรณ์อื่น ๆ ก็ทำงานสะดวกขึ้นหน่อย เราก็ไปทั่ว พักยากก็ไป แปรตัวก็ไป...”⁵⁹

กิจกรรมหลักในการทำงานของสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยมีสองส่วนคือ กิจกรรมแรก เป็นการทำกิจกรรมรณรงค์เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านการทำค่ายแกน นำทักษะชีวิตพิชิตเอดส์ ซึ่งการทำงานของค่ายดังกล่าวของสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยจะเน้น ที่การทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ค่ายนี้จะพูดถึงภัยของโรคเอดส์ วิธีป้องกันตัวเองจาก โรคเอดส์และวิธีป้องกันตัวเองจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อื่น ๆ ด้วย ในการอบรมทุกครั้งก็จะ แทรกเรื่องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมให้สมาชิกทราบ และกิจกรรมที่ สองซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยก็คือ การต่อสู้ เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของคนรักเพศเดียวกันจากการถูกละเมิดสิทธิจากรัฐหรือกลุ่มทุนต่าง ๆ เช่น การปิดกั้นโอกาสในการทำงานของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในหลาย ๆ สาขาอาชีพ เช่น แอร์โฮสเตส การรับราชการ ฯลฯ การถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การไล่จับ เกย์ กระเทยในสวนสาธารณะ ฯลฯ การปกป้องพื้นที่ของตนเอง เช่น พื้นที่ในชานานาเกย์ รวมถึง ปัญหาการทำหนังสือเดินทางไปต่างประเทศ

แม้ว่าสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยจะได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กร ของรัฐและองค์กรจากต่างประเทศมาดำเนินกิจกรรม แต่งบประมาณเหล่านั้นก็ยังไม่เพียงพอที่จะ จัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความหลากหลายได้

“...สมาคมได้ทุนในการทำกิจกรรมมาจากหลายที่ก็จริง แต่เพราะต้อง พึ่งพาทุนจากต่างประเทศ บางครั้งก็เลยไม่มีอิสระในการทำงาน แล้วออฟฟิศเราก็ ไม่สะดวก มีเจ้าหน้าที่อยู่ 6 คน แต่ละคนงานล้นมือจนแทบจะทำงานไม่ทัน บางทีก็ มีอาสาสมัครมาช่วยงานบ้าง แต่ว่าพวกเค้าก็ต้องทำงานเลี้ยงตัวเอง แล้วเราก็ไม่มี เงินจ้าง บางทีก็ว่าจะทำงานเสร็จก็วิ่งกันให้วุ่นไปหมด...”⁶⁰

ปัจจุบันสมาคมสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยได้ขยายความร่วมมือและขยาย สำนักงานสาขาไปยังต่างจังหวัด เช่น พัทยา ภูเก็ต เชียงใหม่ หาดใหญ่ ขอนแก่น อุบลราชธานีและ นครราชสีมา โดยจะเน้นใช้หลักการเป็นภาคีพันธมิตร ไม่มีกรอบ หากที่ใดสามารถก่อตั้ง

⁵⁹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 25 ตุลาคม 2552.

⁶⁰ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 25 ตุลาคม 2552.

รากฐานได้ดีก็สามารถจัดตั้งองค์กรของตนเองได้ เพื่อให้มีการตื่นตัวเรื่องกลุ่มชายรักชายทั่วประเทศ ไม่เน้นเฉพาะกรุงเทพเพียงอย่างเดียว ทำให้ทุกพื้นที่เห็นความสำคัญในการเพิ่มฐานเสียงให้กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยมีสำนักงานหลักในกรุงเทพเป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างบุคคลกับองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเพื่อสังคมในด้านความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย โดยสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทยจะเน้นให้ความสำคัญกับเรื่องคุณภาพชีวิตของคนรักเพศเดียวกันในด้านการยอมรับทางสังคม พฤติกรรม อารมณ์ จิตใจ พัทธกิจสิทธิความเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกันและสิทธิอื่น ๆ ภายใต้รัฐธรรมนูญ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอนามัยที่เกี่ยวข้องกับคนรักเพศเดียวกัน เช่น เรื่องเพศ เอดส์ ยาเสพติดและอื่น ๆ⁶¹

3.2.2.2 กลุ่มเกย์การเมืองไทย

(Gay Political Group of Thailand – G.P.G.T)

กลุ่มเกย์การเมืองไทยก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2548 โดยมีที่ ชีระโรจน์พงษ์ เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มเกย์การเมืองไทยก่อตั้งขึ้นมาด้วยแนวคิดที่ว่า การที่จะตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรนั้นไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนงาน มีค่าใช้จ่ายใด ๆ มากมาย ไม่ต้องมีการจดทะเบียนกลุ่มหรือองค์กร และการทำงานของกลุ่มก็จะใช้วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวเป็นที่ตั้งเน้นการทำงานด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพโดยไม่เน้นว่าจะต้องมีการมานั่งคัดกรองประเด็นหรือต้องมีการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิก โดยใช้หลักการในการทำงานแบบ “ประหยัดเพื่อประโยชน์สูงสุด ไม่ต้องเดินทางฝารอติด...”⁶²

กลุ่มเกย์การเมืองไทยก่อตั้งขึ้นมาจากแนวความคิดที่ว่ายังมีคนจำนวนมากในสังคมที่ยังอยู่ในมุมมืด อยู่ในมุมที่ไม่สามารถจะปรากฏตัวออกมาเพื่อมาช่วยเหลือสังคมไทย ชื่อกลุ่ม “เกย์การเมืองไทย” ตั้งขึ้นมาจากความคิดว่าต้องการทำลายกรอบความคิดเดิม ๆ ของคนทั่วไปในสังคมที่คิดว่าเกย์มีแต่เรื่องบันเทิง ไม่ค่อยมีสาระในการดำรงชีวิต โดยกลุ่มเพื่อนที่เป็นเกย์ของคนที่เห็นว่าที่สามารถเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวได้จึงได้ระดมความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้คนที่ได้นำเสนอต่อสาธารณะ ประเด็นที่กลุ่มเกย์การเมืองนำเสนอจึงมักจะเป็นประเด็นร้อนในสังคม ณ เวลานั้น ๆ เช่น เรื่องพระตุ๊ด เณรแก้ว เรื่องการตัดอวัยวะในกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศ (กะเทยหรือสาวประเภทสอง) เรื่องการทำประกันชีวิตของเกย์ที่ถูกปฏิเสธ เรื่องโสเภณีท่าแพ ฯลฯ

⁶¹ สัมภาษณ์ ดนัย จินจรัตน์, ผู้อำนวยการสำนักงานกลาง สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 14 พฤศจิกายน 2552.

⁶² สัมภาษณ์ นที ชีระโรจน์พงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

“...เรื่องเหล่านี้เกย์มีจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสนใจเพราะว่าเกย์ก็คือประชาชนคนหนึ่งเช่นกัน เมื่อสนใจจึงอยากจะเข้าไปมีบทบาทหรือส่วนร่วมแต่ช่องทางที่เกย์จะเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องเหล่านี้มีน้อยเพราะกลุ่มหรือองค์กรเกย์อื่น ๆ มักจะให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศซึ่งไม่ค่อยเน้นในมิติด้านสังคมและการเมืองพวกเขาเหล่านั้นจึงได้เข้ามาร่วมกับกลุ่มเกย์การเมืองไทย ซึ่งกลุ่มเกย์การเมืองไทยจะเน้นเคลื่อนไหวในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมืองและสังคมหรือเรื่องกฎหมาย... เคยมีคนทำงานวิจัยเกี่ยวกับเกย์แล้วพบว่า ประเทศไทยมีเกย์ประมาณ 10% หรือประมาณเกือบ ๆ 7 ล้านคน แต่ทัศนคติของสังคมก็ทำให้เหล่าบรรดาเกย์ทั้งหลายต้องใช้ชีวิตบิดเบือนไปจากความจริงที่ควรจะเป็น ขณะนี้การมีชีวิตของเกย์ในสังคมไทยยังมีดมนมากรวมไปถึงในเรื่องการเมืองไปไทยด้วย... สังคมมองว่าถ้าให้เกย์เล่นการเมืองก็พังหมด...”⁶³

กลุ่มเกย์การเมืองไทยทำงานในลักษณะที่เน้นให้เห็นที่เป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหว จากจุดเริ่มต้นที่มีสมาชิกในกลุ่มแค่ประมาณสิบกว่าคน แต่ในปัจจุบัน กลุ่มเกย์การเมืองไทยมีสมาชิกประมาณ 400 – 500 คน⁶⁴ การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มเป็นการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต อีเมลล์ ฯลฯ โดยไม่ต้องมีการนัดประชุมระหว่างสมาชิกก่อนที่จะทำการเคลื่อนไหว แต่ทางกลุ่มจะเริ่มเคลื่อนไหวเมื่อสมาชิกในกลุ่มพูดคุยตกลงกันถึงประเด็นที่จะทำการเคลื่อนไหว โดยคนที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสาธารณะ แต่ในบางครั้งทางกลุ่มก็จะมีการจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เพราะทางกลุ่มมองว่าการเรียกประชุมสมาชิกเป็นจำนวนมากก็จะมีค่าใช้จ่ายแล้วก็จะเป็นการสิ้นเปลืองเพราะสมาชิกภายในกลุ่มต่างก็มีงานประจำเป็นของตนเอง การทำงานของสมาชิกจึงเป็นการทำงานในลักษณะของอาสาสมัคร ไม่มีค่าตอบแทนในการทำงาน ถ้ามีการประชุมสมาชิกบ่อยครั้งสมาชิกก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายกันเอง ซึ่งก็จะเป็นการเพิ่มภาระให้กับสมาชิก

สมาชิกของกลุ่มเกย์การเมืองไทยมีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบในการทำงานคล้ายกันว่าการทำงานเคลื่อนไหวในรูปแบบเก่า ๆ เป็นการสิ้นเปลือง กลุ่มจึงเน้นการทำงานในลักษณะของการระดมมันสมองและเคลื่อนไหวออกสู่สาธารณะผ่านสื่อซึ่งเป็นการสะดวก ประหยัดและรวดเร็ว

⁶³ สัมภาษณ์ นที ธีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

“...พี่ชอบนะทำงานกับคนที่ เร็วดี ไม่เรื่องมาก โทรหากันก็จริงเดี่ยว เธอคิดเหมือนฉันมั๊ย ชั้นก็ว่างั้นแหละ โอเค จบ...”⁶⁵

“...อยู่ที่ไหนเราก็ทำงานได้ ถ้าคลื่นมี เงินในโทรศัพท์ที่ไม่หมด เราก็ทำงานได้ทุกที่ นาน ๆ นัดมาเฮฮาด้วยกันที่ พุดให้งาม ๆ หน่อยก็มาประชุมกลุ่ม...”⁶⁶

ในช่วงแรก กลุ่มเกย์การเมืองไทยเริ่มต้นเคลื่อนไหวโดยมีสมาชิกภายในกลุ่มเพียงสิบกว่าคนซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับระหว่งนที่กับกลุ่มเพื่อนที่เป็นเกย์ที่มีแนวคิดและอุดมการณ์ร่วมกัน นทีกล่าวว่า กลุ่มเกย์การเมืองไทยไม่เน้นจำนวนสมาชิกแต่เน้นที่คุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งภาพลักษณ์ที่กลุ่มเกย์การเมืองไทยต้องการสื่อให้คนทั่วไปในสังคมได้มองเห็นก็คือ กลุ่มเกย์การเมืองไทยเป็นกลุ่มเพศที่สามที่ให้ความสนใจในเรื่องการเมืองและประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งสมาชิกในกลุ่มบางคนอาจจะไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกแบบถาวรแต่มาเข้าร่วมในบางประเด็นที่ตนเองสนใจและอยากเข้าร่วม จึงได้เข้ามาช่วยเหลือตามกำลังและความสามารถของคนเหล่านั้นซึ่งสมาชิกในกลุ่มก็จะมี การติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารว่าตอนนี้มีประเด็นอะไรในสังคมที่เป็นที่น่าสนใจบ้าง หรือมีประเด็นอะไรที่ส่งผลกระทบต่อเพศที่สามในสังคมไทยแล้วทางกลุ่มต้องการเข้าไปเคลื่อนไหวบ้าง การทำงานของกลุ่มเกย์การเมืองไทยไม่มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานว่าใครมีหน้าที่ในการทำอะไร แนวทางในการทำงานของสมาชิกในกลุ่มทุกคนก็คือ ทุกคนมีหน้าที่ในการเป็นหน่วยเฝ้าระวังในด้านสังคมการเมืองและวัฒนธรรม ประเด็นไหนที่ทางกลุ่มเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม กลุ่มเกย์การเมืองไทยก็จะทำการเคลื่อนไหวในทันที⁶⁷

การเกิดขึ้นของกลุ่มเกย์การเมืองไทยเป็นการเปิดพื้นที่ของกลุ่มเกย์ที่มีความสนใจเกี่ยวกับประเด็นทางด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรมที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของการเคลื่อนไหวในมิติเรื่องเพศเท่านั้น ยุทธวิธีหลักในการทำงานของกลุ่มเกย์การเมืองไทยก็คือการเคลื่อนไหวผ่านสื่อเป็นสำคัญ นที กล่าวว่า ปัจจุบัน สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้างให้การยอมรับและให้โอกาสสำหรับการดำรงอยู่ของ “เพศที่ 3” มากกว่าอีกหลาย ๆ สังคมบนโลกใบนี้ โดยสังเกตได้จากข่าวคราวที่ปรากฏออกมาในสื่อทางทีวีหรือบนหน้าหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ชิ้น ตอนนี้กลุ่มเกย์การเมืองไทยได้มีการหารือร่วมกับองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มบางกอกเรนโบว์ กลุ่มแสงจากใจ

⁶⁵ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 14 มกราคม 2553.

⁶⁶ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 20 ธันวาคม 2552.

⁶⁷ สัมภาษณ์ นที ธีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

กลุ่มบ้านสีม่วงและกลุ่มผู้หญิงไม่แท้แห่งประเทศไทย ซึ่งต่างก็เห็นพ้องกันว่าภาระจดทะเบียนระหว่างเพศเดียวกันจะเป็นหลักประกันในการใช้ชีวิตคู่ของเพศที่สาม จึงมีการร่วมลงชื่อกันเพื่อแสดงเจตจำนงว่าต้องการให้มีกฎหมายดังกล่าวเกิดขึ้น แต่เราก็ต้องยอมรับว่าจดทะเบียนระหว่างเพศเดียวกันนั้นอาจจะถูกกระแสวิกฤตต่อต้าน

“...บ้านเรายังไม่ยอมรับเรื่องให้เกย์จดทะเบียนกัน เพราะคนส่วนใหญ่ยังมองว่าเราเป็นเนื้องอกของสังคม คงอยากจะทำตัดเราทิ้งเต็มที่ แต่เราก็จะทำกันต่อไป ถ้าไม่ทำตอนนี้แล้วจะทำตอนไหน เมืองนอกเค้าไปถึงดวงจันทร์กันแล้ว บ้านเรายังไม่ได้ถึงจรวดออกจากฐานเลย...”⁶⁸

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเกย์การเมืองไทยและกลุ่มแนวร่วมยังยืนยันที่จะเสนอความเห็นนี้ไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอความสนับสนุนและให้สภาผู้แทนราษฎรช่วยผลักดันให้มีการร่างกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งในส่วนขององค์กรเครือข่ายก็พร้อมที่จะสนับสนุนด้านข้อมูลต่าง ๆ อย่างเต็มที่ และถึงแม้ว่าการผลักดันให้มีกฎหมายดังกล่าวจะไม่ประสบความสำเร็จในช่วงระยะเวลาอันใกล้นี้ แต่ทางเครือข่ายก็มองว่ายังดีกว่าไม่ทำอะไรเลย

3.2.2.3 โครงการจัดตั้งมูลนิธิอัญจारी (Anjaree Group)

กลุ่มอัญจारीเป็นองค์กรที่ทำงานเพื่อการสนับสนุนและปกป้องสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มอัญจारीก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2529 กลุ่มอัญจारीเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มผู้หญิง 4 คนที่ทำให้ในองค์กรผู้หญิง ซึ่งมีอัญชญา สุวรรณานนท์ เป็นแกนนำของกลุ่ม กลุ่มอัญจारीก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มหญิงรักหญิงและกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะอื่น ๆ เกิดความเชื่อมั่นในสิทธิและทางเลือกในการดำเนินชีวิตของตนเองเพื่อขจัดอคติในสังคมและเผยแพร่ความคิด ทศนคติและความเข้าใจที่เป็นธรรมต่อหญิงรักหญิงและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งหลายในสังคม

ในช่วงแรกของการทำงานกลุ่มอัญจारीยังมีลักษณะเป็นกลุ่มปิด เนื่องจากยังไม่ทราบว่าสังคมภายนอกมีทัศนคติต่อหญิงรักหญิงเป็นอย่างไร ในปีแรกกลุ่มได้มีติดสินใจเข้าตู้ไปรษณีย์เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนหญิงรักหญิงที่อยู่ห่างไกลและไม่สะดวกที่จะติดต่อกับกลุ่มด้วยตัวเอง รวมถึงผู้ที่ยังไม่พร้อมจะเปิดตัวกับทางกลุ่มแต่ในระยะแรกก็ยังไม่มีการติดต่อ

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน

มายังผู้ไปรษณีย์ที่เช่าไว้ กลุ่มอัญจามีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ กันเป็นการภายใน เน้นการแลกเปลี่ยนพูดคุย การรับฟังปัญหาของกันและกันภายในกลุ่มและติดต่อกับองค์กรต่างประเทศ ความคิดในการก่อตั้งกลุ่มอัญจามีครั้งแรกเกิดจากความเข้าใจร่วมกันว่า การเป็นหรือไม่เป็นคนรักเพศเดียวกันก็เป็นทางเลือกหนึ่งของผู้หญิงที่ควรจะมีสิทธิในการเลือกทางดำเนินชีวิตของตนเอง

“...พื้มองว่าเรามีสิทธิเลือกนะ ในเมื่อเราไม่มีความสุขเวลาที่อยู่กับผู้ชาย แต่เรามีความสุขที่ได้อยู่กับผู้หญิงด้วยกันมากกว่า แล้วเราจะทำตามความต้องการของเราไม่ได้หรอก เราเลือกได้นี่ ไม่ต้องแต่งงานกันก็ได้ ก็อยู่ด้วยกันไป แต่ถ้าพอใจจะแต่งแล้วคนรอบข้างไม่ว่าอะไรก็แต่งไป ชาวาก็ออกเยอะเยอะ เดียวนี้ผู้หญิงแต่งงานกัน เกย์ไทยแต่งงานกะฝรั่ง งานแต่งงานกะเทย ชีวิตเป็นของเรา... เพื่อนพี่บางคนไม่กล้าเปิดตัวก็มี กลัวคนไม่ยอมรับ อยู่แบบเก็บกด พยายามบอกเค้าอยู่เลยว่าจะหวังจะเป็นบ้าเข้าซักวัน...”⁶⁹

การรวมตัวกันของกลุ่มอัญจามีในช่วงแรก ๆ มีเป้าหมายเพียงแค่ต้องการรวมกลุ่มของหญิงรักหญิงให้ได้มากที่สุด เพื่อพูดคุยกันถึงปัญหาและให้กำลังใจกันเท่านั้น ต่อมาก็เริ่มมีผู้สนใจเข้าร่วมพูดคุยกับกลุ่มมากขึ้นโดยผ่านการชักชวนของคนรู้จักกันที่เป็นหญิงรักหญิง หรือผู้ที่สนใจหญิงรักหญิง การประชาสัมพันธ์กลุ่มออกไปสู่สังคมจึงมีลักษณะปากต่อปาก ส่งข่าวกันผ่านเพื่อนฝูงที่สนิทสนมกัน

ในช่วงแรกกลุ่มยังไม่มีชื่อแต่อย่างใดจนปี พ.ศ. 2531 กลุ่มเริ่มจัดกิจกรรมพบปะกันเป็นประจำทุกวันเสาร์ ในกลุ่มผู้ก่อตั้งจึงประชุมปรึกษากันว่าควรตั้งชื่อกลุ่มขึ้น แต่ปัญหาคือจะตั้งชื่อกลุ่มให้มีความหมายอย่างไรดี ในที่สุดก็มาตกลงใช้คำว่า “อัญจามี” คำว่า “อัญจามี” มาจากคำว่า “อัญญา” ซึ่งแปลว่า ความแตกต่าง และคำว่า “จามี” ซึ่งแปลว่า ความประพฤติ “อัญจามี” จึงมีความหมายว่า ผู้ที่มีความประพฤติที่แตกต่าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 กลุ่มอัญจามีได้เป็นเข้าภาพในการจัดประชุมเครือข่ายผู้หญิงรักผู้หญิงเอเชียหรือ Asian Lesbian Network (ALN) ที่จัดขึ้นที่กรุงเทพฯซึ่งเป็นการจัดประชุมในประเด็นผู้หญิงรักผู้หญิงเป็นครั้งแรกในเอเชีย เพื่อรองรับการก่อตั้ง ALN อย่างเป็นทางการ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจากหลายประเทศ เช่น อินเดีย บังคลาเทศ ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น กลุ่มอัญจามีได้ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของ ALN การประชุมครั้งนี้ถือเป็นการเปิดตัวครั้งแรกของกลุ่มอัญจามีแต่เป็นการเปิดตัวกับกลุ่มคนทำงานด้านสิทธิสตรี เกย์และเลสเบี้ยนในต่างประเทศเท่านั้น การเป็นเจ้าภาพการจัดประชุม ALN ทำให้

⁶⁹ สัมภาษณ์ วิมลสิริ มงคลเดชา, 3 กุมภาพันธ์ 2553.

กลุ่มอัญจารีเป็นที่รู้จักมากขึ้นในแวดวงของวงหญิงรักหญิงในต่างประเทศ หลังการประชุม ALN กลุ่มอัญจารีได้ผลิตจดหมายข่าวภาษาอังกฤษก่อนในฐานะเป็นองค์กรแกนเครือข่ายของ ALN ซึ่งผลิตอยู่ 4 ฉบับ หลังจากนั้นกลุ่มอัญจารีก็ค่อย ๆ เปิดตัวทำกิจกรรมกับองค์กรผู้หญิงภายในประเทศมากขึ้น

งานแรกที่เข้าไปร่วมกิจกรรมภายในประเทศในปี พ.ศ. 2535 กลุ่มอัญจารีได้รับเชิญจากมูลนิธิเพื่อนหญิงให้เข้าร่วมจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงรักผู้หญิงซึ่งเป็นการจัดประชุมระดับนานาชาติเรื่อง “ยุติความรุนแรง แสวงหาสันติภาพ” เพื่อต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงทุกรูปแบบ หลังจากการประชุมครั้งนี้ได้มีข่าวลงในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวันเป็นข่าวย่อในหน้าผู้หญิง โดยมีพาดหัวข้อความว่า “กลุ่มผู้หญิงรักผู้หญิง (เลสเบี้ยน) เสนอวิธีขจัดความรุนแรง”⁷⁰ ซึ่งในท้ายข่าวของกลุ่มอัญจารี หนังสือพิมพ์สยามรัฐได้ลงที่อยู่ตู้ไปรษณีย์ของกลุ่มไว้ด้วยทำให้มีผู้เขียนจดหมายมาถึงกลุ่มอัญจารีและมีผู้สนใจติดตามรับรู้ว่าข่าวสารของกลุ่มเป็นจำนวนมาก

การเกิดขึ้นของกลุ่มอัญจารีเป็นการเปิดพื้นที่ของกลุ่มผู้หญิงที่เลือกที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกันโดยเน้นที่การให้การสนับสนุนทางด้านจิตใจเป็นหลัก เพราะความเป็นหญิงรักหญิงถือเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคมที่คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและยังมีอคติต่อคนกลุ่มนี้อยู่มาก การเคลื่อนไหวของกลุ่มอัญจารีมียุทธวิธีที่สำคัญ 2 รูปแบบ คือ เน้นไปที่การสื่อสารและให้ข้อมูลต่อสาธารณชนโดยการสร้างพื้นที่ของกลุ่มจากการจัดเวทีอภิปราย การให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนและการเขียนบทความลงในสื่อสิ่งพิมพ์ ในขณะเดียวกันก็ร่วมทำงานกับกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ในเรื่องสิทธิด้านต่าง ๆ ซึ่งสื่อมวลชนเป็นช่องทางสำคัญที่กลุ่มอัญจารีใช้สื่อสารกับคนทั่วไป แต่การใช้ยุทธวิธีเผยแพร่ผ่านสื่อของกลุ่มอัญจารีก็มีข้อจำกัดที่ต้องเสี่ยงกับการตีความที่ผิดพลาดหรือการนำเสนอเรื่องราวที่บิดเบือนข้อเท็จจริง ดังนั้นเมื่อกลุ่มอัญจารีดำเนินกลุ่มไปได้ 5 ปี กลุ่มอัญจารีก็ได้ตัดสินใจทำสื่อของตัวเองในนาม “อัญจารีสาร” และต่อมาก็ได้สร้างพื้นที่ในการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตบนเว็บไซต์ www.anjaree.com

กลุ่มอัญจารีทำงานเคลื่อนไหวกับสาธารณะอย่างสม่ำเสมอและเป็นแกนนำในการต่อสู้กับการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างต่อเนื่อง โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นเรื่องเฉพาะของหญิงรักหญิงเท่านั้น ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มอัญจารีจะเน้นการเคลื่อนไหวอย่างมีแนวร่วม ไม่โดดเดี่ยวออกจากกลุ่มและองค์กรที่ทำงานด้านมนุษยชนอื่น ๆ และ

⁷⁰ สยามรัฐ, 11 ตุลาคม 2535, อ้างถึงใน กฤตยา อาชวนิจกุล และกนกวรรณ ธรรมวรรณ, วิถีชีวิต วิถีผู้ขับเคลื่อนการประชาชนร่วมสมัย, หน้า 88.

เนื่องจากกลุ่มผู้ก่อตั้งกลุ่มอัญจารีเคยทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชนของผู้หญิงมาก่อนจึงทำให้กลุ่มมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับแนวร่วมบนฐานเครือข่ายขององค์กรผู้หญิงเป็นอย่างดี กิจกรรมเหล่านี้จึงส่งผลให้กลุ่มอัญจารีเป็นที่รู้จักของคนทำงานในเรื่องผู้หญิงทั่วประเทศและมีส่วนช่วยในการทำให้องค์กรผู้หญิงเกิดความเข้าใจอันดีต่อเรื่องสิทธิทางเลือกของกลุ่มหญิงรักหญิงด้วย

“...เราเน้นการทำงานร่วมกับกลุ่มอื่นมากกว่าทำงานกันเอง รู้อยู่ว่าหญิงรักหญิงในบ้านเราคงมองกันยังไง ถ้าทำเองก็ไม่มีพลัง ทำร่วมกันพลังก็มากขึ้น เราเป็นพันธมิตรที่ดีกับองค์กรผู้หญิง...”⁷¹

ถึงแม้ในปัจจุบันเว็บไซต์ของกลุ่มอัญจารีได้ปิดตัวลงแล้ว เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่าย แต่สมาชิกภายในกลุ่มก็ยังคงร่วมทำงานเคลื่อนไหวกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างความยอมรับให้กับกลุ่มหญิงรักหญิงต่อไป

3.2.2.4 สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย

(Trans Female Association of Thailand)

สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทยก่อตั้งขึ้นมาจากความคิดที่ต้องการทำงานเพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้หญิงข้ามเพศและสังคมเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยมียลลดา เกริกก้อง สนวนยศ อดีตมิสอัลคาซ่า 2005 เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาในปี พ.ศ. 2548 ช่วงแรกที่ตั้งกลุ่มขึ้นมาใช้ชื่อกลุ่มว่า “TG Thailand” ซึ่ง TG ย่อมาจากคำว่า “Transgender” แต่ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักในสังคมทั่วไป จะรู้จักก็แต่เฉพาะในกลุ่มเคลื่อนไหวด้วยกันเท่านั้น ส่วนคำว่า “ผู้หญิงข้ามเพศ” นั้นเป็นคำที่แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Transsexual Female”

“...Transsexual Female คำนี้ที่เอามาจากต่างประเทศนะคะ ไม่ได้คิดขึ้นมาเอง พี่อ่านหนังสือแล้วก็ไปเจอคำนี้เข้า แล้วก็รู้สึกว่ามันใช่เลย ชั้นนี้แหละ Transsexual Female ก็แปลกันตรง ๆ เลยว่าผู้หญิงข้ามเพศ ถ้ามีใครถามพี่บอกมาตลอดว่าเราเป็นผู้หญิงนะ เราไม่ใช่กะเทย กะเทยหมายถึงผู้ชายที่เกิดมามีใจ

⁷¹ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มอัญจารี, 18 กุมภาพันธ์ 2553.

เป็นผู้หญิง แต่ที่ตัวเองว่าไม่ใช่ พี่ไม่ได้แคร์สักว่ามีใจ แต่รู้สึกตัวเองเป็นผู้หญิง
จริง ๆ...”

การเกิดขึ้นของคำว่า “ผู้หญิงข้ามเพศ” ได้ก่อให้เกิดคำถามต่อสังคมโดยทั่วไปว่า
แท้ที่จริงแล้วผู้หญิงข้ามเพศเป็นอย่างไร แล้วลักษณะอย่างไรถึงจะเรียกว่าผู้หญิงข้ามเพศ ซึ่งยล
ลดาได้ชี้แจงในส่วนนี้ว่า กลุ่มผู้หญิงข้ามเพศและกลุ่มชายรักชายหรือเกย์เป็นบุคคลที่อยู่ในระบบ
ความหลากหลายทางเพศเหมือนกันแต่มีวิถีในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน โดยการที่บุคคลจะ
เป็นผู้หญิงข้ามเพศนั้นต้องเป็นคนที่เกิดมาแล้วต้องการเป็นเพศอีกเพศหนึ่งที่ตรงข้ามกับเพศ
กำเนิดของตัวเอง โดยรู้สึกตัวเองเป็นผู้หญิงที่เกิดมาแต่มีอวัยวะเพศชายติดตัวมาด้วย จึงเหมือน
เป็นความผิดปกติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด จิตใจของพวกเค้าตั้งแต่เด็กจะรู้ว่าตัวเองอยากเล่นกับ
ผู้หญิง เล่นแบบผู้หญิง เรียกได้ว่าเป็นอาการป่วยอย่างหนึ่งที่สามารถรักษาได้หายขาดด้วยการ
แปลงเพศ ต่างจากคำว่า “กระเทย” หรือ “สาวประเภทสอง” ซึ่งทั้งสองคำนี้สังคมเป็นผู้กำหนด
กรอบให้จากพฤติกรรมที่สังคมมองเห็น

“...เราไม่ได้แบ่งแยกว่าใครเป็นอะไรเพื่อให้แตกแยก เธออยู่กลุ่มเธอ ฉันอยู่
กลุ่มฉัน เราแบ่งเพื่อให้รู้จักความแตกต่างซึ่งกันและกัน เพื่อจะได้เข้าใจกันมากขึ้น
แค่นั้นเอง ไม่ได้แบ่งกลุ่มเพื่อจะมาตีกัน...”⁷²

“...เรามีความสุขกับการแทนตัวเองว่าผู้หญิงข้ามเพศ มันรู้สึกตัวเองเป็น
ผู้หญิงผู้หญิง เมื่อก่อนเวลาโดนแซวว่าเป็นตุ๊ดก็จะหันไปจิกตาใส่ แต่ตอนนี้ถ้ามี
ใครมาแซวก็น่าจะบอกว่า ชันเป็นผู้หญิงยะ ถึงจะข้ามมาเกิดผิดที่ก็เถอะ เสรีแล้วก็
สะบัดบ๊อบใส่ซะเลย...”⁷³

ยลลดาเชื่อว่ามันไม่ถูกต้องที่โลกนี้จะมีเพียงคำว่า “เพศชาย” และ “เพศหญิง”
เพียงเท่านั้น เธอได้พยายามเรียกร้องหาสิทธิของผู้หญิงข้ามเพศขึ้นมา โดยหวังว่าสิ่งที่เธอพยายาม
มาตลอดจะทำให้สังคมยอมรับและได้รับสิทธิหน้าที่ของผู้หญิง เช่น ได้ใช้คำนำหน้าว่านางสาว
หรือนางเหมือนผู้หญิงปกติ การทำงานของกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศในช่วงที่ผ่านมาจะเป็นการทำงาน
ในลักษณะของการทำงานร่วมกับกลุ่มของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มอื่น ๆ เช่น สมาคม
ฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย กลุ่ม Empower ที่มีแนวคิดและความต้องการที่จะเรียกร้องสิทธิและ

⁷² สัมภาษณ์ ยลลดา เกริกก้อง สอนยศ, ประธานสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 17 มิถุนายน
2553.

⁷³ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 21 มิถุนายน 2553.

เสรีภาพให้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ เช่นเดียวกัน อีกทั้งยังมีการประสานงานร่วมกันขององค์กรของรัฐและเอกชนอื่น ๆ เช่น สภากาชาดไทย สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิเพื่อนพึ่ง (ภา) ยามยากและมูลนิธิ Miracle of Life ซึ่งทางกลุ่มมองว่าการทำงานในลักษณะของการประสานงานร่วมหลาย ๆ ฝ่ายน่าจะประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวมากกว่าการทำงานแบบโดดเดี่ยว เพราะที่ผ่านมาสังคมไทยก็จำกัดพื้นที่ของกลุ่มเพศที่สามมามากแล้ว

ปัจจุบัน สมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทยพยายามที่จะทำงานร่วมกับสาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่ต้องการสร้างความเข้าใจกับสังคมถึงความเป็นผู้หญิงข้ามเพศและสิทธิต่าง ๆ ที่ควรจะได้รับในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งเหมือนกัน นอกจากนี้ทางกลุ่มยังเน้นการพูดคุยกันในกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศด้วยกันเพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้แกกันและกันในการที่จะต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิและเรียกร้องให้สังคมเปิดพื้นที่และเข้าใจในตัวของผู้หญิงข้ามเพศอย่างแท้จริง ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มผู้หญิงข้ามเพศก็รู้สึกว่าการกลุ่มของตนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้วที่สามารถต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมในสังคมในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การเรียกร้องต่อกระทรวงมหาดไทยให้มีการแก้ไขเอกสารการเกณฑ์ทหาร กรณีการระบุว่าผู้หญิงข้ามเพศเป็น “โรคจิตถาวร” ซึ่ง ณ ปัจจุบัน ผู้หญิงข้ามเพศที่ไปเกณฑ์ทหารก็ไม่ต้องถูกตีตราว่าเป็นโรคจิตอีกแล้ว ส่วนสิ่งที่จะพยายามต่อไปก็คือเรื่องของ “คำนำหน้านาม” ซึ่งแม้ว่าที่ผ่านมาจะยังไม่ประสบความสำเร็จแต่ทางสมาคมก็ยังมีโครงการที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไป

3.2.3 การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยเป็นขบวนการที่เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะทำการเคลื่อนไหวใน 2 ลักษณะ คือ

ประการแรก เป็นการต่อสู้เคลื่อนไหวในลักษณะของการเคลื่อนไหวตอบโต้เมื่อเกิดกรณีการละเมิดสิทธิเฉพาะหน้าต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ กล่าวคือ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะรวมตัวกันเพื่อทำการต่อสู้เคลื่อนไหวเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เข้าข่ายว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น กรณีสถาบันราชภัฏมีประกาศไม่รับบุคคลที่มี “ความเปียงเบนทางเพศ” เข้าศึกษาในสถาบันราชภัฏโดยอ้างความไม่เหมาะสมในการไปประกอบวิชาชีพครู ในปี พ.ศ. 2540 หรือกรณี กรมประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ให้กลั่นกรองการนำเสนอภาพของ “เพศที่สาม” ในรายการต่าง ๆ ใน พ.ศ. 2542 กรณี

ปลัดกระทรวงวัฒนธรรมเสนอความคิดเห็นว่าไม่ควรรับผู้ที่มีความเป็ยงเบนทางเพศเข้ารับราชการ
ใน พ.ศ. 2546 ฯลฯ

ประการที่สอง เป็นการต่อสู้เคลื่อนไหวภายใต้ประเด็นเกี่ยวกับโรคเอดส์และการมี
เพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย เนื่องจากบริบททางสังคมไทยในอดีตทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่เข้าใจ
ว่าการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทยมีสาเหตุมาจากเกย์ ส่งผลให้เกย์ไม่ได้รับการยอมรับ
และถูกกีดกัน กลุ่มและองค์กรเกย์หลายกลุ่มจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของกลุ่มเกย์ที่ทำหน้าที่
เคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสังคม และรณรงค์ให้เกย์มีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัยด้วยการ
สวมถุงยางอนามัย การรักเดียวใจเดียว ไม่เปลี่ยนคู่นอนบ่อยครั้ง ฯลฯ กลุ่มและองค์กรเกย์ใน
ปัจจุบันจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นที่ปรึกษาทางอารมณ์ ให้คำแนะนำในการใช้ชีวิตแก่ผู้ป่วยเอดส์
และให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่บุคคลบุคคลทั่วไป ไม่จำเพาะเจาะจงว่าต้องเป็นเกย์

ปัจจุบัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน
สังคมไทยถือเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่มีความสำคัญและมีการต่อสู้เคลื่อนไหว
อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ การต่อสู้กับภาครัฐในการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ความเท่าเทียมทางเพศ
 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันในมิติต่าง ๆ เช่น การเข้าถึงทรัพยากร
สถานะทางสังคมและการได้รับการยอมรับทางสังคม การต่อสู้เคลื่อนไหวที่ผ่านมาจึงเป็นไปใน
ลักษณะของการโต้เถียงจนเกิดเป็นกรณีพิพาทปรากฏขึ้นมาในสังคมหลายกรณี เช่น ในกรณี
ที่กระทรวงวัฒนธรรมออกหนังสือขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางราชการต่าง ๆ ไม่ให้รับบุคคล
ที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกันเข้าทำงานในหน่วยงานและขอความร่วมมือจากสื่อให้นำเสนอเรื่องราว
ของคนกลุ่มนี้ให้น้อยลง หรือกรณีที่สถาบันราชภัฏประกาศไม่รับบุคคลที่มีพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน
เข้าเรียนวิชาชีพครู โดยทั้งสององค์กรนี้อ้างเหตุผลที่ว่าไม่ต้องการให้พฤติกรรมเหล่านี้แพร่ระบาด
ไปในสังคมและไม่ต้องการให้เยาวชนมีพฤติกรรมเช่นนั้นมากนัก ซึ่งนับเป็นเหตุผลที่อยู่บนพื้นฐาน
ความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบเพศวิถีของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะ
นำเสนอเรื่องราวบางส่วนของการต่อสู้เคลื่อนไหวที่ผ่านมาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ
ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา

ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2539 สถาบันราชภัฏประกาศไม่รับบุคคลที่มี
พฤติกรรมแบบรักร่วมเพศเข้าศึกษาต่อในสถาบันราชภัฏทุกวิทยาเขต ซึ่งประกาศของสถาบันราช
ภัฏดังกล่าวมีใจความว่า “คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเข้าศึกษาในสถาบันราชภัฏทุกวิทยาเขตต้องไม่
เคยมีประวัติเป็นผู้มีบุคลิกผิดปกติอื่น ๆ รวมถึงการเป็นผู้มีพฤติกรรมเป็นรักร่วมเพศด้วย”

โดย นายสุวิทย์ รัชสิตพล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น กล่าวว่

“ในฐานะที่เป็นผู้กำกับดูแลสถาบันราชภัฏ ความจริงข้อห้ามดังกล่าวเป็น บทบัญญัติของสถาบันราชภัฏในกระทรวงศึกษาธิการมานานกว่า 10 ปีแล้ว ที่ไม่ให้บุคคลซึ่งมีจิตวิปริตหรือบุคคลที่มีพฤติกรรมชัดเจนในการเบี่ยงเบนทางเพศ เข้ามาเป็นอาชีพครูเพราะจะทำให้เด็กนักเรียนเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ นับเป็น เรื่องที่น่าห่วง ดังนั้น ตนเห็นว่า ข้อบังคับดังกล่าวเป็นเรื่องที่ถูกต้อง สมควร นำมาใช้ เพราะเห็นได้จากบุคคลเหล่านี้มีสถิติสูงมากในการทำโทษเด็กรุนแรงและ ตนเข้าใจว่าผู้ปกครองของเด็กคงไม่ต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ”

คณาจารย์และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้ยื่นหนังสือประท้วงโดยมี ใจความตอนหนึ่งว่า

“การให้เหตุผลการกีดกันว่าบุคคลเหล่านี้ไม่ว่าหญิงหรือชายมักมีอารมณ์ แปรปรวนง่ายไม่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพครู เราเห็นว่าการออกข้อเสนอดังกล่าวนับเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมของผู้ที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา” กลุ่ม คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหิดลย้ำว่า

“นโยบายการศึกษาของประเทศไทยจะเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงและไม่ สวนทางกับกระแสโลกจะต้องคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและสิทธิขั้นพื้นฐานของ มนุษยชนซึ่งต้องอยู่ร่วมกันอย่างสงบโดยไม่สวนทางกับกระแสโลกและจะต้อง คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชนซึ่งต้องอยู่ร่วมกันอย่าง สงบโดยไม่คำนึงถึงการแบ่ง แยกเพศ เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจ มี ความสามารถและมีวิจรรย์ญาณได้อุทิศ ปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นครูเพื่อพัฒนา ประเทศชาติสืบไป”

แต่นายสุวิทย์ รัชสิตพลและนายศิริโรจน์ ผลพันธิน อธิการบดีสถาบันราชภัฏสวน ดุสิต (ในขณะนั้น) ปฏิเสธที่จะทำตามข้อเรียกร้องและยังยืนยันที่จะนำกระบวนการคัดกรองไปใช้⁷⁴

⁷⁴ โรชาลิน มอริส, “บทเรียนเรื่องความปรารถนา: กรณีประเทศไทย,” แปลโดย บุษกร กาศมณี ใน “ผู้หญิง” ในวาทกรรมสิทธิทางเพศ, กฤติยา อาชวนิจกุลและวรรณาทองสิมา, บรรณาธิการ. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2548), หน้า 172.

ขณะที่ อ.เสรี วงษ์มณฑา นักวิชาการผู้มีบทบาทสนับสนุนบทบาทของบุคคลที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศในประเทศไทยให้ความเห็นว่า

“ไม่เห็นด้วยกับการที่สถาบันราชภัฏออกกฎนี้ออกมา เนื่องจากเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของคนมากเกินไป ความจริงแล้วหลักสูตรการศึกษาก็สอนอยู่ตลอดมาว่าให้ทุกคนรู้จักประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองอย่างสุจริตและให้ทำงานที่รักและพอใจ... เหตุผลที่ว่าพวกเบี่ยงเบนทางเพศเป็นครูทำให้เด็กเลียนแบบนั้น ขอยืนยันว่าเรื่องนี้ไม่จริง ผมสอนหนังสือมา 19 ปี ยังไม่เห็นว่าจะมีใครมาเลียนแบบ ดังนั้น จึงเห็นว่าที่สถาบันราชภัฏมีระเบียบดังกล่าวออกมาจึงไม่มีประโยชน์อะไรเลย กลับจะสร้างปัญหาขึ้นมาเสียอีก เพราะต่อไปนี้พวกพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่อยากเป็นครูก็ต้องปิดบังตัวเองตั้งแต่สมัยเรียนมัธยมศึกษาเพื่อที่จะได้เข้าเรียนในคณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ได้ และอาจทำให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่สามารถเปิดเผยตัวเองได้... ความจริงแล้วกระทรวงศึกษาธิการน่าจะทบทวนเรื่องนี้เพราะการที่จะกำหนดกฎเกณฑ์อย่างไรล้วนขึ้นอยู่กับนโยบายผู้บริหาร เรื่องนี้ประชาชนส่วนใหญ่อาจไม่เห็นด้วยก็ได้ สังเกตได้จากโพลสวนดุสิตที่ทำเรื่องนี้ พบว่า คนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการห้ามผู้ที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศเรียนครูซะทีเดียว ส่วนมากจะมีแนวคิดว่าให้เรียนได้แต่ต้องปรับการแสดงออกบางอย่าง...”⁷⁵

ในข่าวประชาสัมพันธ์ สถาบันราชภัฏอธิบายว่า นโยบายนี้เป็นผลมาจากเหตุการณ์ฉาวโฉ่หลายครั้งที่ครูซึ่งเป็นคนรักเพศเดียวกันกระทำรุนแรงและเมิดทางเพศต่อนักเรียน โดยอาศัยตัวเลขจากงานวิจัยของสถาบันวิชาการมาอ้างอิง สถาบันราชภัฏยืนยันว่าสมมติฐานของสถาบันมีความเชื่อมโยงทางสถิติระหว่างเพศวิถีแบบรักเพศเดียวกันกับอาชญากรรมทางเพศที่เป็นลหุโทษ

ระเบียบดังกล่าวของสถาบันราชภัฏถูกโจมตีจากกลุ่ม NGO และแนวร่วมในต่างประเทศที่ทำงานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน กลุ่มอัญจารีร่วมกับนักเคลื่อนไหวในกรุงเทพฯ ได้ออกมาเรียกร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการยกเลิกนโยบายที่เป็นการเลือกปฏิบัติและถือว่าการละเมิดสิทธิเช่นนี้ ซึ่งตัวแทนของกลุ่มอัญจารี กล่าววว่า

⁷⁵ เสรี วงษ์มณฑา, “คอลัมน์มหาวิทยาลัย,” ข่าวสด (25 มกราคม 2540): หน้า 7 อ้างถึงใน ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์, 2543: 81.

“กฎระเบียบดังกล่าวขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนและไม่เข้าใจหลักวิชาการที่
สมาคมจิตแพทย์ของสหรัฐอเมริกาและองค์การอนามัยโลกประกาศไว้ เมื่อ พ.ศ.
2517 ว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศไม่ใช่ความผิดปกติ”⁷⁶

การกระทำดังกล่าวของสถาบันราชภัฏในขณะนั้นได้ถูกโจมตีและถูก
วิพากษ์วิจารณ์จากส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างกว้างขวาง ประกอบกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ
ได้ออกมาเคลื่อนไหวประท้วงอย่างต่อเนื่อง จนสถาบันราชภัฏต้องยกเลิกระเบียบดังกล่าวในที่สุด

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ กล่าวได้ว่าสถาบันราชภัฏในฐานะหน่วยงานของรัฐได้ออกคำสั่งโดยมิชอบ ซึ่งถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่มีความหลากหลายทาง
เพศ ซึ่งตามหลักการแล้วรัฐไม่สามารถกล่าวอ้างถึงพฤติกรรมทางเพศของบุคคลมาเป็นเหตุในการ
กีดกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ เป็นเหตุให้กลุ่มอัญจารีและองค์กรต่าง ๆ ได้ออกมา
เคลื่อนไหวคัดค้านระเบียบของสถาบันราชภัฏ และด้วยความร่วมมือต่าง ๆ จึงทำให้การเคลื่อนไหว
ในครั้งนั้นประสบความสำเร็จเมื่อสถาบันราชภัฏได้ประกาศยกเลิกระเบียบดังกล่าว

วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2542 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ถือเป็นการละเมิดสิทธิต่อผู้ที่มี
ความหลากหลายทางเพศในกรณีคล้ายกันกับการประกาศระเบียบของสถาบันราชภัฏเมื่อ กรม
ประชาสัมพันธ์ได้มีคำสั่งให้สถานีโทรทัศน์ทุกสถานีกลั่นกรองรายการโทรทัศน์ที่ให้ผู้คนที่
พฤติกรรมแบบรักร่วมเพศเดียวกันออกอากาศ เพราะหวั่นวิตกถึงผลกระทบจากการลอกเลียนแบบของ
เยาวชน เนื่องจากเกรงว่าเด็กไทยจะเป็นเกย์มากขึ้น ลงนามโดย นายวิจิตร วุฒิจำนป อธิบดีกรม
ประชาสัมพันธ์ (ในขณะนั้น) ต่อมา ได้มีการเรียกร้องผ่านทางโฮมเพจถึงนายชวน หลีกภัย
นายกรัฐมนตรี (ในขณะนั้น) เกี่ยวกับการร้องเรียนให้สถานีโทรทัศน์กลั่นกรองการเสนอภาพผู้ที่มี
ความผิดปกติทางเพศ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ห้ามไม่ได้ผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักร่วมเพศเดียวกันออกทีวี⁷⁷

หลังจากประเด็นดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านทางสื่อมวลชน หลายฝ่ายได้ออกมา
วิพากษ์วิจารณ์ว่าคำสั่งของกรมประชาสัมพันธ์ว่าเป็นนโยบายที่เลือกปฏิบัติหรือหมกมุ่นต่าง ๆ ไว้
ได้พร้อม ซึ่งจิตแพทย์ท่านหนึ่งจากกระทรวงสาธารณสุขได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่า ผู้ที่มีความผิดปกติ
ทางเพศหมายถึง คนที่ได้มาซึ่งความสุขและความพึงพอใจทางเพศด้วยวิธีการที่สังคมไม่ยอมรับ

⁷⁶ เทอดศักดิ์ ร่มจำปา, “วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 – 2542,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), หน้า 182.

⁷⁷ มติชน (28 เมษายน 2542): 1.

เช่น ถ้ามอง โชว์อวัยวะเพศ มีเพศสัมพันธ์กับเด็กหรือมีเพศสัมพันธ์โดยทำร้ายฝ่ายตรงข้าม ซึ่งความวิตกกังวลที่ว่าเด็กมีครรภ์เป็นกระเทยแล้วจะเลียนแบบนั้นก็เป็นไปไม่ได้⁷⁸

คำสั่งดังกล่าวของกรมประชาสัมพันธ์ได้ถูกคัดค้านจากหลายฝ่าย รวมทั้งกลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะกลุ่มอัยจาร์ได้กล่าวว่า คำสั่งดังกล่าวของกรมประชาสัมพันธ์ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหลายมาตรา โดยเฉพาะหมวดที่ 3 มาตราที่ 30 ที่บัญญัติว่า

“การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุผลความแตกต่างในเรื่อง...เพศ อายุ สถานภาพทางกายภาพหรือสุขภาพ สถานภาพของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม...อันขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้”⁷⁹

เนื่องจากคำสั่งให้มีการกลั่นกรองหรือห้ามการออกรายการโทรทัศน์โดยเฉพาะกลุ่มกะเทย ชายรักชายและหญิงรักหญิง ถือเป็น การเลือกปฏิบัติและเป็นการละเมิดสิทธิในการแสดงออกผ่านสื่อมวลชน นอกจากนั้น ยังเป็นการปิดกั้นโอกาสในการประกอบอาชีพโดยสุจริตของกลุ่มคนดังกล่าว ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และยังเป็น การวิตรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนและประชาชน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การควบคุมและจำกัดเสรีภาพของสื่อมวลชนเช่นในอดีต ดังนั้น กลุ่มอัยจาร์และผู้ที่ทำงานอยู่ในวงการสื่อมวลชนหลายฝ่ายจึงได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลและกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบด้านสื่อสารมวลชนทบทวนคำสั่งของกรมประชาสัมพันธ์

ท้ายที่สุด นายวิจิตร วุฒิอำพล อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ (ในขณะนั้น) ได้ออกมาแก้ต่างว่าหนังสือเวียนดังกล่าวเป็นเพียง “การขอความร่วมมือจากสถานีโทรทัศน์ ไม่มีเนื้อหาระบุกล่าวห้ามแต่อย่างใด” พร้อมทั้งยืนยันว่าสื่อมวลชนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการนำเสนอ ซึ่งทางกรมประชาสัมพันธ์จะมีการออกหนังสือเวียนเพื่อซักซ้อมความเข้าใจอีกครั้ง⁸⁰

เห็นได้ว่า วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากภาครัฐเป็นวาทกรรมที่เปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้กลายเป็นชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มคนชาย

⁷⁸ ข่าวสด (10 มิถุนายน 2542).

⁷⁹ จดหมายของกลุ่มอัยจาร์ถึงอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เรื่องขอให้พิจารณายกเลิกคำสั่งเรื่องให้สถานีโทรทัศน์กลั่นกรองการเสนอภาพผู้มีความผิดปกติทางเพศ ลงวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2542

⁸⁰ กรุงเทพธุรกิจ (14 มิถุนายน 2542).

ขอบของสังคม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นความพยายามของภาครัฐในการที่จะแทรกแซงควบคุมและจำกัดอัตลักษณ์ทางเพศของคนในสังคมให้อยู่ภายใต้กรอบวาทกรรมหลักที่รัฐพยายามสร้างให้เป็น ได้แก่ กรอบของความเป็นชายจริงหญิงแท้ และพยายามผลักดันให้ความเป็นอื่นถูกทำให้หายไปจากสังคม ไม่ให้โอกาสในการใช้พื้นที่ทางสังคมต่าง ๆ ได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ การกระทำของภาครัฐได้ส่งผลให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องออกมารวมตัวกันเพื่อต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ทางสังคมและเรียกร้องให้คนหันมาสนใจเพศวิถีที่แตกต่าง ผลที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสองกรณีดังกล่าวข้างต้น ไม่ได้เป็นแค่เพียงการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเท่านั้น แต่มันยังแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางวาทกรรมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกับภาครัฐในการช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมอย่างถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านไป กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักถูกเลือกปฏิบัติหรือถูกกลืนหรือถูกลบออกจากกระบวนทัศน์ของภาครัฐอยู่เสมอ

พ.ศ. 2548 กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รวมตัวกันในนามเครือข่ายความหลากหลายทางเพศหรือเครือข่ายองค์กรสนับสนุนและปกป้องสิทธิของคนรักเพศเดียวกัน* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการติดต่อสื่อสาร การประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรสาธารณะประโยชน์ เป็นแหล่งข้อมูลทางด้านวิชาการและการรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชายรักชาย หญิงรักหญิงและคนข้ามเพศ รวมทั้งส่งเสริมปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหลังจากนี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นเคลื่อนไหวในนามเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการ และมีแนวร่วมในการต่อสู้เคลื่อนไหวโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเรื่องของกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ โดยเฉพาะ

เห็นได้ว่า ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นปัญหาเพิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน หากแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้ว การต่อสู้

* เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ 16 องค์กร ประกอบไปด้วย 1. สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย 2. กลุ่มสะพาน 3. โครงการก่อตั้งมูลนิธิอัญจรี 4. องค์กรบางกอกเรนโบว์ 5. กลุ่มบ้านสีม่วง 6. กลุ่มซิสเตอร์ 7. มูลนิธิเพื่อนพนักงานบริการ (SWING) 8. กลุ่มแสงจากใจ 9. กลุ่มสายรุ้ง 10. กองทุนสนับสนุนและปกป้องสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ 11. โครงการเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ (M - Plus) 12. กลุ่มบอยเฟรนด์โคราช 13. กลุ่มเสิร์ฟการ์ดเฮ็ด 14. ภาคความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้านเพศภาวะ เพศวิถีและสุขภาพ (คอนซอร์เทียม) 15. มูลนิธิธีรนาถ การญจนอักษร 16. โครงการหนังสือสั้นสีรุ้ง

เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในการต่อต้านประกาศหรือคำสั่งของรัฐส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปของการเรียกร้องสิทธิที่ถูกละเมิดโดยองค์กรหรือหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางวาทกรรมในการให้ความหมายในเรื่องเพศ ที่ภาครัฐมองว่าการรักเพศเดียวกันเป็นอาการป่วยทางจิตที่ต้องได้รับการรักษา ในขณะที่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็ได้พยายามสร้างวาทกรรมในการต่อสู้ให้สังคมโดยทั่วไปและภาครัฐยอมรับในความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริงในสังคม การแย่งชิงอำนาจที่สำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลไม่ว่าจะอ่อนแอ แข็งแรง ปกติหรือพิการล้วนมาจากการตัดสินบนพื้นฐานด้านชีวภาพและสรีระทั้งสิ้น ความบกพร่องหรือความผิดปกติที่เกิดขึ้นจะต้องมีการพิจารณาตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญให้ถูกต้องตามวิถีทางการแพทย์ การให้ความหมายต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นว่าเป็นความผิดปกติจึงเป็นการสร้างความแตกต่างให้กับบุคคลในสังคม

ประสบการณ์ที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้รับการต่อสู้เคลื่อนไหวให้ภาครัฐแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าดังที่กล่าวทำให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้เรียนรู้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวด้วยวิธีการอย่างที่ผ่านมาไม่ได้ช่วยให้ปัญหาหมดไป แต่เป็นเพียงการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่พร้อมจะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ได้ตลอดเวลา แนวทางการเคลื่อนไหวในระยะต่อมาของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศคือ การต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง เช่น การต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อให้มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อกฎหมายเพื่อให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับการรับรองสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม

3.3 สรุปท้ายบท

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าการแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันมีปรากฏอยู่ในสังคมไทยมานานแล้ว ในขณะที่สังคมไทยเองก็มีความยืดหยุ่นต่อการแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันในระดับหนึ่ง ที่แม้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวจะไม่ได้รับการยอมรับทางสังคมอย่างเปิดเผยแต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงแต่อย่างใด แต่หลังจากการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีในสังคมไทย การรับเอาค่านิยมและวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องของระบบเพศวิถีกระแสหลักที่เชื่อในความสัมพันธ์ทางเพศที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างเพศชายและหญิง

เพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น ทำให้การแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่แตกต่างออกไปเริ่มถูกปิดกั้น และถูกจำกัดพื้นที่ในสังคม

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การขยายตัวของเศรษฐกิจในสังคมไทยทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมาก การขยายตัวของธุรกิจการขายบริการทางเพศและองค์ความรู้ทางด้านการแพทย์ที่ระบุว่า การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นความผิดปกติทางจิต โดยเฉพาะ หลังจากที่มีสื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์คดีฆาตกรรมนาย Darrell Berrigan ซึ่งเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันออกมาสู่สังคม ทำให้การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองที่พยายามปิดกั้นเรื่องราวเกี่ยวกับระบบเพศวิถีที่แตกต่าง รวมทั้งการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในสังคมไทยนำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่มีวัตถุประสงค์ในการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อให้อคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศลดลงหรือหมดไปจากสังคมไทย การเคลื่อนไหวในช่วงแรกของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจกับสังคมว่าเกย์ไม่ได้เป็นสาเหตุของการแพร่เชื้อเอดส์ และเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะของการต่อต้านกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิเฉพาะหน้า

กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันส่วนใหญ่ ก่อตั้งขึ้นมาหลังจากการประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยุทธวิธีสำคัญที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเลือกใช้คือ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นการเคลื่อนไหวอย่างมีแนวร่วม พ.ศ. 2548 กลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รวมตัวกันเคลื่อนไหวในนามเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะเป็นกระบวนการและมีบทบาททางสังคมเด่นชัดขึ้น

บทที่ 4

ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของ

ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

การศึกษาในบทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย โดยจะทำการศึกษาใน 2 มิติ คือ

มิติแรก เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ โดยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะหรือไม่ อย่างไร ซึ่งในมิตินี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการต่อสู้เคลื่อนไหวในกรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองประจำการ (สด. 43) และกรณีการเคลื่อนไหวในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

มิติที่สอง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคม โดยจะทำการศึกษาว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการยอมรับทางสังคมอย่างไรบ้าง ซึ่งในมติของการยอมรับทางสังคมนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาผ่านพื้นที่สื่อและทัศนคติของผู้ร่วมขบวนการว่าหลังจากที่ได้ทำการต่อสู้เคลื่อนไหวแล้วพวกเขารู้สึกว่าทัศนคติสาธารณะที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

4.1 ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งโดยหลักการแล้วหนึ่งในหน้าที่หลักของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน เช่น เสรีภาพในการพูด การนับถือศาสนาและสิทธิในการได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมาย นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงการคุ้มครองโอกาสของประชาชน ระบอบประชาธิปไตยถือเสียงของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิของคนส่วนน้อย ประเทศประชาธิปไตยทุกประเทศเคารพเจตนารมณ์ของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของแต่ละบุคคลและคนส่วนน้อยด้วย อีกทั้งต้องให้ความสำคัญกับความเสมอภาคเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะซึ่งถือเป็นพื้นที่เปิดสำหรับทุกคน แต่ในหลายเหตุการณ์กลับพบว่าพื้นที่สาธารณะดูจะเป็นพื้นที่ปิดสำหรับคนหลายกลุ่ม ความแตกต่างใน

เรื่องเพศภาวะและเพศวิถีเป็นข้ออ้างที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้บ่อยครั้งในการกีดกันคนกลุ่มต่าง ๆ จากการมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ หลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคและความเท่าเทียมของปัจเจกชนไม่สามารถนำมาใช้ได้ในทุกพื้นที่ เรื่องเพศและความสัมพันธ์ทางเพศเป็นกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัวที่ถูกมองว่ามีผลกระทบต่อสังคมโดยรวมจึงถูกควบคุมอย่างเข้มงวดโดยสังคมและรัฐมาโดยตลอด กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความรู้ กระบวนการคิด กระบวนทัศน์ของผู้คนในสังคมในด้านต่าง ๆ แต่ความเชื่อหลักเกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยยังคงยึดติดอยู่กับระบบความรู้และความเชื่อแบบเดิมที่เรื่องเพศมักถูกมองว่าเป็นเรื่องไม่ดี โดยเฉพาะเรื่องเพศที่อยู่นอกระบบเพศวิถีกระแสหลัก อย่างเช่นเรื่องราวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่มักถูกสังคมตีตราว่าเป็นผู้ที่มีความเบี่ยงเบนทางเพศหรือผิดปกติทางเพศ คนในสังคมส่วนใหญ่ยังยึดติดกับเจตคติแบบเดิมในเรื่องบทบาทของหญิงและชาย ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และพวกเขายังคงถูกกีดกันจากการเข้าถึงสิทธิในหลาย ๆ ด้าน เช่น การถูกปิดกั้นโอกาสในการศึกษา ในหลักสูตรการศึกษาที่มีอคติทางเพศ ปัญหาในการสมัครเข้าทำงาน ถูกปิดกั้นทางเลือกในการประกอบอาชีพและความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เป็นต้น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ทำการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับทางสังคม บ่อยครั้งที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องต่อสู้กับทัศนคติในเชิงลบของสังคมที่มีต่อตนเองและถูกเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามความเป็นธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศรวมตัวกันขึ้นมาต่อสู้เคลื่อนไหวผ่านช่องทางในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะเพื่อให้รัฐแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะของการตอบโต้กรณีการถูกละเมิดสิทธิเฉพาะหน้ามากกว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะโดยตรง ดังนั้น ในการศึกษาผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะกรณีที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ทำการต่อสู้เคลื่อนไหวในกรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองประจำการ (สด. 43) และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวผลักดันให้รัฐออกกฎหมายและเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อกฎหมายในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้แสดงให้เห็นในลำดับต่อไปว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ผ่านมาได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคในทางกฎหมายผ่านกระบวนการทางนโยบายสาธารณะอย่างไรบ้าง

4.1.1 การต่อสู้เคลื่อนไหวกรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด. 43)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับบัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ...” โดยเฉพาะฉบับ พ.ศ. 2492 มาตราที่ 47 บัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ”¹ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ฉบับ พ.ศ. 2550) ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่อง หน้าที่ของชนชาวไทย มาตราที่ 71 บัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติ และปฏิบัติตามกฎหมาย”² ซึ่งการเกณฑ์ทหารของไทยในปัจจุบันอาศัยความตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตราที่ 7 ซึ่งบัญญัติว่า “ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย มีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเอง”³ โดยขั้นตอนการเกณฑ์ทหารจะเริ่มต้นจากการลงบัญชีทหารกองเกินของชายไทยไว้ก่อน โดยชายที่มีสัญชาติไทย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปี (17 ปีบริบูรณ์) ในปีใด ให้ไปแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินที่อำเภอท้องที่ภูมิลำเนาทหารของตนภายในปีนั้นและจะมีการเรียกผู้ลงทะเบียนไว้มาตรวจเลือกเอาคนที่ทางทหารเห็นว่าเหมาะสมไปตามจำนวนที่ต้องการเพื่อเข้ารับราชการทหารกองประจำการแต่มีข้อยกเว้นและผ่อนผันสำหรับผู้ที่ยื่นวิชาศึกษาชั้นต้น (ร.ด.) หรือผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติรับราชการทหารและกฎกระทรวงกลาโหม⁴

ในกฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ข้อ 3 ได้ระบุว่า ในการตรวจร่างกายให้คณะกรรมการแบ่งคนที่ได้ตรวจเลือกออกเป็น 4 จำพวก⁵ คือ

จำพวก 1 ได้แก่ คนที่มีร่างกายสมบูรณ์ดี ไม่มีอวัยวะพิการหรือผิดส่วนแต่อย่างใด มีความสูงตั้งแต่ 146 เซนติเมตร ขึ้นไป และมีรอบตัวตั้งแต่ 76 เซนติเมตร ขึ้นไป

¹ หลวงอรรถไกรลวิที และพล.ท.สุข เปรณาวิน, ระบบอัยการและศาลทหาร (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510), หน้า 65.

² สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550), หน้า 20.

³ อรรถนพ จันทร์กิตติสกุล, พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 (กรุงเทพมหานคร: กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, 2547), หน้า 10.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14 – 17.

⁵ กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497.

จำพวก 2 ได้แก่ คนที่มีร่างกายที่เห็นได้ชัดว่าไม่สมบูรณ์ดีเหมือนคนจำพวก 1 แต่ไม่ถึงทุพพลภาพ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เช่น ตาเหล่ ช่องหูมีหนองเรื้อรังและทั้งแก้วหูทะลุ คอพอก มือหรือแขนลีบหรือบิดเก ไล่เลือนลงถุง ฯลฯ

จำพวก 3 ได้แก่ คนที่มีร่างกายยังไม่แข็งแรงพอที่จะรับราชการทหารในขณะนั้นได้เพราะป่วย ซึ่งจะบำบัดให้หายภายในกำหนด 30 วันไม่ได้ กรณีนี้ให้เรียกมาตรวจเลือกในคราวถัดไปเมื่อคณะกรรมการตรวจเลือกได้ตรวจเลือกแล้วยังคงเป็นคนจำพวกที่ 3 อยู่รวม 3 ครั้ง ให้งดเรียก

จำพวก 4 ได้แก่ คนพิการทุพพลภาพหรือมีโรคที่ไม่สามารถจะเข้ารับราชการทหารได้* ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497

ในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ บุคคลที่ผ่านการตรวจคัดเลือกจะได้รับเอกสารบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43) เพื่อใช้เป็นหลักฐานว่าบุคคลผู้นั้นได้ผ่านการตรวจเลือกทหารกองประจำการแล้ว และสามารถนำเอกสารดังกล่าวไปแสดงต่อสถานศึกษาหรือใช้เป็นหลักฐานในการประกอบอาชีพว่าตนเองไม่มีภาระผูกพันที่จะต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหารในอนาคต ปัญหาที่เกิดขึ้นกับกะเทย สาวประเภทสอง และผู้หญิงข้ามเพศคือ เอกสาร สด. 43 ที่คณะกรรมการตรวจเลือกทหารฯ ได้บันทึกผลตรวจเลือกในเอกสารให้กับบุคคลดังกล่าวว่าไม่ผ่านการคัดเลือกเนื่องจากเป็น “โรคจิต” ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ที่ระบุว่ากะเทยเป็นโรคที่ถูกจำแนกให้อยู่ในบุคคลจำพวกที่ 4 ซึ่งไม่สามารถเข้ารับราชการทหารได้ นอกจากนี้ ถ้อยคำที่ใช้ระบุในเอกสาร สด. 43 ยังมีลักษณะที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น ผู้วิกลจริต โรคจิตถาวร โรคจิตวิปริต โรคถาวร จิตผิดปกติอย่างรุนแรง ฯลฯ ซึ่งการระบุถ้อยคำดังกล่าวลงในเอกสาร สด. 43 ส่งผลให้กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศต้องประสบ

* โรคที่ไม่สามารถจะรับราชการทหารได้ของบุคคลจำพวกที่ 4 ประกอบด้วย 12 กลุ่มโรค คือ (1) โรคหรือความผิดปกติของตา (2) โรคหรือความผิดปกติของหู (3) โรคของหัวใจและหลอดเลือด (4) โรคเลือดและอวัยวะสร้างเลือด (5) โรคของระบบหายใจ (6) โรคของระบบปัสสาวะ (7) โรคหรือความผิดปกติของกระดูก ข้อและกล้ามเนื้อ (8) โรคของต่อมไร้ท่อและภาวะผิดปกติของเมตาบอลิซึม (9) โรคติดเชื้อ (10) โรคทางประสาทวิทยา (11) โรคทางจิตเวช (ก) โรคจิตหรือโรคที่ทำให้จิตผิดปกติอย่างรุนแรงและถาวร (12) อื่น ๆ (ก) กะเทย (Hermaphroditism) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน กฎกระทรวง ฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497.

ปัญหาในการดำเนินชีวิต เนื่องจากมักถูกเลือกปฏิบัติและไม่ได้รับการพิจารณาจากหน่วยงานหรือบริษัทให้เข้าทำงาน เพราะคำว่า “โรคจิต” ในทางกฎหมายนั้นหมายถึง บุคคลที่เสมือนไร้ความสามารถ ทำให้บุคคลเหล่านั้นอาจถูกโต้แย้งสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้สิทธิเสรีภาพตามกฎหมายหรือกลายเป็นบุคคลที่ขาดความน่าเชื่อถือและไม่สามารถสมัครเข้าทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ ได้

พ.ศ. 2547 กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศได้รวมตัวกันยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่าถูกละเมิดสิทธิและไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการหรือเอกสาร สด. 43 ระบุว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็น “โรคจิต” “โรคจิตถาวร” “โรควิกลจริต” ฯลฯ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงได้ดำเนินการตรวจสอบเรื่องร้องเรียนดังกล่าว ในขณะที่แพทย์หญิงอินทิรา พัสดุ แพทย์จากกรมสุขภาพจิตได้ยืนยันว่ากะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศคือบุคคลที่มีร่างกายและอวัยวะเพศเป็นชายแต่เลือกดำเนินวิถีชีวิตแบบเพศหญิง บุคคลเหล่านี้ไม่ได้ป่วยเป็นโรคจิตและเป็นบุคคลปกติทั่วไป คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงได้เสนอข้อมูลความเห็นของกรมสุขภาพจิตและคำร้องของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเอกสาร สด. 43 ไปยังกระทรวงกลาโหมเพื่อขอให้ทางกระทรวงกลาโหมดำเนินการแก้ไขเอกสาร สด. 43 ของกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศที่ผ่านการเกณฑ์ทหารไปแล้วแต่หน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมซึ่งมีหน้าที่ตรวจเลือกทหารกองเกินในพื้นที่ของผู้ได้รับผลกระทบยืนยันว่าไม่สามารถแก้ไขเอกสาร สด. 43 ได้ เนื่องจากการปฏิบัติตามกฎหมายที่บังคับใช้⁶

วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2548 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นเรื่องเอกสาร สด. 43 ที่ส่งผลกระทบต่อกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศที่นำเอกสารฉบับนี้ไปใช้เป็นหลักฐานประกอบการสมัครงานและไม่ได้รับการพิจารณาคัดเลือกเข้าทำงานเพราะถ้อยคำที่ระบุในเอกสารว่าเป็น “โรคจิต”⁷ หลังจากที่ข่าวดังกล่าวถูกนำเสนอออกสู่สังคม กระทรวงกลาโหมในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อกะเทย สาวประเภทสองหรือ

⁶ มูลินนิธิรณาด กาญจนอักษรและเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ, เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้มีร่างกายไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดชาย ประเด็นการพิจารณาร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม กรณี บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด. 43) เสนอที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 22 พฤศจิกายน 2553. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

⁷ ไทยโพสต์ (8 สิงหาคม 2548).

ผู้หญิงข้ามเพศ โดยกระทรวงกลาโหมได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการตรวจเลือกทหารกองเกิน เพื่อชี้แจงแนวทางในการบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกินของกะเทย สาวประเภทสองหรือ ผู้หญิงข้ามเพศโดยการหลีกเลี่ยงไม่ระบุถ้อยคำ “โรคจิต” ในเอกสาร สด. 43 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

โดยเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2548 หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน (นรต.) ได้จัดประชุมเรื่องการบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกินที่มีพฤติกรรมแบบรักร่วมเพศเดียวกันซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงานหรือการทำนิติกรรมต่าง ๆ โดยได้เชิญตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมเสมียนตรา (สม.), กรมพระธรรมนูญ (ธน.), กรมกำลังพลทหารบก (กพ.ทบ.), กรมสารบรรณทหารบก (สบ.ทบ.), กรมแพทย์ทหารบก (พบ.), กรมสุขภาพจิตและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติร่วมประชุมหารือแนวทางแก้ไข ซึ่งที่ประชุมได้มีมติเห็นควรให้มีการดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) โดยเพิ่มเติมข้อ (12) ลักษณะไม่พึงประสงค์ของการรับราชการทหาร โดย

(ก) ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิงแล้ว

(ข) ได้รับการตรวจและรับรองจากคณะกรรมการแพทย์ว่ามีสภาพร่างกายและ/หรือการรับรู้ทางจิตใจเป็นหญิง

ซึ่งแนวทางการแก้ไขดังกล่าว ตัวแทนจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ขอนำมติดังกล่าวจากที่ประชุมไปรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก่อน⁸

วันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2548 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศซึ่งประกอบไปด้วย ตัวแทนจากกลุ่มสะพาน กลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มบางกอกเรนโบว์และตัวแทนจากผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกรณีเอกสาร สด. 43 ได้ประชุมร่วมกับตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข กรมสุขภาพจิตและนักกฎหมาย เพื่อหารือเลือกคำที่ทางกองทัพเห็นควรว่าเหมาะสม โดยเบื้องต้นมีคำให้เลือกเพื่อ

⁸ กองสัสดี หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, “การดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 47 พ.ศ. 2518) ออกตามความใน พ.ร.บ. รับราชการทหาร พ.ศ. 2497,” เอกสารประกอบการเสวนาเรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้มีร่างกายไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดชาย ประเด็นการพิจารณาร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม กรณี บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด. 43) เสนอที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 22 พฤศจิกายน 2553. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

ทดแทนทั้งหมด 4 คำ ได้แก่ 1. บุคคลที่กองทัพบกไม่พึงประสงค์เข้ารับราชการทหาร 2. บุคคลที่ไม่พึงประสงค์ให้เข้ารับราชการทหาร 3. บุคคลที่เบี่ยงเบนทางเพศ และ 4. บุคคลที่มีร่างกายและใจเป็นหญิง ซึ่งผลหลังจากการรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ในที่ประชุมได้ผลสรุปออกมาว่า⁹

1. สำหรับผู้ที่ผ่าตัดแปลงเพศและผู้ที่ยังไม่ได้ผ่าตัดแปลงเพศแต่ได้รับการตรวจและรับรองจากคณะกรรมการแพทย์แล้ว ให้กำหนดเป็นบุคคลจำพวกที่ 2 โดยเพิ่มเติมข้อ (12) ลักษณะไม่พึงประสงค์ของการรับราชการทหาร โดย

(ก) ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิงแล้ว

(ข) ได้รับการตรวจและรับรองจากคณะกรรมการแพทย์ว่ามีสภาพร่างกายและ/หรือการรับรู้ทางจิตใจเป็นหญิง

2. ผู้ที่มีได้ดำเนินการตามข้อ (ก) และแพทย์ผู้ตรวจร่างกายในวันตรวจเลือกฯ ไม่สามารถวินิจฉัยได้ให้กำหนดเป็นบุคคลจำพวกที่ 3 โดยเพิ่มข้อความต่อท้ายข้อความเดิมว่า “หรือคนซึ่งต้องการการวินิจฉัยทางการแพทย์เพิ่มเติม ซึ่งไม่สามารถให้การวินิจฉัยได้ในขณะนั้น” และใช้ข้อความใหม่ ดังนี้

จำพวกที่ 3 ได้แก่ บุคคลซึ่งมีร่างกายยังไม่แข็งแรงพอที่จะรับราชการทหารในขณะนั้นได้เพราะป่วยซึ่งจะบำบัดภายในกำหนด 30 วันไม่ได้ หรือคนซึ่งต้องการการวินิจฉัยทางการแพทย์เพิ่มเติมซึ่งไม่สามารถให้การวินิจฉัยได้ในขณะนั้น

ซึ่งหน่วยบัญชาการกำลังสำรอง (นสร.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจเลือกทหารได้ปรึกษาหารืออย่างรอบด้านและได้ข้อสรุปว่า กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศจะต้องใช้ผลการวินิจฉัยจากโรงพยาบาลของกองทัพมายืนยันต่อคณะกรรมการตรวจเลือกฯ และจะมีแพทย์ประจำหน่วยฯ วินิจฉัยอีกครั้ง ส่วนกรณีบุคคลที่มีการแสดงออกทางในลักษณะต้งต้งนั้นถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องเข้ารับราชการทหาร โดยทางกองทัพจะทำการแก้ไขปัญหาโดยการจัดให้บุคคลดังกล่าวไปทำงานในจุดที่เหมาะสม เช่น งานธุรการ เพื่อไม่ให้กระทบต่อการปฏิบัติงาน เพราะหากมีการยกเว้นก็จะเป็นการเปิดช่องให้บุคคลที่ต้องการหลีกเลี่ยงการเกณฑ์ทหารใช้วิธีนี้ในการตบตาเจ้าหน้าที่ได้¹⁰

⁹ สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, ปฐมบทวาทกรรมเรื่องเพศทใหม่, [ออนไลน์] แหล่งที่มา:

<http://eforums.healthdev.org/read/messages?id=7657> [2554, มกราคม 30]

¹⁰ ไทยโพสต์ (5 กันยายน 2548).

วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2549 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติร่วมกับเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้จัดงานเสวนาเรื่อง ความคับหน้ากรณี “คนแปลงเพศเกณฑ์ทหาร กลาโหมไม่ระบุเป็นโรคจิต” โดย พันเอกเฉลิมพล ธรรมสุนทร ผู้อำนวยการกองยุทธการและการข่าว หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง (นสร.) กล่าวว่า

“ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 กำหนดให้ชายไทยทุกคนต้องรับราชการเกณฑ์ทหาร และมีกฎกระทรวงที่รักษาการโดยกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงกลาโหมที่ระบุให้ผู้ชายแปลงเพศรับการตรวจเลือกทหารถือเป็นโรคจิต ความจริงกรมสุขภาพจิตถอดเรื่องนี้ออกไปแล้ว ตามที่องค์การอนามัยโลกประกาศว่าพวกเราก็คือเพศเดียวกันไม่ใช่ผู้ป่วยหรือเป็นโรคจิต แต่กฎกระทรวงยังไม่ได้แก้ไข ทำให้เกิดปัญหา ดังนั้น วันที่ 1 – 10 เม.ย. นี้ ซึ่งจะมีการตรวจเลือกทหารกองเกินปี 2549 จะไม่ระบุให้ผู้ชายแปลงเพศเป็นโรคจิต อาจเสี่ยงเขียนเป็นอย่างอื่น ถือเป็นปัญหาเบื้องต้น แต่ระยะยาวต้องแก้ไขกฎกระทรวงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง... ทั้งนี้ถ้าการเกณฑ์ทหารปีนี้มีสาวประเภทสองถูกระบุในใบ สด. 43 ว่าเป็นโรคจิตสามารถโทรร้องเรียนได้ที่กองทัพบก”¹¹

ในส่วนของผู้ที่เกณฑ์ทหารในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2549 นั้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อขอให้กระทรวงกลาโหมดำเนินการแก้ไขถ้อยคำในเอกสาร สด. 43 และเอกสารอื่น ๆ ที่ทางกระทรวงได้ออกไปก่อนหน้านี้ แต่ทางกระทรวงกลาโหมได้ปฏิเสธที่จะแก้ไขข้อความในเอกสารดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า คณะกรรมการตรวจเลือกทหารกองประจำการซึ่งเป็นผู้กรอกข้อความและลงนามในเอกสารแสดงผลการตรวจเลือกทหารเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเฉพาะคราวให้ทำหน้าที่ในแต่ละปี เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วก็จะกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานเดิมของตนจึงไม่สามารถดำเนินการแก้ไขเอกสารย้อนหลังได้ ดังนั้น กะเตยสาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศที่ถูกระบุถ้อยคำว่าเป็น “โรคจิต” ในเอกสาร สด. 43 ก่อนปี พ.ศ. 2549 จึงยังคงได้รับผลกระทบจากเอกสารดังกล่าวอยู่เช่นเดิม

เมื่อการดำเนินการเรียกร้องให้กระทรวงกลาโหมแก้ไขเอกสาร สด. 43 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่เป็นผลสำเร็จ ตัวแทนจากกลุ่มผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย (ขณะนั้นยังไม่ได้ทำการจดทะเบียนเป็นสมาคมฯ) โดยการสนับสนุนของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจึงตัดสินใจเข้ายื่นฟ้องต่อศาลปกครอง เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้แก้ไขหรือเพิกถอนข้อความ “เป็นโรคจิตถาวร” ในบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43), ใบสำคัญ

¹¹ ข่าวสด (31 มีนาคม 2549): 11.

สำหรับคนจำพวกที่ 4 (สด. 5) และใบสำคัญให้พ้นราชการทหาร (สด. 9) นอกจากนี้ ยังทำการยื่นฟ้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม, หน่วยบัญชาการกำลังสำรองและสัสดีจังหวัดลพบุรีว่าใช้ดุลยพินิจโดยมิชอบและละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการนี้ที่ปฏิเสธไม่ยอมแก้ไขเอกสารแสดงผลการเกณฑ์ทหารที่ไม่เป็นธรรมตามที่มีผู้ร้องขอและขอให้ศาลปกครองมีคำสั่งให้มีการแก้ไขเอกสารดังกล่าว โดยมีข้อความในคำฟ้องตอนหนึ่งระบุว่า “การกำหนดคุณค่าของผู้ที่มีวิถีทางเพศที่หลากหลายว่าเป็น “โรคจิตถาวร” ทำให้ผู้ฟ้องคดีต้องถูกตีตราหรือถูกลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์จึงเป็นการใช้ดุลยพินิจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายและเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ฟ้องคดี” เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549¹² ซึ่งปัจจุบันคดีนี้ยังอยู่ระหว่างรอการพิจารณาของศาล

เห็นได้ว่า แม้ว่าการเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการเรียกร้องให้กระทรวงกลาโหมเปลี่ยนแปลงถ้อยคำที่ระบุในเอกสาร สด. 43 ของกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เพราะนับจากการเกณฑ์ทหารประจำปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา กระทรวงกลาโหมได้ยอมยกเลิกการใช้ถ้อยคำที่ระบุในลักษณะของการเป็น “โรคจิต” และดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยการจำแนกบุคคลเป็นจำพวกที่ 2 และจำพวกที่ 3 แทน ซึ่งเมื่อระบุลงไปในเอกสาร สด. 43 แล้ว กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศยังคงต้องมารับการเกณฑ์ทหารอีกถึง 3 ครั้ง หากยังคงถูกจำแนกเป็นบุคคลจำพวกที่ 2 และ 3 ทุกครั้ง ก็ไม่ต้องมาเกณฑ์ทหารเป็นครั้งที่ 4 อีก นอกจากนี้ ยังใช้ข้อความที่บรรยายถึงลักษณะทางร่างกาย เช่น ทรวงอกผิดปกติ นิ้วก้อยไม่เท่ากัน หน้าอกผิดปกติ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลในทางที่ดีขึ้นเมื่อกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศไม่ต้องถูกตีตราว่าเป็น “โรคจิต” อีกต่อไป อย่างไรก็ตาม การที่กระทรวงกลาโหมดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการแก้ไขที่ไม่ตรงจุด เพราะการที่กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศต้องมาเข้ารับการเกณฑ์ทหารถึง 3 ครั้งก็ถือเป็นการสร้างภาระผูกพันให้บุคคลดังกล่าว

ต่อมา เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ตัวแทนเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เข้าพบ พันเอกชาติชาย แจ้งสี ผู้อำนวยการกองการสัสดี เพื่อขอรับทราบความคืบหน้าเกี่ยวกับการแก้ไขข้อความในเอกสาร สด. 43 ที่ทางเครือข่ายฯ ได้ดำเนินการเรียกร้องให้กระทรวงกลาโหมยกเลิกการระบุถ้อยคำ “โรคจิต” และใช้คำอื่นที่เหมาะสมแทน เนื่องจาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 ที่กระทรวงกลาโหมได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวเฉพาะหน้าด้วยการจำแนกกะเทย สาวประเภทสอง

¹² สามารถ มีเจริญ, “คดีหมายเลขดำที่ 2118/2549,” 29 พฤศจิกายน 2549

หรือผู้หญิงข้ามเพศให้เป็นบุคคลจำพวกที่ 2 หรือจำพวกที่ 3 และหลีกเลี่ยงถ้อยคำ “โรคจิต” มาใช้ คำที่อธิบายลักษณะร่างกาย เช่น ทรวงอกปิดปกติ หน้าอกผิดปกติ กระดูกอกผิดปกติ ฯลฯ ซึ่งหลังจาก นั้นก็ยังไม่มีการชัดเจนใด ๆ โดย พันเอกชาติชาย แจ้งสี ผู้อำนวยการกองการสวัสดิ์ ได้แจ้งให้ ทางเครือข่ายฯ ทราบว่า ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของการพิจารณาแก้ไขของกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตราที่ 51 กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหมและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงร่วมกัน จึงต้องเสนอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เห็นชอบการดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวงก่อน โดยกฎกระทรวงฉบับที่ต้องแก้ไขคือกฎกระทรวง ฉบับที่ 74 (พ.ศ. 2540) และกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516)¹³

ในส่วนของการดำเนินงานของกระทรวงกลาโหมนั้น กระทรวงกลาโหมได้จัดให้มีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อระดมความคิดเห็นต่อแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมทั้งเข้าร่วม ประชุมในงานสัมมนาต่าง ๆ ที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศและคณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติจัดขึ้นบ่อยครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ร่วมนำเสนอ ผลกระทบที่ได้รับ หลังจากนั้น หน่วยบัญชาการกำลังสำรอง (นสร.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ ตรวจสอบเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลและ ตรวจสอบระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขกระบวนการตรวจสอบและบันทึก ผลการตรวจสอบเลือกทหารกองเกิน โดยหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน (นรด.) ได้เชิญตัวแทนจาก หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมกำลังพลทหารบก (กพ.ทบ.), กรมสารบรรณทหารบก (สบ. ทบ.), กองบัญชาการกองทัพไทย (บก.ทท.), กรมกำลังพลทหารบก (กพ.ทบ.) และกรมแพทย์ ทหารบก (พบ.) ให้ร่วมกันพิจารณาแก้ไขปัญหาทหารกองเกินที่มีพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกัน ซึ่ง หน่วยงานต่าง ๆ เห็นว่าควรจำแนกบุคคลเป็นจำพวกที่ 2 ได้แก่ คนซึ่งมีร่างกายที่เห็นได้ชัดว่าไม่ สมบูรณ์ดีเหมือนคนจำพวกที่ 1 แต่ไม่ถึงทุพพลภาพ และเนื่องจากข้อบังคับของกฎหมายที่กำหนด ไว้ทำให้ไม่สามารถกำหนดให้เป็นโรคที่ขัดต่อการรับราชการทหารได้ รวมถึงไม่มีถ้อยคำใดที่จะ สามารถเลี่ยงหรือใช้แทนได้ จึงมีมติเห็นควรให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) โดยจะทำการพิจารณาทหาถ้อยคำที่มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับทางการแพทย์ นอกจากนี้ ยังมีมติให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง ฉบับที่ 47 (พ.ศ. 2518) อีกด้วย¹⁴

¹³ ไทยโพสต์ (27 พฤศจิกายน 2551).

¹⁴ กองสวัสดิ์ หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, “การดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 47 พ.ศ. 2518) ออกตามความใน พ.ร.บ. รับราชการทหาร พ.ศ. 2497”.

ต่อมา กระทรวงกลาโหมได้เสนอร่างกฎกระทรวงให้คณะกรรมการวินิจฉัย โดยมีสาระสำคัญ¹⁵ คือ ร่างกฎกระทรวง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 (แก้ไขเพิ่มเติมให้ผู้มีความผิดปกติในการรับรู้หรือการยอมรับเพศทางร่างกายของตน หรือมีลักษณะที่คณะกรรมการตรวจเลือกเห็นว่าไม่ควรเป็นทหารกองประจำการ) เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ความไม่สมบูรณ์ในร่างกายในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการให้ครอบคลุมถึง

(12) ความผิดปกติอื่น ๆ

(ก) ความผิดปกติในการรับรู้หรือการยอมรับเพศทางร่างกายของตน
(Gender Identity Disorder)

(ข) มีลักษณะที่คณะกรรมการตรวจเลือกเห็นว่าไม่ควรเป็นทหารกองประจำการ

เห็นได้ว่า แม้กระทรวงกลาโหมได้เสนอให้มีการแก้ไขการจำแนกบุคคลมาเป็นจำพวกที่ 2 และให้มีการแก้ไขข้อความจากคำว่า “โรคจิต” มาเป็น “ความผิดปกติในการรับรู้หรือการยอมรับเพศทางร่างกายของตน” แต่ข้อความที่เสนอมาดังกล่าวยังคงเป็นข้อความที่ตอกย้ำว่ากะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศมีความผิดปกติอยู่เช่นเดิม ซึ่งการแก้ไขข้อความในลักษณะดังกล่าวไม่อาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริงได้

ในขณะที่ สำนักเลขาธิการคณะกรรมการวินิจฉัยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดเพิ่มเติมให้ “ความผิดปกติในการรับรู้หรือการยอมรับเพศทางร่างกายของตน” เป็นหลักเกณฑ์ความไม่สมบูรณ์ของร่างกายในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการ อาจถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศสภาพทางกายหรือสุขภาพ ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ จึงอาจขัดหรือแย้งกับมาตราที่ 30 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และการกำหนดหลักเกณฑ์ความไม่สมบูรณ์ในร่างกายในการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการให้ครอบคลุมถึง “ผู้มีความผิดปกติอื่น ๆ ที่มีลักษณะที่คณะกรรมการตรวจเลือกเห็นว่าไม่ควรเป็นทหารกองประจำการ” อันเป็นการให้อำนาจแก่คณะกรรมการตรวจเลือกในการกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจเลือกคนเข้ากองประจำการ ตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรอาจเป็นการออกกฎกระทรวงที่มีเนื้อหาบางส่วนเกิน

¹⁵ สำนักเลขาธิการคณะกรรมการวินิจฉัย, “สรุปการประชุมคณะกรรมการวินิจฉัย,” 24 กุมภาพันธ์ 2552.

กว่าที่กฎหมายแม่บทได้บัญญัติให้อำนาจไว้ ซึ่งคณะรัฐมนตรีก็มีมติให้กระทรวงกลาโหมนำข้อสังเกตนี้ไปพิจารณาด้วย¹⁶

ในประเด็นนี้ตัวแทนจากกระทรวงกลาโหมได้ชี้แจงว่า การใช้ถ้อยคำว่า “มีร่างกายที่ผิดปกติอันเนื่องมาจากความผิดปกติในการรับรู้ หรือยอมรับเพศร่างกายของตน” (Gender Identity Disorder) นั้น กระทรวงกลาโหมไม่ได้กำหนดขึ้นมาเอง แต่เกิดจากการประชุมหารือร่วมกันและผ่านความเห็นชอบจากกรมการแพทย์ทหารบกและแพทย์สภา ซึ่งถ้อยคำดังกล่าวก็เป็นถ้อยคำที่กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขใช้และเป็นไปตามหลักภาษาวิชาการที่ออกโดยกระทรวงสาธารณสุขไม่ใช่ภาษาที่ออกโดยแพทย์คนใดคนหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นศัพท์ทางการแพทย์ให้การยอมรับ ซึ่งหากจะมีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำกระทรวงกลาโหมก็ไม่ได้มีปัญหาแต่ประการใดและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนมาใช้ถ้อยคำที่เป็นถ้อยคำทางวิชาการทางการแพทย์ที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องน้อยที่สุด¹⁷

ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายความหลากหลายทางเพศจึงได้จัดทำข้อเสนอแนะให้มีการปรับแก้ข้อความในเอกสาร สด. 43 ต่อกระทรวงกลาโหม โดยข้อเสนอแนะนี้เป็นข้อเสนอแนะที่เป็นข้อสรุปมาจากการจัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็นเรื่อง “สิทธิทางเพศ” และ “สุขภาวะทางเพศ” ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ประเด็นพิจารณาจากร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม กรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด. 43) เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งที่ประชุมมติให้จัดทำข้อเสนอแนะต่อกระทรวงกลาโหม โดยขอให้มีการดำเนินการแก้ไขข้อความในเอกสาร สด. 43 ที่อ้างอิงถึงร่างกฎกระทรวง ฉบับที่ ... (พ.ศ.) ที่แก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยเรื่องความผิดปกติอื่น ๆ ของบุคคลจำพวกที่ 2 ซึ่งระบุถึงผู้ที่มีร่างกายเห็นได้ชัดว่าไม่สมบูรณ์ดีเหมือนบุคคลจำพวกที่ 1 แต่ไม่ถึงกับทุพพลภาพ¹⁸ ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ โพสต์ทูเดย์ (25 กุมภาพันธ์ 2552).

¹⁷ เกียรติไกร หอมจันทร์เทศ, คณะกรรมการ สภาผู้แทนราษฎร ยังไม่ได้ข้อสรุปเรื่องถ้อยคำในร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม [บทวิทยุออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา], 17 กันยายน 2552.

¹⁸ เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ, “สรุปรายงานการสัมมนาความคิดเห็นเรื่อง “สิทธิทางเพศ” และ “สุขภาวะทางเพศ” ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ประเด็นพิจารณาจากร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม กรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด. 43),” 27 ตุลาคม 2552.

แบบที่ 1

(12) การรับรู้เพศที่ต่างจากเพศกำเนิด

(ก) ทำการแปลงเพศแล้ว

(ข) คณะกรรมการจิตแพทย์ทหารลงความเห็นว่าเป็นผู้มีจิตใจเป็นหญิง

แบบที่ 2

(12) ทำการแปลงเพศแล้ว

(13) คณะกรรมการจิตแพทย์ทหารลงความเห็นว่าเป็นผู้มีจิตใจเป็นหญิง

นอกจากนี้ หลังจากที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ระดมความคิดเห็นจากงานสัมมนาดังกล่าวข้างต้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ติดตามความคืบหน้าในการแก้ไขร่างกฎกระทรวง ฉบับที่ ... (พ.ศ.) อย่างต่อเนื่อง โดยมีการประชุมเครือข่ายฯ ร่วมกันอีกหลายครั้งจนได้ข้อสรุปในการเสนอถ้อยคำที่จะใช้ระบุในเอกสาร สด. 43 ไปยังกระทรวงกลาโหมว่า (12) มีร่างกายแตกต่างจากเพศกำเนิด¹⁹ ซึ่ง นัยนา สุภาพิ่ง ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ระหว่างการประชุมคณะอนุกรรมการศึกษาและพิจารณาป้องกันประเทศ การพัฒนาและการดำเนินการทางทหารในคณะกรรมการทหาร สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 47 ว่า²⁰

“การที่บุคคลมีร่างกายเป็นเพศชายแต่แสดงออกเป็นเพศหญิง เป็นเพียงกรณีของบุคคลที่มีความรู้สึกความเป็นเพศของตัวเองไม่สอดคล้องกับเพศสรีระเท่านั้น ไม่ได้เป็นคนที่มีความผิดปกติแต่อย่างใด จึงขอให้กระทรวงกลาโหมใช้คำว่า “มีร่างกายแตกต่างจากเพศกำเนิดชาย” แทนข้อความที่กำหนดในร่างกฎกระทรวงที่จะขอแก้ไขดังกล่าว หรือถ้าหากกระทรวงกลาโหมเห็นว่าข้อความดังกล่าวยังเป็นข้อความที่มีความหมายกว้างเกินไปและไม่มีกฎหมายรองรับ กลุ่ม

¹⁹ เครือข่ายความหลากหลายทางเพศและมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร, “(ร่าง) ข้อเสนอแก้ไขร่างกฎกระทรวงกลาโหม กรณีบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองประจำการ เอกสาร สด. 43 ของบุคคลที่มีเพศกำเนิดเป็นชายแต่เลือกดำเนินชีวิตเพศหญิง (สาวประเภทสองหรือกะเทย),” 28 กันยายน 2553.

²⁰ คณะกรรมาธิการทหาร สภาผู้แทนราษฎร, “การประชุมคณะอนุกรรมการศึกษาและพิจารณาป้องกันประเทศ การพัฒนาและการดำเนินการทางทหารในคณะกรรมการทหาร สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 47,” 23 กันยายน 2553.

องค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศขอเสนอให้ใช้ข้อความตามกฎกระทรวง ฉบับเดิม ข้อ (12) ซ้อย่อย (ข) ที่ระบุว่า “มีลักษณะที่กรรมการตรวจเลือกเห็นว่าไม่ควรเป็นทหารกองประจำการ” แทน”

วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2553 หลังจากที่คณะกรรมการได้รับฟังความคิดเห็นจากทุกหน่วยงานครบแล้ว ที่ประชุมมีมติให้ยกถ้อยคำขึ้นใหม่แทนถ้อยคำเดิมในร่างกฎกระทรวง ฉบับที่ ... (พ.ศ.) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ดังนี้²¹

ถ้อยคำเดิม “(12) ของวรรคสาม ของข้อ 3 แห่งกฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2516) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 47 (พ.ศ. 2518) ออกตามความในพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497

“(12) ร่างกายผิดปกติอันเนื่องมาจากความผิดปกติในการรับรู้หรือยอมรับเพศของตน (Gender Identity Disorder)”

ถ้อยคำใหม่ “(12) เป็นผู้ที่มีร่างกายไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดชาย”

ปัจจุบัน กระทรวงกลาโหมและสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้รับถ้อยคำดังกล่าวข้างต้นไว้พิจารณา แต่ยังไม่ได้มีการสรุปผลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว²²

กล่าวได้ว่า แม้การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในกรณีนี้บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43) ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 นั้นจะยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ขบวนการได้วางไว้ แต่การที่กระทรวงกลาโหมได้แก้ไขถ้อยคำที่ระบุในเอกสาร สด. 43 ของกะเทย สาวประเภทสองและผู้หญิงข้ามเพศที่เข้ารับการเกณฑ์ทหาร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นสัญญาณแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ดีในการที่กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศไม่ต้องถูกตีตราว่าเป็น “โรคจิต” ทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีช่องทางในการดำเนินชีวิตในสังคมได้มากขึ้น รวมถึง การได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กระทรวงกลาโหมและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กระทรวงสาธารณสุข นักวิชาการ นักกฎหมาย นักวิทยาศาสตร์การแพทย์ ฯลฯ ที่

²¹ คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการ สภาผู้แทนราษฎร, “การประชุมคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการ สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 43,” 29 กันยายน 2553.

²² สภาผู้แทนราษฎร, “หนังสือที่ 5504/2553,” 30 กันยายน 2553.

ร่วมกันหาหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศ ได้รับจากเอกสาร สด. 43 แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างก็มีเจตนารมณ์ที่ดีในการช่วยกันแก้ไขปัญหาให้เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง

อย่างไรก็ตาม วิธีการเช่นนี้เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะขณะนี้ กฎกระทรวงฉบับที่เป็นปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไขและยังคงมีผลบังคับใช้ นอกจากนี้ กฎกระทรวงดังกล่าวยังมีผลบังคับใช้มาเป็นเวลานานเสมือนหนึ่งว่าไม่เคยเป็นปัญหามาก่อน จึงไม่มีหลักประกันว่าทางกระทรวงกลาโหมจะไม่หันกลับไปใช้ถ้อยคำที่เป็นการละเมิดสิทธิและสร้างผลกระทบในการดำเนินชีวิตให้แก่กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศอีก

เห็นได้ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวให้รัฐแก้ปัญหาให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้วยประเด็นซ้ำซาก ดังเช่น เรื่องของการถูกละเมิดสิทธิ เป็นเรื่องผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยต้องต่อสู้กับปัญหาดังกล่าวมาโดยตลอด แม้ว่า ในช่วงเวลาเริ่มต้นที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้องให้กระทรวงกลาโหมแก้ไขถ้อยคำที่ระบุในเอกสาร สด. 43 จะยังไม่มีกฎหมายไทยฉบับใดที่ระบุถึงคนที่มีความหลากหลายทางเพศหรือให้การคุ้มครองสิทธิแก่บุคคลกลุ่มนี้โดยเฉพาะ แต่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็ได้พยายามผลักดันกฎหมายที่เห็นว่าเอื้อประโยชน์ให้กับตนเพื่อใช้แก้ปัญหาระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นจากการถูกละเมิดสิทธิ แต่หลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน การระบุข้อความว่ากะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศไม่ผ่านการเกณฑ์ทหารด้วยถ้อยคำ “โรคจิต” ในเอกสาร สด. 43 จึงถือเป็นการขัดต่อบันทึกเจตนารมณ์ประกอบรัฐธรรมนูญด้วย* เนื่องจากบันทึกเจตนารมณ์ประกอบรัฐธรรมนูญได้เขียนไว้อย่างชัดเจนว่าให้การคุ้มครองบุคคลที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากเพศกำเนิดด้วย แต่เหตุการณ์ล่าสุด เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2554 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เดินทางเข้ายื่นหนังสือกับ พล.ต.นภนต์ สร้างสมวงษ์ หัวหน้าสำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงกลาโหม เรื่องขอให้เยียวยาบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิจากบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43) และเร่งติดตามการแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหมเพื่อปกป้องสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ พร้อมมอบสำเนาใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ารับราชการทหารกองประจำการปี 2554 และหนังสือชื่อ “ชีวิตที่ถูกละเมิด” ด้าน พล.ต.นภนต์ สร้างสมวงษ์ หลังจากได้รับหนังสือ

* บันทึกเจตนารมณ์ประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 ได้ระบุไว้ว่า ความแตกต่างในเรื่องเพศ นอกจากจะหมายถึงความแตกต่างระหว่างชายหรือหญิงแล้วยังหมายถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (Sexual Diversity) หรือเพศสภาพ (Gender) หรือความหลากหลายทางเพศ (Sexual Diversity) จากเพศที่ผู้นั้นถือกำเนิดรวมอยู่ด้วย

ดังกล่าวไว้แล้ว ได้รับปากว่าจะนำเรื่องดังกล่าวไปเสนอกับที่ประชุม ซึ่งตอนนี้อยู่ในระหว่างดำเนินการ เมื่อผลออกมาเช่นไรหรือว่ามีข้อติดขัดเช่นไรจะประสานไปทางเครือข่ายฯ ต่อไป²³

เหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นถือเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่า ทราบไตที่กฎกระทรวง กลาโหมฉบับที่เป็นปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศก็ยังคงขาดกลไกสนับสนุนในการปกป้องสิทธิของตนในการต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหารตามหน้าที่ของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยต่อไป รวมทั้ง หากผู้บังคับใช้กฎหมายขาดข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิทางเพศ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาการถูกละเมิดสิทธิและการเลือกปฏิบัติทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาอยู่ต่อไป

4.1.2 การเคลื่อนไหวผลักดันให้รัฐออกกฎหมายและเปลี่ยนแปลงแก้ไข ข้อกำหนดในช่วงที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ภายหลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้กำหนดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นในภายใน 180 วัน นับจากวันที่ได้มีการเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญครั้งแรก²⁴

ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2550 สภาร่างรัฐธรรมนูญได้พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยจะต้องจัดทำคำชี้แจงด้วยว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2540 ในเรื่องใดและด้วยเหตุผลใด โดยให้ส่งร่างและคำชี้แจงไปยังสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี ศาลฎีกา ศาลปกครองสูงสุด คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งต้องเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและจัดการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนด้วย²⁵

²³ ข่าวสด (13 เมษายน 2554).

²⁴ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ความเป็นมาและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2550).

²⁵ คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 3,” 22 มกราคม 2550.

หลังจากมีขั้นตอนและกระบวนการในการเผยแพร่และออกเสียงประชามติอย่างเป็นรูปธรรมแล้วสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อใช้ในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนออกไปรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ หลังจากนั้นคณะกรรมการฯ ได้นำข้อมูลที่ได้รับมาประกอบการพิจารณาและมีการแก้ไขปรับปรุงร่างรัฐธรรมนูญให้สมบูรณ์มากที่สุด เพื่อนำออกมาเผยแพร่และลงประชามติต่อไป ซึ่งกระบวนการเหล่านี้อยู่ในความสนใจของประชาชนโดยทั่วไปและเป็นที่ยึดตามองของหลายฝ่าย

ในระหว่างที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเนื้อหาของรัฐธรรมนูญที่กำลังพิจารณากันอยู่นั้น ปรากฏว่ามีประชาชนและตัวแทนองค์กรจากหลายฝ่ายได้ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขเนื้อหาของกฎหมาย รวมทั้งกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย ซึ่งในช่วงเวลานั้นเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันข้อกฎหมายที่จะทำให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิในทางกฎหมายเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผ่านมา หลายครั้งที่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับปัญหาในเรื่องของการขาดหลักประกันทางกฎหมายทำให้การดำเนินชีวิตของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นจำนวนมากยังประสบปัญหาอยู่มาก ประเด็นสำคัญที่มีการเคลื่อนไหวในครั้งนั้นก็คือ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 ที่อยู่ในหมวดที่ 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ในส่วนของความเสมอภาค การเรียกร้องให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ว่าด้วยเรื่องข่มขืนกระทำชำเราและการเคลื่อนไหวผลักดันพระราชบัญญัติค่าน้ำหนักนามบุคคล พ.ศ. ซึ่งผู้วิจัยจะทำการนำเสนอในแต่ละประเด็นในส่วนต่อไป

4.1.2.1 การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30

ความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลายต่อการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญนั้น ถือเป็นสิ่งปกติในสังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พัฒนาการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีวัฏจักรของการล้มเลิก การเปลี่ยนแปลงและการแก้ไขมาโดยตลอด มีการยอมรับและไม่ยอมรับ มีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ในกระบวนการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมีพื้นฐานสำคัญมาจากการรวบรวมความคิดเห็นส่วนใหญ่ของประชาชนและการเรียนรู้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญในอดีต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้น

ในการประชุมคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2550 นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ประธานคณะกรรมการวิสามัญประสานการมีส่วนร่วมและการประชาชาติได้นำเสนอภาพรวมของการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งผลจากการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความกังวลว่าความคิดเห็นของตนจะไม่ได้มีการรับฟังจากคณะกรรมการฯ โดย นาวาอากาศตรีประสงค์ สุ่นศิริ ประธานคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญในขณะนั้นได้ชี้แจงต่อที่ประชุม กรณีที่ประชาชนกังวลว่าความคิดเห็นของตนจะไม่ได้รับฟังว่า ทุกความคิดเห็นที่ได้รับคณะกรรมการจะนำไปพิจารณาโดยรอบคอบ²⁶

ในการประชุมคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 17 เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2550 ที่ประชุมได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่ได้ยกเว้นขึ้นตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการฯ ประกอบกับข้อคิดเห็นของอนุกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญทั้ง 3 คณะ* ซึ่งในส่วนของพิจารณามาตราที่ 30 นั้น ที่ประชุมสภาการยกเว้นรัฐธรรมนูญได้พิจารณาแล้ว มีมติให้คงไว้ตามร่างเดิม²⁷ ซึ่งแต่เดิมนั้น มาตราที่ 30 ในรัฐธรรมนูญ ฉบับ พุทธศักราช 2540²⁸ ได้บัญญัติว่า

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของ

²⁶ คณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 15,” 15 มีนาคม 2550.

* หลังจากที่สภาการยกเว้นรัฐธรรมนูญได้ทำการแต่งตั้งคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ จำนวน 35 คนเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการฯ จะถูกแบ่งออกเป็นคณะอนุกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ 3 คณะ ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญรอบที่ 1 พิจารณา ว่าด้วยสิทธิ เสรีภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจ, คณะอนุกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญรอบที่ 2 พิจารณา ว่าด้วยเรื่องสถาบันทางการเมือง และคณะอนุกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญรอบที่ 3 พิจารณา ว่าด้วยองค์การตรวจสอบอิสระและศาล

²⁷ คณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 17,” 27 มีนาคม 2550.

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2540).

บุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือ
ความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้
สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่
เป็นธรรมตามวรรคสาม

โดยที่ประชุมได้ชี้แจงเหตุผลในการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราของ
คณะกรรมการฯ ว่ามติที่ออกมาเป็นเพียงข้อมติในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งคณะกรรมการฯ
จะได้ทบทวนร่างรัฐธรรมนูญทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากทราบผลในการพิจารณาเบื้องต้นของคณะกรรมการฯ กว้าง
รัฐธรรมนูญที่ให้คงมาตราที่ 30 ไว้ตามร่างเดิม เครือข่ายความหลากหลายทางเพศกว่า 10 องค์กร
เช่น กลุ่มเกย์การเมืองไทย สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย องค์กรบางกอกเรนโบว์ กลุ่มผู้หญิงข้าม
เพศแห่งประเทศไทย (ขณะนั้นยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นสมาคม) กลุ่มสะพาน กลุ่มอัญจารี กลุ่มแสง
จากใจ กลุ่มเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ (M – Plus) กลุ่มบ้านสีม่วง ฯลฯ ได้ทำการระดมความ
คิดเห็นจากสมาชิกภายในเครือข่ายอย่างกว้างขวางว่า ทางเครือข่ายจะมีแนวทางหรือจะมีวิธีการ
ในดำเนินการใดบ้าง เพื่อที่จะทำให้คณะกรรมการฯ กว้างรัฐธรรมนูญหันมาให้ความสนใจในการ
แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อหาของกฎหมายในมาตราที่ 30 ซึ่งเป็นมาตราที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ เสรีภาพและ
ความเสมอภาคของประชาชนชาวไทย ซึ่งทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศมองว่า การแก้ไข
เพิ่มเติมกฎหมายในมาตรานี้จะทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ มาก
ขึ้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้สรุปความเห็นร่วมกันว่าเครือข่ายจะใช้สื่อเป็นช่องทางใน
การประชาสัมพันธ์ตนเองเพื่อเรียกร้องให้คณะกรรมการฯ กว้างฯ หันมาพิจารณาแก้ไขเนื้อหา
ของกฎหมายในมาตราที่ 30 ให้มีความครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย

“...ตอนนั้นเราก็ระดมความเห็นกันเต็มที่ ถ้ามั่นว่างานนี้ใครเอาด้วย
บ้าง ก็ได้แนวร่วมเยอะมาก ทุกกลุ่มเอาด้วยหมด เสร็จแล้วเราก็มานั่งคุยกันว่าเรา
จะทำยังไงกันดีให้สภาฯ หันมาสนใจ เราก็คิดกันเยอะ เพราะงานนี้ถือว่าเป็นงาน
ใหญ่ระดับชาติ... ก็สรุปกันได้ว่าเราต้องเปิดตัวกับสื่อ...”²⁹

²⁹ สัมภาษณ์ นที ธีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

“...สื่อนี้แหละที่ช่วยเราได้มากที่สุด มีจากหลายที่เหมือนกันที่ติดต่อมา เราก็บอกไปว่า การผลักดันเพื่อให้เกิดการแก้ไขกฎหมายเป็นสิ่งหนึ่งเท่านั้นที่ต้องทำ เพราะเราต้องต่อสู้เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้ให้คนในสังคม แต่กฎหมายก็เป็นตัวสะท้อนอย่างหนึ่งของสังคม โดยการเอากฎเกณฑ์ในสังคมมาเขียนไว้ เพื่อให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้มีบทลงโทษหรือช่วยหนุนเสริม และกฎหมายก็ควรจะเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคมในสังคมด้วย ไม่ใช่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญที่มาจาก คมช. แต่นั่นก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งนะ แต่สิ่งที่เราต้องต่อสู้ก็คือต้องแก้ความเข้าใจของคนในสังคมด้วย เพราะยังมีคนอีกมากมายที่ได้รับผลกระทบจากความคิด ความเชื่อแบบนี้อยู่...”³⁰

หลังจากที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ตนเอง เครือข่ายความหลากหลายทางเพศก็ได้เปิดตัวกับสื่อแขนงต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ นิตยสาร สื่ออินเทอร์เน็ต ฯลฯ โดยได้เสนอข้อเรียกร้องผ่านทางสื่อมวลชนว่า เครือข่ายความหลากหลายทางเพศขอให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมใน ส่วนที่ 2 ของมาตรา 30 ที่ระบุว่า บุคคลย่อมเสมอภาคด้วยกฎหมาย ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เสนอให้เพิ่มเติมคำว่า “และผู้ที่มิเพศสภาพอื่น ๆ” เข้าไปด้วยนอกเหนือจากคำว่าชายหญิงเพื่อให้ครอบคลุมความเสมอภาคให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ³¹

ตามมาตราที่ 27 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้กำหนดว่า เมื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้รับร่างรัฐธรรมนูญและเอกสารคำชี้แจงว่าร่างรัฐธรรมนูญใหม่มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2540 ในเรื่องใดพร้อมด้วยเหตุผลในการแก้ไขแล้ว ในกรณีที่สมาชิกสภาร่างฯ ต้องการจะแปรญัตติแก้ไขเพิ่มเติมจะต้องยื่นคำขอแปรญัตติพร้อมทั้งเหตุผลก่อนวันนัดประชุมที่สภาร่างรัฐธรรมนูญจะกำหนดขึ้น ซึ่งในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 สภาร่างรัฐธรรมนูญได้จัดให้มีการประชุมนอกกรอบเพื่อพิจารณาแนวทางในการทำงานร่วมกันของสภาร่างรัฐธรรมนูญ โดย นายบรรณิทธิ เศรษฐบุตร ประธานในที่ประชุมได้แจ้งให้สมาชิกสภาร่างฯ ทุกคนพิจารณาสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญเป็นรายมาตราโดยละเอียดแล้วให้แจ้งประเด็นหรือมาตราที่สมาชิกสภาร่างฯ ต้องการแปรญัตติส่งไปที่นายเสรี

³⁰ สัมภาษณ์ อัญญา สุวรรณานนท์, ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอัญจรี, 3 กุมภาพันธ์ 2553.

³¹ สัมภาษณ์ นที วีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

สุวรรณภานนท์ (รองประธานสภาว่างรัฐธรรมนูญ) เพื่อรวบรวมและจัดทำข้อเสนอเกี่ยวกับการแปรญัตติต่อไป³²

ในส่วนของมาตราที่ 30 นั้น มีสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญได้เสนอคำแปรญัตติ 2 ท่าน คือนายสวิง อุดตัน ได้เสนอข้อความที่ต้องการแปรญัตติว่า³³

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิง และบุคคลเพศสภาพมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ภาษา เพศ เพศสภาพ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ ความพิการ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

ในขณะที่ นางกรรณิการ์ บรรณทิงจิตร ได้เสนอข้อความที่ต้องการแปรญัตติว่า³⁴

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

³² โฆษกคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ, เอกสารข่าว คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่างรัฐธรรมนูญ, 37(1 พฤษภาคม 2550).

³³ คณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 29,” 17 พฤษภาคม 2550.

³⁴ เรื่องเดียวกัน.

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

โดย คณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญได้พิจารณาคำแปรญัตติ มาตราที่ 30 อย่างไม่เป็นทางการในการประชุมคณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 29 เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งคณะกรรมการสิทธิการยกเว้นฯ ได้มีมติให้รอการพิจารณาไปก่อนเนื่องจากยังไม่สามารถหาข้อสรุปในที่ประชุมได้³⁵

กล่าวได้ว่า การประชุมครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกที่คณะกรรมการสิทธิการยกเว้นฯ ได้หยิบยกประเด็นเรื่องเพศสภาพขึ้นมาพิจารณาในที่ประชุม

ต่อมา คณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญได้จัดประชุมร่วมกับตัวแทนจากองค์กรต่าง ๆ จำนวน 13 องค์กร ได้แก่ ขบวนการผู้หญิงกับการปฏิรูปการเมือง เครือข่ายคนพิการ เครือข่ายครอบครัว เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภค สมาคมองค์กรบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน สหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ คณะกรรมการสมานฉันท์แรงงานไทย สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยและเครือข่ายขบวนการสหกรณ์ไทย กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน (FTA Watch) เครือข่ายศิลปินแห่งประเทศไทย เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่ละองค์กรที่ได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการประชุมต่างก็เสนอแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของกลุ่มตน³⁶ แต่เนื่องจากการประชุมในครั้งนี้ไม่ตัวแทนองค์กรที่มาจากเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเข้าร่วมประชุม เรื่องของความหลากหลายทางเพศจึงไม่ได้เป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในการประชุมเช่นเดิม

จนกระทั่ง การประชุมคณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 34 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550 ที่คณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญได้ทำการพิจารณาร่าง มาตราที่ 30

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ คณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการสิทธิการยกเว้นรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 31,” 24 พฤษภาคม 2550.

อีกครั้ง ซึ่งที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติให้เพิ่มเติมคำว่า “ความพิการ” เข้าไปในวรรคที่สาม ส่วนการเพิ่มเติมคำว่า “เพศสภาพ” มติที่ประชุมเห็นควรให้รอการพิจารณาเช่นเดิม³⁷

เห็นได้ว่า การพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในมาตราที่ 30 ของคณะกรรมการยกเว้นการยกเว้นรัฐธรรมนูญในช่วงเวลานั้นยังมีลักษณะของการเลือกปฏิบัติ และยังไม่ได้ให้ความสนใจต่อการพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับเรื่อง “เพศสภาพ” มากนัก เนื่องจาก ในขณะที่คณะกรรมการยกเว้นฯ ได้พิจารณาแล้วมีมติเห็นควรให้รอการพิจารณาในเรื่องการเพิ่มเติมคำว่า “เพศสภาพ” ไว้ก่อน เนื่องจากคณะกรรมการหลายท่านเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นที่ควรเร่งพิจารณามากกว่า ในขณะที่คณะกรรมการยกเว้นฯ กลับมีมติเห็นชอบให้มีการเพิ่มเติมคำว่า “ความพิการ” เข้าไปในวรรคที่ 3 ของมาตราที่ 30 ทันที ซึ่งในระหว่างรอให้สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในมาตราที่ 30 อยู่ นั้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศก็ได้ทำการเคลื่อนไหวผ่านสื่ออย่างต่อเนื่อง โดยในการประชุมคณะกรรมการยกเว้นรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 35 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2550 นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้ขอแปรญัตติเพิ่มเติมในมาตราที่ 30 โดยแบ่งประเด็นในการแปรญัตติเป็น 3 ประเด็น³⁸

1. ให้ความคุ้มครองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้มีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งเพศและเพศหญิง
2. คุ้มครองสิทธิของคนพิการไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยอ้างเหตุแห่งความพิการ
3. ขยายความคุ้มครองทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตเพื่อไม่ให้ถูกใช้เป็นเหตุในการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม

ซึ่งที่ประชุมพิจารณาแล้ว มีมติในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้³⁹ คือ

1. ให้รอการพิจารณาในประเด็นการให้ความคุ้มครองบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

³⁷ คณะกรรมการยกเว้นการยกเว้นรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการยกเว้นการยกเว้นรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 34,” 30 พฤษภาคม 2550.

³⁸ คณะกรรมการยกเว้นการยกเว้นรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุมคณะกรรมการยกเว้นการยกเว้นรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 35,” 1 มิถุนายน 2550.

³⁹ เรื่องเดียวกัน.

2. เห็นด้วยในการให้ความคุ้มครองสิทธิของคนพิการ
3. ไม่เห็นด้วยที่จะต้องบัญญัติแยกคำว่า “สุขภาพ” ออกเป็น “สุขภาพทางกาย และสุขภาพทางจิต” เพราะคำว่า “สุขภาพ” ก็ครอบคลุมอยู่แล้ว

ถือเป็นอีกครั้งที่คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญมีมติเห็นควรให้รอการพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ก่อน เนื่องจากกลัวว่าเวลาจะไม่เพียงพอในการพิจารณาประเด็นอื่น เห็นได้ว่า แม้ว่าคณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญจะทำการพิจารณาประเด็นในการแปรญัตติเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในมาตราที่ 30 มาแล้วถึง 3 ครั้ง แต่คณะกรรมการการยกย่องฯ ส่วนมากก็ยังไม่ค่อยให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับประเด็นที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้อง เห็นได้จาก การที่นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้ทำการขอแปรญัตติในประเด็นที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและสิทธิของผู้พิการ แต่คณะกรรมการการยกย่องฯ กลับมีมติเห็นชอบกับการแปรญัตติในเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้พิการเพียงประเด็นเดียว ในขณะที่มีมติให้รอพิจารณาประเด็นการให้ความคุ้มครองทางด้านสิทธิกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในภายหลัง

ในช่วงที่คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญมีมติเห็นควรให้รอพิจารณาในเรื่องของการเพิ่มเติมข้อความเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ในวรรคที่ 3 ของมาตราที่ 30 อยู่ นั้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ประกอบด้วย กลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มบางกอกเรนโบว์ กลุ่มฟ้าสีรุ้ง กลุ่มเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ (M – Plus) กลุ่มแสงจากใจและกลุ่มบ้านสีม่วงได้ร่วมกันจัดงานเสวนาเรื่อง “มาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญไทย ฉบับ 2550 ประเด็นชายหญิงและบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเท่าเทียมกัน” ที่โรงแรมรอยัลเพนนินซูล่า จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2550 โดยประเด็นหลักที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันในงานเสวนาครั้งนี้คือ การเรียกร้องให้คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญบรรจุข้อความเพิ่มเติมลงในมาตราที่ 30 แห่งรัฐธรรมนูญ ที่จากเดิมบัญญัติว่า “...ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน...” เป็น “...ชายและหญิงและกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเท่าเทียมกัน...” เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ปราศจากการเลือกปฏิบัติระหว่างชายหญิง ทั้งในเรื่องของสิทธิในการประกอบอาชีพและการศึกษาและเพื่อสร้างการยอมรับของสังคมที่มีต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในฐานะพลเมืองไทยเช่นเดียวกับชายและหญิงทั่วไป

หลังจากสิ้นสุดงานเสวนา สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับข้อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวาง เช่น

นที ธีระโรจนพงษ์ ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย เรียกร้องให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศออกมาแสดงตัวตนเพื่อสร้างการยอมรับในสังคมและพยายามทำสิ่งที่ดีงามเพื่อสังคมส่วนรวม ซึ่งในปัจจุบันยังมีกลุ่มคนเหล่านี้อีกมากที่ยังไม่กล้าออกมาเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงให้สังคมได้รับรู้ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยยังมีน้อย นทีกล่าวว่า การเติบโตขึ้นมาอย่างแตกต่างกับคนทั่วไปในสังคมมีความยาก 2 ประการ คือ จะทำอย่างไรให้พ่อแม่ยอมรับและเข้าใจ แต่ส่วนที่ยากที่สุดก็คือ การทำความเข้าใจกับตัวเองและยอมรับในสิ่งที่ตัวเองเป็น นอกจากนี้ นทียังกล่าวอีกว่า ถ้าหากเลือกเกิดได้เขาก็ขอเป็นอยู่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และขอร้องให้สังคมเปิดใจและยอมรับให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้เรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมร่วมกันกับทุกคนอย่างเท่าเทียมด้วย⁴⁰

ในขณะที่ กิตตินันท์ ธรรมธัช นายกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย เรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 ให้ครอบคลุมไปถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วย โดยกล่าวว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ถ้ากฎหมายสูงสุดได้รับการแก้ไขก็จะส่งผลให้กฎหมายลำดับรอง เช่น กฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญาได้รับการแก้ไขตามไปด้วย นอกจากนี้ หากสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ทำการแก้ไขกฎหมาย มาตราที่ 30 ตามที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้องก็จะเป็นการแสดงให้เห็นว่าภาครัฐให้ความสำคัญกับเรื่องของความเสมอภาคและเรื่องของสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง⁴¹

ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ สมาชิกกลุ่มสะพาน แสดงความเห็นว่าการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 จะทำให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมกลุ่มต่าง ๆ มีตัวตนในสังคมเพิ่มมากขึ้น และจะทำให้คนทุกเพศได้รับความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง⁴²

วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2550 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ประกอบด้วย เครือข่ายองค์กรสิทธิมนุษยชนสำหรับกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มเกย์การ

⁴⁰ มติชน, (3 มิถุนายน 2550): 2.

⁴¹ ไทยโพสต์ (2 มิถุนายน 2550).

⁴² ไทยรัฐ (3 มิถุนายน 2550).

เมืองไทย องค์กรบางกอกเรนโบว์ โครงการเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ (M – Plus) สมาคมฟ้าสี
รุ้งแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย ภูมิภาคล้านนา กลุ่มแสงจากใจและกลุ่ม
บ้านสีม่วง จำนวนกว่า 20 คน ได้เป็นตัวแทนเข้ายื่นจดหมายเปิดผนึกต่อนายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์
รองประธานคณะกรรมการรณรงค์รณรงค์ของรัฐธรรมนุญ คนที่ 4 ซึ่งเป็นผู้ที่เสนอให้มีการแปรรูปคดีใน
มาตรา 30 ของรัฐธรรมนุญ ในขณะที่ ฉันทลักษณ์ รักษาอยู่ ได้เข้ายื่นจดหมายเปิดผนึกต่อ
นายจรัญ ภักดีธนากุล รองประธานคณะกรรมการรณรงค์ของรัฐธรรมนุญ เพื่อขอให้มีการเพิ่มเติม
ข้อความในมาตรา 30 เรื่อง “ชายและหญิงและกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเท่า
เทียมกัน” เพื่อสร้างการยอมรับของสังคมต่อกลุ่มบุคคลหลากหลายทางเพศ ในฐานะพลเมืองไทย
เช่นเดียวกับชายและหญิง ซึ่งทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้แสดงเจตนารมณ์ต่อ
คณะกรรมการฯ ว่า แม้ว่าเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะไม่ได้รับการตอบสนองในข้อ
เรียกร้องดังกล่าว แต่หากรัฐธรรมนุญในภาพรวมมีความเป็นประชาธิปไตย ทางเครือข่ายฯ ก็พร้อม
ที่จะให้การสนับสนุนและไม่คิดที่จะคว่ำรัฐธรรมนุญเพียงเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตนเท่านั้น
เพราะทางเครือข่ายฯ ทราบว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนุญมีความตั้งใจที่ดี ถ้าหากรัฐธรรมนุญ
มาตราอื่น ๆ มีความเป็นประชาธิปไตย ทางเครือข่ายฯ ก็ยินดีให้การสนับสนุนและจะไม่ยึดเอา
ความต้องการของกลุ่มเป็นที่ตั้ง⁴³ ซึ่งในวันเดียวกันนี้คณะกรรมการรณรงค์รัฐธรรมนุญได้ทำการ
พิจารณารายละเอียดคำแปรญัตติที่เกี่ยวข้องกับกรอบที่ 1 ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนและการกระจายอำนาจ โดยการนำคำแปรญัตติของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนุญขึ้นมา
พิจารณา ซึ่ง ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้ทำการแปรญัตติในประเด็นการให้ความคุ้มครองบุคคลที่มี
ความหลากหลายทางเพศให้มีสิทธิเท่าเทียมกับเพศชายและเพศหญิง มิให้ถูกเลือกปฏิบัติ ซึ่งที่
ประชุมสภาฯ พิจารณาแล้วมีความเห็นให้รอพิจารณาในประเด็นการให้ความคุ้มครองบุคคลซึ่งมี
ความหลากหลายทางเพศไว้ก่อนเช่นเดิม⁴⁴

ต่อมา ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนุญ ครั้งที่ 22 เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ.
2550 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนุญ ได้ทำการพิจารณาร่างรัฐธรรมนุญที่คณะกรรมการรณรงค์
รัฐธรรมนุญได้ทำการรณรงค์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในการอภิปรายการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความใน
มาตราที่ 30 นั้น นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ในฐานะผู้แปรญัตติ ได้กล่าวอภิปรายในที่ประชุมถึง
เหตุการณ์ที่ตนเองและคณะได้ไปรับฟังความคิดเห็นจากเครือข่ายความหลากหลายทางเพศว่า

⁴³ ผู้จัดการ (4 มิถุนายน 2550): 1, 14

⁴⁴ คณะกรรมการรณรงค์รัฐธรรมนุญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ), “สรุปผลการประชุม
คณะกรรมการรณรงค์รัฐธรรมนุญ สภาร่างรัฐธรรมนุญ, ครั้งที่ 36,” 4 มิถุนายน 2550.

“...เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ให้ความสนใจในรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาก แล้วก็ได้มีการประชุมกันหลายครั้ง แล้วก็ได้แจ้งกับพวกเราว่า เขาเห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่ดี อย่างไรก็ตาม เขาพร้อมที่จะรับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพียงแต่ว่า จะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เขาขอให้เราพิจารณาถึงสิทธิของผู้ด้อยโอกาสสักคนหนึ่ง แต่ถึงแม้ว่าเราจะไม่เต็มใจให้เขา เขาก็บอกว่าเขารับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้...”⁴⁵

นอกจากนี้ นายเจิมศักดิ์ ยังได้กล่าวอภิปรายในที่ประชุมอีกว่า

“ในปัจจุบันนี้ การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ได้มีการพิสูจน์แล้วว่า การที่บุคคลหนึ่งได้แสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่ตรงตามเพศกำเนิดของตนเอง นั้นไม่ได้เป็นความผิดปกติหรือความเบี่ยงเบนทางเพศแต่อย่างใด และสิ่งที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในร่างรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้เป็นการเรียกร้องเพื่อที่จะให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเหนือผู้อื่นในสังคม แต่เป็นการร้องขอโอกาสเช่นเดียวกับที่คนด้อยโอกาสหรือคนพิการได้รับ เพื่อที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะได้ไม่ต้องถูกสังคมเลือกปฏิบัติเหมือนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน”

การอภิปรายในมาตราที่ 30 ในการประชุมครั้งนี้ได้รับความสนใจจากสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวาง นอกจากนายเจิมศักดิ์แล้วยังมีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญอีกหลายท่านที่ได้อภิปรายแสดงความเห็นในประเด็นนี้ เช่น นายสวิง ต้นอูด⁴⁶ กล่าวว่า

“มาตรา 30 เป็นกฎหมายที่อยู่ในหมวดของความเสมอภาค ซึ่งโดยรัฐธรรมนูญแล้วก็ต้องให้การคุ้มครองและขยายขอบเขตของเสรีภาพให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง... และเรื่องที่ไม่ควรละเลยก็คือเรื่องเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ ในปัจจุบัน เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสังคมไทยไม่มีผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งที่ผ่านมาข้อจำกัดเกี่ยวกับการตีความและการให้ความหมายในเรื่องเพศของสังคมไทยแคบเกินไป เพราะเราดูเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศสรีระหรือดูที่อวัยวะเพศว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นเพศใด แต่เพศสรีระ

⁴⁵ สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 22,” 11 มิถุนายน 2550.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

ไม่สามารถบอกได้ว่าจิตใจของบุคคลเหล่านั้นเป็นเพศอะไร คนที่มีความสามารถในสังคม คนที่เป็นผู้นำประเทศหรือแม้แต่คนที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจทางนโยบายหลายคนก็เป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ... เวลานี้เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญจำเป็นจะต้องบัญญัติเรื่องสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศลงไปรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นการคุ้มครองสิทธิให้กับประชาชน ถ้าเรามองว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นผู้ด้อยโอกาสในทางสังคม การบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในกฎหมายก็จะทำให้พวกเขาไม่ถูกละเลยปฏิบัติ ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็ได้ทำประโยชน์ให้สังคมมากมาย เช่น การทำงานเกี่ยวกับการป้องกันโรคเอดส์และการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ... ถ้ากฎหมายเปิดโอกาส ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็จะมีที่ยืนในสังคมเพิ่มมากขึ้น”

ด้าน นางสาวอลิสสา พันธุศักดิ์⁴⁷ กล่าวว่า

“ประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่มากในสังคมยุคปัจจุบัน หลายคนเกิดคำถามว่า ความหลากหลายทางเพศเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทำไมถึงเป็น เป็นการเลียนแบบหรือไม่ ฯลฯ... ในส่วนของคณะกรรมการการยกเว้นฯ และสมาชิกสภาว่างฯ เองก็ยังคงขาดความเข้าใจในประเด็นนี้อยู่เช่นกัน... การรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องของจิตใจซึ่งไม่สามารถบังคับให้เปลี่ยนแปลงหรือรักษาให้หายขาดได้ แนวทางในการแก้ปัญหาคือทำอย่างไรจึงจะทำให้สังคมหันมาให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ... ขอให้คณะกรรมการการยกเว้นฯ ให้โอกาสต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อที่พวกเขาเหล่านี้จะได้สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมไทยต่อไป”

การอภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องความหลากหลายทางเพศในการประชุมครั้งนี้ มีสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการการยกเว้นรัฐธรรมนูญหลายท่านได้แสดงถึงความเข้าใจและความเห็นใจต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในขณะที่เดียวกันก็มีสมาชิกบางท่านที่ได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นในทางขัดแย้งเช่นกัน เช่น

นายสุพจน์ ไช้มุกต์ (กรรมาธิการ) ที่ได้แสดงความไม่เห็นด้วยต่อการเพิ่มเติมคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” เข้าไปในมาตราที่ 30 โดยนายสุพจน์ได้ให้เหตุผลว่า⁴⁸

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

“...โดยธรรมชาติมนุษย์มี 2 เพศ คือ เพศหญิงและเพศชาย ในวรรคที่ 2 ของมาตรา 30 กำหนดให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน ซึ่งข้อกำหนดเช่นนี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องอยู่แล้ว การเพิ่มเติมคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ซึ่งหมายถึงเพศที่สามขึ้นมาจะทำให้เกิดความโกลาหลในสังคมและข้อกฎหมายต่าง ๆ... ในความเป็นจริงแล้ว โดยทางพฤตินัย ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีพื้นที่ทางสังคมมากมายอยู่แล้ว สังคมเองก็ให้การยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในระดับหนึ่งอยู่แล้ว แต่ทางนิตินัย ยังไม่ถึงเวลาที่สังคมไทยจะให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ...”

การอภิปรายถึงประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในที่ประชุมครั้งที่ 22 นี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายบางส่วนยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระบบเพศวิถีที่หลากหลาย และยังยึดติดอยู่กับระบบเพศวิถีกระแสหลักที่ผู้หญิงต้องคู่กับผู้ชายเพื่อมีทายาทสืบสกุล ในระหว่างการอภิปราย ฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต่างก็ยกเหตุผลของฝ่ายตนขึ้นมา โดยเฉพาะเรื่องของถ้อยคำที่จะเพิ่มเติมเข้าไป เนื่องจากสมาชิกหลายท่านในที่ประชุมเห็นว่า คำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ยังเป็นคำที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้เพิ่มเติมเข้าไป จึงได้ลงความเห็นกันว่าให้ไปหาคำที่ให้ความชัดเจนมากกว่า เพื่อจะได้ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดต่อบุคคลที่ได้อ่านกฎหมายรัฐธรรมนูญ

โดย นายปกรณ์ ปรียากกร (กรรมาธิการ) ได้กล่าวอภิปรายว่า⁴⁹

“การเลือกปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งนายปกรณ์ได้เสนอให้ใช้คำว่า “เพศ” เพียงคำเดียวโดยไม่ต้องมีการระบุว่าเป็นหญิงหรือชายหรืออื่น ๆ เนื่องจาก การใช้คำว่า “เพศ” น่าจะเพียงพอ เพราะคำว่าเพศเพียงคำเดียวได้รวมความหมายทุกอย่างไว้อยู่แล้ว และเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเองก็เป็นเช่นนั้น หากการใช้คำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” จะทำให้มีปัญหาเรื่องของความหมายของถ้อยคำสั้น ๆ ซึ่งนายปกรณ์เห็นว่าคำนี้ยังเป็นคำใหม่ในสังคมไทย ซึ่งการเพิ่มเติมถ้อยคำเพียงบางคำแล้วทำให้เกิดการตีความที่ผิดพลาดอาจก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมมากขึ้นในสังคม”

⁴⁸ ดูสรุปผลการอภิปรายเพิ่มเติมได้ใน สำนักข่าวยานการประชุมและตัวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 22,” 11 มิถุนายน 2550.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

หลังจากการอภิปรายกันอย่างยาวนานถึงถ้อยคำที่จะใช้เพิ่มเติมเข้าไปในวรรคที่ 2 ของมาตราที่ 30 แล้วไม่สามารถหาข้อสรุปถึงถ้อยคำที่เหมาะสมได้ ประธานในที่ประชุมจึงสรุปให้มีการลงมติปิดการอภิปราย โดยทำการลงมติจากเนื้อความที่คณะกรรมการฯ ได้มีการพิจารณาแก้ไขข้อความในมาตราที่ 30 ก่อนการแปรญัตติซึ่งไม่มีการเพิ่มเติมคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ลงในวรรคที่ 2 ของมาตราที่ 30 ผลจากการลงมติสรุปออกมาว่า จำนวนผู้เข้าประชุม 99 ท่าน ลงมติเห็นด้วย 45 ท่าน ไม่เห็นด้วย 23 ท่านและงดออกเสียง 2 ท่าน⁵⁰ ดังนั้น รัฐธรรมนูญที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบันจึงไม่มีคำว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ปรากฏอยู่ในวรรคที่ 2 ของมาตราที่ 30

ผลจากการลงมติของสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ไม่มีการเพิ่มเติมคำว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ลงในมาตราที่ 30 ในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์มากมายทั้งในสภาร่างรัฐธรรมนูญและสังคมภายนอก ซึ่งมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับมติของที่ประชุม โดยฝ่ายที่เห็นด้วยกับมติที่ประชุมให้เหตุผลว่า การเพิ่มเติมคำว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” เข้าไปในมาตราที่ 30 อาจจะทำให้เกิดความสับสนขึ้นภายในสังคม เพราะคำว่าความหลากหลายทางเพศยังเป็นคำใหม่ในสังคมไทย หลายคนยังไม่เข้าใจและไม่รู้ว่าความหมายที่ชัดเจนของคำว่าความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นอย่างไร การระบุถ้อยคำใด ๆ ลงไปในรัฐธรรมนูญควรจะต้องคำนึงถึงผลระยะยาวว่าจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาภายหลังเนื่องจากความไม่ชัดเจนของถ้อยคำในกฎหมาย ส่วนฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับมติในที่ประชุมเห็นว่า สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดนี้ยังยึดติดกับแนวคิดแบบจารีตนิยมที่ให้คุณค่ากับเพศตามสรีระมากกว่าการพิจารณาถึงบริบททางสังคมในปัจจุบันที่ไม่ได้มีเพียงแค่เพศหญิงและเพศชายเท่านั้น การที่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายหลักของประเทศยังให้ความสำคัญคุ้มครองประชาชนได้ไม่ทั่วถึง กฎหมายลำดับรองลงไปก็ย่อมจะขาดประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน

เนื่องจาก เราปฏิเสธไม่ได้ว่าสังคมไทยยังมีความเห็นที่ขัดแย้งกันอยู่ในเรื่องของความหลากหลายในระบบเพศวิถีและความหลากหลายทางเพศ เมื่อวิเคราะห์การอภิปรายถกเถียงในที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ เห็นได้ว่าสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการฯ ร่างรัฐธรรมนูญหลายท่านได้กล่าวอภิปรายที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจและเห็นใจต่อปัญหาที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญเมื่อไม่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ มีการเปิดรับแนวคิดสมัยใหม่ที่ไม่ได้มองว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีความผิดปกติแต่อย่างใด แต่การแสดงออกในเรื่องเพศก็เป็นเพียงแค่รสนิยมส่วนตัวเท่านั้น ในขณะที่สมาชิกฯ บางท่านยังคงยึดติด

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน

กับกรอบแนวคิดแบบเดิม ๆ ที่ให้คุณค่ากับเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น และยังคงมีอคติและมองว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นความผิดปกติและปัญหาของสังคม

วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2550 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ เช่น สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย กลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มอัญจารี กลุ่มสะพาน องค์กรบางกอกเรนโบว์ ฯลฯ ได้ยื่นเสียงสะท้อนต่อสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญในประเด็นการอภิปรายในมาตราที่ 30 ของสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญที่หลายท่านยังคงมีอคติและได้ชี้แจงต่อสภาาร่างรัฐธรรมนูญอีกครั้งว่า การเป็นบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ถือเป็นความผิดปกติใด ๆ ในทางการแพทย์ ดังที่องค์การอนามัยโลกได้ทำการถอดถอนบัญชีรายชื่อของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศออกไปจากคนที่มีความผิดปกติทางจิตและกรมสุขภาพจิตไทยก็ได้ทำหนังสือรับรองแล้วเช่นกันว่ากลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้มีความผิดปกติใด ๆ คนที่มีความหลากหลายทางเพศต้องการเปิดเผยตัว ต้องการการยอมรับและการเข้าใจจากสังคม... บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้ต้องการเรียกร้องสิทธิที่มากมายไปกว่าพลเมืองไทยคนอื่น ๆ เราไม่ได้เรียกร้องสิทธิพิเศษมากกว่าใคร เราต้องการการคุ้มครองทางกฎหมาย ต้องการสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงจะได้รับเท่านั้นเอง ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ต้องการเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้กับสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องระบุคำว่า “ความหลากหลายทางเพศ” ไว้⁵¹ นอกจากนี้ ทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศยังได้เข้ามาขอปิดอกไม้ให้กำลังใจสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญที่ช่วยผลักดันในการเพิ่มข้อความ “ความหลากหลายทางเพศ” ลงในรัฐธรรมนูญ โดยได้กล่าวขอบคุณที่มีสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญมองเพศที่สามในแง่ดีและไม่เสียใจแม้ไม่บรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ในร่างรัฐธรรมนูญ ยืนยันจะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญในภาพรวมก่อนตัดสินใจลงประชามติ

ทางด้าน ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กล่าวว่⁵²

“แม้ว่าการลงมติประเด็นนี้จะไม่ผ่านความเห็นชอบ แต่อย่ามองว่าเป็นเพียงตัวหนังสือเท่านั้น เพราะสิ่งที่สำคัญเราต้องทำความเข้าใจกับคนส่วนใหญ่ ไม่ให้มีความรู้สึกอคติ เหยียดหยาม ทั้งนี้ หากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังไม่มี การประกาศใช้ แต่ประเด็นนี้ยังมีทางออกอยู่เสมอ เพราะก่อนการลงมติในครั้งสุดท้าย

⁵¹ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550), หน้า 171 – 172.

⁵² คมชัดลึก (13 มิถุนายน 2550): 1.

ที่ประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญจะทบทวนเป็นรายมาตราอีกครั้ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่จะมีการพิจารณาเรื่องดังกล่าว”

หลังจากที่มีการถกเถียงกันระหว่างสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับประเด็น “ความหลากหลายทางเพศ” ในการประชุมครั้งที่ 22 แล้ว การพิจารณาแก้ไขมาตราที่ 30 ในการประชุมครั้งต่อ ๆ มา ก็ยังมีการอภิปรายถกเถียงระหว่างสมาชิกสภาว่างรัฐธรรมนูญถึงความเหมาะสมในการแปรญัติมาตราที่ 30 มาโดยตลอด และยังไม่ได้ข้อสรุปว่าจะมีการแก้ไขมาตราที่ 30 ให้ออกมาเป็นอย่างไร จนมาถึงการประชุมครั้งที่ 38 เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นวันที่สภาว่างรัฐธรรมนูญจะได้ทำการพิจารณารายมาตราเป็นครั้งสุดท้าย ซึ่งการประชุมในครั้งนี้ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้เสนอให้มีการใช้คำว่า “เพศ” แทนคำว่า “ชายและหญิง” ในวรรคที่ 2 แต่ก็มี การอภิปรายถกเถียงกันในสภาฯ และไม่สามารถหาข้อสรุปได้ นายบรรณิณี เศรษฐบุตร์ ในฐานะ ประธานสภาว่างรัฐธรรมนูญจึงได้ให้มีการลงมติ ซึ่งความแตกต่างระหว่างมาตราที่ 30 แห่ง รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 กับมาตราที่ 30 ที่ให้มีการลงมติก็คือ มีการเพิ่มคำว่า “ความพิการ” เข้าไปในวรรคที่สองเท่านั้นและผลการลงมติก็น่าประหลาดใจออกมาว่า มีผู้เห็นชอบ 35 คะแนน มีผู้ไม่เห็นชอบ 26 คะแนน งดออกเสียง 4 คะแนน⁵³ (สรุปว่าไม่มีการเพิ่มคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” และไม่มีการนำคำว่า “เพศ” มาใช้แทนคำว่า “ชายและหญิง” ในวรรคที่ 2 ของมาตราที่ 30 ของรัฐธรรมนูญที่เราใช้กันอยู่ในปัจจุบัน) แต่หลังจากที่สมาชิกสภาว่าง รัฐธรรมนูญได้ทำการลงมติ มาตราที่ 30 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายแพทย์ชูชัย ศุภวงศ์ ได้เสนอต่อที่ ประชุมให้มีการบันทึกเจตนารมณ์ในการขยายความคำว่า “เพศ” ดังที่นายจรัญ ภัคดีธนากุล (กรรมาธิการ) ได้เสนอไว้ในการประชุมครั้งที่ 37 ซึ่งหลายฝ่ายในที่ประชุมได้แสดงความเห็นด้วยใน กรณีนี้นี้ ศาสตราจารย์สมคิด เลิศไพฑูรย์ (กรรมาธิการ) จึงได้ทำการสรุปผลในที่ประชุมว่า กรรมาธิการเห็นด้วยกับนายแพทย์ชูชัย และได้ขอให้มีการบันทึกเจตนารมณ์ไว้ด้วยว่าการกีดกัน โดยเฉพาะการรังแก หรือการก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นกับคนเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แล้ว ก็รัฐควรดำเนินการให้ถูกต้องด้วย⁵⁴

⁵³ สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุม สภาว่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 38,” 30 มิถุนายน 2550.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

ท้ายที่สุดแล้ว บันทึกเจตนารมณณ์แห่งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 มาตราที่ 30⁵⁵ ได้บันทึกไว้ ดังนี้

เจตนารมณณ์ เพื่อกำหนดหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกัน

รัฐมีหน้าที่ในการขจัดอุปสรรคและส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น โดยไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อันเป็นหลักการสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความแตกต่างเรื่อง “เพศ” นอกจากหมายถึงความแตกต่างระหว่างชายหรือหญิงแล้ว ยังหมายรวมถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity) หรือเพศสภาพ (Gender) หรือความหลากหลายทางเพศ (Sexual Diversity) แตกต่างจากเพศที่ผู้หนึ่งถือกำเนิดอยู่ด้วย จึงไม่ได้บัญญัติคำดังกล่าวข้างต้นไว้ในมาตรา 30 เนื่องจากคำว่า “เพศ” ได้หมายความรวมถึงคำดังกล่าวอยู่แล้ว และจะต้องไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ

หากพิจารณาถึงเจตนารมณณ์หรือความตั้งใจแล้ว การอธิบายถึงเรื่องความหลากหลายทางเพศในสภาร่างรัฐธรรมนูญนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งความก้าวหน้าของกฎหมายไทย ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายหิบบกเอาเรื่องโอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศขึ้นมาพิจารณา นอกจากนี้ ยังมีการระบุถึงกลไกที่จะส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค รวมทั้งการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมทางเพศ ปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศ หากแต่ในคำอธิบายเรื่องเพศทั้งหมดยังคงยึดติดอยู่กับเพศสรีระทางชีววิทยา (Biological Sex) คือ เพศหญิงและเพศชาย ส่งผลให้การส่งเสริมการแก้ไขติดอยู่เพียงในกรอบนี้เท่านั้น

เห็นได้ว่า แม้การเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในการผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ไว้ในมาตราที่ 30 แห่งรัฐธรรมนูญจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ได้ส่งผลสะท้อนต่อกระบวนการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายให้หันมาพิจารณาประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ดังเช่นที่

⁵⁵ คณะกรรมาธิการวิสามัญบันทึกเจตนารมณณ์ จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ, “เจตนารมณณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550,” (กรุงเทพมหานคร: สำนักกรรมาธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550), หน้า 22 – 23.

สมาชิกสภาว่ารัฐธรรมนูญต้องทำการพิจารณาและอภิปรายในประเด็นความหลากหลายทางเพศอย่างจริงจังกว่าจะได้มาซึ่งข้อสรุป ที่แม้ว่าผลสรุปที่ออกมาจะไม่เป็นไปตามที่ขบวนการเรียกร้อง แต่การที่คณะกรรมการลงความเห็นให้มีการบันทึกเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญก็ถือได้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้ประสบความสำเร็จที่เดียว เนื่องจากประสบการณ์ที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้รับจากการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ยังเป็นประสบการณ์ครั้งสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางในการเคลื่อนไหวครั้งต่อไป เนื่องจากการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ถือเป็นการครั้งแรกที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายอย่างแท้จริง และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวครั้งนี้ยังถือเป็นครั้งแรกที่วาทกรรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศสามารถแทรกตัวเข้าไปในกระบวนการนโยบายระดับชาติและถือเป็นก้าวสำคัญที่เรื่องของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้ถูกสังคมหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันอย่างกว้างขวางในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ในสังคม

4.1.2.2 การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276

การเคลื่อนไหวให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ว่าด้วยเรื่องของการข่มขืนกระทำชำเรา นั้น เริ่มต้นจากกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมไทยที่ผ่านมาเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะข้อบกพร่องของกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการข่มขืนกระทำชำเราและการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งในอดีต การข่มขืนกระทำชำเรา นั้นเกิดขึ้นได้เฉพาะกรณี “หญิงอื่นที่มีไช่ภริยาตน หรือเด็กหญิง” เท่านั้น ที่ถือเป็นความผิดเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเรา การที่สามีข่มขืนภรรยาไม่ได้ถือว่าเป็นอาชญากรรม การข่มขืนจะถูกนิยามว่าเป็นอาชญากรรมก็ต่อเมื่อ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงเท่านั้น ดังนั้น เด็กผู้ชาย กะเทย สาวประเภทสอง ผู้หญิงข้ามเพศหรือผู้ชายที่ถูกผู้ชายด้วยกันข่มขืนจึงอยู่นอกเหนือการคุ้มครองของกฎหมายว่าด้วยการข่มขืนกระทำชำเรา พวกเขาเหล่านี้ไม่สามารถฟ้องร้องผู้กระทำผิดตามความในมาตราที่ 276 ได้ ทำได้เพียงฟ้องร้องข้อหาอนาจารตามมาตรา 278 ซึ่งมีโทษต่ำกว่าการข่มขืนมาก ซึ่งแต่เดิมนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276⁵⁶ ได้บัญญัติไว้ว่า

“ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมีไช่ภริยาตน โดยขู่เข็ญด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยหญิงอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้

⁵⁶ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “ประมวลกฎหมายอาญา,” (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2544), หน้า 73.

หญิงนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่แปดพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

การกระทำซ้ำเราตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำกระทำกับอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่นหรือการใช้สิ่งอื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำโดยมีหรือใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกันอันมีลักษณะเป็นการโหมหญิงหรือกระทำกับชายในลักษณะเดียวกัน ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สามหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือจำคุกตลอดชีวิต

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำความผิดระหว่างคู่สมรสและคู่สมรสนั้นยังประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติแทนการลงโทษก็ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก และคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาต่อไป และประสงค์จะหย่า ให้คู่สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบ และให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้องหย่าให้”

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะตกเป็นเหยื่อของความผิดนี้ได้ต้องเป็น “หญิง” ที่ไม่ใช่ภริยาของผู้กระทำเท่านั้น ซึ่งศาลได้เคยวางหลักการไว้ว่า “หญิง” หมายความว่าตามพจนานุกรมคือผู้ที่สามารถคลอดลูกได้ ดังนั้น บุคคลอื่น ๆ เช่น ผู้ชายแท้ ๆ เด็กผู้ชาย กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศจึงไม่สามารถฟ้องร้องให้ลงโทษผู้อื่นในฐานะความผิดนี้ได้ แต่สำหรับผู้กระทำนั้นกฎหมายใช้คำว่า “ผู้ใด” หมายความว่าผู้กระทำจะเป็นเพศใดก็ได้

ในอดีต ประเทศไทยไม่มีมาตรการป้องกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศที่ชัดเจน ส่งผลให้บุคคลที่ถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศไม่ได้รับการคุ้มครองและความเป็นธรรมเท่าที่ควร โดยสถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุดได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับข้อบกพร่องของกฎหมายอาญามาตราที่ 276 พบว่า ประเทศไทยมีการกระทำความผิดทางเพศเกิดขึ้นในหลายรูปแบบเช่นเดียวกับประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีเพียงแต่ผู้หญิงและเด็กเท่านั้นที่ถูกทำร้ายและแสวงหา

ประโยชน์ทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลให้ต้องถูกระทบกระเทือนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ แต่เพศอื่น ๆ เช่น ผู้ชาย เด็กผู้ชาย กะเทย สาวประเภทสองก็ล้วนต้องตกเป็นเหยื่อของการกระทำดังกล่าวด้วยเช่นกัน ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากกฎหมายของไทยทั้งด้านสาระบัญญัติและวิธีสบัญญัติที่ยังคงมีข้อบกพร่องอยู่ เช่น ประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้บัญญัติให้การข่มขืนกระทำชำเราหญิงอื่นซึ่งมิใช่ภรรยาเป็นความผิด และถึงแม้ในกรณีการกระทำอื่นที่ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติเป็นความผิด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้บังคับก็ไม่ได้ให้ความคุ้มครองและกำหนดกระบวนการสอบสวนและพิจารณาที่เหมาะสมเพียงพอจึงส่งผลให้เพศอื่น ๆ ที่เป็นเหยื่อของอาชญากรรมทางเพศผู้เคราะห์ร้ายไม่กล้าออกมาเรียกร้องสิทธิทางกฎหมาย⁵⁷ และจากงานวิจัยเรื่อง “ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพผู้หญิง” ที่ศึกษาโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลและมูลนิธิผู้หญิงร่วมกับองค์การอนามัยโลก พบว่า มีผู้หญิงเป็นจำนวนมากที่ที่เคยประสบปัญหาความรุนแรงทางเพศที่กระทำโดยคู่ของตนโดยการถูกบังคับให้ร่วมหลับนอน การจำยอมมีเพศสัมพันธ์เพราะหวาดกลัวหรือการถูกบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ในท่าที่ผู้หญิงรู้สึกว่ามีผิดธรรมชาติหรือว่ารับไม่ได้⁵⁸ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา องค์การสตรีและหน่วยงานด้านสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ จึงได้ทำการเคลื่อนไหวเพื่อขอให้รัฐดำเนินการแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ กล่าวคือ

พ.ศ. 2540 คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ เสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดทางเพศ โดยได้จัดทำร่างแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมนิยามคำว่า “ข่มขืน” และเสนอแก้ไขกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 จาก “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาของตน” เป็น “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น” เพื่อให้การคุ้มครองแก่ผู้เป็นเหยื่อของการข่มขืนซึ่งกฎหมายยังไม่ได้ให้ความคุ้มครอง ได้แก่ หญิงซึ่งเป็นภรรยา เด็กชาย ผู้ชายและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึงแก้ไขนิยามคำว่า “ข่มขืนกระทำชำเรา” เสียใหม่ แต่คณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งเป็นผู้พิจารณากฎหมายไม่เห็นด้วยกับร่างดังกล่าว และเสนอร่างใหม่ซึ่งให้คงข้อความเดิมที่ระบุว่า “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาของตน” และให้เพิ่มประเด็นการคุ้มครองหญิงที่เป็นภรรยาในมาตรา 276 ทวิ โดยให้ความคุ้มครองการข่มขืนภรรยาสองกรณีเท่านั้น คือการข่มขืนในขณะที่สามีเป็นโรคติดต่อย่างรุนแรง อันอาจเป็นอันตรายแก่ภรรยา หรือ

⁵⁷ สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, “รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง มาตรการใหม่ทางกฎหมาย: รูปธรรมในการคุ้มครองเด็กที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ,” เสนอที่ห้องพินาณเมฆแกรนด์บอลรูม โรงแรมนิคมให้มหานคร ถนนรัชดาภิเษก กรุงเทพมหานคร 13 มกราคม 2541.

⁵⁸ กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ, ความรุนแรงในชีวิตคู่กับสุขภาพของผู้หญิง, (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546), หน้า บทคัดย่อ.

เป็นการข่มขืนในขณะที่แยกกันอยู่โดยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งศาล⁵⁹

พ.ศ. 2545 องค์การต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับผู้หญิง เสนอให้มีการแก้ไขจาก “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิงซึ่งมิใช่ภริยาของตน” เป็น “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิง” โดยตัดคำว่า “ซึ่งมิใช่ภริยาของตน” เพื่อให้กฎหมายมีผลคุ้มครองหญิงที่เป็นภริยาด้วย ส่วนการแก้ไขอื่น ๆ นั้นให้ไปปรับแก้กฎหมายอาญาว่าด้วยความผิดทางเพศมาตราอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งการแก้ไขดังกล่าวไม่มีผลคุ้มครองผู้ชาย เด็กชายและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยที่ฝ่ายที่เสนอให้มีการแก้ไขได้ให้เหตุผลว่าการแก้ไขเช่นนี้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด ง่ายที่สุด และอาจเป็นไปได้ว่าจะทำให้สามารถแก้ไขได้เร็วที่สุด⁶⁰

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ในแต่ละครั้งนั้นก็ทั้งผู้ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่เมื่อไม่ประสบความสำเร็จจากการเคลื่อนไหวดังกล่าว หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจึงได้ร่วมกันรณรงค์เรื่องการยุติความรุนแรงทางเพศเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้คนไทยตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งในระหว่างการดำเนินการยกย่องรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิสตรีและองค์กรสิทธิมนุษยชนมีมติร่วมกับองค์กรสตรีทั่วประเทศได้ยื่นหนังสือเรียกร้องและสนับสนุนให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติและผู้เกี่ยวข้องแก้ไขกฎหมาย มาตราที่ 276 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะที่ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยให้เหตุผลประกอบข้อเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมาย 3 ข้อหลัก ๆ ซึ่งล้วนเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย⁶¹ คือ

1. เหตุการณ์ที่ผู้หญิงถูกสามีข่มขืนกระทำชำเรานั้นมีอยู่จริง และผู้หญิงที่เป็นภรรยาไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย
2. บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของการข่มขืนกระทำชำเราไม่ได้มีแต่ผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเด็กชายและผู้ชาย ทั้งที่แปลงเพศและไม่ได้แปลงเพศ ซึ่งการถูก

⁵⁹ “รายงานการประชุมเพื่อสะท้อนความคิดในหัวข้อ การขับเคลื่อนสังคมสู่สิทธิเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิง: ผ่านประเด็นการแก้ไขกฎหมายอาญา มาตรา 276 (สามีข่มขืนภรรยา),” 11 มิถุนายน 2547.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁶¹ รัญญา ใจดี, “การเรียกร้องสิทธิคือสัญญาณของความเป็นประชาธิปไตย,” *โพสต์ทูเดย์* (17 มีนาคม 2550).

กระทำซ้ำเรานั้นได้สร้างบาดแผลทางจิตใจและร่างกาย เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีได้แตกต่างจากมนุษย์เพศหญิงแม้แต่น้อย

3. รูปแบบของการข่มขืนกระทำซ้ำเราไม่ได้มีเพียงการใช้อวัยวะเพศชายกระทำต่ออวัยวะเพศหญิงเท่านั้น แต่ยังปรากฏการข่มขืนกระทำซ้ำเราโดยการใช้อวัยวะและอุปกรณ์อื่นที่ทำให้เกิดบาดแผลทางร่างกายและจิตใจไม่ยิ่งหย่อนกว่าการกระทำของอวัยวะเพศชายต่ออวัยวะเพศหญิง

โดยเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิสตรีและแนวร่วมได้เสนอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 จาก “ผู้ใดข่มขืนกระทำซ้ำเราหญิงซึ่งมิใช่ภรรยาตน...” มาเป็น “ผู้ใดข่มขืนกระทำซ้ำเราผู้อื่น...” และ กำหนดคำนิยามของ “กระทำซ้ำเรา” ให้มีความครอบคลุมรูปแบบอื่น ๆ ของการข่มขืนดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนี้ ความพยายามในการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ไม่ได้มีเพียงแค่เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิทธิสตรีและแนวร่วมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเครือข่ายความหลากหลายทางเพศที่ได้ออกมาร่วมเคลื่อนไหวด้วย เพราะที่ผ่านมาผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่างก็ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทางเพศโดยที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเช่นกัน เนื่องจาก “การกระทำซ้ำเรา” ตามที่กฎหมายบัญญัติจะต้องเป็นการร่วมเพศโดยอวัยวะเพศของผู้ชายชายล่วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศของผู้หญิงเท่านั้น ทำให้ผู้ที่เป็นเพศอื่น ๆ หรือผู้ถูกกระทำการล่วงล้ำด้วยวิธีการอื่น ๆ ซึ่งไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 276 (เดิม) แต่ก็มี ความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจเทียบเท่ากับผู้หญิงที่ถูกกระทำซ้ำเราไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะที่เท่าเทียมกัน แต่ฐานความผิดที่ผู้กระทำจะได้รับโทษเป็นเพียงความผิดฐานกระทำอนาจาร ซึ่งมีโทษน้อยกว่าและผู้กระทำไม่ถูกประณามรุนแรงเท่า ด้วยเหตุดังกล่าวจึงนำมาสู่การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 โดย

นายชาญชัย ลิขิตจิตถะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม (ในขณะนั้น) ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีให้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. เพื่อให้ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2550 โดยให้เหตุผลว่า บทบัญญัติในมาตรา 276 มาตรา 277 และมาตรา 286 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเป็นบทบัญญัติที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ จึงสมควรแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการมีสิทธิเท่าเทียม

กันระหว่างชายและหญิงและหลักการห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศที่เคยได้รับความคุ้มครองตามประเพณีการปกครอง⁶²

การเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตราที่ 276 จากเดิม “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราหญิง ซึ่งมีใช้ภรรยาตน มีโทษจำคุก...” ให้แก้ไขเป็น “ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น ซึ่งมีใช้สามีหรือภรรยา...” ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งในที่ประชุมและกระแสจากภายนอก สมาชิกสภานิติบัญญัติหลายท่านได้ลุกขึ้นมาอภิปรายถึงความไม่สมเหตุสมผลของญัตติที่คณะรัฐมนตรีเสนอมา เช่น นายพูลศักดิ์ อยู่ประเสริฐ อภิปรายว่า⁶³

“ในทางอาญาแล้วมาตรา 276 ถือเป็นหลักของความผิดทางเพศซึ่งในอดีตยังไม่มีทำให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความผิดทางเพศ ในกรณีที่รัฐบาลเสนอให้มีการแก้ไขมาตรานี้ นั้น รัฐบาลมองเฉพาะแง่มุมของสามีและภรรยาหรือผู้อื่นที่ไม่ได้เป็นสามีภรรยา แต่ในปัจจุบันนี้ การกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศไม่ได้เป็นการกระทำความผิดที่เกิดเฉพาะกับบุคคลต่างเพศ คือ ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเท่านั้น นายพูลศักดิ์กล่าวว่า ปัจจุบันนี้มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศที่เกิดขึ้นระหว่างชายกับชายหรือหญิงกับหญิงด้วย ในขณะที่คำจำกัดความในเรื่องของความผิดที่เกิดขึ้นในกรณีดังกล่าวในกฎหมายไทยก็ยังไม่มีการบัญญัติไว้ จึงเห็นถึงความจำเป็นที่คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญควรจะต้องทำการศึกษาว่าการกระทำความผิดระหว่างชายกับชายและหญิงกับหญิงจะสามารถบรรจุไว้ในความผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศในมาตราที่ 276 นี้ได้หรือไม่”

ในขณะที่ นางจุรี วิจิตรวาทการ กล่าวว่า⁶⁴

“กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ไม่ใช่เฉพาะสำหรับความเสมอภาคในประเทศแต่จะทำให้ชื่อเสียงของประเทศไทยในเวทีสากลไม่ถูกครหาและถูกตำหนิเพราะกฎหมายของไทยยังแสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคในประเด็นนี้ ซึ่งนางจุรีได้กล่าวถึงการประชุมสหประชาชาติของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

⁶² สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 3/2550,” 17 มกราคม 2550.

⁶³ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

(Committee on the Elimination of Discrimination against Women: CEDAW) และในการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยสถานภาพสตรี (Commission on the Status of Women: CSW) ที่ได้มีการกล่าวพาดพิงถึงกฎหมายของไทยว่าเมื่อไหร่กฎหมายไทยจะมีข้อกฎหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเสมอภาคของหญิงและชาย ซึ่งโดยหลักการแล้ว ไม่ว่าจะบุคคลใดก็ตาม ไม่มีสิทธิที่จะไปข่มขืนผู้อื่นทั้งสิ้น ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะเป็นภรรยา สามี ลูก ฯลฯ นางจรีได้เสนอความเห็นที่ควรจะต้องตัดคำว่า “มิใช่ภรรยาหรือสามีของตน” ออกจากข้อความในกฎหมายอาญามาตราที่ 276”

ทางด้านนายพรเพชร วิชิตชลชัย ได้กล่าวอภิปรายถึงเรื่องของการนิยามความหมายของคำว่า “การข่มขืนกระทำชำเราการอนาจารหรือความผิดทางเพศ” ว่า⁶⁵

“กฎหมายไทยยังไม่มีควมก้าวหน้าเท่าเทียมกับต่างประเทศ เพราะกฎหมายต่างประเทศจะไม่ให้ความสนใจว่าการกระทำชำเราหรือการกระอนาจารเป็นอย่างไร หรือว่าอวัยวะเพศลวงล้าเข้าไปอย่างไร แต่กฎหมายต่างประเทศจะให้ความสำคัญกับความเจ็บปวดทางเพศที่ผู้เสียหายได้รับ ซึ่งในปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายในหลาย ๆ เหตุการณ์ไม่ได้รับความเจ็บปวดจากการถูกอวัยวะเพศของฝ่ายชายลวงล้าเข้าไปแต่อย่างใด”

ในช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 นั้น กลุ่ม องค์กรและภาคีร่วมมากมาย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเด็ก สตรี นักสิทธิมนุษยชน ตลอดจนเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ร่วมกันผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 โดยสมาชิกกลุ่มและองค์กรของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศแสดงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

“...กฎหมายเกี่ยวกับเรื่องข่มขืนของบ้านเรา ถ้าพูดเรื่องคนโดนข่มขืนก็คิดถึงอยู่แค่สองอย่าง ใช้นั้นของผู้ชายกับดอกไม้ของผู้หญิง (อวัยวะเพศชายกับอวัยวะเพศหญิง – ผู้วิจัย) แต่จริง ๆ แล้วเนี่ย เกย์ กะเทย ตู๊ด จะเฉาะไม่เฉาะ* (ผ่าตัดแปลงเพศ – ผู้วิจัย) ก็โดนข่มขืนมาเยอะแล้ว โดนแล้วเป็นไง ไปแจ้งความตำรวจก็ไม่ใส่ใจ แถมกฎหมายก็ยังบอกแค่ถูกกระทำชำเราอีก บางทีถูกมีดจี้ให้อม

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน

* คำว่า “เฉาะ” เป็นศัพท์แสลงที่กล่าวถึงการทำศัลยกรรม ผ่าตัดแปลงเพศจากเป็นชายเป็นเพศหญิง

น (สำเร็จความใคร่ด้วยปาก – ผู้วิจัย) ก็มี กะเทยบางคนถูกข่มขืนปางตายแต่เอา ผิดคนร้ายไม่ได้ ตอนที่ไปเรียกร้องให้แก้กฎหมายพีก็ไปนะ เห็นด้วยอย่างแรงที่แก้ ข้อนี้...”⁶⁶

“...ตอนที่ทำสายด่วนฮอตไลน์ มีพี ๆ น้อง ๆ โทรมาเยอะมาก บางคนร้อง หม่ร้องให้ว่าถูกทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้มา นิด ๆ หน่อย ๆ ก็แค่ถูกลวนลาม แต่บาง คนหนักหน่อย ถูกอัดถั่วดำ (ถูกข่มขืนทางทวารหนัก – ผู้วิจัย) มากี่มี หลัง ๆ มานี้มี แนวโน้มรุนแรงขึ้นมาก แล้วตำรวจก็ไม่รับแจ้งความว่าถูกข่มขืนมา เราก็ได้แต่ให้ กำลังใจ ตอนนั้นพอมีคนมาบอกว่าให้ไปช่วยกันเรื่องแก้กฎหมาย พีก็ไป...”⁶⁷

“...พีเจอผู้หญิงปล้ำบ่อยมาก ส่วนใหญ่ก็มาแบบเป็นเพื่อน อย่างคนนึงก็ ไปเที่ยวกลางคืนกัน พอผับเลิกเขาก็บอกไม่ต้องกลับบ้านหรอก ลำบากเปล่า ๆ ไป ค้างบ้านเขาดีแหละ เราก็ไม่คิดอะไรเพราะคิดว่าเขาคงมองเราเป็นผู้หญิง เหมือนกัน กันคนเดียวด้วยกัน จู่ ๆ ก็มากอด เราก็มีน ๆ คิดว่าเขาคงเมาจัง แต่ไม่ เท่านั้นสิ มือไม้เป็นปลาหมึกไปหมด สุดท้ายก็เสร็จ อีกคนขึ้นลิฟต์ไปด้วยกัน พอ ลิฟต์ปิดเข้ามาออกมาพัดเราใหญ่เลย เราก็ตกใจ เขาบอกแอบชอบเรามาแล้ว เราก็บอก เฮ้ย...เราไม่ชอบผู้หญิง เป็นเพื่อนกันดีกว่า... ผู้ชายก็มีมาปล้ำเหมือนกัน วันนั้นกินเหล้าแล้วก็ไปนอนห้องเพื่อน กินนอนกันหลายคน นอน ๆ อยู่ใครไม่รู้ก็เข้ามา ปล้ำ ด้วยความเมาเราซัดขึ้นไม่ไหว ก็เลยตามเลย แต่ซัดคืออย่างคือไม่เคยมีใคร มาใช้กำลังรุนแรง แล้วเราเป็นผู้ชายก็เลยไม่ถือสาอะไร คิดในแง่ดีว่าเขาเข้ามา อย่างนี้ก็คงเพราะชอบเรา มีคนรักก็ยิ่งดีกว่าคนเกลียด พีเลยไม่ซีเรียส...”⁶⁸

ในช่วงเวลานั้นกลุ่มเกย์การเมืองไทย กลุ่มบางกอกเรนโบว์ กลุ่มแสงจากใจ กลุ่ม บ้านสีม่วงและเครือข่ายพันธมิตรได้ประชุมหารือร่วมกันจนได้ข้อสรุปว่า ทางเครือข่ายเห็นควรวให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ให้ครอบคลุมการถูกล่วงล้ำทางเพศเพิ่มเติมในอีก 4 ส่วน⁶⁹ คือ

⁶⁶ สัมภาษณ์, เปรมมิกา กิจจากร, สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 20 มิถุนายน 2553.

⁶⁷ สัมภาษณ์, ลลิตา อุดมเดช, สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 27 มิถุนายน 2553.

⁶⁸ สัมภาษณ์, ศรานนท์ เอกทวี, สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 19 ธันวาคม 2552.

⁶⁹ สัมภาษณ์, นที ธีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

1. รวมการล้วงล้าอวัยวะเพศหญิงเทียมในกรณีของสาวประเภทสองที่ผ่านการผ่าตัดแปลงเพศแล้ว
2. การขึ้นใจเกย์และผู้หญิงโดยใช้ช่องคลอดล้วงล้าทางทวารหนัก
3. การจับบังคับให้ชายหรือหญิงสำเร็จความใคร่ด้วยปากหรือออร์อัลเซ็กส์ให้โดยไม่ยินยอม
4. การขึ้นใจโดยใช้อุปกรณ์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ช่องคลอด เช่น เครื่องเพศเทียม มะเขือยาว กล้วยหอม ฯลฯ ในการสอดใส่ในภาวะที่ผู้เสียหายไม่ยินยอม

โดยเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ยื่นหนังสือร้องเรียนผ่านไปทางคุณหญิงอัมพร มีสุข กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติและยื่นหนังสือผ่านนายเสรี สุวรรณภานนท์ รองประธานสภาาร่างรัฐธรรมนูญคนที่ 1 เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 โดยให้มีการนิยามคำว่า “ข่มขืน” เสียใหม่ ให้เป็นกฎหมายที่คุ้มครองครอบคลุมทั้งหญิง ชายและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

ในระหว่างที่มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ... สื่อต่าง ๆ ได้นำเสนอข่าวเกี่ยวกับการอภิปรายของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ออกมาอย่างต่อเนื่อง เช่น

“...สมาชิก สนช. ได้อภิปรายอย่างกว้างขวาง ทั้งแสดงความคิดเห็นด้วยและ ท้วงติงกับการใช้คำใน มาตรา 276 ที่กรมการราช ได้ระบุความหมายของการกระทำชำเราไว้ว่า เป็นการกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำสอดเข้าไปในอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือใช้สิ่งอื่นใดสอดเข้าไปในอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น ทำให้ พล.ต.อ. อิศระพันธ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา สนช. อภิปรายไม่เห็นด้วย โดยระบุว่า ไม่ควรผ่านกฎหมายที่น่าอายเช่นนี้ออกไป เพราะผู้หญิงจะไม่สามารถใช้อวัยวะของตัวเองสอดเข้าไปในอวัยวะเพศของชายหรือหญิงด้วยกันได้อยู่แล้ว ขณะเดียวกันก็อยากทราบว่า ปัจจุบันมีกรณีผู้หญิงข่มขืนผู้ชายจริงหรือไม่อย่างไร”⁷⁰

⁷⁰ มติชน (17 มกราคม 2550): 14.

ขณะที่ น.ส.กัญญา ศิลปอาชา (กรรมาธิการ) อภิปรายว่า⁷¹

“...หากผ่านกฎหมายฉบับนี้จะมีประโยชน์เพื่อไม่ให้ผู้ชายนำมาเป็น
ข้ออ้างที่จะข่มขืนภรรยา ทั้งที่อยู่กินด้วยกัน และที่เลิกกันไปแล้ว แต่ยังไม่ได้จด
ทะเบียนหย่า ทั้งนี้ไม่ต้องเป็นห่วงว่าคดีจะเพิ่มขึ้นจนรกศาล เนื่องจากปกติแล้วการ
ที่ภริยาจะฟ้องสามีในข้อหาข่มขืนตัวเองนั้น ผู้หญิงก็ต้องคิดแล้วคิดอีก...”

คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ (กรรมาธิการ) อภิปรายว่า⁷²

“...กรรมาธิการได้รับข้อมูลตัวอย่างจากประสบการณ์ของนายวิชา มหา
คุณ ซึ่งเป็นอดีตผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เขต 7 ว่ามีคดีเกิดขึ้นกับศาลเยาวชนภาค
7 คือ คดีข่มขืนที่พบว่าเด็กผู้หญิงอายุเพียง 12 ปี ได้ตกลงยอมรับต่อศาลว่าตัวเอง
เป็นฝ่ายข่มขืนผู้ชาย เหตุเพราะมีตัวอย่างมาจากเว็บไซต์ ส่วนที่กรรมาธิการได้เพิ่ม
คำว่าทวารหนักเข้าไปด้วยนั้นก็เพื่อให้ครอบคลุมไปถึงการกระทำที่รุนแรงป่าเถื่อน
ทั้งที่ชายทำกับหญิง ชายทำกับชายไปจนถึงหญิงทำกับหญิงด้วย...”

ในเวลาต่อมา เครือข่ายยุติความรุนแรงทางเพศได้จัดเวทีสัมมนาเรื่อง “กฎหมาย
ข่มขืน: ถึงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลง” ที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในวันที่ 2
เมษายน พ.ศ. 2550 ซึ่งทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเองก็ได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมการ
สัมมนาในครั้งนี้ด้วย⁷³ ในขณะที่สื่อมวลชนเองก็ได้นำเสนอข่าวในประเด็นการแก้ไขกฎหมาย
อาญา มาตราที่ 276 อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของผู้เรียกร้องและการอภิปรายของสมาชิกสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ เป็นการสร้างกระแสให้ประชาชนหันมาสนใจการพิจารณาแก้ไขกฎหมายใน
ประเด็นนี้มากยิ่งขึ้น พื้นที่ต่าง ๆ ในสังคมทั่วไปรวมถึงสังคมออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตต่าง
วิพากษ์วิจารณ์การอภิปรายของสมาชิกสภาฯ เช่น

“...ตอนนั้นไปที่ไหนก็มีแต่คนพูดเรื่องนี้ บางคนก็ว่า แหม...ที่ตุ๋นข่มขืน
ผู้ชายได้เลย พอโดนผู้ชายข่มขืนบ้างมาทำไว้อย...”⁷⁴

⁷¹ ข่าวสด (17 มกราคม 2550).

⁷² เรื่องเดียวกัน.

⁷³ ประชาไทย (2 เมษายน 2550).

⁷⁴ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 20 กุมภาพันธ์ 2553.

“...ไม่เคยโดนเองกับตัวเอง แต่ก็เห็นด้วยที่เค้าแก้กัน เราได้ยินได้ฟังจากเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ที่มาเล่าให้ฟังแล้วก็รู้สึกไม่ดี ก็ตามข่าวกันในหมู่เพื่อนตลอดว่าจะสำเร็จมั๊ย...”⁷⁵

“...บั้นทู้* ในเน็ตทุกวัน อยากให้แก้ พอเจอคนพูดว่าเราจะไว้วางใจไปทำไม น่าจะดีใจด้วยซ้ำที่ได้ผู้ชาย อ่านแล้วปรอทพุ่งปรี๊ดขึ้นมาทันที คนพวกนี้จิตใจคับแคบ เป็นกะเทยก็ไม่ได้ทำให้น้ำท่วมโลกซักหน่อย...”⁷⁶

“...ถ้ามีผู้ชายใช้อวัยวะเพศล่วงเกินอวัยวะเพศของคนที่แปลงเพศเป็นผู้หญิงแล้ว ได้รับโทษแค่อนาจารจะดูเบามาก ศักดิ์ศรีของคนที่แปลงเพศได้รับไม่เท่าเทียมกับผู้หญิง กฎหมายสร้างบรรทัดฐานในสังคมให้ผู้หญิงข้ามเพศถูกมองข้าม ไม่ได้รับการคุ้มครองเหมือนกับผู้หญิงทั่วไป ถ้าพี่เดินออกไปแล้วถูกผู้ชายข่มขืน สอดใส่อวัยวะเพศใหม่ที่แปลงเพศมา แต่โทษแค่อนาจารจะรู้สึกยังไง เพราะเราถูกข่มขืนทางอวัยวะเพศ เราเจ็บปวดแต่กลับใช้คำแค่อนาจาร...”⁷⁷

ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ซึ่งมี นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุม เป็นวันที่มีการลงมติพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ก่อนที่จะมีการลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบในครั้งนี้ นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ซึ่งทำหน้าที่ประธานที่ประชุมได้ท้วงติงกรรมาธิการถึงการบัญญัติศัพท์คำว่า “สอดใส่เข้าไปในอวัยวะเพศ” ว่าจะไม่สามารถครอบคลุมถึงการที่ผู้หญิงข่มขืนชายและหญิงข่มขืนหญิงได้ เนื่องจากผู้หญิงไม่มีอวัยวะเพศที่จะไปสอดใส่ใครได้ ยกเว้นจะจับผู้ชายมาซึ่งพืดแล้วเอาไม่ແຍ່ທາງທວາຣນັກ⁷⁸

⁷⁵ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 14 ธันวาคม 2552.

* คำว่า “บั้นทู้” เป็นศัพท์แสลง ที่กล่าวถึงการสนทนาตอบโต้หรือโพสต์ข้อความในกระดานสนทนาผ่านทางอินเทอร์เน็ต

⁷⁶ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 22 กุมภาพันธ์ 2553.

⁷⁷ สัมภาษณ์, ยลดา เกริกก้อง สนวนยศ, ประธานสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 17 มิถุนายน 2553.

⁷⁸ สำนักรายงานการประชุมและขอเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 31 เป็นพิเศษ,” 20 มิถุนายน 2550.

อย่างไรก็ตาม นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ ในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติฯ ได้กล่าวชี้แจงว่า วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ได้พิสูจน์แล้วว่าผู้หญิง สามารถข่มขืนผู้ชายได้ แต่กรรมการยินดีจะแก้ไขถ้อยคำจากคำว่าใช้อวัยวะเพศสอดเข้าไปใน อวัยวะเพศของผู้อื่นมาเป็นใช้อวัยวะเพศของตัวเองกระทำกับอวัยวะเพศของผู้อื่นแทน⁷⁹

ทั้งนี้ที่ประชุมมีมติสรุปเห็นชอบด้วยคะแนน 118 คะแนน และไม่เห็นด้วย 5 คะแนน โดยให้ใช้ข้อความดังต่อไปนี้แทน คือ

“มาตรา 276 ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น โดยขู่เข็ญด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยผู้อื่นนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้ผู้อื่นนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่น...”

โดยตัดคำว่า ซึ่งมีใช้ภริยาหรือสามีของตนออกทั้งหมด รวมทั้งได้เพิ่มข้อความในวรรคสอง ขยายความว่าการกระทำชำเราตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำ กระทำกับอวัยวะเพศ ทวารหนักหรือช่องปากของผู้อื่น หรือการใช้สิ่งอื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศ หรือทวารหนักของผู้อื่น นอกจากนี้ ยังได้เพิ่มข้อความไว้ในวรรคสี่ด้วยว่า

“...ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นการกระทำความผิดระหว่าง คู่สมรส และคู่สมรสนั้นยังประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา ศาลจะลงโทษ น้อยกว่าที่กำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติแทน การลงโทษก็ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาต่อไปหรือประสงค์จะหย่า ให้คู่สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบและให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้องหย่าให้ ...”⁸⁰

ในระหว่างการประชุมครั้งนี้ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้อภิปรายถึงการให้ความหมายของการกระทำชำเราตามที่คณะกรรมการ สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ระบุไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งมีทั้งฝ่ายที่แสดงความเห็นด้วยและฝ่ายที่แสดงความไม่เห็นด้วย โดย

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน

⁸⁰ สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 31 เป็นพิเศษ,” 20 มิถุนายน 2550.

คณะกรรมการฯ ได้ระบุความหมายของการกระทำซ้ำเราไว้ว่า เป็นการกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ โดยการใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำสอดเข้าไปในอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น หรือใช้สิ่งอื่นใดสอดเข้าไปในอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น ซึ่งฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยได้อธิบายว่า ผู้หญิงไม่สามารถใช้อวัยวะเพศของตัวเองสอดเข้าไปในอวัยวะเพศชายหรืออวัยวะเพศหญิงด้วยตนเองได้ การให้ความหมายเช่นนี้ทำให้เกิดความสับสน และเป็นข้อถกเถียงที่ว่าในปัจจุบันนี้มีผู้หญิงข่มขืนผู้ชายจริงหรือไม่ อย่างไร⁸¹

ท้ายที่สุด กฎหมายอาญามาตราที่ 276 ได้มีการแก้ไขใหม่โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2550 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติว่า

“มาตรา 276 ผู้ใดข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่นโดยขู่เข็ญด้วยประการใด ๆ โดยใช้กำลังประทุษร้ายโดยผู้อื่นนั้นอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้ผู้อื่นนั้นเข้าใจผิดว่าตนเป็นบุคคลอื่นต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สี่ปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่แปดพันบาทถึงสี่หมื่นบาท

การกระทำชำเราตามวรรคหนึ่ง หมายความว่า การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดย การใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำกระทำกับอวัยวะเพศ ทวารหนักหรือช่องปากของผู้อื่น หรือการใช้อื่นใดกระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำโดยมีหรือใช้อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด หรือโดยร่วมกระทำความผิดด้วยกันอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิงหรือกระทำกับชายในลักษณะเดียวกันต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สามหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท หรือจำคุกตลอดชีวิต

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำความผิดระหว่างคู่สมรสและคู่สมรสนั้น ยังประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยา ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้เพียงใดก็ได้ หรือจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุมความประพฤติแทนการลงโทษก็ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุก และคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ประสงค์จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภรรยาต่อไปและประสงค์จะหย่าให้

⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

คู่สมรสฝ่ายนั้นแจ้งให้ศาลทราบและให้ศาลแจ้งพนักงานอัยการให้ดำเนินการฟ้อง
หย่าให้”⁸²

เห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ การประสบความสำเร็จในการเรียกร้องผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ซึ่งกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ที่ผ่านการแก้ไขแล้วนี้ได้ออกให้เกิดความเท่าเทียมกันทางกฎหมายอาญามากยิ่งขึ้น เพราะไม่ว่าเพศใดก็เป็นผู้เสียหายในความผิดฐานนี้ได้ การสร้างวาทกรรมในการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ประสบความสำเร็จได้ก็เนื่องมาจากความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่เพียงแต่เฉพาะแต่การเคลื่อนไหว ผลักดันของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเท่านั้น แต่รวมไปถึงองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเด็ก สตรีและนักสิทธิมนุษยชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ร่วมมือกันอย่างเป็นระบบ ด้วยการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับ “การข่มขืนกระทำชำเรา” ที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม นอกจากนี้ การเชื่อมโยงวาทกรรมเกี่ยวกับความบกพร่องของกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 (เดิม) ที่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายอย่างทั่วถึง รวมทั้งบริบททางสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาที่เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยกระตุ้นและผลักดันให้วาทกรรมดังกล่าวสามารถในมน้ำวใจสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติให้เห็นถึงความจำเป็นในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายฉบับนี้ เช่น กรณีภรรยาถูกสามีข่มขืน กรณีของผู้หญิงที่ได้รับการพิสูจน์ทางการแพทย์แล้วว่าสามารถข่มขืนผู้ชายได้ กรณีของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น เกย์ กะเทย สาวประเภทสองและผู้หญิงข้ามเพศที่ถูกข่มขืน แต่กฎหมายให้การคุ้มครองแค่เพียงฐานความผิดของการทำอนาจาร ไม่เรียกว่าเป็นการข่มขืนเพราะไม่ได้เป็น “หญิง” อื่น และไม่ได้ถูกสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าไปในอวัยวะเพศหญิง ฯลฯ เครือข่ายความหลากหลายทางเพศและแนวร่วมสามารถตีความให้ผู้ที่มีอำนาจในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย ประกอบกับการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องทำให้วาทกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการจูงใจให้สาธารณชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเห็นด้วยกับข้อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศและแนวร่วมที่นำมาซึ่งการประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นให้สังคมได้ตระหนักถึงสิทธิและความเป็นมนุษย์ของบุคคลที่จะล่วงละเมิดไม่ได้ ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหรือเป็นใครก็ตาม

⁸² กฎหมายไทย, ประมวลกฎหมายอาญา [ออนไลน์], 2550, แหล่งที่มา:

4.1.2.3 การเคลื่อนไหวผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล

พ.ศ.

นอกจากการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายในมาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายอาญามาตราที่ 276 แล้ว ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอีกประเด็นหนึ่งที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการออกกฎหมายได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ.

โดยก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติค่านำหน้านามหญิง พ.ศ. 2550 นั้น กฎหมายที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ตั้งใจจะยกร่างจริง ๆ คือ ร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ซึ่งจะมีผลบังคับใช้กับทุกเพศ และครอบคลุมไปถึงสิทธิในการเลือกใช้ค่านำหน้านามของผู้ที่ต้องการเปลี่ยนค่านำหน้านามของตนจาก “นาง” เป็น “นางสาว” จาก “นาย” เป็น “นางสาว” หรือจาก “นางสาว” เป็น “นาย” โดยเริ่มมีข่าวปรากฏตามสื่อครั้งแรกในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550 ว่ามีสมาชิกสภานิติบัญญัติส่วนหนึ่งพยายามผลักดันร่างพระราชบัญญัติในประเด็นดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยมีเหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ 2 ประการ คือ

ประการแรก เกี่ยวเนื่องกับหลักความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย เนื่องจากกฎหมายเดิมระบุให้หญิงซึ่งจดทะเบียนสมรสต้องเปลี่ยนค่านำหน้านามจาก “นางสาว” เป็น “นาง” ทั้งในระหว่างที่มีการสมรสหรือภายหลังเมื่อมีการหย่าร้างแล้ว ในขณะที่ผู้ชายไม่ว่าจะมีสถานภาพสมรสแบบใดก็ให้ใช้ค่านำหน้านามว่า “นาย” ตลอดไป ซึ่งความแตกต่างเช่นนี้ได้นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมในทางปฏิบัติในด้านต่าง ๆ เช่น การทำนิติกรรมของผู้หญิงที่มีค่านำหน้านามว่านางจะถูกขอให้แสดงหลักฐานการสมรส ขณะที่ผู้ชายเวลาทำนิติกรรมมักไม่ถูกร้องขอให้แสดงหลักฐานอย่างเดียวกัน นอกจากนี้ หญิงที่มีบุตรโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสและใช้ค่านำหน้านามว่า “นางสาว” ก็มักประสบปัญหาข้อติดขัดในการขอรับบริการหรือสวัสดิการจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การนำบุตรสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนหรือการยื่นบัตรขอหนังสือเดินทางให้บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ

ประการที่สอง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้หญิงข้ามเพศ กระเทยหรือสาวประเภทสอง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งก็คือ การที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศมักเลือกปฏิบัติหรือจำกัดสิทธิบางอย่างของกลุ่มคนดังกล่าว ด้วยข้ออ้างที่ว่า บุคคลเหล่านี้มีรูปลักษณะที่ปรากฏไม่ตรงกับเอกสารระบุตัวตนของบุคคลของทางราชการ กรณีนี้เป็นปัญหาที่พบบ่อยเนื่องจาก กระเทย สาวประเภทสองและผู้หญิงข้ามเพศเป็นบุคคลที่มีรูปลักษณะ

ภายนอกเป็นผู้หญิงแต่คำนำหน้านามในเอกสารต่าง ๆ จะระบุว่าเป็น “นาย” ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องประสบปัญหายุ่งยากในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมในการสมัครงาน ถูกบริษัทประกันชีวิตปฏิเสธไม่รับทำประกัน มีปัญหายุ่งยากในการทำหนังสือเดินทางหรือเอกสารประจำตัวต่าง ๆ ฯลฯ

ปัญหาเหล่านี้ทำให้เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ นำโดย กลุ่มผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทยได้ทำการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเรื่องคำนำหน้านาม โดยเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนรวบรวมสภาพปัญหากรเลือกปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และได้นำปัญหาดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและความมั่นคงของมนุษย์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อให้คณะกรรมการฯ พิจารณาร่างกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้ร่างพระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล พ.ศ. ...⁸³ โดยมีเนื้อหาดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล พ.ศ. ...”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 3 หญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป ยังไม่ได้สมรส ให้ใช้คำว่า “นางสาว”

มาตรา 4 หญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วจะใช้คำนำหน้าว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ได้ตามความสมัครใจ

มาตรา 5 หญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วตามมาตรา 4 และเปลี่ยนคำนำหน้านามภายหลังการสมรสเป็น “นาง” และต่อมาได้ทำการจดทะเบียนหย่าให้ใช้คำนำหน้านามว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ได้ตามความสมัครใจ

มาตรา 6 ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศจากเพศชายเป็นเพศหญิง โดยผ่านการรับรองจากแพทย์ให้ใช้คำนำหน้าตามมาตรา 3

⁸³ จุรี วิจิตรวาทการและคณะ, “ร่างพระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล พ.ศ. ...,” เอกสารประกอบการพิจารณา บรรจุระเบียบวาระการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติครั้งที่ 60/2550, 24 ตุลาคม 2550.

มาตรา 7 ผู้ที่ผ่าตัดแปลงเพศจากเพศหญิงเป็นเพศชาย โดยผ่านการรับรองจากแพทย์และมีอายุ 15 ปี ขึ้นไปให้ใช้คำนำหน้านามว่า “นาย” ก็ได้

มาตรา 8 กฎหมาย กฎ ระเบียบใด ที่ขัดแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 9 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

โดย นางจรี วิจิตวาทการ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้นำเสนอร่างดังกล่าวต่อที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งในที่ประชุมก็มีการอภิปรายถึงประเด็นนี้กันอย่างกว้างขวาง เช่น

นายวัฒนา สวรรยาธิบัติ ได้กล่าวอภิปรายต่อที่ประชุมว่า⁸⁴

“ในมาตราที่ 6 ของร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดให้ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศเป็นหญิงแล้วจะสามารถใช้คำนำหน้านามว่านางสาวได้ ซึ่งนายวัฒนาได้ตั้งคำถามต่อที่ประชุมว่า หากชายที่ผ่าตัดแปลงเพศและได้เปลี่ยนคำนำหน้านามเป็นนางสาวแล้วได้กระทำการสมรส พวกเขาเหล่านั้นจะใช้คำนำหน้านามว่าอย่างไร ซึ่งตามมาตราที่ 5 ได้กำหนดให้ใช้คำว่านางก็ได้ หรือจะใช้คำว่านางสาวตามเดิมก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของบุคคล”

ในขณะที่ พลเอก กู้ด เบื้องบน ได้กล่าวอภิปรายว่า⁸⁵

“ร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่องานสวัสดิ์ดีของกระทรวงกลาโหมเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 มาตรา 7 ได้ระบุไว้ว่า ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายมีหน้าที่รับราชการทหารด้วยตนเองทุกคน และในขณะเดียวกันนั้น ตามมาตรา 16 ได้ระบุไว้ว่า บรรดาชายซึ่งมีสัญชาติไทย เมื่อมีอายุย่างเข้า 18 ปีในปีพุทธศักราชใด ให้ไป

⁸⁴ ดูคำอภิปรายเพิ่มเติมได้ใน สำนักรายงานการประชุมและขอเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 60/2550,” 24 ตุลาคม 2550

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

แสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกินภายในปีพุทธศักราชนั้น ในมาตราที่ 25 ทหารกองเกินที่มีอายุย่างเข้า 21 ปีในพุทธศักราชใด ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาทหารของตนภายในปีพุทธศักราชนั้น พลเอกอุ๋ดได้ตั้งข้อสังเกตและมีคำถามตามมาว่า ถ้าสมมติว่านายเอไปขึ้นทะเบียนทหารกองเกินเมื่ออายุ 17 ปีแล้ว ต่อมาได้เข้าผ่าตัดแปลงเพศเมื่ออายุ 19 ปี การที่จะคัดเลือกทหารเมื่อมีอายุครบ 21 ปี จะเกิดปัญหาอย่างไรหรือไม่ โดยพลเอกอุ๋ดได้แสดงความเห็นส่วนตัวว่า หากมีการออกพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่องานการสถิติในส่วนของกระทรวงกลาโหมเป็นอย่างมาก”

นอกจากนี้ นายอำพล จินดาวัฒนะ ยังได้ตั้งข้อสังเกตให้คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันพิจารณาประเด็นต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ได้แก่⁸⁶

ประเด็นที่ 1 คำนำหน้านามคำว่า “นาง” นั้นใช้เพื่อแยกแยะระหว่างผู้หญิงที่จดทะเบียนสมรสและไม่ได้จดทะเบียนสมรส การให้ผู้หญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วใช้คำนำหน้านามว่า “นางสาว” ได้นั้นจะทำให้ไม่สามารถแยกได้ว่าบุคคลนั้นเคยสมรสมาแล้วหรือไม่ การสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้ต้องจดทะเบียนสมรส ซึ่งส่วนหนึ่งของปัญหาการสมรสซ้อนของผู้ชายเป็นเพราะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าผู้ชายคนนั้นจดทะเบียนสมรสแล้วหรือไม่จึงทำให้เกิดการสมรสซ้อน ถ้าไม่สามารถแยกกว่าผู้หญิงจดทะเบียนสมรสแล้วหรือไม่อาจส่งผลกระทบต่อเรื่องของการจดทะเบียนสมรสซ้อนโดยกรณีผู้หญิงได้

ประเด็นที่ 2 การให้ผู้ชายผ่าตัดแปลงเพศใช้คำนำหน้านามว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ตามมาตราที่ 4 หรือให้ผู้หญิงผ่าตัดแปลงเพศใช้คำนำหน้านามว่า “นาย” ได้ โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการทางการแพทย์ถือเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากประเด็นนี้เป็นเรื่องที่กระทบต่อสถานะของบุคคล ซึ่งในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดในส่วนของคณะกรรมการทางการแพทย์ว่าคณะกรรมการเหล่านี้คือใคร ประกอบด้วยใครบ้าง ใครเป็นผู้แต่งตั้ง และมีกฎหมายรับรองกรรมการดังกล่าวหรือไม่

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน.

ประเด็นที่ 3 การอนุญาตให้ผู้ชายที่ผ่าตัดแปลงเพศเป็นผู้หญิงสามารถใช้คำนำหน้านามว่า “นางสาว” จะทำให้เกิดการสมรสโดยสำคัญผิดได้หรือไม่ เนื่องจากไม่สามารถทราบได้ว่าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการสำคัญผิดและทำให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา

ประเด็นที่ 4 เมื่อมองถึงปัญหาเกี่ยวกับอาชญากรรมในปัจจุบัน ผู้กระทำผิดอาจจะใช้วิธีการเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุลเพื่อหลีกเลี่ยงการสอบสวนจับกุม ในอนาคตอาจจะมีกรณีที่มีการเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนคำนำหน้านาม เปลี่ยนคำนำหน้าชื่อเพื่อให้เกิดความสับสนและยากในการจับกุมหรือไม่

ประเด็นที่ 5 ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้บัญญัติไว้เพียงเรื่องการเปลี่ยนคำนำหน้านาม โดยละเลยประเด็นทางสังคมอื่น ๆ เช่น สิทธิในการสมรส การเกณฑ์ทหาร การอุปสมบท ฯลฯ หากเกิดกรณีที่ผู้หญิงแปลงเพศแล้วใช้คำนำหน้านามว่า “นาย” แล้วไปอุปสมบทอาจจะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของสังคมไทยได้

เนื่องจาก การประชุมในวันดังกล่าว มีสมาชิกสภานิติบัญญัติลุกขึ้นอภิปรายในประเด็นนี้กันอย่างกว้างขวางและยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ทางคณะรัฐมนตรีจึงได้นำเสนอว่าจะขอรับร่างฉบับนี้ไปพิจารณาาก่อนเป็นเวลา 30 วันก่อนรับหลักการ⁸⁷

ภายหลังจากที่ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถูกเปิดเผยออกมาสู่สังคม ก็ได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์มากมายถึงความเหมาะสม โดยผู้ที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมในภายหลังได้ เช่น ก่อให้เกิดความปั่นป่วนกับระบบการแบ่งแยกเพศที่มีมาแต่เดิม หรืออาจก่อให้เกิดการหลอกลวงว่าตนเป็นผู้หญิงแท้เพื่อได้แต่งงานกับชายที่ตนรัก ส่วนฝ่ายที่สนับสนุนก็ไม่ได้เห็นด้วยทั้งหมด โดยให้เหตุผลว่าการให้สิทธิเฉพาะผู้ที่ทำการผ่าตัดแปลงเพศแล้วเป็นเงื่อนไขที่ไม่สมเหตุสมผล เพราะความเป็นชายหรือหญิงโดยทั่วไปที่คนรับรู้ได้นั้น มาจากการมองดูจากรูปลักษณ์ภายนอก ถ้าให้เปลี่ยนคำนำหน้าได้เฉพาะกับบุคคลที่แปลงเพศแล้ว ก็จะเป็นการไม่ยุติธรรมกับผู้ที่ยากเปลี่ยนคำนำหน้าแต่ติดขัดในเรื่องที่ไม่มีทุนทรัพย์ในการแปลงเพศ ฯลฯ

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน.

“...พีคิดว่ากะเทยไม่ควรใช้นางสาว ผู้หญิงเท่านั้นถึงสมควรใช้คำว่านางสาว เพราะถ้ากะเทยใช้นางสาวแล้วมีสิทธิเท่าผู้หญิง ต่อไปนักกีฬาผู้หญิงจะไม่มีแล้ว มีแต่นักกีฬากะเทย แล้วต่อไปกะเทยจะหลอกผู้ชายแต่งงานโดยที่ผู้ชายไม่รู้ เพราะเดี๋ยวนี้เนียนมาก ถ้าเราไม่สนับสนุนให้เกย์หลอกผู้หญิง เราต้องไม่สนับสนุนให้กะเทยหลอกผู้ชายเช่นกัน...”⁸⁸

“...กฎหมายมันควรออกเพื่อช่วยคนก่อนจะลงโทษคนไม่ใช่หรือ ปัญหาการหลอกหลวง แก้วด้วยจิตสำนึกและให้สังคมยอมรับซึ่งมันไม่เกี่ยวอะไรกับค่านำหน้าเลย ถ้าได้เปลี่ยนค่านำหน้าแล้วกะเทยอาจจะหลอกผู้ชายมากขึ้นหรือเปล่า อาจจะใช่ แต่ก็ไม่เคยมีวิจัยอะไรนี่คะบอกว่าจะหลอกมากขึ้น ถ้าไม่มีก็อย่าเพิ่งตีตนไปก่อนไข้...”⁸⁹

“...ไม่สนค่ะ ก็แค่เศษกระดาษที่ใช้เป็นหลักฐานว่าเรามีตัวตนจริงทางโลก ในความคิดส่วนตัว ต่อให้เราโมดิฟาย (เปลี่ยนแปลงตัวเองหรือผ่าตัดศัลยกรรม – ผู้วิจัย) ตัวเองทั้งตัวให้เหมือนผู้หญิงทุกอย่าง แต่ยังไงเราก็ไม่มีวันที่จะเป็นผู้หญิงอย่างสมบูรณ์แบบได้หรอกค่ะ เพราะผู้หญิงมีสิ่งหนึ่งและสิ่งเดียวที่กะเทยอย่างเรา ๆ ไม่สามารถมีได้ คือมดลูกและรังไข่เพื่อใช้ในการให้กำเนิดทายาท ลองคิดเล่น ๆ นะคะ ถ้าลองคิดในมุมกลับกัน ถ้ามีกะเทยนางหนึ่งได้ผ่านการโม (โมดิฟาย/เปลี่ยนแปลง – ผู้วิจัย) ตัวเองให้เป็นผู้หญิงเรียบร้อยแล้ว แต่คิดดูนะคะ ถ้ารูปร่างหน้าตาและน้ำเสียงเค้ายังเป็นผู้ชายอยู่แล้วได้รับการการเปลี่ยนค่านำหน้านามเป็นนางสาว คิดดูสิคะ เค้าจะไม่กลายเป็นตัวตลกในสังคมไปมากกว่านี้หรือคะ...”⁹⁰

“...เราเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งเลยนะ ควรจะเปลี่ยนค่านำหน้าเป็นนางสาวจากประสบการณ์ของตัวเอง คือเราเดินทางไปต่างประเทศ ในพาส (พาสสปอร์ต/หนังสือเดินทาง – ผู้วิจัย) เป็นคำว่านาย ที่ ตม. (ด่านตรวจคนเข้าเมือง – ผู้วิจัย) เขาก็ตรวจแล้วตรวจอีกเพราะเขาไม่แน่ใจว่าเราปลอมพาส หรือเปล่า หลังจากที่เขาตรวจเรียบร้อยแล้วว่าไม่ได้ปลอมพาส เขาก็ถามว่าทำไม เราชี้แจงที่จะตอบ

⁸⁸ สัมภาษณ์ นที วีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

⁸⁹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 21 มิถุนายน 2553.

⁹⁰ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 18 มิถุนายน 2553.

บ่อย ๆ เราก็บอกว่าไม่รู้ หลังจากนั้นก็มีปัญหาอีก คือการสมัครเข้าทำงาน เขาไม่รับเข้าทำงานก็เพราะว่าเอกสารเป็น นาย พอเขารู้ความจริงเขาไม่รับ เราก็ไม่ได้ทำงานที่บ้านเราก็เหมือนกัน เจอปัญหาเยอะมาก ๆ จะติดต่อราชการ หน่วยงานโรงพยาบาลหรือแม้แต่ธนาคารก็มีปัญหา มีครั้งหนึ่งเราไปถอนเงิน เจ้าหน้าที่เขาไม่แน่ใจว่าเป็นเราหรือเปล่า ต้องรอนานน่าดูกว่าจะถอนได้และปัญหาอีกมากมาย...”⁹¹

ในระหว่างที่รอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ นำโดย กลุ่มผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทยได้ทำการลงพื้นที่สอบถามความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในเขตถนนสีลม ถนนพัฒนาพงษ์ ซอยประจักษ์ รวมทั้งสถานบริการในละแวกนั้นซึ่งก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี⁹² นอกจากนี้ ทางเครือข่ายยังได้ทำการรวบรวมรายชื่อผู้ที่ทำการสนับสนุนร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามฯ และได้นำรายชื่อไปยื่นต่อนายมีชัย ฤชุพันธ์ ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อขอให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติช่วยผลักดันร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย

“...ตอนไปล่ารายชื่อในมหาวิทยาลัย พอตีช่วงนี้กลับไปเรียนภาคพิเศษ ผลการตอบรับดีมาก ทุกคนยินดีกับการให้รายชื่อและเลขประจำตัว ตอนแรกยังหวั่น ๆ ว่ากลุ่มผู้ชายต้องแอนตี้ (ต่อต้าน – ผู้วิจัย) แน่ ๆ เลย แต่ว่าทุกคนให้ความร่วมมือหมด เราอธิบายถึงปัญหาของ TG (Transgender – ผู้วิจัย) ให้พวกเขาฟัง พวกเขาฟังอย่างตั้งใจและเห็นด้วยอย่างยิ่ง อาจจะมีบางคนถามคำถามเดิม ๆ ที่เราอาจจะเคยเจอในกระทู้บ้าง แต่เราเองก็อธิบายให้เค้าเข้าใจว่าอะไรคืออะไร ชื่อใหม่ บางคนบอกว่าเขียนหลาย ๆ ชื่อได้ไหม เพราะจะโทรบอกเพื่อนเรื่องนี้ ถ้าเห็นด้วยให้ลงชื่อมาทางโทรศัพท์เลย ประโยคเด็ด ๆ ที่น่าประทับใจมากก็คือ ได้เลยครับพี่ ผมสนับสนุนเต็มที่ ได้ค่ะพี่ มันก็ควรจะเปลี่ยนได้ตั้งนานแล้ว...”⁹³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹¹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 15 มิถุนายน 2553.

⁹² สัมภาษณ์, ยลดา เกริกก้อง สวณยศ, ประธานสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 17 มิถุนายน

⁹³ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 20 กุมภาพันธ์ 2553.

โดยวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พันเอกประชาสิทธิ์ ชนะสงคราม ผู้ช่วยโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้แถลงข่าวภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรีว่า⁹⁴

“...คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ตั้งกรรมาธิการระหว่างรัฐบาลและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ... ทั้งนี้ ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เพราะเป็นเรื่องที่ไปเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงในองค์กรรวม เกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่น ๆ เช่น กฎหมายการเกณฑ์ทหาร...”

ขณะที่ นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าว⁹⁵

“ในที่ประชุมได้มีการกล่าวถึงประเด็นนี้กันมาก โดยเฉพาะในเรื่องของสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายอื่น ๆ ดังนั้น การพิจารณาออกกฎหมายฉบับนี้จะต้องมีความรอบคอบ ซึ่งแต่ละกระทรวงก็มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่ม มีทั้งรับหลักการและไม่รับหลักการ โดยเฉพาะในส่วนของกระทรวงกลาโหมที่ไม่รับหลักการ เนื่องจากเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อ ส่วนของกฎหมายการเกณฑ์ทหาร เพราะต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน ขณะที่กระทรวงพัฒนาสังคมฯ ยอมรับหลักการ แต่มีเงื่อนไขและเห็นควรว่าต้องมีการศึกษาให้รอบคอบในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงเพศแล้ว ซึ่งในส่วนนี้กระทรวงการต่างประเทศได้แสดงความเห็นห่วง รวมทั้งบางกระทรวงได้มีการเสนอให้ชะลอเรื่องนี้ออกไปก่อน...”

วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 พลตำรวจโท ธีรวุฒิ บุตรศรีภูมิ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย (ในขณะนั้น) ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีให้แจ้งต่อที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญว่า⁹⁶

⁹⁴ คมชัดลึก (20 พฤศจิกายน 2550): 2

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁶ สำนักรายงานการประชุมและขอเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 67/2550,” 28 พฤศจิกายน 2550

“ตามที่คณะรัฐมนตรีได้ขอรับร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ไปพิจารณาก่อนรับหลักการ ซึ่งมีกำหนด 30 วัน คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเสร็จแล้ว พร้อมทั้งส่งคืนร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ที่เสนอโดยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นางจุรี วิจิตรวาทการและคณะ เป็นผู้เสนอภายในกำหนดเวลาและไม่ได้เสนอร่างกฎหมายของคณะรัฐมนตรีมาในคราวเดียวกัน โดยมีข้อสังเกตว่า ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีหลักการบางข้อที่ไม่ชัดเจน เช่น เมื่อกำหนดให้บุคคลที่แปลงเพศแล้วสามารถใช้ค่านำหน้านามตามเพศที่แปลงได้แล้ว จะมีผลให้กรมการปกครองต้องเปลี่ยนเพศในข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรของบุคคลดังกล่าว ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรด้วยหรือไม่ และจะถือว่าบุคคลนั้นมีสิทธิตามเพศเดิมหรือเพศที่แปลงแล้ว ซึ่งหากประสงค์ให้มีผลเป็นเพียงสามารถใช้ค่านำหน้านามของเพศที่ตนได้แปลงไปแล้วเท่านั้น ก็ไม่อาจที่จะแก้ปัญหาของการเลือกปฏิบัติได้ และอาจจะนำมาซึ่งความสับสนในสังคมไทยเพราะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นชายหรือหญิงแต่อย่างไร ซึ่งกรณีดังกล่าวอาจกระทบต่อสิทธิของชายจริงหญิงแท้ในความเข้าใจผิดซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาในภายหลัง

อย่างไรก็ตาม หากวัตถุประสงค์ของร่างฯ นี้ต้องการให้มีผลเป็นการเปลี่ยนเพศตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรแล้ว รวมทั้งการใช้สิทธิต่าง ๆ ตามเพศที่คณะกรรมการทางการแพทย์รับรองก็จะเกิดผลกระทบต่อกฎหมายหลายฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีผลกระทบต่อความหมายที่กำหนดไว้ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ที่ใช้מדลูกซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพเป็นตัวกำหนดระหว่างชายและหญิง และกระทบกับจารีตประเพณีที่ปฏิบัติมาช้านานเกี่ยวกับ “ชาย” และ “หญิง” ที่สังคมมีความเข้าใจตรงกันว่าหมายรวมถึงชายและหญิงตามเพศกำเนิด รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับการอุปสมบทที่กำหนดให้เฉพาะเพศชายเท่านั้นที่สามารถอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้เท่านั้น สำหรับหลักการเรื่องการกำหนดค่านำหน้านามหญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วเห็นควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการศึกษาเรื่องดังกล่าวด้วยความรอบคอบ และเปิดโอกาสให้มีการรับฟังความคิดเห็นเนื่องจากเป็นกฎหมายที่มี

ผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก ซึ่งทางคณะรัฐมนตรีได้เสนอให้มีการรับฟังความคิดเห็นที่กว้างขวางและมีการศึกษาผลกระทบอย่างรอบคอบก่อนที่จะดำเนินการใด ๆ ในอนาคต”

หลังจากที่ประชุมได้รับทราบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีแล้ว นางจรี วิตตรวาทกร ซึ่งเห็นว่าสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติยังไม่เข้าใจกันหลายฝ่าย จึงได้เสนอให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกันกับทางรัฐบาลเป็นระยะเวลาหนึ่งเพื่อที่จะได้ก่อให้เกิดความเข้าใจกันมากขึ้น และแม้ว่าระยะเวลาจะไม่เพียงพอต่อการแก้ไขกฎหมายในการประชุมสภา สมัยนี้ แต่อย่างน้อยก็ขอให้มีการศึกษาร่วมกันเพื่อที่รัฐบาลต่อไปจะไปนำเสนอประเด็นนี้ไปพิจารณาต่อ⁹⁷ ซึ่งในที่ประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญก็ได้มีมติร่วมกันว่าเห็นควรที่จะให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ร่วมกันก่อนที่จะมีการรับหลักการ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. จำนวน 10 คน ซึ่งที่ประชุมได้ให้เวลาในการศึกษาร่วมกันก่อนรับหลักการเป็นเวลา 7 วัน

วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2550 นางจรี วิตตรวาทกร ได้รายงานผลการศึกษาร่วมกันของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ว่า ในการพิจารณาของกรรมาธิการวิสามัญร่วมกับรัฐบาลได้มีข้อคิดเห็นหลายประเด็น รวมทั้งได้ตัดเอาประเด็นที่คิดว่าสังคมยังไม่พร้อมที่จะยอมรับก็คือเรื่องของค่านำหน้านามเกี่ยวกับผู้ที่แปลงเพศแล้ว ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ที่คณะกรรมการได้เสนอกลับเข้ามาในที่ประชุมจึงได้ตัดเรื่องของบุคคลที่แปลงเพศแล้วออกไปก่อน โดยจะทำการพิจารณาเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง ซึ่งใจความสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ก็คือ การเปิดโอกาสหรือทางเลือกให้กับผู้หญิงที่จะสามารถเลือกได้ว่าจะใช้ค่านำหน้านามว่าเป็นนางหรือนางสาวภายหลังจากการสมรส และถ้าหลังสมรสแล้วถ้ามีการหย่าร้างหรือว่าสามีถึงแก่กรรมก็สามารถกลับมาใช้นางสาวได้ตามความสมัครใจ⁹⁸

สรุปว่า หลังจากทีคณะกรรมการวิสามัญได้ร่วมกันศึกษาถึงความเหมาะสมในการเปลี่ยนค่านำหน้านามจาก “นาย” เป็น “นางสาว” ก็ได้มีมติให้ตัดมาตราที่เกี่ยวข้องกับกะเทยสาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศออกทั้งหมดเหลือเพียงส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงเท่านั้น ในช่วง

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน

⁹⁸ สำนักรายงานการประชุมและขอเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, “รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 71/2550,” 13 ธันวาคม 2550.

เวลาของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ของสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้น ประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนค่านำหน้านามของกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศ เป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจเป็นอย่างมาก สื่อต่าง ๆ นำเสนอเรื่องราวหลากหลายแง่มุมจนกลายเป็นประเด็นทางสังคมที่มีผู้ออกมาแสดงความเห็นมากมายถึงความเหมาะสมของพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งข้อถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นนี้ก็ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสังคมมาจนถึงปัจจุบัน

ล่าสุด วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ตอบคำถามที่เข้ามาจากทางเว็บไซต์เกี่ยวกับกรณีบุคคลที่ได้มีการแปลงเพศแล้วและเรียกร้องอยากจะใช้ค่านำหน้านามที่สอดคล้องกับความต้องการผ่านทางรายการนายกตอบคำถามว่า

“...จริง ๆ แล้วเรื่องนี้เคยมีเสนอเข้าสู่สภาแล้วในสมัยสภานิติแห่งชาติแล้วแต่ว่าไม่ผ่านสภา ซึ่งผมคิดว่าเรื่องนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนพูดคุย ทำความเข้าใจกัน ซึ่งคนกลุ่มนี้ผมก็เห็นนะครับว่าหลายเรื่องเราก็ต้องดูแล เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพแล้วก็เรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน ส่วนเรื่องค่านำหน้านามนั้นอาจจะเป็นเรื่องซึ่งมีความสับสนกันอยู่ ว่าในแง่ของสังคมโดยรวมแล้วอยากจะมีข้อยุติอย่างไร ซึ่งเรื่องนี้ผมก็ไม่ขัดข้อง หากว่าจะมีการติดต่อในส่วนของพรรคการเมืองต่าง ๆ เพื่อให้มีการพูดคุยกันถึงเรื่องนี้หรือแม้กระทั่งคณะกรรมการกิจการของสภา เพราะว่าผมก็เห็นว่าทุกคนต้องได้รับการเคารพในด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน...”⁹⁹

เมื่อวิเคราะห์การเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านาม พ.ศ. พบว่า มีการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความแตกต่างของระบบเพศวิถีมาเป็นเครื่องมือในการจูงใจสาธารณชนและผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย โดยเฉพาะ เพศวิถีที่แตกต่างของกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศที่ต้องประสบปัญหาจากการที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในและต่างประเทศมักเลือกปฏิบัติหรือจำกัดสิทธิบางอย่างของบุคคลเหล่านี้ด้วยข้ออ้างที่ว่าคนเหล่านี้มีภาพลักษณ์ที่ปรากฏไม่ตรงกับเอกสารระบุตัวเอง ทำให้บุคคลเหล่านี้ต้องประสบปัญหายุ่งยากในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แต่วาทกรรมที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศสร้างขึ้นมายังไม่สามารถจูงใจให้สาธารณชนหรือผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายมีความเห็นคล้อยตามและดำเนินการตามที่เครือข่ายฯ เรียกร้อง

⁹⁹ รายการนายกตอบคำถาม, [มีมติมีเดียออกอากาศทางเว็บไซต์ประจำตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี], 6 มีนาคม 2553.

เห็นได้ว่า ความล้มเหลวที่เกิดจากการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการออกพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศนั้น มีสาเหตุเนื่องมาจากความล้มเหลวของการสร้างวาทกรรมในการจูงใจให้สาธารณะและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการออกกฎหมายดังกล่าวทำตามข้อเรียกร้องของขบวนการ เนื่องด้วยทัศนคติของคนทั่วไปในสังคมต่อความเข้าใจในเรื่องเพศที่ยึดโยงอยู่กับระบบเพศวิถีที่ให้ความสำคัญเพียงแค่เพศหญิงและเพศชายตามธรรมชาติ ทำให้สังคมยังไม่พร้อมจะยอมรับเรื่องของค่านำหน้านามที่เกี่ยวข้องกับผู้แปลงเพศแล้ว อีกประการที่สำคัญคือ การเกิดคำถามต่อเงื่อนไขหรือคุณสมบัติของบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงค่านำหน้านามได้ ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเปิดโอกาสให้เฉพาะคนที่ทำการแปลงเพศแล้ว แต่ในสังคมไทยยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลงเพศแต่มีภาพลักษณ์ภายนอกที่แสดงออกถึงความเป็นผู้หญิง การสร้างเงื่อนไขที่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่ผ่าตัดแปลงเพศแล้วทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในด้านสิทธิและโอกาส และกลายเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดข้อโต้แย้งภายในสังคมว่าร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ยังมีลักษณะของการเลือกปฏิบัติเพราะไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม แม้ว่าสังคมบางส่วนจะให้ความเห็นใจและเข้าใจกับปัญหาที่กะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศต้องประสบเมื่อหลักฐานการแสดงตัวตนไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น การที่บัตรประจำตัวต่าง ๆ ระบุค่านำหน้านามว่าเป็น “นาย” แต่ภาพลักษณ์ภายนอกที่สังคมมองเห็นบุคคลเหล่านี้กลับแสดงออกถึงความเป็นผู้หญิง เหตุผลอีกประการก็คือ เรื่องของการเปลี่ยนค่านำหน้านามจาก “นาย” เป็น “นางสาว” ยังเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย ความวิตกกังวลต่อปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการออกกฎหมายดังกล่าวมีมากกว่าความเห็นใจและความเข้าใจที่สังคมมีอยู่ ทำให้เครือข่ายความหลากหลายทางเพศไม่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวในครั้งนี้

การที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใด ๆ จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการเคลื่อนไหวเรียกร้องหรือผลักดันให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมหรือการผลักดันให้เกิดกฎหมายใหม่นั้นขึ้นอยู่กับว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเหล่านั้นสามารถสร้างวาทกรรมขึ้นมาเพื่อโน้มน้าวใจหรือจูงใจให้ผู้ที่มิอำนาจออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายและสาธารณชนโดยทั่วไปเข้าใจและเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการเพิ่มเติมหรือแก้ไขอย่างที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมร้องขอได้หรือไม่

กฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับเพศนั้น ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ชัดเจนที่สุดในการแบ่งแยกระดับชั้นทางเพศและการกีดกันรูปแบบทางเพศวิถี โดยที่รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคมผ่านทางกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งคนในสังคมส่วนใหญ่มักไม่ค่อยให้ความสำคัญหรือตระหนักต่อกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องเพศ เช่น ในเรื่องของ

ความประพฤติ ว่าความประพฤติแบบใดที่ผิดกฎหมายและอะไรคือบทลงโทษทางกฎหมายต่อความผิดเหล่านั้น

การเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการออกกฎหมายและแก้ไขกฎหมายในระหว่างที่มีการร่างรัฐธรรมนูญที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ถือเป็นครั้งแรกที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายในระดับชาติ เพราะที่ผ่านมา การเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะทำการเคลื่อนไหวโดยเน้นไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในกรณีที่เป็นกรเคลื่อนไหวที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาครัฐนั้นจะเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะของการเคลื่อนไหวตอบโต้กรณีการละเมิดสิทธิเฉพาะหน้าเท่านั้น การแก้ไขข้อความในกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ถือเป็นการประสบความสำเร็จครั้งแรกในการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายในระดับชาติของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ

เห็นได้ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการผลักดันให้มีการออกกฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย มาตราที่ 30 แห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมายอาญา มาตราที่ 276 พระราชบัญญัติค่านำหน้านาม พ.ศ. ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ต่างกัน กล่าวคือ มีทั้งส่วนที่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 มีส่วนที่ประสบความสำเร็จล้มเหลว ได้แก่ การผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จแต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเสียทีเดียวก็คือ การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตราที่ 30 แห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ ที่แม้จะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเมื่อเสียงส่วนใหญ่ของสภาร่างรัฐธรรมนูญมีมติไม่รับข้อเสนอในการบรรจุคำว่า “บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ” ไว้ในวรรคที่ 2 ของมาตราที่ 30 แต่สภาร่างรัฐธรรมนูญก็ยินยอมให้มีการขยายความคำว่า “เพศ” ที่ปรากฏในมาตราที่ 30 วรรคที่ 3 ไว้ในบันทึกเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ

ในการวิเคราะห์ภาพรวมของการต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในการผลักดันให้มีการออกกฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้สร้างวาทกรรมของ “ความหลากหลายทางเพศ” มาเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของผู้ที่ทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงกลาโหมในส่วนของกรเรียกร้อง กรณีเอกสาร สด. 43 หรือสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติในการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตราที่ 30 , ประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 และพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. รวมถึงการโน้มน้ำหนักสาธารณชนทั่วไปว่าความหลากหลายทางเพศไม่ได้เป็นปัญหาของสังคมอย่างที่ใคร ๆ เข้าใจ ระบบเพศวิถีที่แตกต่างของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นเพศชาย เพศหญิงหรือผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่างก็ต้องการสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคที่เท่าเทียมกัน ความเชื่อที่ว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นความปกติหรือเป็นความเบี่ยงเบนทางเพศก็เป็นเพียงวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาผ่านการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน แม้ว่าสังคมไทยในปัจจุบันจะมีแนวโน้มในการยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่คนส่วนใหญ่ก็ยังคงติดอยู่กับกรอบแนวคิดแบบเดิม ๆ ภายใต้ระบบเพศวิถีที่กระแสหลักที่เชื่อถือในเรื่องของความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศและเชื่อในระบบความเป็นหญิง ความเป็นชายอย่างเหนียวแน่น ทำให้วาทกรรมที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศสร้างขึ้นมามีความน่าเชื่อถือไม่เพียงพอและไม่สามารถจูงใจให้สาธารณชนและผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายคล้อยตามได้ เช่น

การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กระทรวงกลาโหมแก้ไขถ้อยความ “โรคจิต” ในเอกสาร สด. 43 และการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหมฉบับที่เป็นปัญหา ที่แม้ในช่วงแรกจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีเมื่อทางกระทรวงกลาโหมได้ให้ความสนใจในการเร่งแก้ปัญหาด้วยการแก้ไขถ้อยคำในเอกสาร สด. 43 และดำเนินการแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหมฉบับที่เป็นปัญหา แต่จากการต่อสู้เคลื่อนไหวที่ใช้เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งนับรวมเวลาได้ถึง 6 ปี แต่กฎกระทรวงที่ทางกระทรวงกลาโหมได้ทำการแก้ไขก็ยังคงอยู่ในช่วงของการพิจารณา และจากเหตุการณ์ล่าสุดที่ได้กล่าวถึงไปแล้วข้างต้น เมื่อการเกณฑ์ทหารประจำปี 2554 กระทรวงกลาโหมได้ระบุคำว่า “มีความผิดปกติทางจิตถาวร” ในเอกสารการเกณฑ์ทหารของกะเทย สาวประเภทสอง หรือผู้หญิงข้ามเพศ ซึ่งอาจเพราะผู้ที่มีอำนาจในการแก้ปัญหาโดยตรงของรัฐยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิทางเพศก็เป็นได้ หรือในกรณี ระหว่างที่มีการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ก็ได้เกิดกระแสต่อต้านจากหลายฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยต่อการเปลี่ยนค่านำหน้านามจาก “นาย” มาเป็น “นางสาว” นัยยะที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แม้ว่าเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะพยายามสร้างวาทกรรมให้เห็นถึงความจำเป็นในการแก้ไขเพิ่มข้อกำหนดเพื่อให้กลุ่มตนได้รับความเสมอภาคมากเพียงใด แต่สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือวาทกรรมต่าง ๆ ที่ถูกผลิตออกมาเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ยังมีลักษณะของความขัดแย้งทางด้านความคิด เช่น สื่อหนึ่งออกมาในลักษณะของการให้การสนับสนุน ในขณะที่อีกสื่อหนึ่งออกมาในลักษณะขัดแย้ง ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อทัศนคติของสาธารณชนโดยทั่วไปและผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายของรัฐที่ยังไม่เข้าใจถึงความหลากหลายในระบบเพศ

วิถีซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวของการเคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

กล่าวได้ว่า แม้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะไม่ประสบความสำเร็จทั้งหมดตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ แต่การเคลื่อนไหวในครั้งนี้ก็ได้ส่งผลสะท้อนต่อการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมข้อกฎหมาย ทั้งจากการอภิปรายของสมาชิกในสภาวาระรัฐธรรมนูญและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่ต้องทำการอภิปรายในประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวางกว่าจะได้มาซึ่งข้อสรุป

นอกจากนี้ การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศยังได้ส่งผลกระทบต่อด้านการเปิดพื้นที่และสร้างประเด็นสาธารณะ เห็นได้จากการจัดงานเสวนาต่าง ๆ ของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ เช่น

- งานเสวนาเรื่อง “สิทธิทางเพศ” และ “สุขภาวะทางเพศ” ของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ประเด็นพิจารณาจากร่างแก้ไขกฎกระทรวงกกลาโหมกรณี บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด.43)” จัดขึ้นที่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2552
- งานเสวนาเรื่อง “มาตรา 30 แห่งรัฐธรรมนูญไทย ฉบับ 2550 ประเด็นชายหญิงและบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศมีสิทธิเท่าเทียมกัน” จัดขึ้นที่ โรงแรมรอยัลเพนินซูล่า จ.เชียงใหม่ วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2550
- งานเสวนาเรื่อง มุมมองของ สสร. กับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญปี 2550 “ห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่าง” จัดขึ้นที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2550
- งานสัมมนาเรื่อง “สิทธิมนุษยชนของบุคคลแปลงเพศ กรณี การใช้คำนำหน้าชื่อ” จัดขึ้นที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2550
- ฯลฯ

ซึ่งการจัดงานเสวนาต่าง ๆ ของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศถือได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้อีกทางหนึ่ง โดยการใช้เวทีเสวนาเป็นช่องทางในการนำเสนอวาทกรรมใหม่ ๆ การนำเสนอเรื่องราวในแง่มุมต่าง ๆ ของ

เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ ทั้งการนำเสนอในส่วนของความต้องการของเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงประเด็นทางสังคม การเมืองและสิทธิมนุษยชนมาก นอกจากการสร้างพื้นที่ผ่านเวทีเสวนาแล้ว เครือข่ายความหลากหลายทางเพศยังได้ใช้พื้นที่สื่อแขนงต่าง ๆ เป็นช่องทางในการสื่อสารกับสาธารณชน เพื่อสร้างความเข้าใจและลดอคติที่สาธารณชนมีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่วนในด้านของการสร้างประเด็นสาธารณะนั้น เห็นได้จาก การที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศสามารถทำให้ข้อเรียกร้องของเครือข่ายฯ กลายเป็นประเด็นสาธารณะทางสังคมและการเมืองที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างแพร่หลาย ผ่านสื่อแขนงต่าง ๆ เช่น ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงคำนำหน้านามจาก “นาย” เป็น “นางสาว” ที่มีทั้งกระแสตอบรับและกระแสคัดค้านจากสังคมอย่างกว้างขวาง ทำให้สื่อต่าง ๆ เชิญตัวแทนจากเครือข่ายความหลากหลายทางเพศไปออกรายการโทรทัศน์หลายรายการเพื่อตอบข้อซักถามที่ก่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมขณะนั้น เช่น รายการตาสว่าง ที่ดำเนินรายการโดยสัญญา คุณากร ออกอากาศทาง ช่อง 9 อสมท. เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2550 หรือรายการเรื่องเด่นเย็นนี้ ที่ดำเนินรายการโดย สุรยุทธ สุกทัศน์จินดา ออกอากาศทาง ช่อง 3 เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ฯลฯ

กฎหมาย กวาระเปียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เห็นอำนาจที่เหนือกว่าในการควบคุมเรื่องเพศของรัฐ กฎหมายซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญและมีนัยยะของความแตกต่างระหว่างเพศได้ส่งผลกระทบต่อสถานภาพทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ อีกทั้งยังมีลักษณะของการควบคุมความเป็นอยู่ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมด้วย กฎหมายส่วนใหญ่โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับเพศจะบัญญัติมาจากความคิดเห็นของผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย แล้วนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดว่าบุคคลต้องเป็น หรือควรเป็นอย่างไร กฎหมายจึงไม่ได้แสดงออกถึงความเป็นกลางหรือความยุติธรรมสำหรับทุกคน แต่กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศที่ดำรงอยู่ในสังคม การตอกย้ำความสัมพันธ์ของความเป็นเพศชายและเพศหญิงจึงเปรียบเสมือนการปิดกั้นความหลากหลายทางเพศไว้ภายใต้ความยุติธรรมที่กฎหมายสร้างขึ้น การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในครั้งนี้จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างวาทกรรมใหม่ให้กับกฎหมายไทยที่จะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4.2 ผลสะท้อนต่อมิติการยอมรับทางสังคม

นานมาแล้วที่การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันถูกสังคมมองว่าเป็นความผิดปกติทางเพศ เป็นความผิดปกติที่เกิดจากจิตใจหรือเป็นพฤติกรรมที่ผิดปกติไปจากธรรมชาติที่มนุษย์พึงกระทำ ในอดีต การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันมักจะถูกอธิบายด้วยแนวคิดทางด้านจิตวิทยาหรือความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์โดยการเชื่อมโยงให้เห็นว่า ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นบุคคลที่มีพัฒนาการผิดปกติหรือมีระดับฮอร์โมนในร่างกายไม่สมดุล กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากการที่สังคมไม่เห็นด้วยหรือไม่ยอมรับการเป็นคนรักเพศเดียวกัน สังคมจึงได้สร้างวาทกรรมเพื่อสะท้อนและชี้ให้เห็นว่า การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมผ่านทางสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา สื่อมวลชน ฯลฯ ซึ่งความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีพื้นที่ในการใช้ชีวิตจำกัดกว่าคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม แม้ว่าปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวจะเปลี่ยนแปลงไปและสังคมได้เปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ ได้เลือกวิถีในการดำเนินชีวิตของตนเองมากขึ้น ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม มีการเปิดเผยตัวและแสดงออกถึงตัวตนและอัตลักษณ์ทางเพศของตนมากขึ้นกว่าเดิม แต่คนในสังคมอีกเป็นจำนวนมากก็ยังคงมีอคติและกีดกันผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจากพื้นที่ต่าง ๆ ในสังคม

ทัศนคติทางสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานที่ ซึ่งมีตั้งแต่การขัดขวางความสัมพันธ์ของคนรักเพศเดียวกัน การให้การยอมรับเป็นครั้งคราวหรือการเปิดใจยอมรับ ซึ่งตามสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบันเราปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีปรากฏอยู่ในทุกพื้นที่ เราสามารถพบเห็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ทั่วไปในพื้นที่ต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งการปรากฏเป็นข่าวผ่านทางสื่อมวลชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบอยู่เสมอ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ทำการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับถึงความแตกต่างหลากหลายที่สามารถเกิดขึ้นได้ในระบบเพศวิถีของมนุษย์ ปัจจุบัน เราสามารถมองเห็นพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้อย่างชัดเจนผ่านการสร้างวัฒนธรรมย่อยของคนกลุ่มนี้ การสร้างตัวตนของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่มเป็นกระบวนการในการช่วงชิงความหมายในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศของสื่อมวลชนที่มีผลต่อทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ มุมมองที่สื่อมวลชนใช้

ในการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเปรียบเสมือนภาพตัวแทนที่ถูกส่งไปถึงคนทั่วไปในสังคม ดังนั้น เราจึงปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนเป็นตัวแปรสำคัญที่จะนำมาซึ่งการยอมรับในทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย โดยจะเป็นการศึกษาผ่านพื้นที่สื่อมวลชนและทัศนคติของผู้เข้าร่วมขบวนการว่าพวกเขาเหล่านั้นมีความรู้สึกหรือรับรู้ต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้านมติการยอมรับทางสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยอย่างไรบ้าง

4.2.1 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงสาธารณะต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในพื้นที่สื่อมวลชน

สถานะของบุคคลมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในอดีต เรื่องราวหรือพฤติกรรมของคนรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม การแสดงออกถึงพฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันเป็นสิ่งที่ต้องปกปิดและไม่สามารถเปิดเผยให้สังคมรับรู้ได้ การที่คนในแต่ละสังคมมีค่านิยม ทัศนคติและคำอธิบายในเรื่องเพศแตกต่างกันนั้นเป็นผลมาจากกระบวนการในการให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศผ่านสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

ในสังคมตะวันตก การให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นตามมาตรฐานทางสังคมที่เปลี่ยนไป ปัจจุบัน มีหลายประเทศที่ออกกฎหมายเพื่อรองรับการแต่งงานของเพศเดียวกัน (Same – Sex Marriage) เช่น แคนาดา เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ฯลฯ ซึ่งคู่สมรสเพศเดียวกันจะมีสิทธิตามกฎหมายเท่าเทียมกันกับคู่สมรสชายหญิงทุกประการ ส่วนประเทศนิวซีแลนด์มีกฎหมายในลักษณะคล้ายกันเรียกว่ากฎหมายว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของคนเพศเดียวกัน (Civil Union) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อรองรับการแต่งงานของคู่สมรสเพศเดียวกันอีกประเภทหนึ่ง มีลักษณะคล้ายกับกฎหมายเพื่อรองรับการแต่งงานของเพศเดียวกัน (Same – Sex Marriage) ตรงที่คู่สมรสตามกฎหมายว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของคนเพศเดียวกัน (Civil Union) จะได้รับสิทธิที่เท่าเทียมตามกฎหมายเหมือนกับการสมรสระหว่างชายหญิง ส่วนข้อแตกต่างคือ การแต่งงานในลักษณะตามกฎหมายว่าด้วยการอยู่ร่วมกันของคนเพศเดียวกัน (Civil Union) ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการแต่งงาน (Marriage) แม้ในทางปฏิบัติจะส่งผลเช่นเดียวกันก็ตาม¹⁰⁰

¹⁰⁰ อนิรุต พิเสฏฐกุลลาศัย, “Civil Union ทางออกของ Same – Sex Marriage ในนิวซีแลนด์,” ผู้จัดการ,

ปัจจุบัน ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นกลุ่มคนที่สามารถมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนบนพื้นที่ทางสังคม ส่วนหนึ่ง อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางสังคมที่ให้การยอมรับต่อความหลากหลายทางด้านเพศภาวะและเพศวิถีมากขึ้น ประกอบกับมีการรวมตัวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหลายกลุ่มที่ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวเพื่อสร้างการยอมรับและความเข้าใจกับคนในสังคมถึงการดำรงอยู่ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคม อีกทั้งช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในสังคมที่ขยายตัวมากขึ้น ส่งผลให้การสร้างความเข้าใจระหว่างคนในสังคมกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจึงมีโอกาสมากขึ้นตามไปด้วย เมื่อวิเคราะห์วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะเห็นได้ว่า เครือข่ายความหลากหลายทางเพศมีเป้าหมายหลักในการทำงานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้หมดไป โดยเครือข่ายความหลากหลายทางเพศมียุทธวิธีที่สำคัญ 3 รูปแบบ คือ

1. การสร้างพื้นที่ของ “ความหลากหลายทางเพศ” ผ่านการจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การโครงการประชุม เสวนาและการบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและสันติภาพ การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ ฯลฯ
2. การสื่อสารกับสาธารณะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อโฆษณา ฯลฯ
3. การสื่อสารและการสร้างพื้นที่ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet)

ดังนั้น สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ดนตรี โฆษณา แฟชั่นหรือแม้แต่สื่ออินเทอร์เน็ต ฯลฯ จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อตัวผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและทัศนคติเชิงสาธารณะต่อประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ

ในด้านของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ การที่สื่อมวลชนนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในมุมมองต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเกิดความเข้าใจในตนเองมากขึ้น เมื่อเกิดความเข้าใจก็ส่งผลต่อการเปิดเผยตัวตนของพวกเขาให้สังคมภายนอกได้รับรู้ ทำให้ชุมชนหรือสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ขยายวงกว้างเข้าไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของสังคมมากยิ่งขึ้น ส่วนในด้านทัศนคติเชิงสาธารณะที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทัศนคติเชิงสาธารณะต่อประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศส่วนใหญ่จะ

มีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกับมุมมองที่สื่อนำเสนอออกมา หากสื่อนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศไปในทางบวก ทักษณคติเชิงสาธารณะที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็จะมีแนวโน้มไปในทางบวกด้วย แต่หากสื่อนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศไปในทางลบ ทักษณคติเชิงสาธารณะที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็มีแนวโน้มไปในทางลบด้วยเช่นกัน เช่น

ปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2550 สื่อต่าง ๆ ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่นายศุทธิวัฒน์ สิมศิริวงศ์ ได้เข้าร้องเรียนกับหนังสือพิมพ์ข่าวสด กรณีที่ถูกพนักงานต้อนรับปฏิเสธไม่ให้เข้าไปใช้บริการในผับ “คอนเซ็ปต์ ซีเอ็มสแควร์” ที่โรงแรมโนโวเทล โดยกล่าวอ้างว่าเป็นนโยบายของทางผับที่ผู้บริหารไม่ต้องการให้สาวประเภทสองเข้าไปใช้บริการ¹⁰¹ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้รับความสนใจจากสังคมเป็นอย่างมาก หลายฝ่ายต่างออกมาวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติของสถานบริการดังกล่าว ต่อมา นายไมเคิล โทมัส ผู้จัดการใหญ่ของโรงแรมโนโวเทล ได้ออกแถลงการณ์แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยกล่าวว่า¹⁰²

“ทางโรงแรมไม่ได้มีนโยบายกีดกันบุคคลหรือการแบ่งแยกศาสนา วัฒนธรรม เชื้อชาติ รวมถึงสถานภาพทางเพศ โดยนายโทมัสได้ทำการชี้แจงว่าเนื่องจากรูปภาพในบัตรประชาชนของลูกค้าไม่เหมือนกับตัวจริง และทางโรงแรมให้ความสำคัญในเรื่องความปลอดภัยเป็นอย่างสูง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถือเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดของพนักงาน ซึ่งทางโรงแรมได้ดำเนินการแก้ไขด้วยการจัดการอบรมทักษะในการให้บริการกับพนักงาน”

นอกจากนี้ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่กำลังมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน แต่เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ลงมติแล้วว่าไม่เห็นชอบให้มีการเพิ่มเติมคำว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ลงในมาตราที่ 30 หลายฝ่ายจึงเรียกร้องให้คณะกรรมการและสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญหันมาพิจารณาแก้ไขข้อความในมาตราที่ 30 อีกครั้ง ซึ่งในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2550 สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญก็ได้มีมติให้ขยายความคำว่า “เพศ” ลงในบันทึกเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ¹⁰³

¹⁰¹ ข่าวสด, (26 มิถุนายน 2550): 2.

¹⁰² ข่าวสด, (27 มิถุนายน 2550): 3.

¹⁰³ สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 38,” 30 มิถุนายน 2550.

ในช่วงต้นปี พ.ศ. 2552 สื่อต่าง ๆ ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับโรงเรียนโปลิเทคนิค ลานนา ในจังหวัดเชียงใหม่ที่อนุญาตให้นักเรียนที่เป็นกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศ ใ้ลงทะเบียนมาเรียน และได้จัดให้มีห้องน้ำที่แยกสำหรับนักเรียนเหล่านี้โดยเฉพาะ¹⁰⁴ ซึ่งหลังจากที่ สื่อต่าง ๆ ได้นำเสนอข่าวนี้ออกไป สถานที่ต่าง ๆ หลายแห่งก็ได้สร้างห้องน้ำเพิ่มสำหรับกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศโดยเฉพาะไว้ให้บริการมากขึ้น เช่น วัดลุ่มมหาชัยชุมพล จังหวัดระยอง วัดท่าการ้อง ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฯลฯ

เห็นได้ว่า มุมมองในการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนมีผลต่อทัศนคติของคนใน สังคมเป็นอย่างมาก สื่อมวลชนจึงเป็นช่องทางสำคัญที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศใช้ในการ ติดต่อสื่อสารกับคนทั่วไป

ขณะเดียวกันการปรากฏตัวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในปัจจุบันก็ เป็นที่สนใจของสื่อมวลชน นทีกกล่าวว่า สื่อเป็นช่องทางที่สะดวกและรวดเร็วที่สุดในการติดต่อกับ สังคม ในขณะที่สื่อก็ช่วยให้สังคมเข้าใจต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นด้วย แต่ ถ้าหากสื่อนำเสนอข่าวในเชิงลบของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ คนในสังคมทั่วไปก็มักจะเชื่อ ตามข่าวที่สื่อนำเสนอ หลังจากที่กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ รวมกันกันเคลื่อนไหวในนามของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศเมื่อ พ.ศ. 2548 ทำให้ สื่อมวลชนหันมาให้ความสนใจกับประเด็นต่าง ๆ ที่ทางเครือข่ายฯ ได้ทำการเคลื่อนไหวมากขึ้น¹⁰⁵ เช่น

ช่วงต้นปี พ.ศ. 2552 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ออกมาเคลื่อนไหว คัดค้านนโยบายของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย ที่มีนโยบายไม่รับบริจาคโลหิตจาก บุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศเดียวกัน ซึ่งปรากฏข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อชนิด ต่าง ๆ ตั้งแต่วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 นานติดกันหลายสัปดาห์ ทำให้เกิดการวิพากษ์ณ์ วิวิจารณ์อย่างกว้างขวาง นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเป็นการตีตราต่อกลุ่มเกย์และคนข้ามเพศ แล้วยังส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติด้วย ซึ่งหลักเกณฑ์ในการคัดกรองผู้ บริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติจะพิจารณาคำตอบจากแบบสอบถามในใบสมัครผู้ บริจาคโลหิตข้อที่ 12 พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ¹⁰⁶ ที่ถามว่า

¹⁰⁴ บางกอกทูเดย์ (30 มกราคม 2552): 2.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ นที อีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

¹⁰⁶ ใบสมัครผู้บริจาคโลหิต ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภากาชาดไทย, หน้า 2.

- 12.1 ท่านมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่ของท่าน
- 12.2 ท่านมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน (ตอบเฉพาะเพศชาย)
- 12.3 คู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่น
- 12.4 คู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน (ตอบเฉพาะเพศหญิงที่มีคู่เป็นชาย)

โดยเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยัง คณะกรรมการสาธารณสุข วุฒิสภาเพื่อขอให้คณะกรรมการฯ ตรวจสอบกรณีสภาอากาศไทย ละเมิดสิทธิของกลุ่มเกย์¹⁰⁷ ซึ่งในระหว่างนั้นก็ยังมีกลุ่มและองค์กรอื่น ๆ เช่น คณะกรรมการองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ คณะอนุกรรมการด้านการส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค ใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฯลฯ ได้ออกมาร่วมเคลื่อนไหวคัดค้านนโยบายของ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ จนกระทั่งทางศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติยินยอมที่จะแก้ไขแบบสอบถาม เกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศโดยไม่เจาะจงเพศใดเพศหนึ่งอีก โดยการปรับเปลี่ยนแบบสอบถามในข้อที่ 11 และตัดข้อที่ 12 ออก ดังนี้¹⁰⁸

ข้อ 11 ท่านหรือคู่ของท่านมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ โดยให้ตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” ได้แก่

- (1) ท่านมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ไม่ใช่คู่ของท่าน
- (2) ท่านมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน
- (3) คู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่น
- (4) คู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน
- (5) ท่านหรือคู่ของท่านมีเพศสัมพันธ์กับผู้ขายบริการ

¹⁰⁷ คณะกรรมการสาธารณสุข วุฒิสภา, “หนังสือที่ สว (กมธ๓) ๐๐๑๙/๔๓๐๐, เรื่อง รายงานผล ตรวจสอบข้อเท็จจริงเรื่องร้องเรียน,” 23 กันยายน 2552

¹⁰⁸ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ, “สรุปผลการประชุมคณะอนุกรรมการวิชาการ ศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ สภาอากาศไทย เรื่อง การปรับเปลี่ยนแบบสอบถามผู้บริจาคโลหิตของศูนย์บริการโลหิตแห่งชาติ,” 4 เมษายน 2551.

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2552 เครือข่ายความหลากหลายทางเพศ นำโดยสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทยเรียกร้องให้กระทรวงศึกษาธิการยกเลิกข้อบังคับให้กะเทย สาวประเภทสองและสตรีข้ามเพศแต่งกายเป็นชายเข้าเรียนและเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร โดยให้เหตุผลว่า ที่ผ่านมาสถาบันการศึกษาต่าง ๆ บังคับให้กะเทย สาวประเภทสองและสตรีข้ามเพศต้องแต่งกายเป็นชายซึ่งถือเป็นการเลือกปฏิบัติและเป็นการคุกคามทางเพศ

การเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในครั้งนี้ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ถึงความเหมาะสมซึ่งมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย เช่น

นายณรงค์ พุทธิชีวิน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (มรส.) กล่าวถึงกรณีนักศึกษาเพศที่สามแต่งเครื่องแบบนักศึกษาที่ไม่ตรงกับเพศของตนเองว่า¹⁰⁹

“มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีไม่บังคับในเรื่องนี้และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ตัดสินใจด้วยตัวเอง โดยยินดีให้นักศึกษาได้พิจารณาเลือกจะเป็นในสิ่งที่ตัวเองอยากเป็นอย่างแท้จริง ขอเพียงให้เป็นเครื่องแบบนักศึกษาชายและหญิงตามระเบียบที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ และแต่งแล้วให้ออกมาเป็นนักศึกษาที่แต่งกายดี เรียบร้อย เป็นสุภาพชน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องมีความสอดคล้องกับศาสตร์ที่เรียนหรือวิชาชีพที่จะประกอบในอนาคตด้วย เนื่องจากบางวิชาชีพเข้มงวดและต้องการความชัดเจนในเรื่องเพศ เช่น คณะครุศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์”

ทางด้าน นายปริญญา เทวานฤมิตรกุล รองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) กล่าวว่า¹¹⁰

“ในส่วนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น เปิดกว้างในเรื่องสิทธิเสรีภาพในการแต่งกายซึ่งที่มหาวิทยาลัยไม่มีข้อบังคับว่า นักศึกษาต้องแต่งกายชุดนักศึกษามาเรียน และถือเป็นเรื่องปกติของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปแล้วที่จะมีนักศึกษาชายที่มีจิตใจเป็นหญิงแต่งกายชุดนักศึกษาหญิงมาเรียน เพียงแต่ต้องอยู่ในขอบเขตที่จะต้องไม่ไปกระทบและละเมิดสิทธิผู้อื่น เช่น กรณีที่ยังไม่ได้ผ่าตัดแปลงเพศก็ไม่ควรใช้ห้องน้ำหญิง ไม่ควรอยู่หอพักนักศึกษาหญิง ส่วนเรื่องการแต่ง

¹⁰⁹ มติชน (29 สิงหาคม 2552).

¹¹⁰ ข่าวสด (10 ธันวาคม 2552).

กายเพื่อเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรนั้น ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยมีหลักปฏิบัติว่าให้แต่งกายตามค่านำหน้า เช่น ถ้าเป็นนายก็ต้องแต่งกายด้วยชุดนักศึกษาชาย ถ้าเป็นนางสาวก็ต้องแต่งกายด้วยชุดนักศึกษาหญิงเพราะถือว่าเป็นการเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร แต่ถ้าสำนักพระราชวังได้แจ้งมายังกระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ว่าไม่ขัดข้องที่จะให้นักศึกษาชายที่ป่วยเป็นโรค Transsexualism สามารถแต่งกายด้วยชุดนักศึกษาหญิงเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรได้ ในส่วนของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็ไม่ขัดข้องและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม”

ในขณะที่ นายศิริโรจน์ ผลพันธิน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (มสด.) ในฐานะประธานที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งประเทศไทย (ทปอ.มจร.) กล่าวว่า¹¹¹

“จากการหารือร่วมกันถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มเครือข่ายสตรีข้ามเพศให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาข้ามเพศได้แต่งชุดนิสิตนักศึกษาเป็นหญิงเพื่อเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรนั้น ที่ประชุมไม่เห็นด้วยที่จะให้นักศึกษาข้ามเพศแต่งชุดนิสิตนักศึกษาเป็นหญิงเพื่อเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร เพราะหากดูความเหมาะสมในการบังคับมทูลเรียกชื่อนักศึกษา ก่อนที่จะเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตรมีชื่อเป็นนายแต่แต่งกายเป็นหญิงนั้นเป็นเรื่องไม่เหมาะสม อีกทั้งหากอนุโลมให้นักศึกษาข้ามเพศแต่งชุดนิสิตนักศึกษาเป็นหญิง กลุ่มนักศึกษาที่กายเป็นหญิงแต่ใจเป็นชายอาจออกมาเรียกร้องได้เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ควรอยู่ในขอบเขตแนวทางปฏิบัติด้วย และที่ผ่านมามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้อนุญาตให้นักศึกษาข้ามเพศแต่งชุดนิสิตนักศึกษาหญิงมาเรียนได้อยู่แล้ว”

ทางด้าน นายภิรมย์ กมลรัตนกุล อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะประธานที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) กล่าวว่า

“ในการประชุม ทปอ.ที่ผ่านมามีการหารือเกี่ยวกับกรณีเครือข่ายสตรีข้ามเพศออกมาเรียกร้องให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดให้กลุ่มนิสิตนักศึกษาข้ามเพศได้แต่งชุดนิสิตนักศึกษาเป็นหญิงเพื่อเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร โดยที่ประชุมได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวาง ซึ่งอธิการบดีทั้ง 23

¹¹¹ ข่าวสด (12 ธันวาคม 2552).

แห่งมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการรับปริญญาควรจะต้องแต่งกายตามเดิม ไม่ควรเปลี่ยนแปลง ซึ่งที่ผ่านมาแต่ละมหาวิทยาลัยก็ไม่บังคับนักศึกษาในการแต่งกายเข้าเรียนอยู่แล้ว แต่การเข้ารับพระราชทานปริญญาควรจะต้องแต่งกายให้มีกาลเทศะและเคารพกติกาของสังคม”¹¹²

เห็นได้ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นถึงการลดลงของอคติและความเขมงวดที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เนื่องจากภาครัฐซึ่งเป็นคู่กรณีได้ยินยอมรับฟังเหตุผล และผ่อนปรนที่จะกระทำตามข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แม้ว่าข้อเรียกร้องบางประการจะไม่ได้ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ครบถ้วน แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นสัญญาณที่ดีในการเปิดพื้นที่ให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ออกมาตอบโต้ในกรณีที่พวกเขาถูกละเมิดสิทธิ

แม้ว่าการสื่อสารผ่านทางสื่อมวลชนจะเป็นช่องทางสำคัญในการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แต่การสื่อสารผ่านสื่อในบางครั้งก็ส่งผลกระทบต่อตัวขบวนการ เนื่องจากเกิดความผิดพลาดในการตีความ ทำให้สื่อนำเสนอเรื่องราวผิดพลาดไปจากข้อเท็จจริงที่ขบวนการต้องการนำเสนอ ซึ่งในปัจจุบัน มีทางเลือกอีกทางหนึ่งซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศคือ การสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคมอีกประเภทหนึ่งที่สมาชิกในพื้นที่นี้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลก หรือที่คนทั่วไปเรียกกันว่าสังคมออนไลน์หรือพื้นที่ไซเบอร์ (Cyber Space) ความสะดวกในการติดต่อสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถติดต่อสื่อสารกับสาธารณชนได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศส่วนใหญ่จะมีเว็บไซต์ของกลุ่มหรือกระดานสนทนาไว้สำหรับการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกหรือคนภายนอกที่ต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น เว็บไซต์ชื่อว่า www.rsat.info ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย เว็บไซต์ www.tf101.com ของสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย เว็บไซต์ www.sapaan.org ของกลุ่มสะพาน เว็บไซต์ www.mplusthailand.com ของกลุ่มเพื่อนชายรุ่นใหม่ใส่ใจสุขภาพ ฯลฯ เว็บไซต์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างข้างต้นจะมีรูปแบบในการนำเสนอคล้ายกันคือ ภายในเว็บไซต์จะนำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเด็นต่าง ๆ ทั้งข้อมูลทางด้านวิชาการ กิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของกลุ่ม ข่าวสารที่ประเด็นเกี่ยวกับความหลากหลายทาง

¹¹² ไทยโพสต์ (21 ธันวาคม 2552).

เพศที่กำลังเป็นที่สนใจของสังคมและจะมีกระดานสนทนาให้ผู้คนต่าง ๆ ได้เข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือติดต่อกับกลุ่ม มีการให้คำปรึกษาผ่านทางอีเมลล์หรือกระดานสนทนา ซึ่งในบางครั้งก็จะมีแพทย์ นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีความเชี่ยวชาญได้เข้ามาช่วยตอบปัญหาต่าง ๆ เป็นประจำ ฯลฯ

เห็นได้ว่า สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ใช้ในการอธิบายตัวตนให้สังคมได้เข้าใจและยังเป็นพื้นที่ที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยที่ขอบเขตของพื้นที่ที่สามารถขยายออกไปได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางด้านกายภาพ นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตยังช่วยให้ผู้เข้าร่วมขบวนการหรือสมาชิกจากกลุ่มต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตถือเป็นการสื่อสารสองทางที่บุคคลสามารถโต้แย้งหรืออภิปรายกันได้ทำให้เกิดความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น แตกต่างจากการสื่อสารผ่านทางสื่อวิทยุหรือสื่อโทรทัศน์ที่เปิดโอกาสให้บุคคลต่าง ๆ ได้เข้าไปแสดงความคิดเห็นได้น้อยมาก แม้ว่าในปัจจุบันสื่อดังกล่าวจะมีบริการให้แสดงความคิดเห็นผ่านทางข้อความสั้น (SMS) ได้ แต่ความคิดเห็นเหล่านั้นส่วนมากก็มักจะไม่ได้นำมาอภิปรายโต้ตอบกัน อย่างไรก็ตาม สื่ออินเทอร์เน็ตก็ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึง แม้ว่าในปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะทำให้ผู้คนในสังคมติดต่อกันได้สะดวกขึ้น แต่บุคคลบางกลุ่มก็ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการ เช่น ผู้ที่มีฐานะยากจนหรือเป็นผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงไม่สามารถเข้าร่วมในส่วนนี้ได้

แม้ว่าในปัจจุบัน การนำเสนอข่าวและประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศของสื่อมวลชนมีความหลากหลายของประเด็นในการนำเสนอมากกว่าในอดีต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความคิด ความเชื่อและมุมมองที่สื่อมวลชนมองถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้มีลักษณะของการแบ่งแยกหรือทำให้เป็นอื่นอย่างชัดเจนเหมือนที่ผ่านมา ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อ ความคิดและอุดมการณ์หลักของสังคมว่า ในปัจจุบันนี้สังคมไทยมีแนวโน้มที่จะยอมรับและเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน อคติทางด้านลบแบบเดิม ๆ ที่สังคมไทยมีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็ยังมีอยู่เช่นเดียวกัน เช่น

พ.ศ. 2549 เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับภาพยนตร์เรื่อง “เพื่อน...กูรักมึงวะ” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวความรักของชายสองคน ที่คนหนึ่งเป็นตำรวจ ในขณะที่อีกคนเป็นมือปืน ซึ่งโชคชะตานำพาให้ทั้งสองคนมาพบกันและสุดท้ายก็รักกัน หลังจากที่มิกระแสข่าวเกี่ยวกับภาพยนตร์เรื่องนี้ออกไป สังคมก็เริ่มมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสมของเนื้อ

เรื่อง บางส่วนเห็นว่าเนื้อเรื่องไม่สร้างสรรค์ ในขณะที่บางส่วนเห็นว่าเป็นการสร้างมิติให้กับวงการภาพยนตร์ไทย เช่น

พล.ต.ท.อชิรวิทย์ สุพรรณเภสัช โฆษกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (ในขณะนั้น) ได้แสดงความคิดเห็นว่า¹¹³

“ไม่ได้ต่อต้านหรือปฏิเสธเรื่องเกย์ ทุกประเทศก็มีคนประเภทนี้อยู่ แต่ก็อยากให้เขาอยู่ในสังคมของเขา แต่ถ้าจะนำเรื่องคนในเครื่องแบบมาทำเป็นหนังเกย์ มันจะทำให้ภาพลักษณ์ของตำรวจเสีย ไม่เกิดประโยชน์ อยากให้สร้างอะไรที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสังคมจะเหมาะสมกว่า ถ้าจะทำหนังแบบนี้แล้วเอาตำรวจไปเกี่ยวข้องด้วยชีวิตคงไม่เป็นสุข เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นจำนวนมากคงไม่พอใจแน่นอน”

ด้าน ลัดดา ตั้งสุภาชัย ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กล่าววว่า¹¹⁴

“การสร้างหนังในแนวชายรักชายหรือหนังเกย์ถือเป็นสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอที่คงจะมีใครหรือหน่วยงานใดไปห้ามไม่ให้สร้างไม่ได้ แต่เชื่อว่ากระแสสังคมจะเป็นตัวช่วยตัดสินเองว่าอะไรสมควรหรืออะไรไม่เหมาะสม สำหรับการสร้างแนวนี้ในต่างประเทศอาจจะไม่ใช่เรื่องแปลก แต่ในเมืองไทยทางผู้สร้างควรต้องคำนึงด้วยว่าสังคมไทยมีความพร้อมและยอมรับตรงนี้แค่ไหน เพราะวิถีชีวิตของชายรักชายนั้นสังคมไทยยังไม่เปิดกว้างยอมรับและมองว่าเป็นความเบี่ยงเบนทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งจริง ๆ แล้วตนก็ไม่อยากให้เห็นสังคมเน่าเฟะไปมากกว่านี้”

ในขณะที่ วรพงศ์ ศิริวรรณ เว็บบาสเตอร์มิสเตอร์โปลิศดอทคอม ซึ่งเป็นที่รู้จักในกลุ่มเกย์ที่นิยมคนในเครื่องแบบโดยเฉพาะคนในวงการตำรวจ แสดงความคิดเห็นว่า¹¹⁵

“การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องของมุมมองความคิด เพราะโดยปกติแล้วกลุ่มเกย์ทุกคนในสังคมมองในแง่ลบอยู่แล้ว

¹¹³ บางกอกทูเดย์ (24 พฤษภาคม 2549).

¹¹⁴ บางกอกทูเดย์ (25 พฤษภาคม 2549).

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

ดังนั้นเนื้อหาของภาพยนตร์ไม่ควรจะสร้างให้เกิดผลกระทบต่อสังคมโดยรวม
ไม่ควรเน้นเรื่องเซ็กซี่มากเกินไป แต่ควรเน้นเรื่องความรักบริสุทธิ์ที่มีต่อกัน”

เห็นได้ว่า การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านสื่อ
ภาพยนตร์เป็นเรื่องที่เสี่ยงต่อการถูกต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะจากกลุ่ม
บุคคลที่ถูกพาดพิง แม้สังคมจะยอมรับว่าความหลากหลายทางเพศมีอยู่ในทุกพื้นที่ของสังคม และ
สื่อมวลชนถือเป็นสื่อกลางในการสะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทยในทุก ๆ เรื่อง แต่ใน
ความเป็นจริงแล้ว การนำเสนอภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน
สังคมไทยก็ยังคงถูกจำกัดพื้นที่อยู่ ด้วยเหตุผลที่ว่า กลัวว่าเด็กและเยาวชนไทยจะเกิดพฤติกรรม
การเลียนแบบ

พ.ศ. 2550 เป็นปีที่สื่อมวลชนนำเสนอภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
ออกมาสู่สังคมเป็นจำนวนมาก ทั้งจากสื่อภาพยนตร์และละครทีวีที่ได้มีการนำเสนอภาพลักษณ์
และเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะที่ต่างกันออกไป และหลายเรื่องก็ได้
ก่อให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างผู้ผลิตและกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งนำมาสู่กระแส
วิพากษ์วิจารณ์มากมายภายในสังคม เช่น

“กลุ่มเกย์และกะเทยเมืองไทยตั้งป้อมประท้วงห้าม “ตัดสู้อุด” เข้าฉาย เผย
ภาษาไม่สุภาพและบิดเบือนจากข้อเท็จจริงของพฤติกรรม “ชาวสีม่วง” อย่าง
มาก”¹¹⁶

“กลุ่มชาวเกย์ยื่นหนังสือชี้แจงเนื้อหาหนัง “Me myself: ขอให้รักจงเจริญ”
เกรงสร้างความเข้าใจผิดกรณีพระเอกความจำเสื่อมจนลืมนพฤติกรรมทางเพศที่
เบี่ยงเบนของตนเอง พร้อมชี้สภาพแวดล้อมไม่มีผลต่อภาวะและรสนิยมของการ
เป็นเพศที่ 3... ระบุสร้างความคลาดเคลื่อน ทำให้สังคมมองว่าเกย์หรือกะเทย
เลี้ยงเด็กจะส่งผลให้เด็กโตขึ้นเบี่ยงเบนทางเพศ”¹¹⁷

“กลุ่มเกย์การเมืองไวยลัน หนัง “คูแรวด์” ย้ายศึกดีศรี”¹¹⁸

¹¹⁶ สยามดารา (19 กรกฎาคม 2550).

¹¹⁷ สยามดารา (3 พฤษภาคม 2550).

¹¹⁸ ข่าวสด (8 กรกฎาคม 2550).

เกี่ยวกับประเด็นเรื่องการนำเสนอภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศผ่านทางสื่อมวลชน นที วีระโรจนพงษ์ ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย แสดงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า¹¹⁹

“ภาพของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ปรากฏตามสื่อ ไม่ว่าจะเป็นละครโทรทัศน์ รายการเกมส์โชว์ หรือแม้แต่ภาพยนตร์มักจะถูกสื่อออกมาในแนวตลกขบขันและสร้างภาพลักษณ์ให้ดูจัดจ้าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทางเครือข่ายความหลากหลายทางเพศไม่สามารถควบคุมได้ ทางเครือข่ายฯ ทำได้เพียงคอยจับตามองการนำเสนอของสื่อ ถ้าหากดูแล้วไม่เหมาะสมหรือละเมิดสิทธิกันเกินไป ก็จำเป็นที่จะต้องออกมาเคลื่อนไหว”

ในขณะที่ณัฐยา บุญภักดี ผู้จัดการแผนงานสร้างเสริมสุขภาวะทางเพศ ในสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้แสดงความเห็นในประเด็นนี้ว่า¹²⁰

“สื่อมวลชนมีส่วนในการช่วยสนับสนุนหรือจำกัดการใช้สิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เพราะหากสื่อนำเสนอเรื่องราวไปในทางลบ พวกเขาก็ต้องถูกจำกัดการใช้สิทธิ ถูกผลักออกจากการใช้ชีวิตปกติ จึงต้องหันไปทำงานที่เสี่ยงต่อการติดโรคต่าง ๆ หรือต้องดิ้นรนไปแต่งงานกับชาวต่างชาติเพื่อให้ได้สิทธิมนุษยชนที่ดีขึ้น จึงอยากให้สังคมมีความเข้าใจที่ถูกต้องกับคนทุกเพศทุกวัยว่าพวกเขาจะได้รับผลกระทบจากสิ่งที่สังคมตีกรอบไว้ได้อย่างไรบ้าง”

ในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศพยายามเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในเรื่องสิทธิทางเพศกับคนในสังคม เราปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อมวลชนมีส่วนทำให้เกิดความสับสนในการให้ความหมายต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในแง่มุมต่าง ๆ ที่สื่อมักจะให้ความสนใจเฉพาะแง่มุมส่วนตัว เช่น เรื่องราวชีวิตในอดีต, เรื่องความรัก, เรื่องความสวยความงาม ฯลฯ หรือบทบาทที่ถูกนำเสนอผ่านทางละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือสื่อบันเทิงก็มักออกมาในเชิงลบ เช่น การรับบทเป็นตัวตลก, แสดงท่าทางบ้า ๆ บอ ๆ, การแสดงออกทางอารมณ์รุนแรง, การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันฉูดฉาด, ลามก, ปากจัดหรือชอบพูดจาหยาบค้าย ฯลฯ ซึ่งหลายครั้งการนำเสนอ

¹¹⁹ สัมภาษณ์ นที วีระโรจนพงษ์, ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 16 ธันวาคม 2552.

¹²⁰ มติชน (17 มีนาคม 2553).

ภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะดังกล่าวก็ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ภาษาหรือถ้อยคำที่ใช้นำเสนอในสื่อเชิงข่าวก็มักจะออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ทอมนรก, ตีฉิ่ง, ตู๊ดเต็ง, อัถั่วดำ, ตู๋ย, แต้วแตก, เกย์เฒ่า ฯลฯ ซึ่งในปัจจุบันเรามีการใช้คำต่าง ๆ อย่างสับสนปนเปกันไปหมด

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมไทยควรจะต้องเรียนรู้และเปิดรับข้อมูลในเรื่องเพศในหลายแง่มุมมากขึ้น เพื่อสร้างการยอมรับและอยู่ร่วมกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

4.2.2 ทศนคติของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต่อประเด็นเรื่องการยอมรับทางสังคม

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลสะท้อนทางด้านมิติการยอมรับทางสังคมจากทัศนคติของผู้เข้าร่วมขบวนการว่า พวกเขาเหล่านั้นมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการยอมรับทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ทัศนคติและการยอมรับจากสังคม อีกประเด็นคือ ปัญหาจากการถูกเลือกปฏิบัติ

4.2.2.1 ทัศนคติและการยอมรับจากสังคม

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการพูดคุยกับผู้เข้าร่วมขบวนการซึ่งเป็นสมาชิกจากกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ หลายท่าน พบว่า ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศส่วนใหญ่ เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบัน เปิดกว้างและให้การยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ไม่ได้รังเกียจอย่างแต่ก่อน

“...ยอมรับนะว่าเมื่อก่อนสังคมค่อนข้างมองกลุ่มของพีไปในทางลบซะมาก แล้วก็ไม่ค่อยเปิดกว้างสำหรับพวกพีเท่าไรหรอก แต่ว่าปัจจุบันสังคมพัฒนาขึ้น คนที่เป็นเหมือนพีแสดงออกมากขึ้น ให้สังคมได้เห็น เราก็สามารถทำอะไรต่าง ๆ ได้เหมือนกับคนอื่นทั่วไป พีว่าปัจจุบันนี้เขายอมรับเรามากขึ้น แล้วก็ให้โอกาสเรามากขึ้นด้วย ซึ่งก็โชคดีมากสำหรับเด็กรุ่นหลัง ๆ ที่ไม่ต้องเจออะไรแย่ ๆ เหมือนที่พวกพีเจอเมื่อก่อน...”¹²¹

¹²¹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 12 กรกฎาคม 2553.

“...ก็อย่างที่รู้ ๆ กันว่าแต่ก่อนสังคมปิดกันมาก ๆ คนแบบพวกพี่ไปไหนมาไหนก็มีแต่คนมอง เหมือนตัวจิ้ง แต่เดี๋ยวนี้คนก็ให้การยอมรับมากขึ้นนะ ละครหนังสือที่ทำออกมาเยอะเยอะดูอย่างเรื่องอะไรนะ อืม พระจันทร์สีรุ้งที่พงษ์พัฒน์เล่นดราม่ามาก ดูแล้วน้ำตาท่วมจอ คือเรื่องของเกย์ กะเทย มันไม่ใช่แค่เรื่องตลกเหมือนสมัยก่อนแล้วไง พี่ว่าตอนนี้สังคมเขาก็ยอมรับกันได้แล้ว ไม่ต้องไปปกปิดอะไร อย่างตัวพี่เองตอนนี้ก็เปิดเผยเต็มที่ สังคมรับได้ พ่อแม่รับได้ แค่นี้ก็ถือว่าดีแล้ว...”¹²²

“...คิดว่าตอนนี้สังคมไทยเปิดกว้างมากขึ้น อาจเป็นเพราะโลกเราทันสมัยมากขึ้นด้วยมั้ง เดี่ยวนี้เกย์ไม่ต้องแอบแบบสมัยก่อนแล้ว เป็นก็บอกเลยว่าเป็นตอนนี้คิดว่าคนที่เกย์จะมีมากกว่าผู้ชายซะด้วยซ้ำ ไหนจะคนที่เกย์อีก ตอนเรียนเพื่อน ๆ ก็ไม่มีใครรังเกียจนะ ก็เฮฮาปาร์ตี้กัน...”¹²³

ขณะเดียวกัน ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศบางคน เห็นว่า สังคมไทยในปัจจุบันให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ก็ยังมีคนในสังคมบางส่วนที่ยังมองว่าผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นพวกที่มีความผิดปกติหรือเบี่ยงเบนทางเพศ เช่น

“...สังคมไทยตอนนี้เรามองว่ามันแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่มองว่าพวกก็เป็นเหมือนคนทั่ว ๆ ไป จริง ๆ แล้วเราเป็นพวกนำแพ้นั้นนะ ดูผู้ชายสมัยนี้บางคนไม่ได้เป็นเกย์แต่ชอบเสื้อผ้าของพวกเกย์ เราต้องยอมรับจริง ๆ ว่าพวกเกย์ค่อนข้างจะแต่งตัวดี คือแบบว่า เน้นตั้งแต่หัวจดเท้าอะไรประมาณนี้ พวกที่มองแบบนี้เขาให้การยอมรับพวกเรานะ ส่วนอีกกลุ่ม ก็เป็นพวกที่มองเราเป็นตัวปัญหาเป็นส่วนเกินของสังคม พวกนี้ไม่เข้าใจหาว่าเราเป็นโรคจิต ทั้ง ๆ ที่ทีวีหนังสือก็ออกข่าวกันโครม ๆ ว่าพวกเราไม่ได้เป็นโรคจิต ไม่ได้เบี่ยงเบน แต่คนกลุ่มนี้เขาไม่เข้าใจ พอไม่เปิดใจยอมรับ คำก็เลยไม่ให้โอกาสกับพวกเรา...”¹²⁴

“...ผมว่าสังคมตอนนี้ยอมรับกลุ่มเรามากขึ้น แต่ก็ยังมีบางส่วนที่ยังอคติอยู่ ดูอย่างตอนอภิปรายในสภา สนช. บางคนยังว่าเราเป็นพวกไม่ปกติเลย บอกว่าสงสารพ่อแม่เราบ้างละ จริง ๆ อยากจะบอกว่าพ่อแม่พวกเราทำได้นะ คนเป็นพ่อ

¹²² สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

¹²³ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 15 กรกฎาคม 2553.

¹²⁴ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 20 กรกฎาคม 2553.

เป็นแม่ ลูกจะเป็นยังไงเขาก็รัก อันนี้ไม่รู้ผมคิดไปเองหรือเปล่า แต่เพื่อน ๆ ผมคนอื่นเขาก็คิดแบบนี้แหละ พ่อแม่เพื่อนเขาก็รับได้กัน ก็มีบ้างตอนแรก ๆ ที่พ่อกับแม่รู้ ก็อึ้ง ๆ กันไปพักนึง แต่ก็ลูก ถ้าพ่อแม่ยังรับไม่ได้แล้วใครจะไปรับเราได้ พวกที่มองว่าเราเบี่ยงเบนนี้เป็นพวกไม่ยอมเปิดใจใจจริง ๆ คนที่คิดแบบนี้ก็ยังมีอยู่เยอะนะ แต่ผมว่าตอนนี้คนส่วนใหญ่ชอบพูดว่าสังคมให้การยอมรับมากขึ้นแล้วไง พวกที่ไม่ยอมรับก็เลยไม่ค่อยกล้าเผยตัว กลัวโดนด่าว่าเป็นพวกไดโนเสาร์ โลกเขาพัฒนาไปจนถึงดาวอังคารแล้ว ตอนนี้ใครมาพูดว่าเป็นเกย์ เป็นตุ๊ด เป็นกะเทย เป็นอะไรทั้งหลายแหล่เป็นพวกเบี่ยงเบนนี้เรียกว่าเซมมาก แสดงออกถึงการไม่ยอมรับรู้ข่าวสารว่าโลกเขาพัฒนากันไปถึงไหน แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังมีคนคิดแบบนี้อยู่ก็ได้แต่รอว่าซักวันเขาคงจะคิดได้ว่าเราไม่ใช่คนผิดปกติ...”¹²⁵

นอกจากนี้ ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศบางคน เห็นว่า แม้ว่าสังคมในปัจจุบัน จะให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอีกเป็นจำนวนมากยังคงอยู่ในสภาวะที่ต้องปิดบังและหลบซ่อนตัวเองอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคม เช่น

“...สังคมสมัยนี้ยอมรับพวกเรามากขึ้นก็จริง อันนี้เห็นด้วย แต่จะบอกว่ายังมีพวกเราอีกเยอะที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวกับสังคม ต้องยอมรับอย่างหนึ่งนะว่าเด็ก ๆ สมัยนี้โชคดีที่เกิดมาในช่วงที่สังคมเปิดกว้าง เมื่อสมัยซัก 20 ปีที่แล้ว จะมาเดินกันเกลื่อนถนนแบบนี้ไม่มีทาง พี่ถือว่าตัวเองโชคดีที่กล้าเปิดเผยตัวกับสังคม ก็เลยไม่ต้องทนอึดอัดอยู่ในมุมของตัวเอง บอกได้เลยว่าคนรุ่นราวคราวเดียวกับพี่ยังแอบอยู่ตามซอกหลืบอีกเยอะ พวกนั้นปิดบังตัวเองมานานจนกลัวที่จะต้องมาเปิดเผยตัวตอนแก่ แต่พี่ก็อยากให้เราใช้ชีวิตที่เหลืออย่างมีความสุขดีกว่า อายุไม่สำคัญ อย่าอายถ้าจะบอกใคร ๆ ว่าคุณเป็นเกย์ แต่จงอายุที่คุณหลุดออกตัวเองและคนรอบข้างว่าคุณไม่ได้เป็นจะดีกว่า...”¹²⁶

“...เดี๋ยวนี้คนก็ให้การยอมรับในระดับหนึ่งแล้ว จากแต่ก่อนที่ว่าเราไม่ได้รับการยอมรับเลย ไปไหนก็ต้องหลบซ่อนตัวตอนที่แท้จริง แต่ตอนนี้คนก็ยอมรับเราในระดับหนึ่งแล้วนะ แต่ก็ไม่เหมือนกับประเทศทางตะวันตก ทางโน้นเขาเปิดกว้าง

¹²⁵ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 14 ธันวาคม 2552.

¹²⁶ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 17 ธันวาคม 2552.

แบบสุด ๆ อยากรจะสวย เจ็ด เซ็ด หยิ่งขนาดไหนก็ได้เต็มที่ ไม่ต้องเกรงกลัวอะไร แต่ว่าสังคมไทยเราก็ต้องมีขอบเขตอยู่บ้าง ทำอะไรก็ต้องอยู่ในกรอบนิดหนึ่ง ทำให้แสดงออกไม่ได้เต็มที่ ก็ไม่ใช่ว่าสังคมไทยจะยอมรับเราทุกทีนะ บางทีเขาไม่ยอมรับเลยก็มี ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ กันสุดพลัง ก็ไม่เข้าใจว่าคนที่ไม่ยอมรับเราเค้าคิดอะไรอยู่ ยิ่งถ้าพ่อแม่ไม่เข้าใจยิ่งไปกันใหญ่ ต้องหลบคนอื่นก็ว่าแย่แล้ว แต่ถ้าต้องหลบคนที่บ้านคงอึดอัดแย่...”¹²⁷

4.2.2.2 ปัญหาจากการถูกเลือกปฏิบัติ

ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศส่วนใหญ่ เห็นว่า ผู้ที่มีส่วนร่วมในขบวนการส่วนมากเห็นว่า สังคมในปัจจุบันยังเลือกปฏิบัติกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอยู่มาก พวกเขาจำเป็นต้องเผชิญกับอคติของคนในสังคมอยู่ตลอด ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเสมอภาคเทียบเท่ากับผู้หญิงและผู้ชายปกติที่กฎหมายให้การคุ้มครอง เช่น

“...กฎหมายไทยยังไม่เปิดกว้าง ควรเปิดกว้างในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากกว่านี้ พี่คิดว่าน่าจะมีกฎหมายมารองรับให้มากกว่านี้ ถ้าได้ติดตามข่าวจะเห็นว่าพวกเขาพยายามที่จะต่อสู้ให้กฎหมายคุ้มครองพวกเรา ให้พวกเราได้สิทธิเท่ากับคนอื่น แต่ก็แพ้ เพราะว่าคนออกกฎหมายไม่เข้าใจปัญหาของพวกเรา เขามองว่าพวกเราเองที่เป็นปัญหา ถ้าเราเป็นผู้หญิง ผู้ชายตามปกติ กฎหมายก็คุ้มครองเมื่อไหร่กฎหมายไทยจะเท่าเทียมกันก็ไม่รู้ แก่มาตรา 30 ก็แล้ว เราก็ยังถูกเอาเปรียบอยู่บ่อย ๆ ยังไม่เห็นว่ามันจะเสมอภาคกันตรงไหน...”¹²⁸

“...ถ้าพูดถึงกฎหมายประเทศไทยก็ยังเหมือนเดิม เพราะไม่มีกฎหมายสำหรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ กฎหมายแม่ กฎหมายลูก ใช้ด้วยกันหมด สำหรับกฎหมายเรื่องคำนำหน้านาม เรื่องนี้พี่ก็ไม่เห็นด้วยนะ ถ้าจะให้พี่มันก็ต้องครอบคลุมทั้งหมด ไม่ใช่ให้เฉพาะคนแปลงเพศแล้ว แบบนี้กะเทยจน ๆ ที่ไม่มีเงินแปลงเพศก็ไม่มีสิทธิใช้นางสาวนะสิ เรื่องนี้ยังต้องศึกษาให้รอบคอบมากกว่านี้ มันต้องให้มีความแตกต่างจากผู้หญิงทั่วไป อาจจะเติมสัญลักษณ์อะไรเข้าไปก็แล้วแต่ แต่มันต้องแยกกัน ของผู้หญิงก็ผู้หญิง ของคนที่เปลี่ยนมาใช้นางสาวก็ต้อง

¹²⁷ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 20 กุมภาพันธ์ 2553.

¹²⁸ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 14 ธันวาคม 2552.

เข้าใจว่าเราไม่ได้เป็นผู้หญิงตั้งแต่เกิดเหมือนเขา ยังไงก็ต้องให้เกียรติผู้หญิงแท้ ๆ ด้วย โดยส่วนตัวของพี่นะ กฎหมายไม่จำเป็นเลยถ้าสมมติว่าสังคมบ้านเราอยู่กันแบบสงบ แต่เพราะบ้านเราอยู่กันแบบไม่สงบไง มันก็เลยต้องใช้กฎหมาย แต่ในสังคมบ้านเรากฎหมายมันยังอ่อนจริง ๆ อันนี้มองในมุมของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพวกพี่นะ ไม่ได้หมายความว่ากฎหมายมันอ่อนไปหมด เอาแค่กฎหมายเรื่องสิทธิก็เห็นชัดแล้ว ตัวอย่างมาตรา 30 ผู้ชาย ผู้หญิงได้อยู่ในรัฐธรรมนูญ แต่ของพวกพี่เอาไปไว้ในเจตนารมณ์ แค่นี้ก็เรียกว่าเลือกปฏิบัติแล้ว...”¹²⁹

“...กฎหมายคุ้มครองมาไม่ถึงเราเลย ผู้ชายกับผู้หญิงรักกัน แต่งงานกันได้ แต่ทำไมพวกเรารักกันแต่แต่งงานกันไม่ได้ ก็เพราะไม่มีกฎหมายสำหรับพวกเราไง นักการเมืองไทยชอบพูดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ตอนหาเสียงเราขอสิทธิสัญญาว่าจะให้ร้อย พอได้ไปแล้วอย่าว่าแต่สิบเลย แค่น้ำก็ยังไม่ถึง ได้แต่หลอกให้เรามีความหวัง ชายจริงหญิงแท้กฎหมายเขียนไว้หมด แต่ของพวกเรายังไม่มีกฎหมายตัวไหนเขียนมาถึง แต่เราก็คู่กันนะ ก็จะพยายามกันต่อ โอกาสไม่สิ้นก็ดิ้นกันไป...”¹³⁰

“...เรื่องกฎหมายถ้าเทียบกับประเทศแถบยุโรปที่เค้าให้พวกเราจดทะเบียนกันแล้ว บ้านเรายังห่างอีกเยอะ เอาแค่เรื่องการทำธุรกรรมหรือการทำธุรกิจต่าง ๆ อย่างเราไปขอสินเชื่อเนี่ยอะ พอเค้าเห็นว่าบัตรประชาชนเป็นนาย แต่เราสวยพริ้งเป็นผู้หญิงมาเชียว เค้าก็ไม่อยากจะอนุมัติให้ อยากให้กฎหมายคุ้มครองมากกว่านี้ การขอสินเชื่อจะดูที่เครดิตมากกว่ามาดูว่าเราเป็นนายหรือนางสาวนะ จริง ๆ อยากให้ตัดค่านำหน้าออกไปเลยด้วยซ้ำ ไม่ต้องมาระบุว่าใครเป็นนาย เป็นนางสาว ดูบัตรแล้วก็หันมาดูหน้า ถ้าในบัตรกับตัวเป็น ๆ มันคนเดียวกันก็พอแล้ว จะได้ไม่มีปัญหาเวลาไปเมืองนอกด้วย เป็อ ตม. มาก ...”¹³¹

ขณะเดียวกัน ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหลายคน เห็นว่า ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังขาดโอกาสในการเข้าทำงาน หางานทำยาก แต่ภาคเอกชนยังเปิดโอกาสในการทำงานให้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากกว่าภาครัฐฯ เช่น

¹²⁹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 20 กรกฎาคม 2553.

¹³⁰ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมผู้หญิงข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 27 กุมภาพันธ์ 2553.

¹³¹ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 20 กุมภาพันธ์ 2553.

“...เมื่อก่อนพี่เคยอยากับราชการนะ แต่พยายามสอบเท่าไรก็ได้ไม่ช้กที่สอบผ่านข้อเขียน แล้วก็มาตกตอนสัมภาษณ์ประจำ จนตอนนี้ก็ถอดใจไปแล้ว งานราชการบ้านเรา พี่มองว่ายังไม่ค่อยเปิดโอกาสให้เพศที่ 3 เท่าไร ถ้าเส้นไม่ใหญ่จริง ก็ต้องดวงดีจัด ๆ ถึงจะได้รับราชการ ไม่งั้นก็ต้องแอบเก่ง ๆ แต่อย่างพี่มันแอบไม่อยู่แล้วไง แค่เดินมาเรด้าก็ดังปืด ๆ ๆ ๆ ตั้งแต่ระยะห้าร้อยเมตร เคยทำงานบริษัทเอกชนอยู่พักนึง ก็ดีนะ เจ้านายก็ดี เพื่อนร่วมงานก็ดี แต่เบื่อก็เลยออกมาทำงานอิสระ ไม่ต้องขึ้นกับใคร...”¹³²

“...งานเอกชนเดี๋ยวนี พี่ว่าเค้าก็รับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าไปทำงานเยอะนะคะ อย่างตัวพี่เองตอนนี้ก็ทำงานประชาสัมพันธ์ที่โรงแรม ขอไม่บอกที่ละกันนะคะ ตอนไปสมัครงานตอนที่เรียนจบมาใหม่ ๆ ก็กังวล กลัวหางานทำไม่ได้ ตอนนั้นเราก็เป็นสาวเต็มตัวแล้วด้วย โชคดีที่เค้ารับเค้าทำงาน ส่วนตัวพี่เองมองว่า ที่บริษัทเอกชนเปิดโอกาสให้พวกเราเข้าไปทำงานเพราะว่าเค้ามองที่คุณสมบัติอื่น ๆ ของพวกเรามากกว่าเรื่องเพศ อย่างเรื่องเกรด เรื่องประสบการณ์การทำงาน บุคลิกภาพ เขาให้ความสำคัญกับผลกำไรแล้วก็ประสิทธิภาพของงานมากกว่า ถ้าคุณทำงานดี มีความสามารถ พี่ว่าเดี๋ยวนีหางานไม่ยาก ไม่เหมือนกับระบบราชการ บางที่กำหนดคุณสมบัติผู้สมัครไว้เลยว่าต้องเป็นชายจริง หญิงแท้ ตัวพี่เองไม่เคยสมัครงานราชการนะคะ แต่ก็ฟัง ๆ ที่เค้าพูดกันมาอีกที แต่ก็มองว่ายังไงภาคเอกชนก็ยังเปิดโอกาสให้เราทำงานมากกว่า...”¹³³

“...ผมว่างานราชการปกติก็แข่งขันกันสูงมากอยู่แล้ว บางที่รับสมัครแค่สองตำแหน่ง แต่คนสมัครเกือบครึ่งหมื่น อีกอย่าง ผมมองว่าระบบราชการของบ้านเรายังค่อนข้างคับแคบอยู่มาก ที่เป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ว่าเลือกปฏิบัติต่อเพศที่สามส่วนใหญ่ก็มาจากส่วนราชการเกือบทั้งนั้น ผมว่าราชการไทยน่าจะเอารูปแบบการบริหารงานของเอกชนมาใช้ เผื่อว่าประเทศจะได้เจริญมากกว่านี้ ดูอย่างบริษัทเอกชนดัง ๆ ยังรับเกย์ กะเทยเข้าทำงานเต็มไปหมด ผิดกับงานราชการที่ยังปิดกั้นพวกเราอยู่ ผมบอกเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ตลอดว่างานหาไม่ยาก ถ้าเราไม่เลือกงาน อย่างมองว่างานนี้ไม่ดี ไม่ชอบ ไม่ทำ ผมคิดว่าการทำงานเป็นการเพิ่ม

¹³² สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 17 กรกฎาคม 2553.

¹³³ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย, 10 กรกฎาคม 2553.

คุณค่าให้กับคน จะเป็นเกย์ กะเทย ตู๊ด ทอม ดี ถ้าเราตั้งใจจริงเรามีงานทำแน่นอน
...”¹³⁴

ในขณะที่ สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทยคนหนึ่ง เห็นว่า ผู้หญิงข้ามเพศมีปัญหาในเรื่องของการถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุด เพราะรูปลักษณ์ภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน

“...ดิฉันว่าผู้หญิงข้ามเพศถูกเลือกปฏิบัติมากที่สุดในหมู่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ถ้าใช้ชีวิตในสังคมปกติก็สามารถกลมกลืนไปกับคนอื่นได้ แต่ถ้าต้องหยิบบัตรประจำตัวออกมาจากกระเป๋าเมื่อไหร่สถานการณ์จะพลิกกับทันที บริษัทบางแห่งมีนโยบายไม่รับพวกเราเข้าทำงาน เขาก็ไม่ได้เปิดเผยข้อมูลต่อสังคมแต่เป็นที่รู้กันของพนักงานว่าผู้บริหารไม่ชอบ เคยไปเที่ยวผับตอนกลางคืน พอหยิบบัตรให้ตรวจเค้าก็ไม่ให้เราเข้าไป...”¹³⁵

ทั้งหมดนี้ เป็นการสรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มต่าง ๆ ในประเด็นเรื่องมิติการยอมรับทางสังคมทางด้านความหลากหลายทางเพศซึ่งแต่ละคนก็มีความคิดแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเห็นว่าทัศนคติของสมาชิกของกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มต่าง ๆ เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มในการให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากยิ่งขึ้น

4.3 สรุปท้ายบท

ในอดีตที่ผ่านมา เรื่องราวหรือพฤติกรรมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักไม่ได้รับการยอมรับและไม่สามารถแสดงออกในพื้นที่สาธารณะได้ นอกจากนี้ ยังไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใด ๆ ที่ให้การรองรับในด้านสิทธิและความเสมอภาคแก่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศหรือให้การคุ้มครองสิทธิแก่บุคคลกลุ่มนี้โดยเฉพาะ กฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับเพศนั้น ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ชัดเจนที่สุดในการแบ่งแยกระดับชั้นทางเพศและการกีดกันรูปแบบทางเพศวิถี โดยที่รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมทางเพศของคนในสังคมผ่านทางกฎหมายและข้อบังคับต่าง ๆ การต่อสู้เคลื่อนไหวกรณีเอกสาร สด. 43 และการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการออกกฎหมาย

¹³⁴ สัมภาษณ์ สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย, 12 ธันวาคม 2552.

¹³⁵ สัมภาษณ์ สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศแห่งประเทศไทย, 21 กุมภาพันธ์ 2553.

และแก้ไขกฎหมายในระหว่างที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30, ประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 และร่างพระราชบัญญัติคำนำหน้านามบุคคล พ.ศ. ถือเป็นครั้งแรกที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายในระดับชาติ เพราะที่ผ่านมา การเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะทำการเคลื่อนไหวโดยเน้นไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งแม้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเพื่อให้ได้มาซึ่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งหมด แต่การต่อสู้เคลื่อนไหวในครั้งนี้ก็ได้ส่งผลสะท้อนต่อการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายและแก้ไขเพิ่มเติมข้อกฎหมาย ทั้งจากการอภิปรายของสมาชิกในสภาวาระรัฐธรรมนูญและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ที่ต้องทำการอภิปรายในประเด็นเรื่องความหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวางกว่าจะได้มาซึ่งข้อสรุป

นอกจากนี้ มุมมองที่สื่อใช้ในการนำเสนอเรื่องราวหรือประเด็นเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีผลต่อทัศนคติและค่านิยมที่สังคมแสดงต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ แม้ว่าปัจจุบันกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังมีกลุ่มคนอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวตนต่อสังคมหรือยังค้นพบตัวตนที่แท้จริงช้ากว่าปกติ วาทกรรมที่สื่อมวลชนใช้นำเสนอเปรียบเสมือนภาพตัวแทนหรือสัญลักษณ์ที่ถูกส่งไปถึงคนทั่วไปในสังคม การสื่อสารผ่านทางสื่อมวลชนเป็นช่องทางสำคัญที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใช้ติดต่อกับสังคม โดยเฉพาะ สื่ออินเทอร์เน็ตที่ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระโดยไม่ถูกจำกัดขอบเขตเหมือนสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ ฯลฯ แต่ในขณะเดียวกัน อคติทางด้านลบแบบเดิม ๆ ที่สังคมไทยมีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก็ยังคงปรากฏให้เห็นผ่านทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แม้ในปัจจุบันสังคมไทยจะมีแนวโน้มในการให้การยอมรับต่อมิติทางด้านความหลากหลายทางด้านเพศภาวะและเพศวิถีมากขึ้น แต่ก็ยังคงแฝงไว้ซึ่งอคติทางด้านลบแบบเดิม ๆ ในขณะที่สมาชิกของกลุ่มและองค์กรของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลุ่มต่าง ๆ เห็นว่า ในปัจจุบัน สังคมไทยให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้นกว่าในอดีตแต่ก็ไม่ใช่ว่าอคติที่เคยมีอยู่จะหมดไปจากสังคมไทยเลยเสียทีเดียว

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาบริบททางสังคมที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย และ 2) เพื่อศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในกระบวนการทางนโยบายและมติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลายในการสร้างตัวตนของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย

หลังจากผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับระบบความรู้ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีในสังคมไทย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยและผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยตามลำดับแล้ว สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยจะทำการสรุปผลจากการศึกษาว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยส่งผลกระทบต่อทางด้านการกระบวนการทางนโยบายสาธารณะและมติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลายทางเพศอย่างไร

5.1 สรุปผลการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมา เรื่องราวหรือการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยมักไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมและไม่สามารถแสดงตัวตนบนพื้นที่สาธารณะได้ นอกจากนี้ ยังไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใด ๆ ที่ให้การรองรับในด้านสิทธิและความเสมอภาคแก่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศทั้งสิ้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก่อตัวขึ้นมาในช่วงที่สังคมไทยกำลังประสบปัญหาเรื่องการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ในขณะที่สังคมโดยทั่วไปเข้าใจว่ากลุ่มเกย์เป็นตัวการในการแพร่เชื้อเอดส์ กลุ่มเกย์จึงรวมตัวกันขึ้นมาเพื่อรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์และทำความเข้าใจกับสังคมว่าพวกเขาไม่ได้เป็นตัวการในการแพร่เชื้อแต่อย่างใด การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในช่วงแรก ๆ จึงเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของสังคมที่มีต่อกลุ่มเกย์และเพื่อให้สังคมเกิดการตื่นตัวต่ออันตรายของโรคเอดส์เท่านั้น ต่างจากในปัจจุบันที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มมีลักษณะของการต่อสู้เคลื่อนไหวอย่างเป็นทางการและแสดงบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทาง

เพศให้หมดไป รวมทั้งการต่อสู้เคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคอันพึงได้รับในฐานะประชาชนไทยด้วยเช่นกัน

สำหรับการศึกษาคำนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปประเด็นในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยออกเป็น 2 ประเด็น คือ ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะและผลสะท้อนต่อมิติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลายทางเพศ

5.1.1 ผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ

ในอดีตที่ผ่านมา สถานภาพทางเพศของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยไม่มีความเท่าเทียมกับผู้หญิงและผู้ชายทั่วไปในสังคม โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคที่รัฐให้การรับรองและให้สิทธิประโยชน์ทางสังคมและการเมืองเฉพาะเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น ความไม่เสมอภาคทางกฎหมายมีผลทำให้เกิดการจำกัดสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและยังเป็นการจำกัดบทบาทไม่ให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ การกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ ประการแรก เป็นการเลือกปฏิบัติหรือการจำกัดสิทธิโดยข้อบัญญัติของตัวบทกฎหมาย ประการที่สอง เป็นเรื่องที่ไม่มีความหมายระบุไว้อย่างชัดเจน แต่เกิดจากการกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น การจำกัดสิทธิทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง การจำกัดสิทธิทางการศึกษา การจำกัดสิทธิทางการทำงาน การจำกัดสิทธิในกฎหมายครอบครัว การจำกัดสิทธิเกี่ยวกับสัญชาติ การจำกัดสิทธิทางการศึกษา ฯลฯ การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยในประเด็นเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมทางสังคมไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ที่ผ่านมากการต่อสู้เคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักจะเป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะของการตอบโต้กรณีการละเมิดสิทธิเฉพาะหน้ามากกว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ การต่อสู้เคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการผลักดัน คือ

1. การเคลื่อนไหวกรณีเอกสารบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43)

2. การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 ในหมวดที่ 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยในส่วนของความเสมอภาค
3. การเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ว่าด้วยเรื่องข่มขืนกระทำชำเรา
4. การเคลื่อนไหวผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ.

ผลจากการศึกษาผลสะท้อนที่เกิดจากการต่อสู้เคลื่อนไหวในประเด็นดังกล่าวข้างต้นพบว่า แม้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในประเด็นเรื่องเอกสารบันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (สด. 43) ในปัจจุบันจะยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากยังอยู่ระหว่างการพิจารณาแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม แต่การที่กระทรวงกลาโหมยินยอมยกเลิกการระบุถ้อยคำ “โรคจิต” ในเอกสาร สด. 43 ของกะเทย สาวประเภทสองหรือผู้หญิงข้ามเพศตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นสัญญาณแห่งการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น แม้จะเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แต่การที่กระทรวงกลาโหมและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่างร่วมหารือแนวทางในการแก้ไขปัญหาก็แสดงให้เห็นว่าทุกฝ่ายต่างก็มีเจตนารมณ์ที่ดีในการช่วยกันแก้ไขปัญหาให้เป็นไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าการต่อสู้เคลื่อนไหวในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะไม่ได้บรรลุตามเป้าหมายที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ตั้งไว้ทั้งหมด กล่าวคือ ในส่วนของการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 นั้น แม้ว่าผลที่ออกมาจะไม่ใช่ไปตามที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศเรียกร้อง แต่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญได้มีมติให้มีการขยายความ คำว่า “เพศ” ที่ปรากฏในกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 วรรคที่ 3 ไว้ในบันทึกเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ส่วนการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ว่าด้วยเรื่องข่มขืนกระทำชำเรานั้น เครือข่ายความหลากหลายทางเพศประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวเมื่อสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในกฎหมายอาญา มาตราที่ 276 ให้มีการคุ้มครองผู้เสียหายทุกคนอย่างทั่วถึงโดยไม่จำกัดเพศว่าจะต้องเป็นเพศหญิงเท่านั้น ประเด็นสุดท้ายคือ การเคลื่อนไหวผลักดันพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. นั้น ถือว่าเครือข่ายความหลากหลายทางเพศประสบความสำเร็จจากการเคลื่อนไหวในประเด็นนี้ เนื่องจาก ภายหลังจากที่คณะกรรมการวิสามัญได้ร่วมกันศึกษาถึงความเหมาะสมในการเปลี่ยนค่านำหน้านามจาก “นาย” เป็น “นางสาว” แล้วก็ได้มีมติให้ตัดมาตราที่เกี่ยวข้องกับคนข้ามเพศออกทั้งหมด โดยให้คงเหลือเพียง

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงเท่านั้น ผลจากการศึกษาพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ ได้แก่

1. ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหาจากนโยบาย กล่าวคือ แม้ว่ามติของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะไม่ได้มีการเพิ่มเติมคำว่า “ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ” ลงในกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 แต่การที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญมีมติให้มีการขยายความ คำว่า “เพศ” ไว้ในบันทึกเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ แต่ก็ถือได้ว่าเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้รับผลประโยชน์ในทางนโยบายจากการตัดสินใจของผู้มีอำนาจในทางการเมืองเช่นกัน
2. ผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะ กล่าวคือ ข้อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้กลายมาเป็นประเด็นสาธารณะ ทั้งในทางการเมืองและทางสังคม เนื่องจากในระหว่างที่เครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ทำการเคลื่อนไหวนั้น ข้อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้รับความสนใจและมีการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งจากผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจและการนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ผ่านสื่อ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวในครั้งนี้ยังถือเป็นการเปิดพื้นที่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศอีกด้วย

5.1.2 ผลสะท้อนต่อมิติการยอมรับทางสังคมด้านความหลากหลายทางเพศ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องปกติที่ต้องเกิดขึ้นในทุกสังคม และเป็นสภาวะการณ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ บางครั้งสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง เช่น ค่านิยม ทศนคติ ความรู้ ความเชื่อ ฯลฯ เพื่อให้ระบบสังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติและสามารถตอบสนองความต้องการซึ่งกันและกันได้ เราจะพบว่าไม่มีสังคมใดเลยที่ไม่มี การเปลี่ยนแปลง เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงที่เราพบเห็นในแต่ละสังคมอาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป อัตลักษณ์ทางเพศเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยเงื่อนไขทางสังคมหรือวัฒนธรรม ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างความเป็นหญิง ความเป็นชายและความเป็นอื่น โดยสังคมจะเป็นผู้กำหนดบทบาทของแต่ละเพศให้มีความแตกต่างกันและอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป บ่อยครั้งที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญหน้ากับทัศนคติในเชิงลบของสังคมที่มีต่อตนเอง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มี

ความหลากหลายทางเพศมีเป้าหมายหลักในการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายที่สามารถเกิดขึ้นได้ในระบบเพศวิถีของมนุษย์ เพื่อลดอคติและการเลือกปฏิบัติของสังคมที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้หมดไปจากสังคม โดยมียุทธวิธีที่สำคัญ 3 รูปแบบ คือ

1. การสร้างพื้นที่ของ “ความหลากหลายทางเพศ” ผ่านการจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การโครงการประชุม เสวนาและการบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและสุนันทนาการ การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ ฯลฯ
2. การสื่อสารกับสาธารณะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อโฆษณา ฯลฯ
3. การสื่อสารและการสร้างพื้นที่ไซเบอร์ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ทำการต่อสู้กับวาทกรรมที่ถูกกำหนดโดยกรอบของความเชื่อในเรื่องความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศที่ถูกต้องและชอบธรรมของสังคม ในขณะที่การจัดระเบียบของระบบเพศวิถีของสังคมมีรากฐานเชื่อมโยงเหนียวแน่นกับอุดมการณ์รักต่างเพศ ซึ่งความเป็นเพศมีอยู่เพียงสองเพศคือเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น ความพยายามในการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างตัวตนบนพื้นที่ทางสังคมซึ่งปรากฏออกมาในหลายรูปแบบนำไปสู่การยอมรับผ่านกระบวนการสร้างและการช่วงชิงความหมายในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมส่งผลโดยตรงต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ผลจากการศึกษาพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ส่งผลสะท้อนต่อมติการยอมรับทางสังคมทางด้านความหลากหลายทางเพศ ได้แก่

1. สังคมไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มต่อการให้การยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากยิ่งขึ้น เห็นได้จาก การที่สื่อมวลชนนำเสนอข่าวหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น สื่อมวลชนให้ความสนใจกับประเด็นในการเคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศมากกว่าเรื่องส่วนตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยจะเชื่อมโยงประเด็นทางสังคม การเมืองและสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติของสมาชิกของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลาย

ทางส่วนใหญ่ที่เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากยิ่งขึ้น

2. สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยกันหรือกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างไม่จำกัด เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้อธิบายตัวตนให้คนในสังคมเข้าใจ และแสดงความคิดเห็นโต้ตอบกันได้เต็มที่ อย่างไรก็ตาม สื่ออินเทอร์เน็ตก็ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึง ซึ่งผู้ที่มีฐานะยากจน ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและผู้ที่อยู่นอกพื้นที่เครือข่ายที่ให้บริการอินเทอร์เน็ต

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทย” ตั้งอยู่บนสมมติฐาน 2 ข้อ คือ ข้อแรก การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ ได้แก่ การแสดงบทบาทเป็นผู้ผลักดันให้เกิดนโยบายใดนโยบายหนึ่งขึ้นมาหรือการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในด้านต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และข้อสอง การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการยอมรับทางสังคมในมิติทางด้านความหลากหลายทั้งในด้านเพศภาวะและเพศวิถีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ในส่วนของการอภิปรายผลการศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อถกเถียงเรื่องผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ และข้อถกเถียงเรื่องผลสะท้อนต่อมิตินยอมรับทางสังคม ดังนี้

5.2.1 ข้อถกเถียงเรื่องผลสะท้อนต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ

จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะ ได้แก่ การแสดงบทบาทเป็นผู้ผลักดันให้เกิดนโยบายใดนโยบายหนึ่งขึ้นมา หรือผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิในด้านต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ จากผลการศึกษาพบว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนโยบายสาธารณะตามสมมติฐานการวิจัย อันเป็นผลมาจาก วิธีการ

ดำเนินงานของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศที่ทำการเคลื่อนไหวโดยการนำเสนอวาทกรรมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปสู่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ อาทิ การแสดงความคิดเห็นผ่านทางสื่อมวลชน การจัดงานเสวนาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการยื่นหนังสือแสดงเจตนาของรณรงค์ของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศส่งไปยังคณะกรรมการฯ โดยที่วาทกรรมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเห็นใจและเข้าใจต่อปัญหาที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับจากการที่สังคมไทยยังไม่มีกฎหมายฉบับใดระบุถึงบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศหรือให้การคุ้มครองสิทธิแก่บุคคลกลุ่มนี้โดยเฉพาะ ซึ่งเหตุผลดังกล่าว นำมาซึ่งการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจในการออกกฎหมายในการตัดสินใจแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้แก่ การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตราที่ 30 และประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่ 276

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะในฐานะผู้ผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการผลักดันให้มีการออกพระราชบัญญัติค่านำหน้านาม พ.ศ. ... ของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะไม่ประสบผลสำเร็จ และการผลักดันให้มีการแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหมที่เกี่ยวข้องกับข้อบังคับในการเกณฑ์ทหารจะยังอยู่ในระหว่างการพิจารณา แต่การที่ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจยินยอมรับฟังข้อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ และนำเอาข้อเรียกร้องดังกล่าวไปพิจารณา รวมทั้งร่วมกันหารือแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับจากการไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ก็ถือได้ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย ในฐานะของผู้เข้าร่วมในการผลักดันให้มีการออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมาย แม้ว่าสุดท้ายแล้วจะไม่สามารถโน้มน้าวใจผู้มีอำนาจในการตัดสินใจให้กระทำตามที่ขบวนการเรียกร้อง แต่ประสบการณ์ที่ได้รับจากการเคลื่อนไหวเหล่านี้ย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางในการเคลื่อนไหวในครั้งต่อไปของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ

ในขณะเดียวกัน นอกจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศจะก่อให้เกิดผลสะท้อนต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางนโยบายสาธารณะในการแสดงบทบาทเป็นผู้ผลักดันให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายต่าง ๆ แล้ว การต่อสู้เคลื่อนไหวของเครือข่ายความหลากหลายยังได้ส่งผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะอีกด้วย กล่าวคือ ในระหว่างการต่อสู้เคลื่อนไหว

ให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายต่าง ๆ ชื่อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศได้ กลายมาเป็นประเด็นสาธารณะ ทั้งในทางการเมืองและทางสังคม เนื่องจากในระหว่างที่เครือข่าย ความหลากหลายทางเพศได้ทำการเคลื่อนไหวนั้น ชื่อเรียกร้องของเครือข่ายความหลากหลายทาง เพศได้รับความสนใจและมีการวิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ทั้งจากผู้ที่มี อำนาจในการตัดสินใจซึ่งเห็นได้จากการถกเถียง แสดงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นความ หลากหลายทางเพศในสภาร่างฯ และการที่สื่อมวลชนนำเสนอประเด็นชื่อเรียกร้องของทาง เครือข่ายในแง่มุมมองต่าง ๆ ทำให้เรื่องราวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกลายเป็นประเด็น สาธารณะที่ประชาชนต่างให้ความสนใจ นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวในครั้งนี้นี้ยังถือเป็นการเปิดพื้นที่ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองระดับชาติของเครือข่ายความหลากหลายทางเพศอีกด้วย

เห็นได้ว่า ผลจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับ Paul Burstein และ April Linton¹ ที่มองว่าพื้นที่สาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล เนื่องจาก พื้นที่สาธารณะและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่างมีความสัมพันธ์อย่างไม่อาจแยก จากกันได้ เพราะแต่ละฝ่ายต่างมีผลต่อการดำรงอยู่ซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับ Benjamin I. Page และ Robert Y. Shapiro² ที่มองว่าชื่อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจจะส่งผลต่อ ทศนคติสาธารณะให้มีความเห็นคล้อยตามกับเป้าหมายของขบวนการ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าว ไม่ได้หมายความว่ารัฐจะเปลี่ยนแปลงนโยบายให้สอดคล้องกับทัศนคติสาธารณะที่เปลี่ยนแปลง

5.2.2 ข้อถกเถียงเรื่องผลสะท้อนต่อมติดการยอมรับทางสังคม

จากสมมติฐานการวิจัยที่ว่า การต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทาง สังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยก่อให้เกิดการยอมรับทางสังคมในมิติ ทางด้านความหลากหลายทั้งในด้านเพศภาวะและเพศวิถีเพิ่มมากขึ้น จากผลการศึกษาพบว่า การ ต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางด้านมติดการยอมรับทางสังคมทั้งในด้านเพศภาวะและเพศวิถีเพิ่มมากขึ้นตาม สมมติฐานการวิจัย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลจากการศึกษาจะแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบัน

¹ Paul Burstein and April Linton, "The Impact of Political Parties, Interest Groups, and Social Movement Organizations on Public Policy: Some Recent Evidence and Theoretical Concerns," *Social Forces*, 81, 2 (December, 2002): 381 – 408.

² Benjamin I. Page and Robert Y. Shapiro, "Effects of Public Opinion on Policy," *The American Political Science Review*, 77, 1 (March, 1983): 175 – 190.

ให้การยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ในขณะเดียวกัน อคติทางด้านลบแบบเดิมก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุหลายประการ ได้แก่

ประการแรก ข้อจำกัดในเรื่องของทรัพยากร ซึ่งทรัพยากรในที่นี้หมายถึงช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกับคนในสังคม กล่าวคือ จากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าการเคลื่อนไหวเพื่อให้ไปมาซึ่งการยอมรับทางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมียุทธวิธีที่สำคัญ 3 รูปแบบ คือ 1) การสร้างพื้นที่ของ “ความหลากหลายทางเพศ” ผ่านการจัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การโครงการประชุม เสวนา และการบรรยายในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและสันตนาการ การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์ ฯลฯ 2) การสื่อสารกับสาธารณะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อโฆษณา ฯลฯ และสุดท้าย 3) การสื่อสารและการสร้างพื้นที่ไซเบอร์ผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เห็นได้ว่า การสื่อสารทั้งสามรูปแบบต่างก็มีข้อจำกัดในตัวเอง โดย การสร้างพื้นที่ด้วยการจัดงานประชุมเสวนาหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นวิธีการเคลื่อนไหวที่ส่งผลกระทบกับคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ได้แก่ บุคคลที่ได้เข้าร่วมงานดังกล่าว หรือผู้ที่คอยติดตามข่าวสารของเครือข่ายเท่านั้น ซึ่งโดยส่วนมากแล้วผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางเครือข่ายจะเป็นสมาชิกจากกลุ่มหรือองค์กรต่าง ๆ ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศอยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งก็จะเป็นนักวิชาการและบุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องเพศวิถีและสิทธิมนุษยชน ซึ่งกล่าวได้ว่าการสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการสื่อสารแบบเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

ในขณะที่การสื่อสารกับสาธารณะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ ฯลฯ มีข้อจำกัดอยู่ที่ การสื่อสารในลักษณะนี้เป็นการสื่อสารทางเดียว กล่าวคือ ผู้ส่งสารกับผู้รับสารไม่สามารถโต้ตอบกันได้ รวมถึงข้อผิดพลาดที่อาจเกิดจากการตีความที่ผิดพลาดระหว่างผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศกับสื่อมวลชน ทำให้เรื่องราวที่ขบวนการต้องการนำเสนอผิดพลาดไปจากข้อเท็จจริง อีกทั้งภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ถูกนำเสนอผ่านทางละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ รายการบันเทิง โฆษณา ฯลฯ ในปัจจุบันยังมักติดอยู่กับภาพในกรอบเดิม ๆ เช่น การรับบทเป็นตัวตลก, แสดงท่าทางบ้า ๆ บอ ๆ, การแสดงออกทางอารมณ์รุนแรง, การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสันฉูดฉาด, ลามก, ปากจัดหรือชอบพูดจาหยาบค้าย ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อทัศนคติโดยรวมของคนในสังคม เนื่องจากเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความหมายและผลิตซ้ำทางด้านวัฒนธรรม การที่สื่อมวลชนยังคงนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน

ลักษณะดังกล่าวซ้ำไปซ้ำมาก็ย่อมจะส่งผลต่อความเชื่อและทัศนคติของคนในสังคมโดยรวมอยู่เช่นกัน

รูปแบบสุดท้าย การติดต่อสื่อสารผ่านทางพื้นที่ไซเบอร์หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ กล่าวถึง สังคมในยุคปัจจุบัน การติดต่อสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์เป็นช่องทางที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายเป็นอย่างมาก เนื่องจากการติดต่อสื่อสารสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันได้ ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไม่จำกัดทั้งพื้นที่และเวลา ผู้คนในสังคมทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างไม่จำกัด อีกทั้ง เป็นแหล่งในการค้นคว้าข้อมูลที่สำคัญที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพื้นที่ไซเบอร์เป็นแหล่งข้อมูลที่กว้างขวางที่มีทั้งข้อมูลเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้รับสารที่สามารถเลือกเองได้ว่าจะเลือกรับรู้หรือปฏิเสธข้อมูลประเภทไหน อย่างไรก็ตาม การติดต่อสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ก็ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล เนื่องจากเป็นช่องทางการสื่อสารที่คนในสังคมสามารถเข้าถึงได้เฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ผู้ที่มีฐานะยากจนหรือเป็นผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา หรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงไม่สามารถเข้าร่วมในส่วนนี้ได้

เห็นได้ว่า ผลจากการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับจากการศึกษาของ Gamson และ Modigliani³ ที่มองว่าสื่อเป็นตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ค่านิยมและความคิดเห็นของผู้คนในสังคม เช่นเดียวกับการศึกษาของ Daniel Lyons⁴ ที่พบว่า คนในสังคมจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อภาพลักษณ์ของเกย์ที่ปรากฏผ่านสื่อมวลชนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทที่ถูกนำเสนอออกมา โดยคนในสังคมจะรู้สึกต่อต้านเกย์เมื่อสื่อมวลชนนำเสนอภาพลักษณ์ของเกย์ออกมาในด้านลบ ในทางตรงกันข้าม เมื่อสื่อนำเสนอภาพลักษณ์ของเกย์ออกมาในด้านบวก คนในสังคมก็จะไม่รู้สึกต่อต้าน และมีแนวโน้มในการตอบสนองต่อภาพลักษณ์ของเกย์ไปในทิศทางเดียวกับที่สื่อนำเสนอ

ประการที่สอง ข้อจำกัดในเรื่องของเวลา กล่าวคือ การปฏิเสธหรือการให้ความยอมรับต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเพศในสังคมไทยได้ถูกถ่ายทอดผ่านระบบสังคมในสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ระบบ

³ William A. Gamson and Andre Modigliani, "Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A constructionist Approach," *The American Journal of Sociology* 95 (July 1989): 1 – 37.

⁴ Daniel Lyons, "The Construction of Gay Identity in Chile," *Culture Society & Praxis* 7, 2 (2008): 47 – 58.

กฎหมาย ระบบการแพทย์ ฯลฯ ซึ่งนับตั้งแต่การปฏิรูปประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ที่คนสังคมไทยถูกปลูกฝังค่านิยมให้ยอมรับเพียงแค่ระบบเพศวิถีกระแสหลักของคนรักต่างเพศเท่านั้น ส่วนคนที่มีเพศวิถีต่างออกไปก็จะถูกมองว่าเป็นคนที่ผิดปกติไปจากคนทั่วไปหรือถูกทำให้กลายเป็นอื่นในสังคม ในขณะที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเพิ่งจะเริ่มเคลื่อนไหวอย่างจริงจังในช่วงเวลาเพียงไม่กี่ปีที่ผ่านมา อีกทั้งในสังคมไทยก็ยังไม่มียกกฎหมายฉบับใดที่ระบุถึงหรือให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายโดยเฉพาะ ในขณะที่คนในสังคมอีกเป็นจำนวนมากก็ยังคงยึดติดอยู่กับแนวความคิดแบบเดิม ๆ ที่มองเพียงว่า การแสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นความเบี่ยงเบน และยังมีความเสี่ยงในด้านสุขภาพทางเพศ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความแตกต่างต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมีอำนาจในการต่อรองน้อย ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและพื้นที่ทางสังคม ทำให้สิทธิ เสรีภาพและการเป็นที่ยอมรับทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศยังถูกจำกัดอยู่ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจในการศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเพศที่ผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศได้แสดงบทบาททางสังคมเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ออกความคาดหวังทางด้านลบแบบเดิม ๆ ที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมจะหมดไป

5.2.3 ข้อถกเถียงเรื่องการศึกษาผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาเรื่องผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในสังคมไทยนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อกระบวนการทางนโยบายสาธารณะตามกรอบแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์นโยบายสาธารณะตามฐานคติของรัฐประศาสนศาสตร์กระแสหลักที่นิยมนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาผลสำเร็จและผลล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มุ่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือกลุ่มผลักดันทางการเมืองไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติเชิงวัฒนธรรม เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่มุ่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอาณานิคมสาธารณะ ด้วยการทำให้ข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกลายเป็นประเด็นถกเถียงในพื้นที่สาธารณะและสร้างการยอมรับ รวมถึงการได้รับความเห็นใจจากสาธารณะชนในประเด็นที่ขบวนการเรียกร้อง ไม่ว่าจะเป็นการได้รับการสนับสนุนทางตรงหรือการสนับสนุนทางอ้อม ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการสร้างประเด็น

สาธารณะและทัศนคติสาธารณะ ดังนั้น การศึกษาผลสะท้อนจากการต่อสู้เคลื่อนไหวของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในมิติเชิงวัฒนธรรมจะต้องคำนึงถึงการสร้างตัวชี้วัดต่าง ๆ ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะการศึกษา

แม้ว่าผู้วิจัยได้พยายามทำงานวิจัยขึ้นนี้อย่างเต็มความสามารถ ตามโอกาสที่เอื้ออำนวย แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการที่มีอยู่ทำให้งานวิจัยขึ้นนี้ยังคงมีจุดอ่อนและยังคง ต้องการผู้ศึกษาเพิ่มเติมในรายละเอียดของงานวิจัยขึ้นนี้เพื่อให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัย จึงขอแนะนำประสบการณ์ที่ได้จากการทำวิจัยขึ้นนี้เสนอแนะต่อผู้ที่สนใจศึกษาผลสะท้อนของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในภายหน้า ดังต่อไปนี้

- 5.3.1 งานวิจัยขึ้นนี้ศึกษาได้เฉพาะผลสะท้อนในมิติของกระบวนการทาง นโยบายสาธารณะและผลสะท้อนในมิติการยอมรับทางสังคม เนื่องจาก มีระยะเวลาที่จำกัดในการศึกษา ดังนั้น ผู้คนที่สนใจทำการศึกษาผล สะท้อนจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ไม่ว่าจะ เป็นขบวนการใดก็ตาม ควรศึกษาเพิ่มเติมในมิติที่งานวิจัยขึ้นนี้ไม่ได้ ทำการศึกษา เช่น การศึกษาผลสะท้อนในระดับบุคคลเพื่อแสดงให้เห็น ว่าการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วมขบวนการ เช่น ทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ การถูก คุกคามจากรัฐและฝ่ายตรงข้าม ฯลฯ อย่างไรบ้าง
- 5.3.2 ผู้สนใจอาจจะทำการศึกษาผลสะท้อนในเชิงจิตวิทยาว่าการต่อสู้ของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทาง จิตวิทยาของผู้ร่วมขบวนการอย่างไรบ้าง เช่น การสร้างอัตลักษณ์ร่วม ของผู้เข้าร่วมขบวนการ เป็นต้น
- 5.3.3 ผู้สนใจศึกษาผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมไม่ควรให้ความสนใจเฉพาะประเด็นผลสะท้อนที่เกิดจาก ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นฝ่ายกระทำเท่านั้น แต่ควรให้ความสนใจ กับผลสะท้อนจากการโต้กลับของฝ่ายตรงข้ามของขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมว่าก่อให้เกิดผลในเวลาต่อมาอย่างไรต่อขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายไทย. ประมวลกฎหมายอาญา [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:

<http://www.kodmhai.com/m2/m2-2/m2-276-287.html> [2553, มิถุนายน 19]

กมลเศรษฐ์ เก่งการเรือ. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2552.

กนกอร ผิวเกลี้ยง. สัมภาษณ์. 22 กุมภาพันธ์ 2553.

กันยารัตน์ วัฒนากุล. สัมภาษณ์. 21 มิถุนายน 2553.

กาญจนา แก้วเทพ. “การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ: ทักษะของ Habermas,” ใน มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. หน้า 155 – 225. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

กิตติศักดิ์ ปรกิติ. ตำนานรักร่วมเพศ. วารสารนิติศาสตร์ 13, 2 (ธันวาคม 2526): 85 – 95.

กลุ่มอัญจारी. จดหมายถึงอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ “เรื่องขอให้พิจารณายกเลิกคำสั่งเรื่องให้สถานีโทรทัศน์กัลป์นกรองการเสนอภาพผู้มีความผิดปกติทางเพศ”. 10 มิถุนายน พ.ศ. 2542.

กฤตยา อาชวนิจกุลและคณะ. ความรุนแรงในชีวิตกับสุขภาพของผู้หญิง. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

เกษร สิทธิหินิว. ผ่าตัดแปลงเพศ ผ่าตัดชายให้กลายเป็นหญิง. สารคดี 267 (กุมภาพันธ์ 2551): 53 – 77.

ข่าวสด (31 มีนาคม 2549): 11.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2550.

คณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ. หลักเกณฑ์และวิธีการว่าด้วยการเผยแพร่ร่างรัฐธรรมนูญและการออกเสียงประชามติ พ.ศ.2550. 16 มีนาคม 2550.

คณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุมคณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ สภ่างงรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 15. 15 มีนาคม 2550.

คณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุมคณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ สภ่างงรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 17. 27 มีนาคม 2550.

คณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุมคณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ สภ่างงรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 29. 17 พฤษภาคม 2550.

คณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุมคณะกรรมการสิทธิการสง่างงรัฐธรรมนูญ สภ่างงรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 31. 24 พฤษภาคม 2550.

- คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุม
คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ สภาว่่างรัฐธรรมนุญ ครั้งที่ 34. 30 พฤษภาคม 2550.
- คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุม
คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ สภาว่่างรัฐธรรมนุญ ครั้งที่ 35. 1 มิถุนายน 2550.
- คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ (สถานิติบัญญัติแห่งชาติ). สรุปผลการประชุม
คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนุญ สภาว่่างรัฐธรรมนุญ. ครั้งที่ 36. 4 มิถุนายน 2550.
- คณะกรรมการการวิสามัญบ้นที่กเจตนาธรรมณ์ จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาว่่าง
 รัฐธรรมนุญ. เจตนาธรรมณ์รัฐธรรมนุญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550.
- แคทเธอริน เบลซีย์. หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ. แปลโดย อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. กรุงเทพมหานคร:
 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2549.
- คมชัดลึก (4 เมษายน 2550): 1.
- คมชัดลึก (13 มิถุนายน 2550): 1.
- คมชัดลึก (20 พฤศจิกายน 2550): 2, 7.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. โครงการระดมในตู้. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,
 2543.
- จิตร ภูมิศักดิ์. โฉมหน้าศักดินาไทย. พระนคร: ชมรมหนังสือแสงตะวัน, 2517.
- จารุณี ภูริสัมพันธ์ และคณะ. หนังสือแบบเรียนพลาณามัย รายวิชา พ 605 – พ 606 ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. 2536, อ้างถึงใน ปิยรัตน์ มาร์
 เต็ง. แนวทางการให้การศึกษาเพื่อความเข้าใจในวิถีชีวิตของคนรักเพศเดียวกัน.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2546.
- จาวี (ขอสงวนนามสกุล). สัมภาษณ์. 2 กุมภาพันธ์ 2553.
- จินตนา สว่างเรือง. สัมภาษณ์. 23 มกราคม 2552.
- จุมพต สายสุนทร. ฐานะทางกฎหมายของผู้รักร่วมเพศ. วารสารนิติศาสตร์ 13,3 (ธันวาคม 2526):
 65 – 78.
- จวี วิจิตรวาทการและคณะ. ร่างพระราชบัญญัติค่านำหน้านามบุคคล พ.ศ. ใน เอกสาร
ประกอบการพิจารณา บวรจจะเป็บบวาระการประชุมสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่
60/2550. 24 ตุลาคม 2550.
- ใจ อึ้งภากรณ์และคณะ. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
 สำนักพิมพ์ประชาธิปไตยแรงงาน, 2549.

ฉัตรนภา สกุลประเสริฐ. สัมภาษณ์. 18 กุมภาพันธ์ 2553.

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. ฐานคติเรื่องเพศวิถีในนโยบายเรื่องโรคเอดส์ของรัฐบาลไทย. รัฐศาสตร์สาร 3 (2547): 1 – 81.

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. โลกานวัตกรรมกับเซ็กส์ที่ขอบธรรม: พันธนาการที่ไร้พรมแดน. ใน พิทยา ว่องกุล, เซ็กส์ข้ามชาติ เซ็กส์อินเทอร์เน็ต, หน้า 177 – 190. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2544.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2545.

ชมรมเพื่อนวันพุธ. ศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย [ออนไลน์]. 2549 แหล่งที่มา:

http://www.trcarc.org/home/?content=./activities/wednesday_club [2552, [พฤษภาคม 23]

ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ. บันทึกการอภิปราย: นโยบายวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม. ใน จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์, 2544.

ชัย มนตรี. ประวัติศาสตร์เกย์สถาน. นีออน 27 (พฤศจิกายน 2530): 81.

ชัยวัฒน์ สุขนทวิ. สัมภาษณ์. 20 ธันวาคม 2552.

दनัย จินจรงค์. สัมภาษณ์. 14 พฤศจิกายน 2552.

ตรีโชติ กลิ่นจันทร์. สัมภาษณ์. 14 ธันวาคม 2552.

โตมร สุขปรีชา. เรื่องรักของบางเรา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กข, 2545.

ถิรนนท์ อนุวัชร และอนุสรณ์ บุญชิต. เอดส์ สุดทางรักเกย์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมศัลยกรรมพัฒนา, 2529.

ทศพร มณีศรีขำ. การสร้างความเป็นอื่นให้กับเกย์ = Designating gay to be the otherness.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2545.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของครุสภา, 2504.

- ทิต โชติวัฒนตระกูล. การศึกษาเปรียบเทียบเจตคติทางเพศของพวกรักร่วมเพศชายรักกับพวกรักต่างเพศชาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2526. อ้างถึงใน เจริญวิทย์ สิวติวารักษ์. การสร้างสารสนเทศและภาพตัวแทนของชายรักร่วมเพศชายในเว็บไซต์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- เทอดศักดิ์ รมจำปา. วาทกรรมเกี่ยวกับเกย์ในสังคมไทย พ.ศ. 2508 – 2542. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ไทยโพสต์ (5 มิถุนายน 2550): 2.
- ไทยโพสต์ (13 มิถุนายน 2550): 7.
- ธนดล จันทเสนา. สัมภาษณ์. 24 กุมภาพันธ์ 2553.
- นที ธีระโรจนพงษ์. แกะกล่องเกย์. กรุงเทพมหานคร: พลอยสีรุ้ง, 2548.
- นที ธีระโรจนพงษ์. สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2552.
- นิธิ ศรีกานต์. สัมภาษณ์. 25 ตุลาคม 2552.
- บงกชมาศ เอกเยี่ยม. เกย์: กระบวนการพัฒนาและอารมณ์เอกลักษณ์รักร่วมเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 2532.
- บุญญามารณ์ วาณิชชชาติ. บทบาทของ “เว็บไซต์อัลญารีดอทคอม” ในการเป็นมณฑลสาธารณะของกลุ่มหญิงรักร่วมเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- บุญมี เมธางกูร. การแบ่งประเภทของกะเทยตามหลักธรรม. ใกล้หมอก 8 (สิงหาคม 2529).
- บุรพา พงษา. สัมภาษณ์. 12 พฤศจิกายน 2552.
- ประนอม สโรชมาน. รักร่วมเพศ. วารสารธรรมศาสตร์ 10 (กันยายน 2524): 164 – 179.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552.
- เปรม สอนสมุทร. ถ้าเกย์ไม่อยู่กับเกย์แล้วเกย์จะอยู่กับใคร การศึกษาภาพลักษณ์ของตัวละครที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศและตัวละครแวดล้อมในนวนิยายของชายชาวดอกไม้ในยุคปัจจุบัน. ใน เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 4 เรื่องวัฒนธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง, หน้า 1 – 16. 23 – 25 มีนาคม 2548 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพมหานคร, 2548.
- เปรมปรีดา ปราโมช ณ อยุธยา. การช่วงชิงอัตลักษณ์ “กะเทย” ในร้านคาบาเร่ต์โชว์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.

เปรมมิกา กิจจากร. สัมภาษณ์. 20 กุมภาพันธ์ 2553.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร. ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่? เอกสารในการประชุมนักวิจัยเรื่องโครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เสนอที่ห้อง Alumni ศศนิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 30 สิงหาคม 2542.

ผู้จัดการ (4 มิถุนายน 2550): 1, 14.

พฤทธิสถาน ชุมพล. ม.ร.ว. ความหมาย ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. ใน สิริพรรณ นกสวน และ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย. หน้า 330 – 341.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

พลสิทธิ์ แวดศักดิ์. “กะเทยบ้านนอก” การสร้างตัวตนของกะเทยบนพื้นที่ทางสังคมไทย: กรณีศึกษากะเทยที่ปรากฏตัวในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2550.

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ในงานฉลองครบ 84 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521.

พวงพนา คุณวัฒน์. กระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พิเชษฐ สายพันธ์. เกย์: ในฉากชีวิตแห่งสื่อบริษัท. ใน ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. ชีวิตชายขอบ: ตัวตนกับความหมาย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2544.

พิฑูร มะลิวัลย์. อธิบายวิชาวินัย สำหรับนักเรียนชั้นเอก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2541. อ้างถึงใน พระมหาอดุลย์ ยโสธโร (บุตรตะเคียน). การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบัณฑิตศึกษาก็กับการบรรลุลหกรรม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2549.

พิภพ ธงไชย. ศตวรรษแห่งความหวัง: ขบวนการประชาชนในศตวรรษใหม่กับทางออกจากโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: สอนเงินมีมา, 2546.

พิมพ์วัลย์ บุญมงคล. แนวคิด ทฤษฎี และวิธีวิทยาในการศึกษาเพศวิถี. ใน รายงานการประชุมประจำปี เพศวิถีศึกษาในสังคมไทย ครั้งที่ 1 หัวข้อ: วิพากษ์องค์ความรู้และธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องเพศวิถีศึกษาในสังคมไทย. หน้า 28 – 37. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดี การพิมพ์, 2551.

พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และ สุไลพร ชลวิไล. บทส่งท้าย. ใน พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และสุไลพร ชลวิไล.

ภาษาเพศในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจริญดีมั่นคงการพิมพ์, 2551.

พิศิษฎ์ คุณวโรตม์. อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV. วิทยานิพนธ์

ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

เพ็ญนี้ แวน เอสเตอร์ริค. การสร้างตัวแบบเพศภาวะในสังคมไทย. แปลโดย เหมือนมาด มุกข์

ประดิษฐ์และเนืองน้อย บุญยเนตร. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์. เพศภาวะ: การท้าทายร่าง การ

ค้นหาตัวตน. เชียงใหม่: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2547.

ภานุพัฒน์ พุ่มพุกษ์และคณะ. ยากออนไลน์: ประดิษฐ์กรรมเรื่องเพศ. ใน รายงานการประชุม

ประจำปีเพศวิถีศึกษาในสังคมไทย ครั้งที่ 1. หน้า 78 – 91. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

เจริญดีการพิมพ์, 2551.

ภิญโญ เกตธรรม. สัมภาษณ์. 15 พฤศจิกายน 2552.

มติชน (3 มิถุนายน 2550): 2.

มติชน (15 มิถุนายน 2542): 1.

มติชน (17 มกราคม 2550): 14.

มลฤดี พาพิมล. รักนวลสงวนตัว. ใน สุไลพร ชลวิไลและพิมพ์วัลย์ บุญมงคล. ภาษาเพศใน

สังคมไทย: อำนาจ สิทธิและสุขภาวะทางเพศ, หน้า 3 – 14. กรุงเทพมหานคร: บริษัท

เจริญดีมั่นคงการพิมพ์, 2551.

มัทนา เขตมี. วิถีชีวิตและชีวิตครอบครัวของหญิงรักร่วม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต

สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

2539.

มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษรและเครือข่ายความหลากหลายทางเพศ. เอกสารประกอบการเสวนา

เรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้มีร่างกายไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดชาย ประเด็นการพิจารณา

ร่างแก้ไขกฎกระทรวงกลาโหม กรณี บันทึกผลการตรวจเลือกทหารกองเกิน (เอกสาร สด.

43). ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 22 พฤศจิกายน 2553. (เอกสารไม่

ตีพิมพ์เผยแพร่)

ยุทธนา สุวรรณประดิษฐ์. สิทธิและเสรีภาพของรักร่วมเพศชายตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ:

วิเคราะห์จากปัญหาของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาคศึกษานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ยลลดา เกริกก้อง สนวนยศ. สัมภาษณ์, 17 มิถุนายน 2553.

ยศ สันตสมบัติ. แม่หญิงสี่ชายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันชุมชนท้องถิ่นการพัฒนา, 2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นาน

มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภา

ผู้แทนราษฎร, 2540).

รุ่งรวี เฉลิมศรีวิทยุโณรัช. วาทกรรมของสื่อมวลชน. สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา

วารสาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เรื่องสิทธิ ไชยวรรณ. สัมภาษณ์. 22 ธันวาคม 2552.

โรจน์ ยูวรัตน์. กามารมณวิตถารเบื้องหลังกำแพงคุก. สยามนิกร (4 กันยายน 2493): 6.

โรชาลิน มอริส. บทเรียนเรื่องความปรารถนา: กรณีประเทศไทย. แปลโดย บุษกร กาศมณี ใน

กฤติยา อาชวนิจกุลและวรรณ ทงสิมา. “ผู้หญิง” ในวาทกรรมสิทธิทางเพศ. หน้า 171 –

215. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2548.

วิมลสิริ มงคลเดชา. สัมภาษณ์. 5 กุมภาพันธ์ 2553.

วิลาสินี พิพิธกุลและกิติ กัมภัย. เพศและการสื่อสารในสังคมไทย. ใน รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดโครงการ เพศและการสื่อสารในสังคมไทย สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.), 28 กุมภาพันธ์ 2546.

วิลาสินี พิพิธกุล. วาทกรรมเรื่องเพศในหนังสือพิมพ์. ใน เอกสารสรุปย่อบางส่วนจากโครงการวิจัย

เรื่องการสื่อสารเรื่องเพศในสังคมไทย ทุนวิจัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยปี 2546.

(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่).

วิรัชต์ แสงดาวฉาย. ประชาสังคม เวทีสาธารณะกับกระบวนการกลายเป็นประเด็นสาธารณะ:

ศึกษากรณีโครงการก่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสียคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ศรานนท์ เอกทวี. สัมภาษณ์. 19 ธันวาคม 2552.

สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง มาตรการ

ใหม่ทางกฎหมาย: วัชระกรมในการคุ้มครองเด็กที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมทางเพศ. 13

มกราคม 2541. ณ ห้องพินาณเมฆแกรนด์บอลรูม โรงแรมนิคมพัฒนา กรุงเทพมหานคร ถนนรัชดาภิเษก

กรุงเทพมหานคร, 2541.

สนธยา สุขนิยม. สัมภาษณ์. 28 ตุลาคม 2552.

- สะพาน: กลุ่มสร้างสื่อทางเลือกเพื่อความเข้าใจของคนรักเพศเดียวกัน. การรักเพศเดียวกันกับ
บัญญัติจำแนกโรคระหว่างประเทศ. [ออนไลน์]. 2545. แหล่งที่มา:
<http://www.sapaan.org/article/39.html> [2552, สิงหาคม 9]
 สามารถ มีเจริญ. คดีหมายเลขดำที่ 2118/2549, 29 พฤศจิกายน 2549
 เสรี วงษ์มณฑา. คอลัมน์มหาวิทยาลัย. ข่าวสด (25 มกราคม 2540): 7.
 สุจิตต์ วงษ์เทศ. เพศสัมพันธ์เพื่ออุทธรณ์เพศรสในสังคมวัฒนธรรม “Valent (line)” ไทย. ข่าวสด,
 (11 กุมภาพันธ์ 2549): 3.
 สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์
 , 2522.
 สุธรรม ธรรมรงค์วิทย์. อำนาจและการขัดขืน: ชายรักชายในสังคมที่ความสัมพันธ์ต่างเพศเป็น
ใหญ่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
 สุธาริน คุณผล. บทสำรวจ “พื้นที่สาธารณะ”. รัฐศาสตร์สาร 20,3 (2541): 167 – 196.
 สุภัตรา วงศ์วิระ. สัมภาษณ์. 14 มกราคม 2553.
 สุไลพร ชลวิไล. กะเทย. ใน สุไลพร ชลวิไล และพิมพ์วัลย์ บุญมงคล, ภาษาเพศในสังคมไทย, หน้า
 151-164. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเจริญดีมีนคองการพิมพ์, 2551.
 สุัทนา อารีพรค. รักร่วมเพศ. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา:
<http://clinicrak.com/article/disarticle.php?no=1464> [2553, กรกฎาคม 9]
 โสมทัต เทเวศร์. เจ้าฟ้าจุฬามณี. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, 2513.
 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
 กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550.
 สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. รายงานการประชุมสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 3/2550. 17 มกราคม 2550.
 สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รายงานการประชุม
สภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 22/2550. 11 มิถุนายน 2550.
 สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. รายงานการประชุมสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 31/2550 เป็นพิเศษ. 20 มิถุนายน 2550.
 สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รายงานการประชุม
สภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 38/2550. 30 มิถุนายน 2550.
 สำนักการงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. รายงานการประชุมสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 60/2550. 24 ตุลาคม 2550.

- สำนักแรงงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 67/2550. 28 พฤศจิกายน 2550.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ประมวลกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2544.
- หลวงอรรถไถวัลย์ และพล.ท.สุข เปรมนาวิน. ระบบอัยการและศาลทหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510.
- อเนก นาวิกมูล. หญิงชาวสยาม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2547.
- อนุสรณ์ บุญชิต และถิรนนท์ อนวัช. เอดส์: สู่ทางรักของเกย์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมศัภยพัฒนา, 2529.
- อรรณพ กลิ่นมณี. สัมภาษณ์. 20 มิถุนายน 2553.
- อรรณพ จันทร์กิตติสกุล. พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497. กรุงเทพมหานคร: กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, 2547.
- อัญชญา สุวรรณานนท์. สัมภาษณ์. 3 กุมภาพันธ์ 2553.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด = Identity. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ, 2546.
- เอกพล เสียงดัง. ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทย ตั้งแต่ปี 2531 – 2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- เอกรงค์ ภาณุพงศ์. เช็กส์ในประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร: สยามอินเตอร์บุ๊คส์, 2546. อ้างถึงใน พลสิทธิ์ แววศักดิ์. “กะเทยบ้านนอก” การสร้างตัวตนของกะเทยบนพื้นที่ทางสังคมไทย: กรณีศึกษากะเทยที่ปรากฏตัวในเขตตัวเมืองนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2550.
- เอกศาสตร์ สรรพช่าง. คาราโอเกะคลับ: พื้นที่และตัวตนของเกย์อ้วน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.
- เอมอร ลิ้มวัฒนา. การวิเคราะห์ตัวตนบนพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะในไดอารี่ออนไลน์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

ภาษาอังกฤษ

- Alain Touraine. Social Movements and Social Change. in Orlando Fals Borda (ed.), The Challenger of Social Change. pp.77–92. Beverly Hills, CA: Sage, 1985.
- Epstein Steven. Impure Science: AIDS, Activism and the Politics of Knowledge. Berkeley: University of California Press, 1996.
- Hanspeter Kriesi. The Political Opportunity Structure of New Social Movements: Its Impact on Their Mobilization. in J. Craig Jenkins and Bert Klandermans (eds.), The Politics of Social Protest: Comparative Perspectives on States and Social Movements, pp. 167-195. Minneapolis MN: The University of Minnesota Press, 1995.
- Herbert P. Kitschelt. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti – Nuclear Movements in Four Democracies. British Journal of Political Science 16 (January 1986): 57 – 85.
- Jeffrey Weeks. Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality Since 1800. United Kingdom: Longman, 1981.
- Jennifer Earl. The Cultural Consequences of Social Movements. in David A. Snow, Soule and Hanspeter Kriesi (eds.), The Blackwell Companion to Social Movement, pp. 508 – 530. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2004.
- Jo Freeman. The Politics of Women's Liberation: A Case Study of An Emerging Social Movement and Relation to The Policy Process. New York: David McKay, 1975.
- Jurgen Habermas. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. by A.M. Thomas Burger. Massachusetts: DEKR Corporation, 1989.
- Kathryn Woodward. Identity and Difference: Culture, Media and Identities. London: SAGE Publication Ltd, 1997.
- Mary Bernstein. Identity Politics. Annual Review of Sociology. 31 (February 2005): 47 – 74.
- Megan J. Sinnott. Masculinity and Tom Identity in Thailand. in Peter A. Jackson and Gerard Sullivan (eds.), Lady Boys, Tom Boys, Rent Boys Male and Female

- Homosexuality in Contemporary Thailand. pp 97 – 120. New York: Haworth Press, Inc, 1999.
- Michael Ruse. HOMOSEXUALITY: A Philosophical Inquiry. Oxford and NY: Basil Blackwell, 1988.
- Nancy Fraser. Social Justice in the Age of Identity Politics: Redistribution, Recognition and Participation. New York: Verso, 2003.
- Nancy Fraser. Unruly Practices: Discourse and Gender in Contemporary Social Theory. Oxford: Polity Press, 1989.
- Norman Fairclough. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press, 1992.
- Paul Burstein, Rachel L Einwohner and Jocelyn A. Hollander. The Success of Political Movements: A Bargaining Perspective. in J craig Jenkins and Bert Klandermans (eds.), The Politics of Social Protest, pp. 275-295. London: UCL Press, 1995.
- Peter Jackson. Thai Research on Male Homosexuality and Transgenderism and the Cultural Limits of Foucaultian Analysis. Journal of the History of Sexuality, 8 (1997): 52 – 85.
- Peter Jackson. Tolerant but Unaccepting: The Myth of a Thai Gay Paradise. in Peter Jackson and Nerida M. Cook (eds.), Gender & Sexualities in Modern Thailand. Chiang Mai: Silkworm Books, 1999.
- Polletta Francesca and James M. Jasper. Collective Identity and Social Movement. Annual Review of Sociology. 27 (2001): 283 – 305.
- Stanford M. Lyman, editor. Social Movement: Critiques, Concepts, Case – Study. London: Macmillian, 1995.
- Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe and Pual Willis. Culture, Media, Language. New York: First published 1990, 1996.
- Taylor Verta and Nancy E. Whittier. Collective Identity in Social Movement Communities: Lesbian Feminist Mobilization. In A. Morris and C. Mueller (eds.), Frontiers of Social Movement Theory. pp. 104 – 129. New Haven: Yale University Press, 1992)
- Ulrich Beck, editor. Risk Society: Towards a New Modernity. California: SAGE Publications Inc, 1992.

William A. Gamson and Andre Modigliani. Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A constructionist Approach. The American Journal of Sociology 95 (July 1989): 1 – 37.

William A. Gamson. The Strategy of Social Protest. California: Wadsworth, 1990.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ตารางที่ 1: รายละเอียดของการสัมมนา

ที่	ชื่อ - สกุล	วันที่สัมมนา	สถานะในการสัมมนา
1	นาวาอากาศโท วุฒิเรศ จิตพิพัฒน์พงษ์ธร	15 มกราคม 2553	ข้าราชการทหาร
2	อัญชณา สุวรรณานนท์	3 กุมภาพันธ์ 2553	ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มอัญจारी
3	วิมลสิริ มงคลเดชา	5 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกกลุ่มอัญจारी
4	ฉัตรนภา สกุลประเสริฐ	18 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกกลุ่มอัญจारी
5	นที ธีระโรจนพงษ์	16 ธันวาคม 2552	ประธานกลุ่มเกย์การเมืองไทย
6	ตรีโชติ กลิ่นจันทร์	14 ธันวาคม 2552	สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย
7	ศรานนท์ เอกทวี	19 ธันวาคม 2552	สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย
8	ชัยวัฒน์ สุขคนทวี	20 ธันวาคม 2552	สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย
9	เรืองสิทธิ์ ไชยวรรณ	22 ธันวาคม 2552	สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย
10	ธนดล จันทเสนา	24 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกกลุ่มเกย์การเมืองไทย
11	ยลดา เกริกก้อง สนวนยศ	17 มิถุนายน 2553	ประธานสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
12	สุภัทรา วงศ์วีระ	14 มกราคม 2553	สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
13	เปรมมิกา กิจจากร	20 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
14	กนกอร ผิวเกลี้ยง	22 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
15	อรวรรณ กลิ่นมณี	20 มิถุนายน 2553	สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
16	กัญยารัตน์ วัฒนากุล	21 มิถุนายน 2553	สมาชิกสมาคมสตรีข้ามเพศ แห่งประเทศไทย
17	दनัย จินจรัตน์	14 พฤศจิกายน 2552	ผู้อำนวยการสำนักงานกลาง สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย
18	บุรพา พงษา	12 พฤศจิกายน 2552	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่ง ประเทศไทย
19	ภิญโญ เกตธรรม	15 พฤศจิกายน 2552	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่ง ประเทศไทย

ที่	ชื่อ - สกุล	วันที่สัมมนา	สถานะในการสัมมนา
20	นิธิ ศรีกานต์	25 ตุลาคม 2552	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย
21	สนธยา สุขนิ่ม	28 ตุลาคม 2552	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย
22	จินตนา สว่างเรือง	23 มกราคม 2552	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย
23	จาววี (ขอสงวนนามสกุล)	2 กุมภาพันธ์ 2553	สมาชิกสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววิภาดา เขียมคง เกิดวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 สถานที่เกิด นครสวรรค์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีการศึกษา 2549 และได้เข้าศึกษาต่อหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2550

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย